

Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem
Utveckling, uppmärksamhet och reaktion

Felipe Estrada

Kriminologiska institutionen
Stockholms universitet

Avhandlingsserie Nr 3
1999
ISSN: 1404-1820
ISBN: 91-7153-992-1

Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen 1999
vid Stockholms universitet, 106 91 Stockholm

Title: Juvenile Delinquency as a Social Problem. Trends, media attention and societal response
Language: Swedish

Abstract

The principal aim of this doctoral thesis is to describe the evolution of juvenile delinquency as a social problem during the post-war period. Through its four empirical studies the thesis advocates an understanding based on a contextual constructionism, which represents a compromise position between the objectivist and constructivist perspectives that dominate the field of social problems.

The first study (Chapter 2) comprises an analysis of the development of juvenile delinquency in Sweden after 1975. The study is based on official crime statistics, victim surveys, insurance statistics and surveys of the alcohol and drug habits of young persons. The analyses do not allow for an exact determination of the actual trends in juvenile crime, but the indicators suggest that at worst the number of juveniles offenders has remained more or less stable since the mid 1970s, whilst at best the number has diminished.

Chapter 3 describes the trends in juvenile crime in ten European countries during the post-war period. The data comprise reports, articles, statistics and personal information from researchers in the countries analysed. The study concludes that in all the countries examined, juvenile crime increases sharply during the first decades of the post-war period (1950-75). After this point, however, these trends level off in most countries.

By means of a content analysis of editorials, Chapter 4 deals with the attention focused on juvenile delinquency in the Swedish daily press during the post-war period (1950-1994). The study shows both qualitative and quantitative changes in the way the press portray juvenile crime. Most importantly, 1986 saw the problem of juvenile violence suddenly becoming the dominant issue.

Chapter 5 deals with the development of, and the societal response to, violence in schools (1980-1997). A content analysis of a journal for school employees indicates that responses to problems of violence in school underwent a transformation at the end of the 1980s. A study of police reports shows that reported cases of violence in schools have increased considerably. The explanation for this rise is to be found in a change in the size of the dark figure. Besides the response-sensitive official crime statistics, there is very little to indicate any substantial change in the number of juveniles being subjected to, or subjecting others to violence.

Chapter 6 discusses the main finding produced by the thesis – namely that there has been a change in the way society reacts to juveniles who commit criminal offences that cannot be explained by the crime trends. Three alternative explanations are discussed: the media and moral panics, the "racialisation" of the crime problem and the structural crisis of legitimacy faced by the welfare state.

Key words: Youth, crime, trends, violence, social problems, media, constructionism, realism, comparative, social control, moral panic.

© Felipe Estrada
ISSN 1404-1820; ISBN 91-7153-992-1
Akademitryck Edsbruk 1999

Kriminologiska institutionen

Avhandlingsserie Nr 3

Innehållsförteckning

Tabellförteckning	viii
Diagramförteckning	ix
Förord	xi

Kapitel 1

Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem

1. Inledning	1
2. Definitioner	2
2.1. Vad är ungdom?	2
2.2. Vad är brottslighet?	4
3. Ungdomsbrottslighet	5
3.1. Ungdomsbrottslighetens struktur	6
3.2. Ungdomsbrottslighetens datakällor	9
4. Avhandlingens fyra studier	12
4.1. Ungdomsbrottslighetens utveckling i Sverige	13
4.2. Ungdomsbrottslighetens utveckling i efterkrigstidens Europa	15
4.3. Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem	16
4.4. Skolvåldet: reaktion och utveckling	18
5. Teoretiska perspektiv	19
5.1. Det objektivistiska perspektivet och dess begränsning	19
5.2. Den konstruktivistiska synen på samhällsproblem	21
5.3. Kritiken mot konstruktivismen	23
5.4. Objektivism eller konstruktivism?	26

Kapitel 2

Ungdomsbrottslighetens utveckling i Sverige

Minskning, avmattning eller oförminskad ökning?

1. Inledning	31
2. Ungdomsbrottslighetens utveckling 1913-1994	33
3. Debatten om utvecklingen efter 1974:	33
3.1. Trendbrottshypotesen	33
3.2. Kritik mot trendbrottshypotesen	34
3.3. Invändningar mot Ahlbergs kritik	35
4. Undersökningens metod och uppläggning	36

5. Resultat	37
5.1. Personanknuten kriminalstatistik: lagföringsstatistiken	37
5.2. Statistiken över misstänkta personer	39
5.3. Icke personanknuten kriminalstatistik: anmälda brott	40
5.4. Typiska ungdomsbrott och övriga brott	40
5.5. Alternativ statistik och andra asocialitetsindikatorer	43
6. Sammanfattande diskussion och slutsatser	44

Kapitel 3

Ungdomsbrottslighetens utveckling i efterkrigstidens Europa

1. Inledning	47
2. Metod och material	48
3. Resultat: Ungdomsbrottslighetens utveckling i Europa	53
3.1. Väst- och Centraleuropa	53
3.2. Storbritannien	54
3.3. Norden	56
3.4. Sammanfattning av resultaten	57
4. Diskussion	59

Kapitel 4

Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem

Ungdomsbrottslighet i svensk dagspress 1950-1994

1. Inledning	63
2. Metod och material	65
3. Resultat	68
4. Ungdomsbrottslighet i svensk dagspress: vilka förändringar har skett?	71
5. Samhällsproblem	71
6. Den objektiva ansatsen: ungdomsbrottslighetens utveckling	73
7. Den konstruktivistiska ansatsen: bilden av ungdomsvåldets utveckling	75
7.1. 1980-1985	76
7.2. Sommaren 1986	77
7.3. Hösten 1986	78
7.4. 1987-1992	79
8. Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem en sammanfattande diskussion	81

Kapitel 5	
Skolvåldet: reaktion och utveckling	
1. Inledning	85
2. Syfte och frågeställningar	87
3. Trendanalys av misshandelsstatistik	88
3.1. Metod och material	88
3.2. Tolkningsram	89
3.2. Resultat	90
3.3. Sammanfattning av delstudiens resultat	92
4. Reaktion på våld som sker i skolan	93
4.1. Metod och material	93
4.2. Resultat	95
4.3. Sammanfattning av delstudiens resultat	102
5. Analys av misshandelsanmälningar	103
5.1. Metod och material	103
5.2. Tolkningsram - våldsbrottslighetens mörkertal	108
5.3. Resultat	109
5.4. Sammanfattning av delstudiens resultat	117
6. Diskussion	119
6.1. Ungdomsvåldets utveckling...	119
6.2. ...och samhällets reaktion på våld	122
Kapitel 6	
Avslutande diskussion	
1. Avhandlingens slutsatser	125
2. Förklaringar till reaktionsförändringen	128
2.1. Brottsutvecklingen?	128
2.2. Massmedia och moralisk panik?	128
2.3. Ungdomsbrottslighetens rasifiering?	131
2.4. Högervåg och välfärdsstatens legitimitetskris?	133
English summary	137
Bilagor	
A. Statistik för beskrivning av ungdomsbrottslighetens utveckling	149
B. Sammanfattning av Europamaterialet	160
C. Kodschema, kvantitativ analys av Skolvärlden	161
D. Sammanställning över artiklar i Skolvärlden	162
E. Kodschema, polisanmälningar om misshandel i Stockholm	163
Referenser	171

Tabellförteckning

Tabell 1.1. Att bli vuxen: urval av ansvar och rättigheter.	4
Tabell 1.2. Vanligaste ungdomsbrotten. Andel niondeklassare som uppger brott under senaste året. 1995.	8
Tabell 1.3. Självrapporterad brottslighet bland pojkar och flickor i åk 9. Urval av brottstyper. Procent.	9
Tabell 3.1. Sammanställning av validitetsindikatorer i europamaterialet.	52
Tabell 3.2. Sammanfattning av resultaten i europamaterialet. Ungdomsbrottslighetens generella trend, ungdomsvåldets utveckling, viktigaste källor.	58
Tabell 5.1. Misshandel respektive grov misshandel mot barn 7-14 år. Offer och gärningsman obekanta. Polisanmälningar 1981-1997.	91
Tabell 5.2. Offrens och gärningsmännens kön och ålder efter ”skolvåld” respektive ”ungdomsvåld”. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad.	110
Tabell 5.3. Våld i skolan. Anmälare av misshandeln. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.	112
Tabell 5.4. Våld i skolan. Anmälningssätt. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.	113
Tabell 5.5. Våld i skolan. Förekomsten av vapen. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.	113
Tabell 5.6. Våld i skolan. Beskrivning av misshandelns karaktär. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.	114
Tabell 5.7. Våld i skolan. Beskrivning av offrets skador. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.	115
Tabell 5.8. Våld i skolan. Sjukvårdsbehov. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.	115
Tabell 5.9. Våld i skolan. Misshandelns grovhet. Kombination utifrån misshandelns karaktär, skador och sjukvårdsbehov. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.	116
Tabell 5.10. Polisanmälningar om grov misshandel mot 7-14 åringar där gärningsmannen varit yngre än 21 år. 1981-1997, Stockholm stad. Antal grundhändelser i absoluta tal. Urval av variabler.	117
Tabell 5.11. Ungdomsvåld exklusive våld i skolan. Misshandelns grovhet. Kombination utifrån misshandelns karaktär, skador och sjukvårdsbehov. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.	120
Tabell 6.1. Skillnader i registrerad brottslighet. Överrisker efter social klass respektive etnicitet.	132

Diagramförteckning

Diagram 1.1. Brottsdeltaganden per 1000 invånare i respektive åldersgrupp. Brottsbalksbrott. 1996.	7
Diagram 1.2. Antal brottsdeltaganden i olika åldersgrupper. Brottsbalksbrott. 1996.	7
Diagram 1.3. Alternativ 1. Linjärt ökande ungdomsbrottslighet.	13
Diagram 1.4. Alternativ 2. Avmattande ungdomsbrottslighet.	13
Diagram 2.1. Tillgreppsbrott, 1913-1994. Lagföringar avseende ungdomar 15-17 år (ålder vid brottet), per 1000 invånare.	33
Diagram 2.2. Tillgreppsbrott exklusive rån, 1975-1994. Index över lagföringar avseende ungdomar (15-20 år), vuxna (21-), kvinnor samt utländska medborgare, per 100 000 invånare. År 1975=100.	37
Diagram 2.3. Lagföringar för tillgreppsbrott (stöld m.m. uppräknat, snatteri ej uppräknat) exklusive rån, 1975-1994. Index avseende ungdomar (15-20 år), vuxna (21-), kvinnor samt utländska medborgare, per 100 000 invånare. År 1975=100.	38
Diagram 2.4. Stöldbrott exklusive butiksstöld. 1975-1994. Index över det skattade antalet misstänkta ungdomar (15-19 år), per 100 000 invånare. Korrigerade respektive ej korrigerade data. År 1975=100.	40
Diagram 2.5. Anmälda stöldbrott indelade i typiska ungdomsbrott och övriga brott, 1975-1994. Rån, butiksstöld, bil- och cykeltillgrepp samt stöld ur motorfordon undantagna.	41
Diagram 2.6. Index över anmälda stöldbrott, efter ungdomsbrott och övriga brott, 1975-1994. Exklusive rån och butiksstöld. 1975=100.	42
Diagram 2.7. Tillgreppsbrott (inkl. snatteri), 1913-1994. Lagföringar avseende ungdomar 15-17 år (ålder vid brottet), per 1000 invånare. Ursprungsdata, för minskad upplärning uppräknade data (från 1973 stöld m.m. uppräknat, snatteri ej uppräknat) samt trendberäkningar.	46
Diagram 4.1. Ungdomar, 15-17 år, lagförda för misshandel, per 100 000 invånare. 1913-1994. Källa: von Hofer 1995.	64
Diagram 4.2. Ledarartiklar om ungdomsbrottslighet efter innehåll. 1950-1994. Källa: Uppsala universitets pressarkiv.	69
Diagram 4.3. Ledarartiklar om ungdomsbrottslighet: vålds- och stöldbrott. 1950-1994. Källa: Uppsala universitets pressarkiv.	70
Diagram 4.4. Tillgreppsbrott (inkl. snatteri), 1913-1994. Lagföringar avseende ungdomar 15-17 år (ålder vid brottet), per 1000 invånare. Ursprungsdata samt för minskad upplärning från 1973 uppräknade data.	73
Diagram 5.1. Misshandel mot barn 7-14 år. Inomhus. Månadsdata, skolmånader (sept-maj) respektive juli. Juni och augusti exkluderade. Polisanmälda brott 1981-1996. Absoluta tal.	90

Diagram 5.2. Misshandel mot barn 7-14 år. Utomhus. Månadsdata, skolmånader (sept-maj) respektive juli. Juni och augusti exkluderade. Polisanmälda brott 1981-1996. Absoluta tal.	90
Diagram 5.3. Misshandel mot barn 7-14 år. Antal ”misstänkt minderårig” respektive anmälda brott. 1981-1996. Index 1981=100.	92
Diagram 5.4. Antal artiklar i <i>Skolvärlden</i> som behandlar ordningsproblem och brottslighet. 1980-1997.	96
Diagram 5.5. Polisanmälningar för misshandel mot barn 7-14 år, 1981-1996. Stockholms län, Göteborgs och Malmös län, södra Sverige samt norra Sverige. Källa BRÅ mikrofich, SCB 1995a:8.	104
Diagram 5.6. Antal grundhändelser av ungdomsvåld uppdelat efter skolrelaterade respektive ej skolrelaterade händelser. Polisanmälningar, misshandel mot 7-14 åringar, Stockholms stad, 1981-1997.	111
Diagram 5.7. Mönstrande pojkar som berusar sig varje vecka 1973-1997, 16-24 åriga pojkar som utsatts för våld som leder till kroppsskada respektive läkarvård 1978-1997. Källa: CAN; SCB.	121
Diagram 6.1. Ungdomar (15-20 år) intagna på ungdomsvårdsskola eller fängelse vid en viss given dag, 1951-1982 och 1983-1997. Per 1000 inv.	126

Förord

Mot bakgrund av den långa tid ett avhandlingsarbete tar förstår var och en som läser dessa rader att jag har en lång lista med personer som förtjänar att avtackas för att de på ett eller annat sätt gjort livet roligare och lättare att leva de senaste fem åren. Till alla er, familj, vänner och bekanta ett stort tack för att ni finns. Ni vet vilka ni är!

Det är dock ett faktum att läsare av dessa rader framför allt kommer att finnas inom det lilla kriminologiska forskarskrået. Jag kommer därför att begränsa mitt avtackande till de personer som på ett mer direkt sätt hjälpt mig i mitt avhandlingsarbete. I detta sammanhang förtjänar min arbetsplats att särskilt omnämnas. Kriminologiska institutionen med dess många doktorander och andra medarbetare utgör ett stimulerande kollektiv av individualister vars umgänge gjort det till ett nöje att gå till jobbet. Leif Lenke var en gång i tiden den som väckte mitt intresse för ämnet, för detta samt alla de stunder vi diskuterat på hans rum skall han ha tack. Min handledare Hanns von Hofer har annars varit den som mest påtagligt stött mitt avhandlingsarbete. Snabb och konstruktiv kritik under hela forskningsprocessen har karaktäriserat vårt samarbete. Ibland, får jag väl erkänna, kan det kännas tungt med Hanns noggranna läsning, å andra sidan skulle jag aldrig velat vara utan den. Anders Nilsson och Janne Flyghed har också fungerat som utmärkta bollplank. De har i sin kritik kompletterat varandra väl. Anders har, med sin hårda minimalistiska läggning, ofta sett till att tvinga mig att konkretisera argumentationen. Janne, lite mjukare som han är, har kommit med spännande tankar och synpunkter. Anders, Hanns och Janne har också visat stor uthållighet vad gäller läsning och språkgranskning av alla olika utkast som jag producerat genom dessa år - tack för det! Som brukligt är tar jag dock fullt ansvar för de felaktigheter som trots allt finns kvar i avhandlingen.

Jag vill vidare tacka Peter Lindström, Börje Olsson, Leif Lenke och Lars Dolmén för att de tagit sig tid att kommentera mina arbeten vid institutionens seminarier. Sven-Åke Lindgren tackar jag för den konstruktiva oppositionen av min licentiatuppsats. Ett tack också till Dave Shannon för hans översättning av sammanfattningen.

Slutligen ett tack till Institutet för Framtidsstudier för att de finansierade de tre första åren av mitt arbete. De två sista har finansierats genom doktorandtjänst på institutionen.

Stockholm i oktober 1999
Felipe Estrada

Kapitel 1

Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem

Den fråga som utgjort föremål för kommitténs öfverläggningar, har på senare tid tilldragit sig en synneligen stor uppmärksamhet /.../ Allmänt utbredd är nämligen klagan öfver tilltagande yttringar af brottslighet och förvildning inom det uppväxande släktet /.../ dess avvärjande måste uppfattas som en samhällsangelägenhet af största vikt. (Betänkande 1898:21)

Få samhällsproblem har under de senaste åren rönt så allmän uppmärksamhet som den ungdomliga brottsligheten och asocialiteten. /.../ Tidningsrubrikernas höjd står i omvänd proportion till gärningsmannens ålder. (Blomberg 1960: 9)

1. Inledning

Under efterkrigstiden har ungdomsbrottsligheten setts som ett ständigt växande problem. Den omfattande stöldbrottsligheten, ungdomsvåldet, det hejdlösa supandet och det tilltagande narkotikamissbruket bland ungdomar är alla bilder som mer eller mindre dagligen finns tillgängliga i våra media. Ungdomsbrottslighet framstår som ett av de centrala problemområdena både inom kriminologin och svensk samhällsdebatt. I den politiska debatten utgör hänvisningar till ungdomens förflackning en stark symbol för allt som är fel i det rådande samhället. En uppenbar fråga är därför i vilken utsträckning vår tids ungdom kan sägas vara ”värre” än tidigare. Avhandlingens huvudsyfte är att beskriva utvecklingen av ungdomsbrottslighet som samhällsproblem under efterkrigstiden där särskild betoning läggs på de tre senaste decennierna. Till detta syfte är en rad olika frågeställningar kopplade. Hur ser utvecklingen av antalet ungdomsbrottslingar i Sverige ut? Har vi en kontinuerlig ökning av ungdomsbrottsligheten i Västeuropa under efterkrigstiden? Hur ser medias uppmärksamhet av ungdomsbrottsligheten ut? Vad är förklaringen till den kraftiga ökningen av registrerad ungdomsvåld? Dessa, och andra, frågor belyses i de fyra undersökningar som utgör avhandlingens empiriska del (kapitel 2-5). Avhandlingen avslutas med en diskussion kring resultaten (kapitel 6).

De tre studier som återfinns i kapitel 2-4 har publicerats tidigare som artiklar i *Nordisk Tidsskrift för Kriminalvidenskab* (3/97), *European Journal on Criminal Policy and Research* (1/99) samt *Sociologisk Forskning* (4/97). Studien i kapitel fem har inte publicerats tidigare. Inga innehållsmässiga omarbetningar

har gjorts av de tidigare publicerade artiklarna med undantag för att den engelska artikeln här publiceras på svenska.¹

I detta inledande kapitel skall ett par för avhandlingen centrala begrepp diskuteras - ungdom respektive brottslighet. I avsnittet ”ungdomsbrottslighet” behandlas kortfattat vissa aspekter av ungdomsbrottsligheten som inte tas upp i avhandlingens empiriska del, bl.a. kopplingen ungdom och brott och ungdomsbrottslighetens struktur. Därefter presenteras avhandlingens fyra studier kortfattat. Avslutningsvis förs en diskussion om teoretiska förhållningssätt gentemot ungdomsbrottslighet som samhällsproblem.

2. Definitioner

2.1. Vad är ungdom?

De flesta som forskar om ungdom poängterar att begreppet ungdom är svårdefinierat eftersom dess karaktär och innehåll inte är givet (se t.ex. Hauge 1971; Bjurström 1980; Sarnecki 1981; Fornäs m.fl. 1984; Ohlsson & Swärd 1994; Berggren 1995). Ungdomsperioden är en livsfas mellan barndom och vuxenhet som inte låter sig avgränsas entydigt åldersmässigt. En *fysiologisk/biologisk* avgränsning är mest snäv och innefattar den period individen genomgår puberteten. Denna period brukar inträffa vid 13-14 års ålder i de nordiska länderna (Fornäs m.fl. 1984). En annan avgränsning gäller den *känslomässiga/psykologiska* utvecklingen. Under denna period utvecklar individen sin själv-identitet. Adolescensen, som här utgör det gängse begreppet, påbörjas ungefär vid 11 års åldern och avslutas vid drygt 20 år (Ohlsson & Swärd 1994).

En tredje avgränsning kan göras utifrån *sociala* kriterier. Ungdomstiden ses här framförallt som den period där den unge frigör sig från sin familj och växer in i en gemenskap med jämnåriga (Hauge 1971). Gränsen till vuxenvärlden är diffus då den i stort är avhängig att individen uppfattas som vuxen av omgivningen (Sarnecki 1981). Kriteriet för detta är att individen lämnar ungdomstidens relativa ansvarsfrihet för att leva med det ansvarstagande som vuxenlivet omgärdas av. Det handlar om faktorer som att kunna försörja sig själv, ha eget boende mm (Hörnqvist 1994). Det finns en tendens att det tar allt längre tid för ungdomar att uppnå detta. Många menar därför att ungdomsperioden blivit allt längre (Sarnecki 1981; Fornäs m.fl. 1984; Ohlsson & Swärd 1994). I litteraturen har begreppet unga vuxna börjat användas för individer mellan 20-29 (se t.ex. SOU 1994:77).

¹ Ett fåtal redaktionella ändringar har gjorts, t.ex. anpassning av radavstånd och rubrik-numrering.

Ungdomsperioden kan också avgränsas *kulturellt*. Forskningen kring ungdomskultur betonar att unga människor agerar på ett visst sätt, håller sig till med en ”stil” som avgränsar dem från vuxenvärlden och andra ungdomar (Bjurström 1997). Detta kulturella särskiljande är något som framförallt utvecklades under efterkrigstidens två-tre första decennier (Bjurström 1980; Fornäs m.fl. 1984). I de västerländska samhällena är denna form av ungdomsperiod sannolikt den längsta. Att uppträda på ett ungdomligt sätt är i dagens samhälle något som uppfattas som positivt och därför inte enbart förbehållet den individ som kan anses vara ungdom utifrån de avgränsningar som gjorts ovan.²

Ungdomsperioden kan slutligen avgränsas utifrån ”officiella” kriterier. Här avses den ålder där individen börjar betraktas som vuxen vad gäller rättigheter och ansvar (Muncie 1999). Centralt här är myndighetsåldern som i Sverige är 18 år. Denna ger individen t.ex. rätt att delta i politiska val. Det finns dock en rad rättigheter som erhålls både innan och efter denna officiella myndighetsålder (tabell 1.1 nedan).³

En genomläsning av kriminologiska undersökningar ger vid handen en mängd olika åldersintervall som alla har gemensamt att de beskriver ungdomsperioden (15-åringar i Ward 1998; 15-17 år i von Hofer 1985; 16-24 i SCB 1997; 15-29 i Olsson & Lindström 1995). I denna avhandling utnyttjas också olika ålderskategorier för att beskriva ungdomars brottslighet. Gemensamt för dessa är att de i stor utsträckning är valda utifrån tillgängligheten på information. Straffmyndighetsåldern begränsar t.ex. tillgången på data om de individer som är yngre än 15 år. Det optimala hade självklart varit att all relevant information funnits i ettårsklasser. Då hade det ”räckt” med att avgränsa ungdomsperioden åldersmässigt. Sistnämnda är dock, som diskuterats ovan, inte heller så enkelt. Generellt avgränsas dock ungdomar i denna avhandling som personer mellan 15-20 år.

² Utifrån ett kriminologiskt perspektiv finns en intressant motsättning mellan de kulturella och de sociala kriterierna på ungdomsperioden. Det finns nämligen mycket som tyder på att ungdomen ekonomiskt marginaliserats från vuxenvärlden (SOU 1994:77). I synnerhet har 1990-talets ekonomiska utveckling inneburit ökade generationsskillnader (SCB 1997). Samtidigt skulle man kunna argumentera för att generationsskillnaderna kulturellt är mindre, eller i alla fall inte större, än tidigare. Ungdomsforskarna noterade redan under första hälften av 1980-talet att ”ungdomar börjar nu odla en stil som en gång bars upp av deras föräldrar” (Fornäs m.fl. 1984:16; se också Bjurström 1980:114). Detta antyder en möjlighet till större förståelse mellan generationerna, d.v.s. mindre generationsskillnader.

³ ”Rätten” att hållas som ansvarig för sina brottsliga handlingar är alltså en av de första ”rättigheter” som ungdomar erhåller. Noterbart är att det under de senaste åren allt oftare argumenterats för att straffansvarsåldern skall sänkas.

Tabell 1.1. Att bli vuxen: urval av ansvar och rättigheter.

Ansvar och rättigheter	Ålder
Rätt att gå på vuxenfilm	15
Rätt att avsluta skolan	15
Straffansvar	15
Rätt till studiebidrag	16
Skyldighet att delta i totalförsvar	16
Rätt att ta körkort för bil	18
Skyldighet att betala helpris på t-bana	18
Fängelsestraff undviks ej som påföljd	18
Rätt att rösta	18
Rätt till bostadsbidrag	18
Rätt att köpa alkohol på krog	18
Rätt till a-kassa, kas eller starta eget bidrag	20
Rätt att köpa alkohol på systembolag	20
Rätt att adoptera barn	25

2.2. Vad är brottslighet?

En uppenbar definition av ungdomsbrottslighet är ”den brottslighet som ungdomar begår”. Som framgått ovan är en sådan definition problematisk då ungdomsperioden inte enkelt låter sig avgränsas. Till detta kommer att vad brottslighet är inte anses som givet inom kriminologin. Muncie (1996) tar t.ex. upp tio olika definitioner på brottslighet. Dessa bygger i princip på tre olika synsätt.

Den vanligaste definitionen inom kriminologin utgår från ett legalistiskt perspektiv. Enligt svenska nationalencyklopedin är brottslighet en ”sammanfattande term för begångna straffbelagda handlingar” (von Hofer och Tham 1996:5). Trots att den legalistiska definitionen upplevs som självklar kan den skapa problem om den tas allt för bokstavligt. En extrem legalistisk definition leder nämligen till att enbart de brott som i laga ordning bevisas inför domstol kan definieras som brott. Detta leder till att dold brottslighet och icke upptäckta lagöverträdare inte existerar som brottslighet (Tham 1979:182-193). Dessutom ändras lagar vilket då följaktligen också förändrar vad som skall ses som brottsligt. Ett annat synsätt är att istället fokusera på själva handlingen. Dessa definitioner ser brottslighet som avvikande beteenden. Även inom denna definition uppfattas brottslighet som handlingar som strider mot regler och förhållningssätt som de flesta inom samhället accepterar. Detta synsätt har kritiserats för att osynliggöra lagars sociala, politiska och ekonomiska kontext (Muncie 1996). Kritikerna menar att såväl brott mot lagar som avvikande beteende är något relativt och inte absolut. Handlingar som idag uppfattas som brott har inte alltid gjort det. För definitionen av brottslighet ses därför

omvärldens reaktion som betydelsefullt. Becker (1963) menar att brottslighet är sådant beteende som andra stämplat som avvikande, d.v.s. brottet finns inte objektivt i sig självt. Tham (1979) har påpekat att det stämplingsteoretiska perspektivet, genom sin betoning av officiell reaktion som grund för vad som är brott, riskerar att hamna i samma orimliga position som den extremt legalistiska ansatsen.

Det finns sålunda problem oavsett vilken definition som väljs av brottslighet. I avhandlingen har brottslighet främst definierats utifrån det traditionella legalistiska perspektivet i dess icke extrema form. Samtidigt finns en medvetenhet om den betydelse reaktionen har för vad som rent legalistiskt kommer att ses som en brottslig handling vid en viss tidpunkt. En av avhandlingens slutsatser är också att en förskjutning skett vad gäller synen på det brottsliga i ungdomars våldshandlingar.

3. Ungdomsbrottslighet

I samhällsdebatten finns en påfallande spänning i synen på ungdom, den ses som både hot och löfte. Berggren (1995) beskriver, utifrån de politiska ungdomsrörelsernas tidningar, utvecklingen av den positiva bilden under första hälften av 1900-talet. Berggren menar att denna period inte karaktäriserades av en moralistisk strävan efter kontroll och disciplin av ungdomen, snarare var synen ”förhålligad”. Ungdomen skulle med hjälp av sin ”dådkraft och idealism” skapa det moderna samhället. Denna positiva bild av ungdomen återfanns enligt Berggren framförallt hos socialdemokratin och den övriga vänstern. Hos borgerligheten framskyntade under denna tid en större tveksamhet gentemot ungdomen, behovet av kontroll och disciplin var mer framträdande. Den moralkonservativa rädslan för ungdomen har beskrivits i flera arbeten. Boethius (1989) har t.ex. beskrivit upprördheten kring den dåliga litteratur som sekelskiftets ungdom ägnade sig åt. Frykman (1988) har analyserat den debatt som under slutet på 1930- och början av 1940-talet florerade i Sverige kring ungdomen och deras brist på moral. Ungdomens frigjorda sexualitet framhövdes t.ex. som en stor fara. De moraliska entreprenörerna ansåg att ”Dansbanan är en förtäckt bordell” (Frykman 1988:81). Som botemedel mot ungdomens ”negroida parningslekar” (ibid:91) krävdes återinförande av Luthers katekes i skolundervisningen, stängning av dansbanorna, inskränkningar på ungdomens ekonomi och fritid samt censur av film och litteratur. Sammantaget menar Frykman att debatten kring ungdomen och ”dans-baneeländet” var uttryck för en värdekonservativ kritik av samhällsutvecklingen.

Det som utmärker ungdomen i positiv bemärkelse, att de är den samhällsgrupp som befinner sig närmast den ständigt pågående samhälls-

förändringen (Berggren 1995), har alltså ofta sin tydliga motpol i att de samtidigt får symbolisera det problematiska med samhällsomvandlingen. Den negativa bilden av ungdomens livsstil leder till en sammankoppling av ungdom, avvikande beteende och brottslighet. "Ungdomsbrottslighet" blir därmed ett begrepp som uttrycker mer än att det är brott som begås av unga individer (brott som begås av vuxna går i regel inte under beteckningen "vuxenbrottslighet"). Begreppet ungdomsbrottslighet kanaliserar också en del av den oro som finns kring samtiden.⁴ Inom kriminologin har fokus legat på ungdom som en problematisk grupp. Det är dock viktigt att komma ihåg att det parallellt med denna negativa bild också finns en positiv bild av ungdomen som en "okorrumpad bärare av framtiden". Därtill att den negativa bild som kriminologin ägnar sig åt bär på ett ideologiskt symbolvärde.

Tvetydigheten beträffande ungdomen hittas även i synen på ungdomsbrottslighet. Unga brottslingar uppfattas dels som sårbara, svaga ungdomar som med sina handlingar visar att de befinner sig i en riskzon för framtida utslagning. Dels som omoraliska, hänsynslösa individer som medvetet kränker medmänniskors liv och egendom (Ohlsson & Swärd 1994). Här uppstår en spänning mellan oro och ilska, vård och straff, stödjande åtgärder och kontroll. Utifrån ett omvårdnadsperspektiv anses ungdomar med problem vara offer för missförhållanden de själva hade liten eller ingen makt över, därmed blir det problematiskt att straffa dessa ungdomar. Samhället ska istället försöka hjälpa ungdomarna. Den motsatta strafftanken utgår från att ungdomarna själva bär det fulla ansvaret för sina handlingar. Under stora delar av 1900-talet har synen på ungdomsbrottslighet präglats av omvårdnadstanken och kriminalpolitikens övergripande målsättning kan beskrivas som *integrering* (Ohlsson & Swärd 1994). Brottsliga ungdomar skall så långt det är möjligt hållas utanför kriminalvården i allmänhet och fängelse i synnerhet. Under efterkrigstiden har dock samhällets reaktioner förändrats. Det går att skönja en förskjutning från behandling till straffvärde i de åtgärder som rör unga lagöverträdare (Svensson 1998, se också Tham 1995).

3.1. Ungdomsbrottslighetens struktur

Det är välkänt att ungdomar anses vara den mest brottsaktiva gruppen i samhället (Hauge 1971). Vi ser i diagram 1.1 att de yngsta åldersgrupperna enligt kriminalstatistiken uppvisar flest brott per capita.

⁴ Ett exempel på detta är den ständigt, för varje ungdomsgeneration, återkommande bilden av dagens ungdom som "värre än någonsin" (Pearson 1983; Swärd 1993).

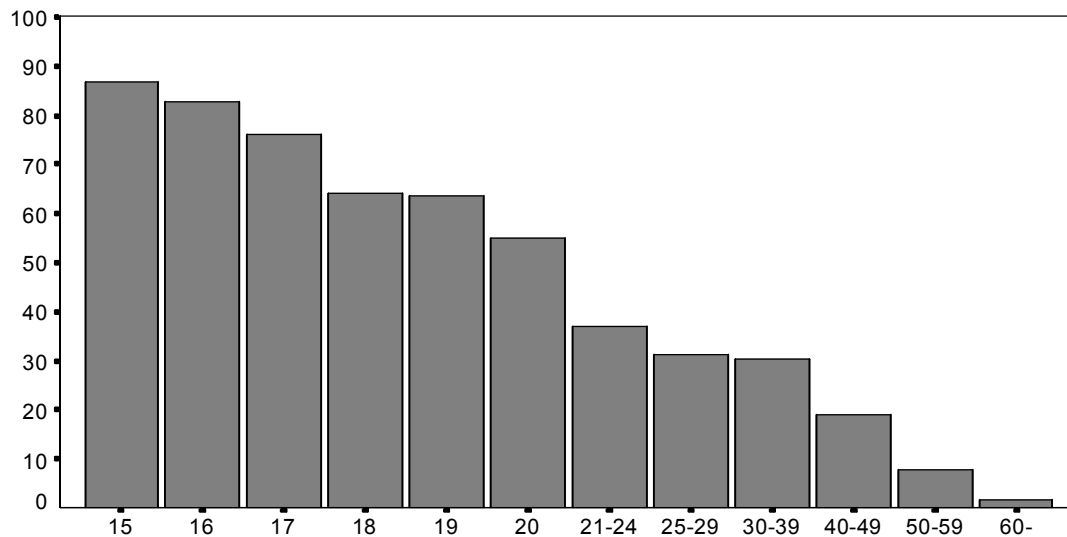

Diagram 1.1. Brottsdeltaganden⁵ per 1000 invånare i respektive åldersgrupp. Brottsbalksbrott. 1996.

Efter tonåren avtar brottsligheten tydligt vilket antyder att för den stora majoriteten av ungdomar kan brottslig aktivitet ses som en övergående fas. Det är vidare viktigt att komma ihåg att ungdomars överrepresentation inte är detsamma som att de flesta brott begås av ungdomar. Förhållandet är enligt kriminalstatistiken snarare det omvända, bakom majoriteten av de registrerade brotten återfinns en vuxen gärningsman (diagram 1.2).

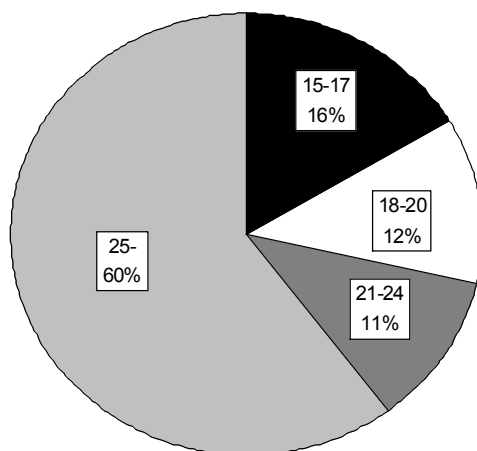

Diagram 1.2. Antal brottsdeltaganden i olika åldersgrupper. Brottsbalksbrott. 1996.

⁵ Brottsdeltagande definieras som en individs delaktighet i ett visst brott. Om tre personer tillsammans begått två brott räknas det som sex brottsdeltaganden. Om en person begått tre brott räknas det som tre brottsdeltaganden, d.v.s. ett brottsdeltagande per person och tillfälle (BRÅ 1998).

När man vill uttala sig om vilka brott ungdomar oftast begår är kriminalstatistiken en problematisk källa eftersom olika brottstyper har skilda upptäcktsrisker. T.ex. registreras varje år fler ungdomar för bil- än för cykeltillgrepp, något som naturligtvis inte är ett uttryck för att biltillgrepp är ett vanligare brott. Ett alternativ till kriminalstatistiken erbjuds här genom självrapportundersökningar. I tabell 1.2 presenteras de vanligaste brottstyperna bland 15-åringar utifrån den första nationella självdeklarationsundersökningen i Sverige (Ring 1999).

Tabell 1.2. Vanligaste ungdomsbrotten. Andel niondeklassare som uppger brott under senaste året. 1997.

Brottstyp	Andel elever
Stöld totalt ⁶	61
Stöld från skola	34
Stöld i butik	35
Vandaliserat (skadegörelse)	26
Köpt stulet (häleri)	19
Cykelstöld	13
Inbrott	10
Slagit någon (misshandel)	6
Använt falsk ID (bedrägeri)	6
Stöld ur bil	5
Hotat för att få sak (rån)	3
Bilstöld	3
Väskryckning	2

Källa: Ring 1999

De klart vanligaste brotten bland ungdomar är lindriga stöldbrott och skadegörelse. Allvarigare brottslighet som biltillgrepp, rån och misshandel är betydligt ovanligare. Den bild som fås från självdeklarationsdata överensstämmer tämligen väl med kriminalstatistiken. Skillnaderna avser de grövre brottstyperna, t.ex. misshandel och biltillgrepp, som p.g.a. av högre upptäcktsrisk är mer vanliga i kriminalstatistiken.

Kort om kön

En annan av kriminologins grundläggande fakta är att brottslighet i stor utsträckning är ett manligt fenomen. I ett historiskt perspektiv har exempelvis andelen kvinnliga gärningsmän aldrig överstigit fem procent av de lagförda för misshandel och 25 procent av de lagförda för stöldbrott (von Hofer 1985).

⁶ Ungdomar som svarat att de begått flera olika brott är medräknade i respektive kategori (d.v.s. dubbelräkning). ”Stöld totalt” kan dock ses som en nettosiffra på andelen unga som deklarerar något brott senaste året.

Generellt gäller att ju grövre brottslighet desto större andel av brotten begås av män.

Det finns därtill klara skillnader i vilka brottstyper flickor och pojkar begår enligt kriminalstatistiken. Pojkar registreras oftast för olovlig körning, inbrott och biltillgrepp. Flickorna för snatteri, bedrägeri och narkotikabrott (SCB 1992). Skillnaden mellan pojkar och flickor är stora också vad gäller omfattningen av brottsligheten. Flickornas andel av de misstänkta minskar påtagligt ju fler brott den misstänkte gjort sig skyldig till. Under senare år finns dock en viss tendens till att gapet mellan pojkars flickors registrerade brottslighet minskat.⁷

De stora skillnader som finns mellan könen enligt kriminalstatistiken bekräftar i princip av den nationella självrapportundersökningen (Ring 1999). Undersökningen visar att fler pojkar än flickor i årskurs nio uppger att de begått olika brott, skillnaderna är dock överlag mindre än i kriminalstatistiken (tabell 1.3).

Tabell 1.3. Självrapporterad brottslighet bland pojkar och flickor i åk 9. Urval av brottstyper. Procent. 1997

Brott	Pojkar	Flickor
Stöld i affär	37	34
Köpt stulet	27	10
Cykelstöld	18	7
Inbrott	15	5
Slagit någon	9	3
Hotat för att få sak	5	1
Skadat med tillhygge	3	1

Källa: Ring 1999

3.2. Ungdomsbrottslighetens datakällor

Kriminalstatistiken innehar en central position inom den kriminologiska kunskapsproduktionen. Denna statistik utgör en viktig källa till information om brottslighetens struktur, om utvecklingen, om skillnader i brottslighet med avseende på kön, klass och etnicitet. Avhandlingen handlar till viss del om att problematisera den information som kriminalstatistiken erbjuder om ungdomsbrottslighetens utveckling.

Kriminalstatistik som social produkt

Under de senaste decennierna har antalet ungdomar (15-20 år) som lagförts för stöldbrott minskat, samtidigt har den registrerade våldsbrottsligheten ökat. Kriminalstatistiken erbjuder sålunda motsägelsefulla bilder av ungdoms-

⁷ I åldersgruppen 15-20 utgjorde år 1991 flickorna drygt 15 procent och år 1997 omkring 20 procent av de misstänkta för brott. Förklaringen är i huvudsak att antalet misstänkta pojkar minskat, antalet misstänkta flickor har endast ökat svagt (+10%) under dessa år.

brottslighetens utveckling. Detta beror i huvudsak på att kriminalstatistiken inte är en direkt återspeglning av den verkliga brottsutvecklingen utan snarare kan karaktäriseras som en ”social produkt”. Detta är, och har länge varit, ett välkänt faktum inom kriminologin (se t.ex. Box 1971:166-217).

Coleman & Moynihan (1996) menar att produktionen av kriminalstatistiken innehåller fyra steg. För det första måste ett brott *upptäckas* av någon, det finns många brottsliga handlingar som förblir oupptäckta, t.ex. bedrägerier. En handling som inte definieras eller uppfattas som brottslig kan aldrig hamna i kriminalstatistiken. Här finns en koppling till den diskussion som fördes ovan i avsnittet om vad brottslighet är. Det är oftast allmänheten som upptäcker att brott förövats, mindre vanligt är att brott upptäcks genom polisens arbete. Vid s.k. spanings- eller ingripande brott som t.ex. trafikbrott är dock polisens betydelse självfallet mer avgörande.

För det andra måste en handling som upptäckts och definierats som brottslig *anmälas* till polisen. Här kommer offren, vittnen, lärare, butikspersonal o.s.v. att spela en betydelsefull roll för vilka handlingar som hamnar i kriminalstatistiken. Anmälningsbenägenheten är därför ett centralt begrepp. Denna beror på flera faktorer som skiljer sig mellan olika brottstyper. För stöldbrott spelar t.ex. försäkringsskyddet och skadans storlek en betydelsefull roll. Viktigt är också synen på brott i samhället, på senare år har det exempelvis blivit vanligare med att butiker rutinmässigt anmäler upptäckta snatterier för att manifestera att man ser allvarligt på butiksstölder. För våldsbrott spelar en faktor som den sociala relationen mellan offer och gärningsman en viktig roll (BRÅ 1998).

För det tredje måste polisen *registrera* brottsanmälningen. Offerundersökningar både i Sverige och utomlands antyder att anmälningar eller kontakter som allmänheten tar med polisen angående handlingar som uppfattats som brottsliga inte alltid leder till en registrering i kriminalstatistiken. Svårigheter att jämföra offerundersökningar med kriminalstatistikens indelningar gör att det är svårt att fastställa omfattningen av detta problem (SCB 1995). När polisen väl registrerar en anmäld brotts handling måste händelsen klassificeras. Den svenska kriminalstatistiken innehåller en mängd olika brottskoder vilket ger en tämligen specificerad information om brottet, samtidigt möjliggör detta felkällor som felbedömning av händelsen eller kodningsanvisningen. Klassificeringen av brotts handlingen görs dessutom efter olika bedömningsgrunder under rättsprocessen. En gärningsbeskrivning av ett misshandelsfall kan exempelvis leda till att händelsen registreras som ett fall av försök till mord i *anmälningsstatistiken*. När sedan åklagaren skall besluta sig för åtal avgörs bedömningen av vad som anses möjligt att bevisa vilket kan leda till att händelsen klassificeras som grov misshandel i *statistiken över misstänkta personer*. Brottsrubriceringen i *lagföringsstatistiken* avgörs slutligen av hur domstolen dömer i målet vilket kanske innebär att händelsen klassificeras som misshandel. Rutinerna för registreringen av brotts handlinger är också av betydelse för i vilken mån

brottshändelser kommer att registreras. Olausen (1995) har exempelvis visat att införandet av ett datoriserat registreringsförfarande i Norge tydligt påverkade antalet brottshändelser. Andra faktorer som kan tänkas påverka registreringens omfattning är om det skapas rutiner för att ta upp anmälningar utan att anmälaren behöver komma till polisstationen, t.ex. genom faxade skrivelser eller telefonsamtal. Ett uttryck för registreringens betydelse för produktionen av den synliga brottsligheten är att jämförelser av olika länders brottsnivåer utifrån kriminalstatistik är mycket problematiska just på grund av skillnader i registreringsförfarandet.

För det fjärde måste ett brott *klaras upp* och en förövare identifieras för att personanknuten statistik skall kunna produceras. Antalet brott som klaras upp utgör endast en mindre andel av de brott som anmälts till polisen. Här finns också stora skillnader mellan olika brottstyper. Brott där offret kan peka ut en misstänkt gärningsman, t.ex. våldsbrott, har högre upplösning än exempelvis stöldbrott där offret inte vet vem förövaren är. Inom kriminologin pågår sedan länge en debatt om det finns en systematisk selektiv identifiering av förövare som snedvrider bilden av gärningsmännen. Diskussionen gäller i synnerhet frågan i vilken mån polisens arbetsätt skapar överrepresentationen av gärningsmän från lägre socio-ekonomiska skikt respektive etniska minoriteter (se t.ex. Lea & Young [1984] 1993:105-169; Gilroy 1987). Muncie (1999) menar att det finns en selektiv process som överdriver omfattningen av ungdomars brottslighet jämfört med vuxnas. Ungdomars brott är synliga, de begås utomhus i det offentliga rummet, till skillnad från vuxnas brott som sker mer i det fördolda, t.ex. på arbetsplatsen eller i hemmet. Polisens arbetsmetoder är enligt Muncie bäst lämpad för att handskas med det förstnämnda vilket skapar en skev bild av brottsligheten.

Av alla de brottshändelser som förekommer i samhället är det alltså en mer eller mindre obekant andel som upptäcks eller uppfattas som brott, av de händelser som upptäcks är det totalt sett endast en mindre andel som kommer till polisens kännedom, av dessa händelser registreras huvuddelen men inte alla som brott i kriminalstatistiken, av dessa registrerade brott är det enbart i en minoritet av fallen som en skyldig gärningsman identifieras. Sammantaget betyder denna selektionsprocess att vi inte på ett enkelt sätt kan använda oss av kriminalstatistiken för att beskriva den verkliga brottsligheten. Analyser av brottsligheten utifrån kriminalstatistik måste därför problematisera betydelsen av denna process.

Alternativa källor

Under slutet av 1950-talet påbörjades insamlingen av alternativa data som kompletterat den kunskap som tidigare främst erhöles genom officiell statistik. Andenaes, Sveri och Hauges (1960) undersökning av juridikstudenters självrapporterade brottslighet och utsatthet är den första i raden av nordiska undersökningar som bekräftar det ovan sagda om ett stort mörkertal av brott som inte anmäls till polisen. I vissa fall har den kunskap som erhöles från kriminal-

statistik kunnat bekräftas, t.ex. fördelningen av lindriga och grova brott. I många fall erhålls dock motsägelsefulla bilder mellan dessa datakällor. Enligt självrapportundersökningar är t.ex. skillnaderna mellan olika socio-ekonomiska klasser, etniska grupper och kön väsentligt mindre än vad kriminalstatistiken antyder. Dessa undersökningar visar dessutom ofta, men inte alltid, en annan utveckling av brottsligheten än kriminalstatistikens.

Självfallet innehåller också dessa alternativa källor problem.⁸ Kortfattat handlar det om urvalsfel, svarsbortfall som inte kan antas vara slumpmässigt, problem att välja bland alla de brottsliga företeelser som kan studeras, svårigheter att studera mer allvarliga brott, minnesproblem, under- eller överrapportering. Ett mer generellt problem med de alternativa datakällorna är att trots att de uppkommit utifrån ett behov av att ge en bättre och mer fullständig bild av brottsligheten allt som oftast behandlar samma del av brottsproblemet som belyses av kriminalstatistiken, exempelvis är det fortfarande mycket ovanligt att självrapportundersökningar intresserar sig för vuxnas brottslighet.

Sammanfattningsvis är konsekvensen av datakällornas brister att undersökningar om brottsligheten aldrig kan ge en fullständig och korrekt beskrivning av verkligheten. Studierna i denna avhandling präglas dels av denna skepticism beträffande vad och hur vi kan veta något om utvecklingen av ungdomsbrottsligheten, dels av en övertygelse att vi kan få veta mer, men inte allt, genom att kritiskt utnyttja alla de källor som står till förfogande.

4. Avhandlingens fyra studier

Avhandlingens fyra undersökningar handlar samtliga om ungdomsbrottslighetens utveckling. När jag påbörjade avhandlingsarbetet hösten 1994 pågick en het diskussion om denna utveckling inom såväl svensk som nordisk kriminologi. Den första undersökningen blev därför en traditionell studie av befintliga källor. Resultatet ledde till ytterligare debatt kring värdet av olika datakällor. I stort upplever jag dock att artikelns slutsats - att utvecklingen av antalet ungdomsbrottslingar inte ökat linjärt under hela efterkrigstiden - accepterats. I debatten förekom hänvisningar till ungdomsbrottslighetens utveckling i andra länder. Som en kontroll av rimligheten i beskrivningen av den svenska situationen genomfördes därför också en internationell komparation.

Debatten om ungdomsbrottslighetens utveckling fortsatte men diskussionen övergick från den generella utvecklingen, vilken i stort sett styrs av stöldbrottsligheten, till att handla om våldsbrottslighet bland ungdom. Samtidigt

⁸ För en bra diskussion om såväl självrapport- som offerundersökningars brister och förtjänster se Coleman & Moynihan 1996.

upplevde jag att mina resultat stämde dåligt med den uppfattning som fanns i det offentliga samtalet och då i synnerhet massmedia. Jag började därför intressera mig alltmer för relationen mellan den i media beskrivna bilden och den som erhålls vid kritisk granskning av tillgängliga datakällor. I avhandlingens tredje studie undersöktes dagspressens uppmärksamhet av ungdomsbrottslighet. Min utgångspunkt, som till en början varit tämligen objektivistisk, gled härmed över till ett intresse kring konstruktivistiska förståelseformer (diskuteras mer utförligt nedan). I avhandlingens sista studie, om skolvåldet, har jag från första början varit medveten att jag velat integrera dessa två perspektiv. Därför studeras såväl den faktiska våldsutvecklingen som de reaktioner som är med och skapar den synliga utvecklingen.

4.1. Ungdomsbrottslighetens utveckling i Sverige

Alltsedan slutet av 1970-talet har det inom svensk kriminologi funnits en debatt om ungdomsbrottslighetens utveckling. Kriminologerna är överens om att ungdomsbrottsligheten ökat de första decennierna efter andra världskriget. Däremot finns det två alternativa beskrivningar av den efterföljande utvecklingen. Å ena sidan den linjärt ökande utvecklingen (diagram 1.3) och å andra sidan den först ökande men sedan avmattande ungdomsbrottsligheten (diagram 1.4).

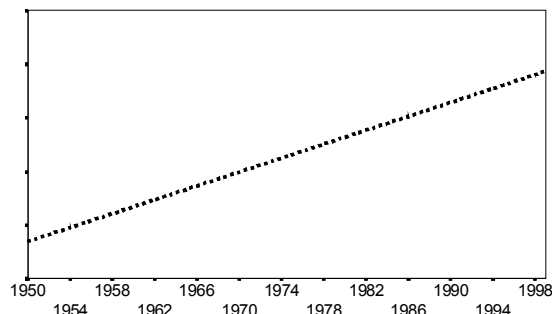

Diagram 1.3. Alternativ 1. Linjärt ökande ungdomsbrottslighet.

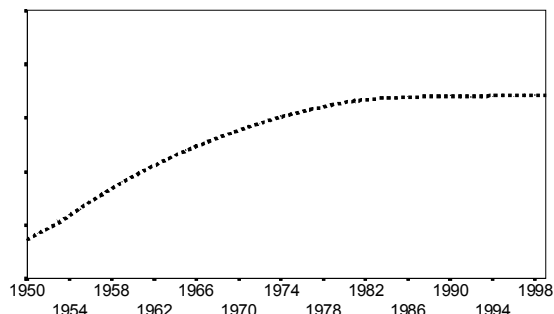

Diagram 1.4. Alternativ 2. Avmattande ungdomsbrottslighet.

Syftet med studien i kapitel 2 är att analysera ungdomsbrottslighetens utveckling i Sverige. Huvudfrågan var vilken av alternativen som bäst beskrev utvecklingen. Rapportens slutsatser föranledde ny debatt, framför allt vad gäller användningen av statistiken över misstänkta personer (Knutsson 1996a,b,c; Estrada 1996). I kapitel 2 har jag tagit hänsyn till kritiken.

Studien belyser ungdomsbrottslighetens utveckling mellan 1913-1994. Tonvikten ligger dock på utvecklingen efter 1975. Den gäller, i enlighet med diskussionen bland kriminologer, endast stöldbrott och med ungdomar åsyftas personer i åldern 15-20 år. Undersökningen bygger på en analys av brottsstatistik,

statistik över för brott misstänkta och för brott lagförda personer, offerundersökningar, försäkringsstatistik samt undersökningar om ungdomars alkohol- och narkotikavanor. Ett centralt argument i debatten har varit att upptäcktsrisken minskat under perioden. I enlighet med detta har en uppräknings av den personanknutna kriminalstatistiken genomförts. Den fråga som undersökningen framförallt söker besvara är om efterkrigstidens kraftiga ökningstrend brutits eller inte.

Kommentar

I debatten om ungdomsbrottsligheten har det varit oklart om diskussionen gällt utvecklingen av antalet ungdomsbrottslingar eller antalet brott som ungdomar gör sig skyldiga till. Det i debatten centrala argumentet att upptäcktsrisken minskat gäller rimligen antalet individer. Den indikator som valts för att uttrycka upptäcktsrisken förändring är utvecklingen av andelen uppklarade brott. Utifrån denna utveckling har det gjorts en uppräknings av den personanknutna kriminalstatistiken. Denna operation innehåller ett validitetsproblem (se Tham 1992) som min studie inte beaktar till fullo. Problemet drabbar i synnerhet den uppräknings som görs av statistiken över misstänkta personer.

Detta hänger samman med att statistiken över misstänkta personer är den kategori som är mest "personanknuten" och minst "brottsanknuten". Här åsyftas förhållandet att en person registreras som misstänkt en enda gång per år och brottstyp oavsett hur många gånger han gör sig skyldig till brottet i fråga. Detta innebär att risken för en ungdomsbrottsling att upptäckas och få en "fullständig" registrering i statistiken över misstänkta sprids ut på ett helt års brottslighet. Motsvarande gäller dock inte beträffande brottsdeltaganden. I denna kategori registreras antalet brottsliga handlingar. Här blir således varje enskilt oupptäckt och/eller ouppklarat brott en "miss" i statistiken. I debatten har det hävdats att polisen i allt mindre utsträckning hinner klara upp alla de brott som en gripen ungdomsbrottsling gjort sig skyldig till. Detta scenario påverkar alltså andelen uppklarade brott, och därmed antalet brottsdeltaganden, negativt. Däremot är det tveksamt om den mer "personanknutna" statistiken över misstänkta personer påverkas i motsvarande mån. I och med att polisen fått fatt på individen så får han ju "sin" anteckning i statistiken över misstänkta oberoende av hur många ytterligare brott han kan bindas till. En minskande brottsupplärning uttrycker alltså inte en *tillika* minskande personupplärning. Detta betyder att en uppräknings utifrån den minskande brottsupplärningen sannolikt överskattar utvecklingen av antalet misstänkta ungdomar.

Ytterligare ett problem med den uppräknings som görs är att jag inte tagit hänsyn till den sneda brottsbelastningen hos gärningsmännen. Det finns många studier som visat att en liten del av gärningsmännen (omkring 5-10 procent) står för en stor del av brotten (se t.ex. Andersson, 1991:68ff). Detta påverkar upptäcktsrisken vilket min analys inte tagit i beaktande. I debatten om ungdomsbrottslighetens utveckling har det antagits att upptäcktsrisken halverats de senaste

decennierna. Därför har uppräknigen i princip fördubblat antalet gärningsmän. Problemet är emellertid att en halverad upptäcktsrisk inte betyder att risken att åka fast under ett år har halverats för samtliga gärningsmän. Carlsson (1975) har visat att detta endast gäller för gärningsmän som bara begår ett brott. För alla andra är effekten mindre. Enligt Carlsson blir konsekvensen av en halverad upptäcktsrisk ”ganska måttlig när den reella belastningen är hög” (ibid:30). För de ungdomsbrottslingar som exempelvis gjort sig skyldiga till 10 brott under ett år betyder en halverad upptäcktsrisk ungefär 25 - 30 procent mindre risk att åka fast (ibid). Resultatet av detta blir precis som ovan att uppräknigen i kapitel 2 sannolikt har genomförts på ett sätt som överskattat antalet brottslingar.

Sammantaget betyder detta att den uppräkning för minskad upptäcktsrisk som gjorts utifrån den minskade andelen uppklarade brott bör betraktas som ett *värsta scenario över hur antalet ungdomsbrottslingar utvecklats*. I den mån upptäcktsrisken inte minskat i den utsträckning som antyds utifrån uppklaringsprocenten, vilket t.ex. Wards (1998) undersökning tyder på, finns det ett klart utrymme för minskningar av antalet ungdomsbrottslingar. Detta gäller i synnerhet antalet återkommande ungdomsbrottslingar (se von Hofer 1997).

När det gäller utvecklingen av *antalet brott* som ungdomar gör sig skyldiga till har jag valt att analysera de utpräglade ungdomsbrotten i anmälningsstatistiken. Den bild som fås av utvecklingen beror självfallet på vilka brottstyper som klassificeras som typiska ungdomsbrott. Jag vill här bara poängtera att det väsentliga för denna analys inte är att välja de brottstyper som ungdomar *oftast* begår utan principen bör vara att välja de brott som i *störst utsträckning* begås av ungdomar. Detta är än viktigare då analysen av den personanknutna statistiken visar att antalet vuxna gärningsmän ökat de senaste decennierna.

4.2. Ungdomsbrottslighetens utveckling i Europa

Komparativa analyser av brottsutvecklingen under efterkrigstiden har visat att brottsligheten ökat i så gott som samtliga västeuropeiska länder. Samtidigt har ungdomsbrottsligheten i Sverige sannolikt varit mer eller mindre stabil de senaste decennierna. En rimlig fråga är om detta förhållande är något specifikt för Sverige. Svaret är av såväl teoretiskt som kriminalpolitiskt intresse.

Syftet med kapitel 3 är att beskriva ungdomsbrottslighetens utveckling i tio västeuropeiska länder under efterkrigstiden (1950-1995). Tyngdpunkten i analysen ligger på de senaste decenniernas utveckling. De länder som ingår i undersökningen är Danmark, Finland, England, Holland, Norge, Schweiz, Skottland, Sverige, (Väst)Tyskland samt Österrike. Det analyserade materialet består av rapporter, artiklar och statistik. Litteratursökningen har genomförts i olika databaser. Som ett komplement togs också kontakt med forskare och forskningsinstitut från de flesta länderna.

Denna uppläggning för med sig ett viktigt validitetsproblem, nämligen i vilken utsträckning de tolkningar som görs utgår från adekvata beskrivningar av de olika ländernas utveckling. Kortfattat innebär validitetsproblemet att i de fall där beskrivningen av ett lands utveckling bygger på analyser som endast utgår från indikatorn dömda för samtliga brott, så kan man på tämligen goda grunder hävda att validiteten är mindre god. I de fall där man däremot kan bygga beskrivningen på studier som ingår i en pågående diskussion om ungdoms-brottslighetens utveckling, som baseras på flera datakällor inklusive alternativ statistik, så kan validiteten antas vara bättre. Utifrån dessa kriterier bedömdes validiteten som god för i tur och ordning Sverige, Norge, Tyskland, Danmark, Holland och England. Validiteten är godtagbar beträffande Finland och Skottland. Slutligen är validiteten mindre god för Schweiz och Österrike.

Avslutningsvis diskuteras två dominerande teoretiska perspektiv inom kriminologin, rutinaktivitetsmodellen respektive kontrollteori, utifrån artikelns resultat.

Kommentar

Lars Westfelt (1998) har i en studie av den generella europeiska brottsutvecklingen konstaterat att de olika länderna uppvisar stora likheter vad gäller brottsutvecklingen. De flesta länderna uppvisar kraftiga ökningar de första decennierna efter andra världskriget. Från mitten av 1980-talet framträder, enligt Westfelt, en tydlig uppbromsning av denna ökningstrend. En intressant fråga gäller kopplingen mellan avmattningen av ungdomsbrottsligheten och den generella utvecklingen. En stabil utveckling av antalet ungdomsbrottslingar betyder dels att tillskottet till den generella trenden avmattats, dels att nyrekryteringen till den grupp av vuxna som ligger bakom en stor del av den traditionella brottsligheten åtminstone inte ökat under de senaste decennierna. Westfelt menar också att en möjlig förklaring till den stabilisering som skett av brottsutvecklingen i flertalet europeiska länder skulle kunna ligga i ungdomsbrottslighetens utveckling.

4.3. Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem

Debatten om ungdomsbrottslighetens utveckling har i huvudsak utgått från stöldbrotten eftersom dessa p.g.a. sitt stora antal i princip styr utvecklingens riktning. På senare tid har dock ungdomars våldsbrottslighet fått en allt större uppmärksamhet i den offentliga debatten. Även beträffande ungdomsvåldets utveckling har det uppstått en diskussion mellan kriminologer. Analyser av utvecklingen utifrån kriminalstatistik och offerdata har delvis kommit fram till skilda slutsatser. Huvudfrågan gäller tolkningen av det senaste decenniets ökning av antalet för misshandel misstänkta och lagförda ungdomar.

Ungdomars våldsbrottslighet utgörs huvudsakligen av lindrigare misshandel. Dödligt våld är mycket ovanligt. Mörkertalet beträffande lindrigare ungdomsvåld är stort. Just på grund av denna omfattande dolda brottslighet räcker det med små ökningarna av anmälningsbenägenheten för att det skall medföra stora effekter på den registrerade brottsligheten. Vad påverkar då anmälningsbenägenheten? Valet att anmäla ett våldsbrott beror på flera faktorer. För det första på relationen mellan gärningsman och offer. För det andra är våldets grovhet betydelsefullt. För det tredje spelar uppmärksamheten och den allmänna synen på våldsbrott in, vilket betyder att den enda gång förändringar i kriminalstatistiken kan sägas uttrycka verkliga förändringar av våldsbrottslighetens utveckling och struktur är när den tredje faktorn inte påverkar anmälningsbenägenheten. En analys av den uppmärksamhet som ungdomsbrottsligheten haft över tid kan därför anses ge ett betydelsefullt bidrag till diskussionen om utvecklingen.

Syftet med kapitel 4 är att analysera den uppmärksamhet som ungdomsbrottsligheten fått i svensk dagspress under efterkrigstiden (1950-1994). Med ungdomsbrottslighet avses stöld- och våldsbrottslighet bland ungdom. Frågeställningarna rör bland annat pressens behandling av ungdomsbrottsligheten åren 1950-1994 och i vilken mån det har inträffat en för anmälningsbenägenheten viktig förändring i pressens belysning av ungdomars våldsbrottslighet. Metoden som valts är en innehållsanalys av ledarartiklar. Två olika förklaringsansatser utnyttjas för att belysa de empiriska mönster som undersökningen finner, den objektivistiska och den konstruktivistiska.

Kommentar

Lars B. Ohlsson (1997) har skrivit en avhandling där han utifrån ett konstruktivistisk perspektiv analyserar den bild som i olika arenor, företrädesvis media och rättsväsendet, skapas av ungdomsbrottslingar och ungdomsvåld. Ohlsson utgår från ett konkret fall där två ungdomsgäng, ett ”svenskgäng” och ett ”invandrargäng”, enligt ett rykte skulle drabba samman i en blodig uppgörelse, något som aldrig inträffade.

Ohlsson visar att media skapade en kraftigt dramatiserad bild av denna ”icke-händelse”. Den förväntade uppgörelsen uteblev dels för att polisen grep ungdomar som tillhörde det ena ”gänget”, men dels också för att det andra ”gänget” inte befann sig i närheten av den plats där uppgörelsen skulle äga rum. I pressen framställdes det dock som om polisen hade förhindrat att en blodig uppgörelse utbröt mellan svenskar och invandrare. Utifrån dessa beskrivningar ställde sedan media vuxenvärlden mot väggen. Vad skulle man göra mot det ”ökande ungdomsvåldet”? Intressant är bl.a. att Ohlsson visar att de som till en början inte delade medias bild fick mycket svårt att behålla sin verklighetsbild. Skolledningen menade exempelvis att de inte noterat ett ökande våld och att de inte kände till att elever gjorde vapen på slöjden. Detta vändes omedelbart emot ledningen som framställdes som ansvarslös och ovetande om vad som faktiskt

pågick bland ungdomar. Skolledningen fick snabbt acceptera bilden, och för att inte framstå som handlingsförlamad var den dessutom mer eller mindre tvungen att lova krafttag mot det ”ökande våldet”.

Denna händelse utspelades hösten 1986, d.v.s. vid den tidpunkt som analysen i kapitel 4 antyder att ungdomsvåldet etableras som uppmärksammat samhällsproblem. Ohlssons analys av detta enskilda fall kan ses som ett bra komplement till den mer översiktliga beskrivning som jag gör. Ohlsson noterar också att det år 1986 förekom en omfattande diskussion om ungdomsvåld i Sverige. Han menar därför att bakgrunden till den uppmärksamhet som ”icke-händelsen” fick ligger i att det vid denna tidpunkt rådde en ”moralisk panik” kring våld i Sverige. Förklaringen till denna panik är enligt Ohlsson dels mordet på Olof Palme, dels ett par mord på ungdomar. Ohlsson menar att dessa händelser skapade en ökad känslighet för alla former av våld vilket då utlöste oron kring ungdomsvåld. I avhandlingens avslutningskapitel skall jag diskutera denna förklaringsansats.

4.4. Skolvåldet: reaktion och utveckling

Enligt officiell kriminalstatistik har det senaste decenniet inneburit en kraftig ökning av ungdomars våldsbrottslighet. Detta förhållande åberopas ofta i samhällsdebatten. Under senare år har exempelvis ”det ökande skolvåldet” åberopats som ett uttryck för en förfallen skola som inte längre förmedlar väsentliga värden till Sveriges unga. ”Skolvåldet” bedömde jag därför som ett intressant problemområde där både ett objektivistiskt och konstruktivistiskt perspektiv kunde utnyttjas för att belysa och diskutera den vidare frågan om ungdomsvåldets utveckling och samhällets reaktion på våld.

Huvudsyftet med kapitel 5 är att analysera skolvåldets utveckling samt om det skett förändringar i skolans reaktion mot vålds- och ordningsproblem åren 1980-1997. Utgångspunkten för studien är ett kontextuellt konstruktivistiskt perspektiv på samhällsproblemet ”skolvåld”. Både kvantitativa och kvalitativa metoder utnyttjas.

Undersökningen har genomförts i tre steg. I den första delstudien analyseras tidsserier om misshandel mot minderåriga. Syftet är dels att undersöka om det går att finna mönster som kan hänföras till våld som inträffat i skolan, dels att söka avgöra i vilken mån de kraftiga ökningarna som skett i statistiken kan hänföras till verkliga ökningarna eller förändringarna av reaktionen. Syftet med den andra delstudien är att belysa hur våld och ordningsproblem i skolan uppmärksammas under perioden 1980-1997. Av speciellt intresse är att undersöka om det skett någon förändring i synen på reaktionen gentemot det våld och ordningsproblem som sker i skolan. Detta studeras genom en innehållsanalys av en skoltidning. I den tredje studien analyseras polisanmälningar om misshandel mot minderåriga. Syftet är att beskriva utvecklingen av det våld som sker i anslutning till skolan.

Frågorna om förändrad anmälningsbenägenhet beträffande våld mot 7-14 åringar respektive skolans reaktion kommer att få en ytterligare belysning. Bland annat behandlas om anmälningarna från skolan har ökat, hur anmälningsrutinerna ser ut, om skolvåldet ökat och/eller blivit grövre.

De tre studierna sammantagna är tänkta att komplettera varandra genom att de belyser undersökningens huvudfrågeställningar utifrån olika infallsvinklar. Med utgångspunkt i undersökningens resultat förs avslutningsvis en diskussion om ungdomsvåldets utveckling och samhällets reaktion på våld.

5. Teoretiska perspektiv

Det finns två dominerande förhållningssätt gentemot den typen av samhällsproblem som ungdomsbrottslighet representerar (Lindgren 1993). Det traditionella synsättet uppfattar samhällsproblem som uttryck för objektiva missförhållanden i samhället. Enligt det alternativa synsättet är samhällsproblem främst ett uttryck för kollektiva definitionsprocesser. Dessa två perspektiv kan benämnas som objektivism respektive konstruktivism.

5.1. Det objektivistiska perspektivet och dess begränsning

Samhällsproblem är enligt det objektivistiska perspektivet faktiska förhållanden som är till skada för enskilda individer, grupper eller samhället i stort. Förhållanden som narkotikamissbruk, brottslighet, arbetsskador beskrivs som patologier, dysfunktioner, desorganisation eller avvikelser. Detta synsätt har dominerat samhällsforskningen under stora delar av 1900-talet (Lindgren 1993).

Spector & Kitsuse [1977] (1987) menar att perspektivet i grunden är funktionalistiskt och normativt. I det funktionalistiska synsättet ses samhället som ett stort system där mindre, av varandra beroende, system ingår. Jämvikt och konsensus utgör viktiga teoretiska utgångspunkter (Cuff & Payne 1979). Den funktionalistiska forskningen beträffande samhällsproblem inriktas därför på att lokalisera, mäta och finna orsaksförklaringar till de företeelser som stör den naturliga balansen i "samhällskroppen". Perspektivet ligger tämligen nära det naturvetenskapliga och framstår sannolikt för de allra flesta människor också som ett mer eller mindre självklart förhållningssätt. Det finns dock flera svaga punkter i det objektivistiska synen på samhällsproblem.

Om vi till de ovan nämnda samhällsproblemen exempelvis lägger till "skatterna" upptäcker vi att det är mindre tydligt vad det objektiva problemet består av (Goldberg 1995). Är problemet den höga skattenivån som gör att det inte lönar sig att arbeta i Sverige? Är problemet att kontrollen av de människor som skattefuskar är för svagt vilket gör att samhället går miste om pengar till

vård, omsorg och skola? Eller är inte skatterna ett samhällsproblem överhuvudtaget? Det är uppenbart att olika grupper i samhället kommer att uppfatta "skatteproblemet" på olika sätt. Detta är ett exempel på att samhällsproblem också har en tydlig subjektiv natur. Den objektivistiska traditionen har dock, enligt dess kritiker, minimerat betydelsen av, och ofta t.o.m. helt ignorerat, att samhällsproblem med nödvändighet innehåller en subjektiv definitionsprocess (Blumer 1971; Best 1995).

Ytterligare ett problem med det objektivistiska synsättet är att de faktiska förhållanden som kategoriseras som samhällsproblem har väldigt lite gemensamt förutom att de antas ha negativa konsekvenser för samhället. Missförhållanden som exempelvis arbetsskador och rasism har litet med varandra att göra vad gäller såväl orsaker som konsekvenser. Det objektivistiska förhållningssättet ger därför ingen djupare vägledning i hur samhällsproblem skall studeras eller förstås (Fuller & Myers 1941a; Best 1995).

Spector & Kitsuse [1977] (1987) kritiserar vidare den funktionalistiska synen på sociala problem för att den är vag och svår att empiriskt undersöka. De undrar exempelvis hur forskaren skall gå till väga för att klargöra ett samhällsproblems samtliga funktionella och dysfunktionella effekter i samhällets alla olika system och undersystem. Vidare kritiserar Spector & Kitsuse det sällan erkända normativa inslaget i den objektivistiska forskningen. I de objektivistiska definitionerna av samhällsproblem markerar forskaren tydligt att definitionen inte är avhängig hennes egen bedömning av företeelsen som problematiskt, utan att det snarare handlar om att stora delar av samhället uppfattar företeelsen som icke önskvärd. Spector & Kitsuse menar emellertid att forskningen om samhällsproblem handlar om till objektivitet förklädda värdeomdömen. De undrar t.ex. hur stora och vilka delar av befolkningen som skall uppfatta en företeelse som icke önskvärd för att den skall få status som socialt problem? En konsekvens av det objektivistiska perspektivet är dessutom att forskaren som vill studera samhällsproblem är beroende av att företeelsen fått status som problem (Blumer 1971). En motsägelse som också noterats av Merton (1966).

For the sociologist to confine himself only to the conditions in society that a majority of people regard as undesirable would be to exclude study of all manner of other conditions that are in fact at odds with the declared values and purposes of those who accept or endorse these conditions. Such a limitation would require the sociologist to subscribe to an extreme subjectivism, under the self-deceiving guise of retaining the objectivity of the scientific observer. (Merton 1966:788)

Mertons lösning på detta blir åtskillnaden mellan manifesta och latent problem. De manifesta problemen är de företeelser som definierats som icke-önskvärda i samhället. De latent är verkliga problem som ännu inte uppmärksammas som sådana. Det blir därför forskarens uppgift att se till att de upphöjs till manifesta.

Spector & Kitsuse [1977] (1987) påpekar att det finns ett tydligt drag av ”professionell ideologi” i Mertons resonemang. Det är alltid ytterst forskaren som vet vad som är ett verkligt socialt problem. Denne får därmed status av en objektiv domare. Detta betyder att en forskare av samhällsproblem i praktiken får svårt att leva upp till den objektivistiska traditionens utgångspunkt om att forskningen är fri från värderingar. I den mån andra än forskaren inte upptäckt problemet kallas det för latent, håller de med forskaren är det manifest, om folk uppfattar en företeelse som problematisk samtidigt som forskaren visar att det inte är så, är det ett skenbart problem.

5.2. Den konstruktivistiska synen på samhällsproblem

Fuller & Myers (1941a) har påpekat att människor långt ifrån alltid är överens om när ett faktiskt förhållande skall ses som ett samhällsproblem. Om människor väl är ense om att ett missförhållande existerar betyder inte detta att de är överens vad gäller hur problemet skall åtgärdas. Detta innebär enligt författarna att grunden till samhällsproblem ligger i värde- och intressekonflikter. Härmed för de tydligt in en subjektiv dimension till studiet av samhällsproblem. Fuller & Myers (1941b:320) menar att samhällsproblem är ett förhållande som av ett ”betydande” antal personer uppfattas som en avvikelse från en gemensam social norm. Alla samhällsproblem innehåller därför ett objektivt förhållande och en subjektiv definition. Enligt dem kan det objektiva förhållandets omfattning studeras empiriskt av forskare. Väsentligt är dock att detta objektiva kriterium är nödvändigt men inte tillräckligt för att konstituera ett samhällsproblem. Om ett förhållande inte uppfattas som problematiskt av medborgarna kommer det inte heller att kunna erhålla status som samhällsproblem. Eftersom samhällsproblem uppstår ur människors skilda syn på samhällsförhållanden bör, enligt Fuller & Myers, forskaren inte enbart ägna sig åt att studera de objektiva förhållandena. Forskaren bör också analysera den subjektiva definitionsprocess som föregår att ett visst förhållande får status som samhällsproblem samt de värdekonflikter som omger de åtgärder som föreslås.

Blumers artikel från 1971 brukar ses som en av de klassiska texterna inom det konstruktivistiska perspektivet. Blumers argument är kortfattat att eftersom det funnits en mängd uppenbara missförhållanden i samhället som inte fått status som samhällsproblem, bör dessa ses som produkter av kollektiva definitionsprocesser snarare än faktiska missförhållanden. I och med att den objektivistiska forskningen enbart är inriktad på de förhållanden som definieras som samhällsproblem i det samhälle forskarna verkar i, blir perspektivet oförmöget att förklara hur och varför vissa förhållanden uppstår som samhällsproblem. Det vore, enligt Blumer, istället såväl värdefullt som logiskt om forskningen i större utsträckning ägnade sig åt att studera just processen vari förhållanden blir till samhällsproblem.

Blumer menar att denna definitionsprocess kan studeras utifrån fem olika steg. Första steget är uppkomsten av samhällsproblemet. Det finns en mängd företeelser i samhället som skulle kunna ses som samhällsproblem. Faktum är dock att endast vissa kommer att uppmärksammas som sådana. Fasen när företeelsen identifieras som problematiskt och som något som måste rättas till är därför grundläggande. Andra steget är att företeelsen legitimeras som ett problem som kräver samhällsåtgärder. I det tredje steget är företeelsen erkänd som ett samhällsproblem och nu mobiliseras olika grupper för att åtgärda problemet. Detta leder till diskussioner om vilka tillvägagångssätt som är mest lämpliga. Det fjärde steget är när åtgärderna mot problemet definieras på myndighetsnivå. Den officiella åtgärdsplanen utgör oftast en kompromiss av olika intressegruppers definitioner. Det sista steget innebär implementeringen av de officiella åtgärderna (för en mer utförlig diskussion och empirisk undersökning utifrån modellen se Olsson 1994)

Trots den tydliga kritiken av det objektivistiska perspektivet påpekar Blumer (1971:305) att han inte motsätter sig undersökningar av de objektiva förhållandena. Denna kunskap bör eftersträvas för att korrigera okunskap kring det aktuella förhållandet. Blumer varnar dock samtidigt den objektivistiskt lagde forskaren för den fåfänga tron att ett klargörande av "sakernas tillstånd" automatiskt leder till att missförhållanden kan rättas till. Den av forskaren producerade kunskapen kommer endast ha betydelse om resultaten kommer in i den kollektiva definitionsprocessen kring samhällsproblemet. Här kan överväganden hos andra aktörer i processen medföra att forskningsresultaten förvrängs eller ignoreras.

Under 1970-talet utvecklades det konstruktivistiska perspektivet av framförallt Spector & Kitsuse. 1977 publicerade de boken "Constructing Social Problems" vilken brukar ses som ett centralt verk inom perspektivet (Miller & Holstein 1993; Best 1993; Järvinen 1998). I boken kritiserar Spector & Kitsuse den objektivistiska forskningstradition som de betecknar som funktionalistisk (se ovan). De är mer positivt inställda till Fuller & Myers värdekonfliktsansats där samhällsproblem definieras utifrån vad folk uppfattar som problematiskt. Samtidigt kritiserar de Fuller & Myers formulering att objektiva förhållanden är en nödvändig, men inte tillräcklig, komponent i ett samhällsproblem. Detta leder enligt Spector & Kitsuse forskningen av samhällsproblem bort från den väsentliga definitionsprocessen tillbaka till frågor av mer objektivistisk natur som hur förhållanden "verkligen är", vilka intressen människor "verkligen har". De väljer därför en definition där frågan om samhällsproblem objektiva karaktär lämnas åt sidan.

Thus, we define social problems as *the activities of individuals or groups making assertions of grievances and claims with respect to some putative conditions*. The emergence of a social problem is contingent upon the organisation of activities

asserting the need for eradicating, ameliorating, or otherwise changing some condition. *The central problem for a theory of social problems is to account for the emergence, nature, and maintenance of claims-making and responding activities. /.../* in focusing attention to the claims-making process, we set aside the question of whether those claims are true or false. (Spector & Kitsuse [1977] 1987:75f, kursivering i original)

Uppfattningen att samhällsproblem är en form av objektiva *tillstånd* bör alltså, enligt Spector & Kitsuse, överges till förmån för ett synsätt där samhällsproblem ses som *handlingar* av individer eller grupper som hävdar existensen av problematiska tillstånd.

5.3. Kritiken mot konstruktivismen

Det finns en tydlig skiljelinje mellan Fuller & Myers och Blumer å ena sidan och Spector & Kitsuse å den andra, vad gäller acceptansen för att den konstruktivistiska forskningen överhuvudtaget skall befatta sig med validiteten i de utsagor som olika aktörer gör om förhållanden i samhället. De senare är mycket tydliga i detta hänseende:

To guard against the tendency to slip back into an analysis of the condition, we assert that even the existence of the condition itself is irrelevant to and outside our analysis. We are not concerned whether or not the imputed condition exists. If the alleged condition were a complete hoax - a fabrication - we would maintain a noncommittal stance toward it unless those to whom the claim were addressed initiated their own analysis and uncovered it as a hoax. (Spector & Kitsuse [1977] 1987:76)

Jag tror att man i detta citat finner grunden för mycket av den kritik som det konstruktivistiska perspektivet fått från olika håll. Kortfattat hittar man den "okänslighet och ointresse" för människors faktiska problem som objektivistiska forskare brukar anklaga konstruktivismen för. Ett annat problem är att "vrångbilder" från mäktiga grupper gentemot svagare grupper som inte kan mobilisera en tydlig "claims-making activity" aldrig kan bli föremål för kritisk granskning. Det går därutöver att hitta en motsägelse som kritiker inom det konstruktivistiska perspektivet påpekat.

Kritik utifrån: objektivistiska påpekanden

Inom kriminologin har den s.k. "vänster realistiska" skolan byggts upp bland annat utifrån en häftig kritik av det konstruktivistiska perspektivet eller "vänster idealismen" (Lea & Young [1984] 1993; Matthews & Young 1986; Young

1994).⁹ Enligt den ”realistiska” kritiken har det konstruktivistiska perspektivet hamnat i en position där existensen av brottslighet som ett objektivet problem förnekas, alternativt relativiseras. Brottsligheten som socialt problem har framför allt kommit att handla om hur media skapar moralisk panik och hur staten utnyttjar brottsligheten för att utvidga kontrollapparaten. Brottslighet som samhällsproblem har därmed tenderat att bli föremål för lingvistiska analyser istället för analyser av hur människor har det i det samhälle de lever i. Sammantaget, menar dessa kritiker, har detta lett till ett förnekande av problemens skadeverkningar, brottslighet ses mer som en konstruktion än ett reellt existerande problem som företrädesvis drabbar svaga grupper i samhället. Alternativet är att ”ta brottsligheten på allvar”.

A new left realism about crime must /.../ be objective and try to assess the actual threat of crime: its impact, its relative impact compared with other social problems, and who its targets are. (Lea & Young [1984] 1993:11)

En av hörnstenarna i ”vänster realismen” är tanken att människors rädsla för brott är befogad och rationell. Därmed kritiserar också den ”administrativa kriminologins” förnekande attityd som görs utifrån resultaten från nationella offerundersökningar. Dessa undersökningar tolkas ofta som att människor har obefogad rädsla för brott då de som är minst utsatta, kvinnor och äldre, är de som upplever störst rädsla. Genom lokala offerundersökningar menar ”realisterna” att de kan visa att människors rädsla för brott mer eller mindre är en rationell funktion av faktisk utsatthet. Detta betyder att utrymmet för konstruktivistiska förklaringar, som att det är massmedias överdrifter som underblåser rädsla, blir minimalt.¹⁰ Den ”realistiska” kritiken säger sammanfattningsvis att brottslighet är

⁹ Det var under 1980-talet som *left realism* skolan växte fram inom brittisk kriminologi. Vänster realismens framväxt bör sannolikt förstås mot bakgrund av den starka position Thatchers nyliberala projekt hade i England. Thatchers lyckosamma betoning av lag och ordning gjorde att det var en politisk nödvändighet för vänstern att ta ”brottsligheten på allvar” (se t.ex. programförklaringen i Lea & Young [1984] 1993, s. 262.)

¹⁰ Den ”realistiska” synen på rädsla för brott har lett till en omfattande debatt inom framförallt brittisk kriminologi. Sim m.fl. (1987) anklagar t.ex. perspektivet för en okritisk behandling av vad som är brottslighet i allmänhet och relationen etnicitet och brott i synnerhet. De menar också att ”vänster realisterna” i sin iver att vrida initiativet i kriminalpolitiska frågor från de konservativa i stor utsträckning accepterat de sistnämndas problemformulering vad gäller lag och ordning. Sparks (1992) påpekar vidare att mycket av ”realisternas” argumentation är avhängig ett antagande om rationalitet. Problematiskt är därför dels att begreppet aldrig diskuteras eller definieras ordentligt, dels att rationaliteten i människors rädsla görs avhängig av objektiv risk för utsatthet. Därmed tillför det realistiska perspektivet mycket lite teoretiskt, enligt Sparks. Skillnaden gentemot den traditionella kriminologin blir enbart att realisterna menar att det existerar en rationell grund för rädsla. Sparks menar dock att rädsla inte nödvändigtvis måste vara uttryck för faktisk utsatthet eller en rationell uppfattning om risken för utsatthet.

ett samhällsproblem inte för att olika aktörer uppmärksammar det, utan för att det existerar och drabbar människor i vardagen.

Best (1995) sammanfattar den objektivistiska kritiken av konstruktivismen i fyra argument. För det första hävdas ibland att konstruktivismen inte utgör ett nytt perspektiv, utan att den lätt kan inkorporeras i den traditionella objektivistiska forskningen kring samhällsproblem. Det andra argumentet går ut på att konstruktivism endast handlar om att avslöja felaktiga utsagor. Perspektivet reduceras därmed till en metod att blottlägga det som inte är, till skillnad från den objektivistiska forskningen som ägnar sig åt det som är. Problemet med dessa argument är att uppkomsten av det konstruktivistiska perspektivet till stor del beror på den minimala uppmärksamhet kring den subjektiva sidan av samhällsproblem som den traditionella forskningen kännetecknas av. Detta betyder att konstruktivister svårtligen kan erkänna ovanstående argument som giltiga. För konstruktivister är de kollektiva definitionsprocesserna verkliga i sig, i den mån objektivistiskt lagda forskare inte kan se detta visar det bara att det handlar om skilda perspektiv som inte enkelt låter sig beblandas. Den tredje typen av argument hävdar att konstruktivismens fokusering på utsagor om problem leder till att den viktigare frågan om problemens verkliga natur glöms bort. Samhällsproblem tas därmed inte på allvar. Även här skulle en konstruktivistiskt lagd forskare kunna replikera att kritiken skjuter över målet. Perspektiven ställer olika frågor om verkligheten. Objektivister får gärna sysselsätta sig med att finna problemets verkliga orsak, det gör dock inte frågan om problemens subjektiva natur mindre angelägen att studera. Det fjärde argumentet går ut på att perspektivet präglas av en moralisk och politisk partiskhet. Konstruktivismen beskrivs ibland som vänsterradikal för att den problematiserar statsmakten och medias utsagor om brottslighet (Goode & Yehuda 1994:50f) för att vid andra tillfällen kritiserar från vänsterhåll för att maktsvaga grupper utsagor ignoreras eftersom de just p.g.a. av sin position sällan når ut med forskningsbara bilder. Best (1995) menar att invändningen är problematisk eftersom:

No doubt there will always be some concerns that go unstated, unnoticed, and unanalysed, but it is not clear why we should expect sociologists operating from objectivist assumptions to be any more likely than constructionists to identify these hidden concerns as subjects for research. Again, social conditions become topics for objectivist research only when they have been subjectively constructed as problematic. (Best 1995:340)

Kritik inifrån: konstruktivistiska påpekanden

Woolgar & Pawluch publicerade år 1985 en artikel som påtagligt påverkade det konstruktivistiska perspektivet. Författarna kritiserar konstruktivismen utifrån dess egna premisser för att den hamnat i en motsägelsefull position. De menar att

poängen i konstruktivismen ligger i kritiska analyser av de bilder som omger olika sociala problem. Centralt är att de utsagor som omger samhällsproblemet inte står i samklang med dess förekomst. Utan denna obalans mellan problemet och reaktionen skulle det enligt Woolgar & Pawluch inte finnas något att förklara för den konstruktivistiske forskaren. Ett grundläggande antagande är därför ofta att förhållandet inte förändrats. Det motsägelsefulla med detta är dock att ett sådant antagande kräver att den konstruktivistiske forskaren förhåller sig till problemets "faktiska" omfattning. Lösningen på detta problem kallar Woolgar & Pawluch *ontological gerrymandering* (ungefär ontologisk manipulation). Manipuleringen innebär att vissa förhållanden analyseras kritiskt, ofta utsagorna om det studerade samhällsproblemet, medan de faktiska förhållanden tas för givna.

The successful social problems explanation depends on making problematic the truth status of certain states of affairs selected for analysis and explanation, while backgrounding or minimising the possibility that the same problems apply to assumptions upon which the analysis depends. (Woolgar & Pawluch 1985:216)

Relativiseringen eller osynliggörandet av vissa grundantaganden är självfallet inte ett specifikt konstruktivistiskt problem. Som visats ovan var det ju tvärtom så att det konstruktivistiska perspektivet uppkom som en kritik av den traditionella samhällsforskningens benägenhet att ta företeelser för givna. Detta har dock visat sig vara en klen tröst för de som verkar inom det konstruktivistiska perspektivet. Woolgar & Pawluchs kritik har lett till en omfattande debatt inom perspektivet (se t.ex. Miller & Holstein 1993). Ur denna debatt har två huvudriktningar utkristalliserats, den strikta respektive den kontextuella konstruktivismen (Best 1993; 1995)

5.4. Objektivism eller konstruktivism?

Strikt konstruktivism

En riktning inom den konstruktivistiska forskningen reagerade på kritiken om ontologisk manipulation genom att förespråka en tydligare inriktning på språkanalys. Forskaren skall helt undvika att förhålla sig till "verkligheten". Frågor om existensen, omfattningen eller utvecklingen av ett socialt problem riskerar nämligen att placera definitionsprocessen i bakgrunden. Istället skall analysen fokusera på de utsagor som görs *om* samhällsproblem, det är de retoriska, ideologiska aspekterna som bör studeras. Avskärmandet från beröring av den sociala verkligheten går så långt att fallstudier, vilket utgjort en betydande del av den konstruktivistiska forskningen kring samhällsproblem, börjat uppfattas som icke önskvärda eftersom de tenderar att kräva en viss grad av ontologisk manipulation (Ibarra & Kitsuse 1993). Inom den strikta konstruktivismen finns

inget utrymme för några som helst objektivistiska ställningstaganden om hur verkligheten är beskaffad utan alla utsagor ses som subjektiva partsinlagor. Detta betyder att en forskare, lika litet som någon annan människa, har möjlighet att bevisa att en bild är falsk eller ens mindre sannolik än en annan.

Konsekvensen av detta förhållningssätt blir dels motsägelsefullt i relation till flera av konstruktivismens klassiska texter, dels begränsande. Om den konstruktivistiske forskaren aldrig skall förhålla sig till verkligheten utan bara till utsagorna om denna verklighet, hur skall forskaren då kunna upptäcka att en grups utsagor avslöjar en annan grups utsagor som varande en bluff (j.f.r. Spector & Kitsuses argument ovan, s. 23 om "uncovered it as a hoax")? En konsekvens av detta är, som flera författare påpekat (se t.ex. Best 1993; Lindgren 1993; Goode & Yehuda 1994), att det utifrån det strikta perspektivet blir svårt att överhuvudtaget avgöra om utsagorna kring ett samhällsproblem skall ses som en social konstruktion eller inte.

Best (1993) kritiserar den strikta konstruktivismen för att den hamnar i en position där en stor del av de intressanta frågeställningarna kring samhällsproblem går förlorade. En strikt konstruktivist kan exempelvis inte ta ställning till i vilken mån AIDS existerar som problem jämfört med satanistiska blodsoffer. Bägge fenomenen sägs enligt olika debattörer existera. Bägge problemen sägs skörda ett stort antal offer varje år. Olika intresseorganisationer kräver därför att samhället reagerar kraftfullt mot problemet. Dessa utsagor är utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv relevanta forskningsobjekt, menar Best. Den strikte konstruktivisten kan dock inte uttala sig om rimligheten i de olika bilder som förmedlas. Inte heller kan man resonera om vad som ligger bakom utsagorna, vilka intressen som driver de moraliska entreprenörerna. Dessa frågor är av uppenbart sociologiskt intresse och utifrån de ursprungliga konstruktivistiska texterna dessutom fullt relevanta. För att undvika den ontologiska manipulationen måste dock, påpekar Best, den strikte konstruktivisten nöja sig med att konstatera att utifrån de bilder som finns i samhället framstår satanism som ett väl så stort samhällsproblem som AIDS. En kritisk värdering innebär nämligen att forskaren blir tvungen att "objektivistiskt" förhålla sig till utsagorna.

Forskningen kring samhällsproblem har därmed begränsats så pass att dess koppling till samhället riskerar att gå förlorad. För de kritiker av konstruktivismen som förespråkar ett objektivistiskt eller realistiskt förhållningssätt blir detta förhållningssätt "beviset" på att den konstruktivistiska ansatsen hamnar i en total relativisering av samhällsproblem. Om problem enbart tillåts existera som retorik har de maktlösa i samhället ingen möjlighet att få sina problem definierade som samhällsproblem. Utifrån en objektivistisk ansats kan och bör olika problem katalogiseras efter deras skadlighet. Ett strikt objektivistiskt förhållningssätt innehåller emellertid en tendens att se människors utsagor om brottslighet som en enkel avspegling av deras faktiska utsatthet för brott. Ironiskt nog har därför det

”vänster realistiska” perspektivet fått utstå en liknande kritik som riktats mot den strikta konstruktivismen. Brogden m.fl. (1988) påpekar t.ex. att:

Perceptions are not necessarily based on extensive, concrete knowledge, they can stem either from a limited direct experience, knowledge gleaned from friends, or from the media. Such limited, selective or ‘biased’ exposure can lead to *misperceptions*: people’s perceptions can be simply wrong, like the white racist who thinks immigrants are taking the white men’s jobs because *he* is unemployed and his black neighbour is not. (s. 187)

Kontextuell konstruktivism

Det förefaller alltså som att en kompromiss i forskningen kring samhällsproblem borde kunna vara lyckosam. En integrering av objektivismens betoning av de sociala problemens reella karaktär med konstruktivismens värdefulla insikt om att det inte är ett problems objektiva karaktär som ensamt, eller ens främst, bestämmer dess status som samhällsproblem förefaller som ett fruktbart angreppssätt.

Best (1993; 1995) förespråkar ett sådant perspektiv som han kallar för kontextuell konstruktivism. Best påpekar att kontextuell konstruktivism, till skillnad från objektivism, inte i första hand handlar om att blottlägga den exakta omfattningen eller utvecklingen av ett samhällsproblem. Analyser av hur samhällsproblem byggs upp, vidmakthålls och legitimeras upptar en betydande del av perspektivets forskningsintresse. Detta är viktigt eftersom företrädare för en objektivistisk ansats ibland erkänner betydelsen den subjektiva sidan av samhällsproblem utan att sedan ägna detta något utrymme i sin forskning. Skillnaden gentemot den strikta konstruktivismen är att de bilder som omger samhällsproblemen också sätts i sitt kulturella och sociala sammanhang. Utsagor om verkligheten uppkommer i ett visst historiskt läge, de moraliska entreprenörerna har intressen och använder sig av retorik när de väljer att uppmärksamma ett specifikt förhållande. Best menar att detta tvingar forskaren att förhålla sig till den samhälleliga kontexten. Detta bör ses som en styrka och inte som ett avgörande problem så länge forskaren är beredd att erkänna och försvara de antaganden som görs.

För att tydliggöra skillnaderna mellan de två konstruktivistiska ansatserna utnyttjar Best (1995:347) ett hypotetiskt exempel, en kampanj mot ”det ökade gatuvåldet”, som ligger nära de frågeställningar som belyses i avhandlingen. En strikt konstruktivist kanske noterar att den som gör utsagan kring gatuvåldet hänvisar till fler anmälda brott eller ökad rädsla för våld. Denne forskare skulle dock endast se dessa hänvisningar som utsagor som utnyttjas för att konstruera bilden av ”det ökade gatuvåldet”. I vilken mån utsagorna är rimliga ligger utanför

den strikte konstruktivistens intresse. Den kontextuelle konstruktivisten skulle emellertid, menar Best, utnyttja tillgängliga data, t.ex. kriminalstatistik, för att försöka studera om det har skett en ökning av våldet. Om det exempelvis visar sig att tillgängliga data antyder något annat än vad som sägs av de som gör utsagorna skulle en kontextuell konstruktivist kunna problematisera just detta.¹¹ Åtminstone bör frågan ställas om validiteten i de data som utnyttjas i kampanjens utsagor om ”ökat gatuvåld” samt en diskussion föras om varför kampanjen lanseras just vid denna tidpunkt. Huvudskillnaden mellan den strikte och kontextuelle konstruktivisten är alltså att den senare antar att man kan veta något om samhällsförhållanden. Även om föreliggande avhandlings struktur tämligen väl passar in på detta exempel är de fyra undersökningarna i olika grad präglade av objektivistiskt respektive kontextuellt konstruktivistiskt tänkande (se schema).

Gemensamt för avhandlingens fyra studier är en problematisering av vad vi vet om ungdomsbrottslighetens utveckling samtidigt som en ansträngning görs att komma fram till någon form av slutsats kring denna utveckling.

1. Brottsutveckling		3. Medias uppmärksamhet
<i>Objektivism</i>	Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem	<i>Kontextuell konstruktivism</i>
2. Internationell komparation		4. Reaktionsförändringar avseende ungdomsvåld

¹¹ Här finns ett tydligt släktskap med moralisk panik begreppet som lanserades av Cohen (1972). Goode & Yehuda (1994) som skrivit en betydelsefull bok om detta påpekar att det finns klara överlappningar mellan den konstruktivistiska synen på samhällsproblem och moralisk panik ansatsen. De ansluter sig också själva till den kontextuella konstruktivismen. Skillnaden ligger, enligt Goode & Yehuda, för det första i att en moralisk panik alltid innehåller en ”folkfiende” som upprördheten riktas mot. För det andra är den moraliska paniken mer flyktig, den uppkommer plötsligt och försvinner sedan efter en tid. Den tredje och, i mitt tycke viktigaste skillnaden, är att oproportionaliteten mellan reaktion och problem är ett avgörande kriterium för moralisk panik. För att en moralisk panik skall existera krävs en hög grad av överreaktion. När det gäller den konstruktivistiska synen på samhällsproblem är inte detta ett lika tydligt krav. Det finns inget i de konstruktivistiska definitionerna som säger att det måste finnas en oproportionalitet mellan den objektiva skada som ett samhällsproblem åsamkar och den subjektiva definitionen av problemet. Detta är en väsentlig skillnad eftersom mycket av den kritik som riktats mot moralisk panik ansatsen handlar om i vilken mån de reaktioner som möter olika företeelser kan kallas för överdrivna. Moralisk panik kommer att diskuteras mer utförligt i det avslutande kapitlet.

Kapitel 2¹

Ungdomsbrottslighetens utveckling i Sverige

Minskning, avmattning eller oförminskad ökning?

1. Inledning

Ungdomars brottslighet och drogmissbruk är något som engagerar och oroar människor. Ungdomen är framtiden, vilket betyder att deras brottslighet också uppfattas som ett tecken på framtidens sociala problem. Inom svensk kriminologi har det på senare tid rått oenighet om ungdomsbrottslighetens utveckling. Kontroversen har gällt frågan om det vid 1970-talets mitt sker ett brott av efterkrigstidens kraftiga ökningstrend. Med Henrik Thams ord:

Vad diskussionen gällt är om ungdomsbrottslighetens utveckling under senare år präglats av en fortgående ökning eller av en relativ konstans. Denna diskussion måste ses mot bakgrund av de mycket kraftiga ökningarna av ungdomsbrottsligheten under perioden 1925-1972. (Tham 1992:19)

På den ena sidan i debatten står de forskare som hävdar att efterkrigstidens ökningstrend av ungdomsbrottsligheten brutits vid ingången till 1970-talet och därefter mattats av, (von Hofer 1985; von Hofer, Lenke & Thorsson 1987; Sarnecki 1981, 1987; SCB 1992; Tham 1992) eller t.o.m. minskat (Sarnecki 1989; Kyvsgaard 1991) under de efterföljande decennierna. På den andra sidan står de som menar att ungdomsbrottsligheten fortsatt att öka med i princip oförminskad styrka ända sedan 1950-talet (Ahlberg 1992; Ahlberg & Knutsson 1992 s. 10 och 80).

Varför har det ansetts vara av sådan betydelse att fastställa om just ungdomsbrottsligheten ökar eller inte? Att den totala brottsligheten i Sverige har ökat under denna period råder det nämligen inga nämnvärda dispyter om. Svaret är antagligen avhängigt det faktum att ungdomsbrottslighetens utveckling är av stort intresse när insatser mot brottsligheten diskuteras. De frågor som i det följande skall besvaras är två:

- Har efterkrigstidens kraftiga ökningstrend brutits eller inte?
- Hur ser ungdomsbrottslighetens utveckling i Sverige ut för perioden 1975-1994?²

¹ Kapitlet är en sammanfattning av en rapport (Estrada 1995) och har tidigare publicerats i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 84:3, 1997, s. 153-169.

² Kriminalstatistik från år 1994 är det som till dags dato (970602) finns publicerat.

Med ungdomar åsyftas här individer i åldern 15-20 år. Med *ungdomsbrottslighet* menas, om inte annat anges, *stöldbrottslighet*.³ Anledningen till detta är i första hand att oenigheten kring ungdomsbrottslighetens utveckling utgått från just stöldbrotten. Dessutom utgör stöldbrotten merparten av ungdomars registrerade brottslighet. Diskussionen om ungdomsbrottslighetens utveckling har i mångt och mycket rört användningen och tolkningen av kriminalstatistiken. Den officiella kriminalstatistiken är en viktig datakälla även i denna undersökning. En rad andra datakällor kommer dock också att utnyttjas för att komplettera de trender som den officiella statistiken uppvisar. De alternativa källorna är offerundersökningar, självrapportundersökningar, försäkrings- och missbrukarstatistik.

Svensk kriminalstatistik består av brottsstatistik och lagföringsstatistik. I brottsstatistiken finns uppgifter om anmälda brott, uppluarade brott, brottsdeltaganden⁴ och misstänkta personer⁵. Lagföringsstatistiken omfattar statistik över lagförda personer, d.v.s. personer som dömts, godkänt strafföreläggande eller meddelats åtalsunderlåtelse. Den statistik som främst kommer att analyseras är den personanknutna statistiken, d.v.s. statistiken över misstänkta och lagförda personer.⁶

³ För en analys av våldsbrottslighetens utveckling bland ungdomar se t.ex. von Hofer 1995; Ahlberg 1996; [kap 5 i denna volym].

⁴ Brottsdeltagande definieras som en individs delaktighet i ett visst brott. Om tre personer tillsammans begått två brott räknas det som sex brottsdeltaganden. Om en person begått tre brott räknas det som tre brottsdeltaganden, d.v.s. ett brottsdeltagande per person och tillfälle.

⁵ 1987 skedde en omläggning av redovisningsrutinerna avseende statistiken över misstänkta personer. Misstänkta personer började då redovisas efter den ålder de uppnått det år som åklagaren fattat beslut i åtalsfrågan. Tidigare redovisades åldern vid tidpunkten för det första brottet som personen misstänktes för. Effekten av denna omläggning är att färre personer redovisas i de lägsta åldersgrupperna från och med 1987 (gäller speciellt 15-16 åringarna). För ålderskategorin 15-20 åringar blir effekten mindre. Omläggningen har medfört att antalet misstänkta ungdomarna på grund av detta felaktigt minskat med omkring 13 procentenheter mellan år 1986 och 1987 (Ahlberg 1996). Vuxengruppen har fått ett tillskott på cirka 7 procentenheter. I den tidigare publicerade analysen (Estrada 1995) har jag inte haft tillgång till detta omräknade material vilket resulterat i en underskattning, motsvarande storleken på nyss nämnda omläggningseffekt, i statistiken över misstänkta för åren 1987-1994. Detta har Johannes Knutsson (1996) påpekat för mig. I detta arbete utgår jag från den omräknade serien.

⁶ Det är viktigt att komma ihåg att kriminalstatistiken, i snäv bemärkning, endast redovisar den s.k. synliga brottsligheten. I vilken mån den även kan användas för att uttala sig om förändringarna av den faktiska brottsligheten, är en öppen fråga. I föreliggande studie finns dock goda skäl för en sådan vidare tolkning av kriminalstatistiken när det gäller ungdomar och stöldbrott. För de läsare som vill veta mer den svenska kriminalstatistikens innehåll och brister hänvisas till Rättsstatistisk årsbok (SCB 1993) och Brottsförebyggande rådets (BRÅ) skrift "Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar" (BRÅ 1993).

2. Ungdomsbrottslighetens utveckling 1913-1994

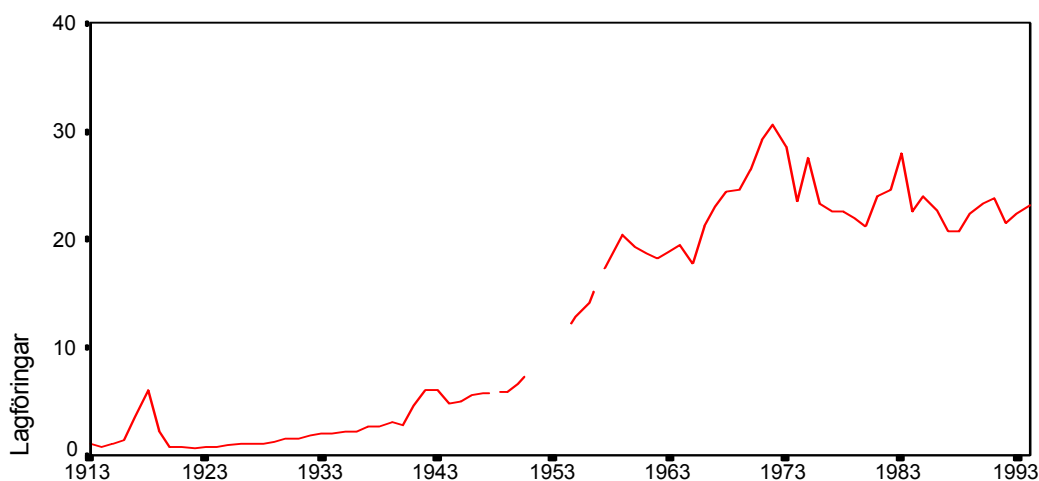

Diagram 2.1. Tillgreppsbrott, 1913-1994. Lagföringar avseende ungdomar 15-17 år (ålder vid brottet), per 1000 invånare.

Ungdomsbrottslighetens utveckling präglas åren 1913-1950 av en långsamt ökande trend (diagram 2.1). Mellan 1950-1972 ökar antalet lagförda ungdomar mycket kraftigt. Därefter tycks emellertid den kraftiga ökningen upphöra. Frågan om detta är ett reellt trendbrott eller om det finns andra förklaringar är just vad debatten har handlat om. Nedan presenteras därför argumenten för och emot trendbrottshypotesen.

3. Debatten om utvecklingen efter 1974

3.1. Trendbrottshypotesen

Som tidigare nämnts menar flera forskare att ungdomsbrottsligheten ändrar riktning under 1970-talet. von Hofer skrev redan år 1985 att

Genom att bilden är så samstämmig utifrån olika infallsvinklar (offer-, försäkrings-, brotts-, lagförings-, återfalls-, alkohol- och narkotikastatistik) torde påståendet vara väl empiriskt underbyggt, att ungdomskriminaliteten /.../ har ändrat riktning under 1970-talet. (von Hofer 1985: 3:6)

von Hofer, Lenke och Thorsson (1987) kom fram till liknande slutsatser genom att studera födelsekohortstatistik. De analyserade årskullar födda mellan 1951 och 1967. De undersökta individerna blev alltså straffmyndiga åren 1966-1982. Författarna menar att debutfrekvensen i princip varit konstant. ”Statistiken ger inget skäl åt antagandet att ungdomars (15-21 år) kriminella beteende - mätt i

antalet lagföringar för grövre brott - skulle ha förvärrats under senare år" (von Hofer, Lenke & Thorsson 1987:14). Även Sarnecki (1987:37) drar slutsatsen att "den mycket kraftiga ökning av ungdomsbrottslighet som ägt rum under 50- och 60-talen har mattats av".

3.2. Kritik mot trendbrottsypotesen

Ahlberg (1992) gick i artikeln "Myten om en minskande ungdomsbrottslighet" till angrepp mot de forskare som anfört trendbrottsypotesen och i synnerhet mot de som beskrivit ungdomsbrottsligheten som minskande (Sarnecki 1989; Kyvsgaard 1991). Den huvudtes Ahlberg driver är att antalet ungdomar som begick brott var betydligt större i slutet på 1980-talet än i mitten på 1970-talet. Ahlberg skriver att "brottsligheten sedan mitten av 1970-talet bara fortsatt att öka med oförminskad hastighet" (Ahlberg 1992:5). Ahlberg och Knutsson (1992) förtydligar denna ståndpunkt genom att göra en prognos av brottsutvecklingen fram till år 2050 som visar en linjär och kraftigt ökande brottslighet. Ahlberg bygger på två huvudargument:

1. Antalet anmälda brott ökar, vilket enligt Ahlberg är liktydigt med en faktisk ökning av brottsligheten. Samtidigt minskar antalet dömda för brott både bland unga och vuxna. Frågan som Ahlberg ställer är vilka som då står för den ökade brottsligheten. En möjlig förklaring skulle kunna vara att brottslingarna ökat sin brottsbelastning rejält. Ahlberg tillbakavisar dock denna förklaring som icke trolig, och framhåller att det är nya grupper som står för ökningen. Ahlberg menar vidare att rättssystemets kapacitet är begränsad. Detta betyder att rättssystemet endast klarar av att behandla ett begränsat antal fall per år, vilket medför att "sidoventiler", som åtalsunderlåtelse och avskrivningsbeslut, utnyttjas när systemets fulla kapacitet uppnåts. Följden blir då att personer som begått brott inte registreras i statistiken i lika stor utsträckning som förut. Just detta har inträffat sedan mitten på 1970-talet. Resonemanget leder Ahlberg till slutsatsen att det inte finns något samband mellan antalet individer som begår brott och antalet registrerade och lagförda personer. Den svenska statistiken över lagförda personer blir enligt Ahlberg oanvändbar i mitten av 1970-talet. Undersökningar som utifrån lagföringsstatistiken tolkat ungdomsbrottslighetens ökningstakt som minskande är således missvisande.

2. För att kunna påvisa att ungdomsbrottsligheten ökat måste Ahlberg, trots allt, använda kriminalstatistik. Eftersom statistiken över personer lagförda för brott visat sig "oanvändbar" väljer Ahlberg istället statistiken över misstänkta personer. Men inte heller denna visar att antalet ungdomar ökat. Förklaringen ligger, enligt Ahlberg, i att det inte tagits hänsyn till att upptäcktsrisken har minskat vilket i så fall självfallet påverkar antalet individer som blir misstänkta.

För att beskriva upptäcktsriskens förändringar använder Ahlberg statistik över hur stor andel av de anmälda brotten som klaras upp av polisen, d.v.s. uppklaringsprocenten. Uppklaringsprocenten för stöldbrott har halverats de senaste decennierna. Enligt Ahlberg (1992:6) indikerar detta att även upptäcktsrisken har halverats. Detta betyder att färre ungdomar som begår brott blir registrerade. Om hänsyn tas till den halverade upptäcktsrisken blir slutsatsen att ungdomsbrottsligheten har fortsatt att öka.

Ahlberg är medveten om att det inte är problemfritt att använda sig av uppklaringsprocenten som ett generellt mått på upptäcktsrisken utan hänsyn bör tas till vilken typ av brott det handlar om (Ahlberg & Knutsson 1988). Brotten kan delas upp i spanings- och ingripandebrott, offerbrott med interaktion samt offerbrott utan interaktion. Vid spanings- och ingripandebrott beror upptäcktsrisken i stort på myndigheternas insatser. Ett exempel är rattonykterhet som upptäcks genom trafikkontroller. Vid offerbrott med interaktion mellan förövare och offer beror upptäcktsrisken på om offret känner gärningsmannen eller inte samt på offrets vilja att anmäla denne. Exempel på ett sådant brott är misshandel. När det gäller offerbrott utan interaktion mellan offer och gärningsman, till exempel stöld, saknas det generellt uppgifter om gärningsmannen. Upptäcktsrisken för dessa brott kommer således i mindre utsträckning att vara beroende av myndigheternas eller offrets agerande. Uppklarandet beror i stor utsträckning på slumpmässiga faktorer, som att brottslingen tas på bar gärning (Ahlberg och Knutsson 1988:28). Därför är stöldbrott den brottskategori som är lämpligast att analysera utifrån antagandet att uppklaringsprocentens indikerar en likaledes minskande upptäcktsrisk (Ahlberg 1992).

3.3. Invändningar mot Ahlbergs kritik

Kyvsgaard (1992) menar att det finns ett antal svagheter i Ahlbergs argumentering om ungdomsbrottslighetens utveckling. Den viktigaste är missförståndet om vad som ingår i lagföringsbegreppet. Lagföringsbegreppet omfattar nämligen en del av de "sidovägar" (till exempel åtalsunderlåtelse) som Ahlberg åberopar. En annan är avsaknaden av en diskussion om anmälningsbenägenhetens utveckling. En ökning av denna kan ju tänkas ligga bakom den registrerade ökningen av brottsligheten.⁷ Tham (1992) ifrågasätter i sin tur om det är riktigt att

⁷ SCB:s offerundersökningar stödjer argumentet om ökad anmälningsbenägenhet. Denna beräknas ha ökat med cirka 12-13 procentenheter, eller 25 procent, sedan slutet av 1970-talet, ".../vilket innebär att en kraftigt ökad benägenhet att kontakta polis efter egendomsbrott är klarlagd." (SCB 1995:21). Två faktorer är av väsentlig betydelse för anmälningsbenägenheten för stöldbrott. Den första gäller försäkringstäckningen (alltså hur många individer som har försäkringsskydd i samhället) och den andra försäkringsvillkorens eventuella förändringar över tid. Åren 1975-1994 har inte skett några väsentliga ändringar av villkoren. 1980 tillkom dock

likställa uppklaringsprocent och upptäcktsrisk. Det första måttet gäller brott och det andra person. Tham visar som exempel att fram till början av 1970-talet steg antalet för stöld lagförda personer snabbare än de anmälda stöldbrotten, trots att uppklaringsprocenten samtidigt sjönk. Det är först 1983 som antalet anmälda brott börjar öka snabbare än antalet lagförda. Detta betyder, enligt Tham, att sambandet mellan uppklaringsprocent och upptäcktsrisk inte är givet. Thams invändning mot den påstått halverade upptäcktsrisken stöds också av en självrapportundersökning om ungdomars brottslighet i Örebro åren 1971 och 1996 (Ward 1998). Denna visar att upptäcktsrisken inte har minskat för de ungdomar som begått brott 1996 jämfört med 1971. Ifall Örebroprojektets resultat kan generaliseras, skulle detta betyda att Ahlbergs (1992) och Estradas (1995; samt i föreliggande kapitel) korrigeringar (läs uppräknings) av den registrerade ungdomsbrottsligheten grovt överskattar utvecklingen.

4. Undersökningens metod och uppläggning

Bortsett från att Ahlberg missförstått lagföringsbegreppet och därför använt icke-adekvata statistiska serier, finns det enligt min mening element i Ahlbergs kritik som är intressanta. Därför skall det här göras en skattning av brottsutvecklingen utifrån de premisser Ahlberg angett, vilket innebär att man utifrån uppklaringsprocentens förändringar skattar den minskande upptäcktsrisken. I praktiken betyder detta att antalet lagförda och misstänkta personer räknas upp kraftigt och därmed skapas ett ”värsta” scenario över utvecklingen. Resultaten kan tolkas som det antal registreringar som skulle ha skett åren 1975-1994 om uppklaringsprocenten varit lika hög dessa år som i slutet av 1960-talet. Då debatten även rört frågan om vilka som står för ökningen av den registrerade brottsligheten har analysen inte enbart begränsats till ungdomar utan även andra grupper såsom vuxna, kvinnor samt utländska medborgare har tagits med.

Tidigare undersökningar om ungdomsbrottslighetens utveckling har brustit i klarhet när det gäller att precisera vad som är analysenheten. Ungdomsbrottslighet kan nämligen ses som antalet ungdomar som begår brott respektive

konsumentförsäkringslagen, denna gav kunderna större möjlighet att få ersättning även om de uppvisat viss oaktsamhet. Detta innebar att antalet skador (brott) som blev ersättningsbara ökade. Dessutom har försäkringstäckningen ökat från slutet av 1970-talet till mitten av 1980-talet (SCB 1995). Mellan 1985-1990 ökade antalet hemförsäkringar med omkring 500 000 till sammanlagt 2,6 miljoner. Sammantaget innebär införandet av konsumentförsäkringslagen, den ökade försäkringstäckningen samt det ökade antalet hemförsäkringar att fler människor haft anledning att anmäla en skada när en sådan inträffat. Offerundersökningarnas resultat om en ökande anmälningsbenägenhet stöds alltså av försäkringsstatistiken, vilket sammantaget innebär att brottsökningen i brottsstatistiken sannolikt är överskattad.

antalet brott som begås av ungdomar. Utvecklingen av dessa två fenomen behöver inte följa varandra. Det är dock troligt att ett positivt samband föreligger. Därför presenteras nedan först resultaten som bygger på den personanknutna kriminalstatistiken. Här utgör statistiken över lagförda respektive misstänkta personer huvudunderlaget. Med ungdomsbrottslighet åsyftas i detta avsnitt främst antalet ungdomar som begår stöldbrott. I det andra avsnittet utnyttjas anmälningsstatistiken för att belysa ungdomsbrottslighetens utveckling, d.v.s. antalet stöldbrott som begås av ungdomar. Slutligen presenteras alternativ statistik och andra asocialitetsindikatorer för att komplettera de resultat som analysen av kriminalstatistiken givit.

5. Resultat

5.1. Personanknuten kriminalstatistik: lagföringsstatistiken

I diagram 2.2 visas personer lagförda för stöldbrott fördelade på olika personkategorier. Skilda utvecklingstrender framträder klart för ungdomar och vuxna mellan 1975-1994 (j.f.r. Clausen 1996 och Kyvsgaard 1996 som redovisar motsvarande resultat i Norge respektive Danmark). Antalet lagföringar bland unga minskar något medan de ökar bland vuxna. Det går även att urskilja en tydlig ökning av lagföringarna bland kvinnor och utländska medborgare.⁸ *Redan i detta läge kan det, tvärtemot vad Ahlberg påstår (1992), alltså konstateras att kriminalstatistiken uppvisar ökningarna i den personanknutna brottsligheten.*

Diagram 2.2. Tillgreppsbrott exklusive rån, 1975-1994. Index över lagföringar avseende ungdomar (15-20 år), vuxna (21-), kvinnor samt utländska medborgare, per 100 000 invånare. År 1975=100.

⁸ Dessa två grupper har inte delats in i åldersgrupper och inte heller exkluderats ur undersökningens två huvudgrupper (ungdomar och vuxna), varför det förekommer viss överlappning.

I enlighet med Ahlbergs tes om en minskad upptäcktsrisk under perioden, korrigeras i diagram 2.3 lagföringsstatistiken för den minskade upptäcktsrisken. Ett undantag görs emellertid för snatterierna. Då dessa är att betrakta som spanings- och ingripandebrott räknas de inte upp i motsvarande mån (Ahlberg 1992; Estrada 1995). Det framgår nu att ungdomar fortfarande skiljer sig från vuxna, kvinnor och utländska medborgare. Sistnämnda grupper lagföringar ökar efter uppräknningen med mellan 60-100 procent medan ungdomars lagföringar ökar med maximalt 10 procent. Sammantaget visar den personanknutna kriminalstatistiken att ungdomars och vuxnas brottslighet utvecklats olika under perioden. *Hypotesen om en fortsatt kraftigt och kontinuerligt ökande ungdomsbrottslighet får inget stöd.*

Diagram 2.3. Lagföringar för tillgreppsbrott (stöld m.m. uppräknat, snatteri ej uppräknat) exklusive rån, 1975-1994. Index avseende ungdomar (15-20 år), vuxna (21-), kvinnor samt utländska medborgare, per 100 000 invånare. År 1975=100.

För att de korrigerade kurvorna skall kunna anses ge en tillförlitlig bild av utvecklingen bör några förutsättningar vara uppfyllda. Den första förutsättningen gäller sambandet mellan uppkärad brott och misstänkt respektive lagförd person. Detta samband bör vara någorlunda konstant under perioden för att en korrigering skall vara meningsfull. Den andra förutsättningen gäller gärningsmännens aktivitetsmönster. Detta bör inte förändras alltför mycket över tid. Här åsyftas att de lagöverträdare som registreras idag inte bör vara mer brottsbelastade än gårdagens. Om en omfattande aktivitetsökning skulle ha skett bland gärningsmännen överskattar korrigeringen antalet lagöverträdare.⁹ Den tredje och viktigaste förutsättningen gäller upptäcktsrisken. I skattningsförfarandet har det antagits att denna minskat lika mycket för de olika grupperna. Sålunda har en lika

⁹ Wards (1998) undersökning indikerar dock att just detta har hänt mellan 1971 och 1996 i Örebro.

stor korrigerings gjorts för ungdomar, vuxna, kvinnor och utländska medborgare. Att upptäcktsrisken sjunkit lika mycket för dessa grupper är emellertid inte givet. Detta då de olika grupperna kan tänkas begå olika typer av brott med olika stora risker att upptäckas. Generellt sett är det dock svårt att hävda att ungdomar som begår stöldbrott skulle löpa mindre risk att upptäckas jämfört med vuxna, kvinnor samt utländska medborgare. Tvärtom visar en undersökning av biltillgrepp (en stor brottstyp bland stöldbrotten) att ungdomar löper större risk att upptäckas än vuxna (Ahlström & Ahlberg 1994). En undersökning om brottsupplärning (Knutsson 1983) visar att för omkring hälften av de uppklarade bostadsinbrotten så sker detta genom att gärningsmannen tas på bar gärning. I en rapport som just behandlar problemen kring upptäcktsrisken konstaterar också författarna att "Individrelaterade /.../ skillnader är dock säkerligen tämligen små eftersom risken för upptäckt i hög grad bestäms av faktorer utanför brottslingens kontroll" och "Att bli gripen på bar gärning är en slumpmässig företeelse" (Ahlberg & Knutsson 1988:19 och 28). Om detta är riktigt blir det svårt att hävda att skillnader i upptäcktsriskens minskningstakt skulle kunna förklara en sådan tydlig skillnad mellan de olika grupperna som visats i undersökningen.

5.2. Statistiken över misstänkta personer

I debatten om ungdomsbrottslighetens utveckling har det argumenterats för att misstänkta personer skulle vara ett bättre mått än lagförda personer vad gäller utvecklingen av antalet ungdomsbrottslingar (Ahlberg 1992, Knutsson 1993). Argumenten gäller då det förhållande att statistiken över misstänkta personer är närmare kopplad till brottsstatistiken och att statistiken över misstänkta personer därför inte påverkas av rättssystemets sidoventiler i lika stor utsträckning som lagföringsstatistiken. Som nämnts ovan (fotnot 5) genomgick statistiken över misstänkta en omläggning i redovisningsrutinerna. Betydelsen av denna förändring framgår av diagram 2.4 nedan.

Den korrigerade och uppräknade serien över antalet misstänkta ungdomar visar en ökning endast under perioden 1985-1992. Totalt sett ökar antalet misstänkta ungdomar efter uppräkningsen med maximalt 20 procent.¹⁰ Till skillnad från ungdomarna ökar antalet misstänkta vuxna kraftigt under perioden (+ 80-90 %) (Estrada 1995).

Sammantaget visar även statistiken över misstänkta personer att den upptäckta brottsligheten bland ungdomar och vuxna utvecklats olika under perioden samt att *ungdomsbrottslighetens kraftiga ökningstrend inte fortsätter efter 1975*. Argumentet om att lagföringsstatistiken blivit oanvändbar som

¹⁰ Denna ökning skall då ställas mot att uppräkningseffekten är på mellan 90 - 100 procent från slutet av 1980-talet (Estrada 1995). Det är viktigt att komma ihåg att det är först efter dessa tekniska fördubblingar som den ovan nämnda ökningen på 20 procent erhålls.

indikator på brottsutvecklingen och att misstänkta personer därför skulle vara ett avgjort bättre alternativ är således en överdrift.

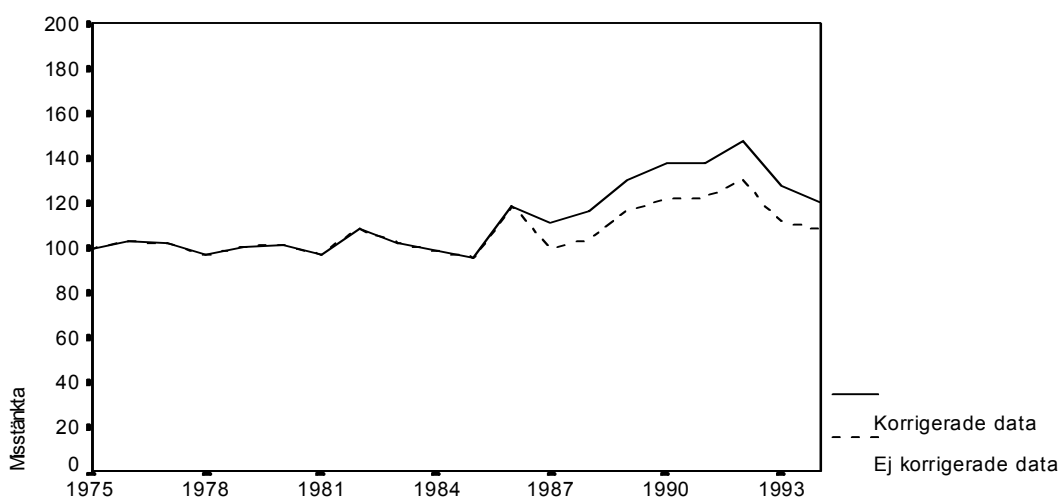

Diagram 2.4. Stöldbrott exklusive butiksstöld. 1975-1994. Index över det skattade antalet misstänkta ungdomar (15-19 år), per 100 000 invånare. Korrigerade respektive ej korrigerade data. År 1975=100.

5.3. Icke personanknuten kriminalstatistik: anmälda brott

I föregående avsnitt har vi sett tydliga indikationer på att efterkrigstidens kraftiga ökning av *antalet ungdomar* som begått stöldbrott brutits. Utvecklingen åren 1975-1994 har varit tämligen stabil, i synnerhet i jämförelse med andra grupper. Kvarstår denna bild, när man analyserar utvecklingen av de *brott* som kan hänföras till ungdomsgruppen? Denna analys kan göras med hjälp av statistiken över anmälda stöldbrott. Visserligen går det i anmälningsstatistiken inte att direkt knyta brott till person, varför det är svårt att exakt bestämma vilka brott som skall räknas som ungdomsbrott. Genom att välja ut de stöldbrottstyper som kan anses vara typiska ungdomsbrott kan emellertid en indikator för ungdomsbrottsligheten skapas, vilken i sin tur kan jämföras med utvecklingen av resterande stöldbrott. Fördelen med detta förfarande ligger i att denna del av kriminalstatistiken är den som är minst påverkad av de rättsvårdande myndigheternas aktiviteter. *Därför kan statistiken över anmälda brott ses som ett test över rimligheten av resultaten från den personanknutna kriminalstatistiken.*

5.4. Typiska ungdomsbrott och övriga brott

De stöldbrottstyper där ungdomar utgör över 50 procent av brottsdeltagandena har här valts som s.k. typiska ungdomsbrott. Det väsentliga här är inte i vilken mån dessa brott är dem som ungdomar oftast begår, utan det väsentliga för denna

analys är att ungdomarna skall dominera gärningsmannagruppen i så stor utsträckning som möjligt. Detta för att förändringar i brottsstatistiken med större sannolikhet skall kunna tillföras just ungdomsgruppen och inte vuxna.¹¹ På detta vis kan elva stöldbrottstyper i anmälningsstatistiken definieras som utpräglade ungdomsbrott (Estrada 1995). Bland dessa kan nämnas mopedtillgrepp och inbrott i skola. Därtill har lagts ytterligare tre brottstyper (inbrott i källare och vind, inbrott i fritidshus samt stöld i ungdomslokal) som i tidigare undersökningar har ansetts vara typiska ungdomsbrott (se t.ex. Sarnecki 1981; von Hofer 1985; SCB 1992). Sålunda har fjorton brottstyper räknats som typiska ungdomsbrott. De resterande stöldbrotten (exkl. rån) betecknas som övriga brott.

Av samma anledning som tidigare har dock butiksstölderna hållits utanför denna jämförelse. Dessutom undantas bil- och cykeltillgrepp samt stöld ur motorfordon till en början från analysen. Anledningen är att anmälningarna för dessa brottstyper har ökat mycket kraftigt under perioden (från 197 000 till 286 000 brott). Eftersom bil- och cykeltillgrepp samt stöld ur motorfordon antalsmässigt är mycket stora brottstyper (för såväl ungdomar som vuxna) skulle dessa riskera att överskugga de andra brottstypernas utveckling.

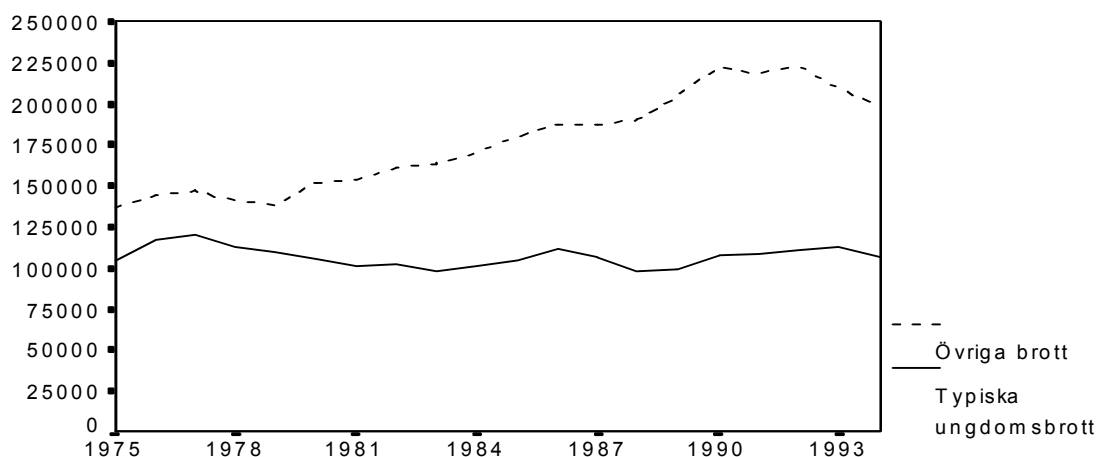

Diagram 2.5. Anmälda stöldbrott efter typiska ungdomsbrott och övriga brott, 1975-1994. Rån, butiksstöld, bil- och cykeltillgrepp samt stöld ur motorfordon undantagna.

I diagram 2.5 framträder den bild vi känner igen från den personanknutna kriminalstatistiken. Typiska ungdomsstölder och övriga stöldbrott uppvisar skilda

¹¹ Ahlberg (1996) väljer i en liknande analys av typiska ungdomsbrott att istället utgå från stora brottskategorier som t.ex. biltillgrepp och stöld ur motorfordon. Han menar att det är dessa brott som ungdomar oftast begår och att de därför bör kallas för typiska ungdomsbrott. Detta är förvisso helt riktigt men problemet är att det är lika riktigt att kalla dessa stöldbrott för typiska vuxenbrott eftersom de också står för huvuddelen av de vuxnas brottsdeltaganden. Som alternativ indikator på ungdomsbrottslighetens utveckling blir dessa brottstyper därför mycket svårbedömda.

utvecklingstrender. Ungdomsbrotten har under perioden hållit sig på en stabil nivå, däremot har de övriga brotten ökat.¹² Anmärkningsvärt är att relationen mellan ungas och vuxnas del av brottsligheten (1/3 av stöldbrotten kan på detta sätt hänföras till ungdomar år 1994) tämligen väl motsvarar fördelningen i unga och vuxna lagöverträdare i den personanknutna statistiken över lagförda och misstänkta personer.

Biltillgrepp, stöld från motorfordon samt cykeltillgrepp skall nu inkluderas i analysen. Det tidigare tillvägagångssättet att behandla enskilda brottstyper som *antingen* ungdomsbrott *eller* vuxenbrott bibehålls inte för dessa brott, eftersom det är oklart till vilken grupp (unga eller vuxna) dessa brottstyper skall räknas (för en mer utförlig diskussion om detta se Estrada 1995). Fördelningen har istället bestämts utifrån ungdomars och vuxnas andelar av brottsdeltagandena respektive år.

I diagram 2.6 visas utvecklingen av de anmälda stöldbrotten fördelade efter typiska ungdomsbrott respektive övriga brott när de anmälda bil- och cykeltillgreppen samt stölderna ur motorfordon inkluderats.

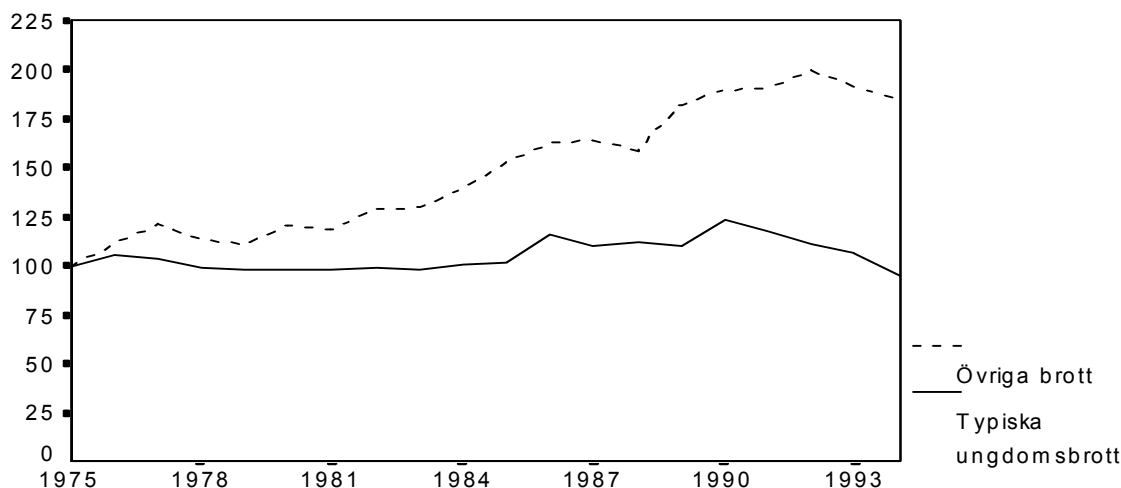

Diagram 2.6. Index över anmälda stöldbrott, indelade efter ungdomsbrott respektive övriga brott, 1975-1994. Exklusive rån och butiksstöld. 1975=100.

Det framgår fortfarande tydligt att anmälningar av stöldbrott utvecklas olika för ungdomsbrott och övriga brott. Polisanmälningarna av de brottstyper som räknas som typiska ungdomsbrott ligger på en tämligen konstant nivå (kring 250 000 per år) medan övriga brott i det närmaste fördubblats (från 200 000 till 370 000). Sammantaget så har alltså resultaten från den personanknutna delen (lagförings-

¹² Utvecklingstrenderna blir desamma även om de tre brottstyper som inte nådde upp till 50 procents kravet (källare/vindsinbrott, inbrott i fritidshus och stöld i ungdomslokal) exkluderas ur analysen.

och misstänkta-statistiken) bestått testet. Anmälda stöldbrott som främst kan tillskrivas ungdomar har inte ökat mellan 1975-1994 samtidigt som de brott där ungdomar utgör en minoritet av gärningsmännen har ökat.

5.5. Alternativ statistik och andra asocialitetsindikatorer

Avslutningsvis skall alternativ statistik samt andra asocialitetsindikatorer presenteras för att komplettera de resultat som analysen av kriminalstatistiken lett till. Stöldbrottslighet brukar ofta sammankopplas med narkotikamissbrukares behov av att finansiera sitt missbruk (Knutsson & Köhlhorn 1980; Köhlhorn 1987). Därför är uppgifter om narkotikamissbrukets utveckling betydelsefulla. Dessutom kan missbruksutvecklingen ses som ytterligare en indikator på ungdomars utveckling av asocialitet (Stattin & Magnusson 1996).

Uppgifter om ungdomars självrapporterade *alkoholkonsumtion* samt erfarenhet av *narkotikaanvändning* visar att varken andelen ungdomar som prövat narkotika eller som berusar sig varje vecka har ökat de senaste decennierna (Estrada 1994, 1995). Detta stöds också av utvecklingen i registrerad *narkotikabrottslighet* som visar klara ökningarna bland vuxna men däremot minskningar bland ungdomar (Tham 1996).

När det gäller det *tunga narkotikamissbruket*, alltså injektionsmissbruk eller dagligt eller så gott som dagligt narkotikabruk, är det möjligt att jämföra två stora landsomfattande undersökningar som gjorts i Sverige. Den första undersökningen om narkotikamissbrukets omfattning (UNO) gjordes 1979 och den andra 1992. År 1979 beräknades antalet tunga missbrukare uppgå till 10000-14000 och år 1992 till 14000-20000 (Olsson, Byqvist, Gomer 1993). Undersökningarna visar att missbrukarpopulationens ålderssammansättning tydligt förändrats mellan 1979 och 1992. År 1979 var 6 procent av missbrukarna under 20 år, 1992 utgjorde denna åldersgrupp endast 1 procent. Det har således skett en tydlig åldersförskjutning i den tunga narkomanpopulationen. Medan nyrekryteringen har minskat bland ungdomen har missbrukstiden blivit längre vilket medfört att narkotikamissbrukarna blivit allt äldre. Detta är intressant mot bakgrund av den ökade brottsligheten som tidigare redovisats bland vuxna. När man för en diskussion om specifika brottstypers gärningsmannapopulation kan det vara lämpligt att ha narkomanpopulationens förändrade ålderssammansättning i minnet. Endast 1 procent av de tunga narkotikamissbrukarna i 1992 års undersökning var under 20 år. De stöldbrott som brukar förknippas med narkotikamissbrukare bör således nästan helt hänföras till den vuxna gruppen.

De brottslingar som hamnar hos kriminalvården har också blivit äldre. Både ungdomars absoluta antal och deras andel av *nyintagna i kriminalvårdsanstalt* har minskat sedan mitten av 1970-talet. De som däremot ökat är 30-39 åringar (med ca 50%) samt personer över 40 år (med ca 75%) (SCB 1993). Även i en

rapport från kriminalvårdsstyrelsen konstateras att de intagna blir äldre och inte yngre (Kriminalvårdsstyrelsen 1995). Därutöver visar statistik över ungdomar *intagna på särskilda ungdomshem* (ungdomsvårdsskolor) en tydlig minskning mellan 1970- och 1990-talet (SCB 1992:27).

Ytterligare en alternativ indikator erbjuds av de *självrappportundersökningar* som genomförts i Örebro åren 1971 och 1996 (Ward 1998). Dessa visar att andelen ungdomar som uppger att de begått brott inte har ökat utan snarare minskat (ibid).

Avslutningsvis så presenterar von Hofer (1997) nya analyser utifrån *kohortstatistik*. Han visar att även om hänsyn tas till den eventuellt minskade upptäcktsrisken så har varken antalet unga brottslingar eller deras brottslighet ökat de senaste decennierna. von Hofers resultat antyder snarare att brottsbelastningen i ungdomskohorterna minskat under perioden.

6. Sammanfattande diskussion och slutsatser

I föreliggande artikel har stöldbrottslighetens utveckling bland ungdomar analyserats med hjälp av statistik över lagförda personer, misstänkta personer, brottsdeltaganden, kohortstatistik, polisanmälda brott, statistik över alkohol- och narkotikabruk samt självrapportdata. Redovisningen av den *personanknutna kriminalstatistiken*, d.v.s. statistik över brottsdeltaganden, för brott misstänkta personer och för brott lagförda personer, visar att ungdomars och vuxnas brottslighet haft skilda utvecklingstrender åren 1975-1994.

Efter uppräknig för den minskande upptäcktsrisken visar lagföringsstatistiken att:

- Antalet lagföringar bland den vuxna befolkningen ökar kraftigt (+ 60-80 %)
- Antalet lagföringar bland kvinnor ökar kraftigt (+ 100-120 %)
- Antalet lagföringar bland utländska medborgare ökar kraftigt (+ 50-70 %)
- Antalet lagföringar bland ungdomar håller sig på en så gott som stabil nivå (+ 10%).

Utifrån statistiken över anmälda brott, alltså den *icke personanknutna kriminalstatistiken*, skapades en indikator på ungdomsbrottslighetens utveckling. Resultatet var entydigt:

- De stöldbrott som främst kan tillskrivas ungdomar är stabila åren 1975-1994
- Brott som främst kan tillskrivas vuxna har ökat med omkring 75 procent.

Undersökningen har även visat att en ökning av den anmälda stöldbrottsligheten inte står i motsatsförhållande till en stabil ungdomsbrottslighet. För Ahlberg var detta förhållande emellertid en ”förnuftsmässig konflikt av stora mått” och han frågade sig ”vem tusan det i så fall är som begår alla brott” (Ahlberg 1992:4-5). Frågan var egentligen felställd.¹³ Genom att använda ett korrekt lagföringsbegrepp samt dessutom inkludera andra grupper än bara ungdomar i analysen har det därför visat sig tämligen enkelt att svara på denna fråga. Vuxna uppvisar en tydlig ökning i såväl stöldbrottsligheten som i andra indikatorer åren 1975-1994.

Vidare visar föreliggande analys att även utvecklingen av kvinnors och utländska medborgares brottslighet skiljer sig från ungdomars. Detta förhållande är intressant för diskussionen om upptäcktsriskens eventuella förändringar. Resultatet innebär nämligen att den enda kvarstående möjligheten att påvisa ökning av stöldbrottsligheten bland ungdomar med hjälp av kriminalstatistiken är att argumentera för en kraftigt differentierad förändring av upptäcktsrisken. De som håller fast vid uppfattningen att ungdomsbrottsligheten fortsatt den kraftiga ökning som påbörjades omkring 1950 bör således kunna förklara varför, och på vilket sätt, minskningen av upptäcktsrisken skiljer sig mellan ungdomar, vuxna, kvinnor samt utländska medborgare. Som nämnts ovan tyder tidigare forskning på att det inte finns något större utrymme för individfaktorer, som ålder, kön eller etniskt ursprung, när det gäller upptäcktsrisken vid offerbrott utan interaktion. Stöldbrotten vilka här avhandlats är just sådana brott.

Med dessa resultat i åtanke är det nu möjligt att beskriva ungdomskriminalitetens utveckling åren 1913-1994 (jämför diagram 2.1 ovan). Diagram 2.7 nedan visar att den linjära ökningstrenden mellan 1950 och början av 1970-talet har brutits. Åren 1950-1955 innebar en fördubbling av antalet lagföringar bland 15-17 åringar (från 6 till 13 per 1000). Därefter fortsatte den kraftiga ökningstakten och vid slutet av 1960-talet (1969) hade antalet lagföringar bland 15-17 åringar nästan fördubblats ytterligare en gång (från 13 till 25 per 1000). Vid denna period bryts dock den linjära ökningstrenden. I klartext betyder detta att antalet lagföringar bland 15-17 åringar perioden 1973-1994 har legat mer eller mindre stabilt kring 30 per 1000 invånare (uppräknade data). Om det varit så att ungdomsbrottsligheten hade fortsatt att öka lika kraftigt (i absoluta tal) åren 1973-1994 som mellan 1950-1973 skulle antalet lagföringar bland 15-17 åringar varit mer än 50 per 1000 invånare. Detta är alltså inte fallet.

¹³ På annat ställe skriver nämligen Ahlberg mycket riktigt att ”*Uppskattningsvis 80 procent av alla brott begås av vuxna*” (Ahlberg 1996, s. 191, kursiv i original). Detta betyder självklart att när ökning i brottsligheten skall förklaras så bör vuxnas brottsutveckling utgöra en central del av analysen.

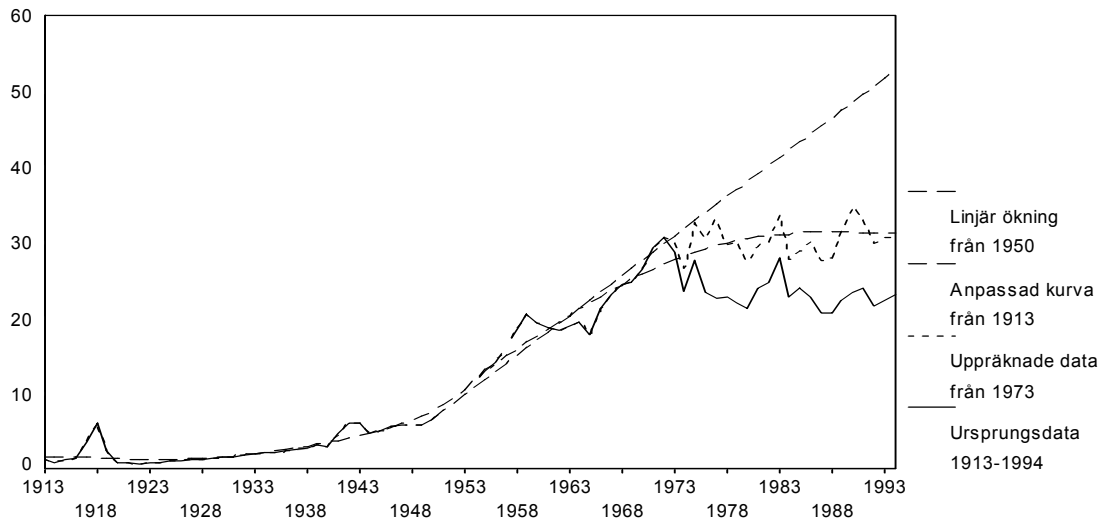

Diagram 2.7. Tillgreppsbrott (inkl. snatteri), 1913-1994. Lagföringar avseende ungdomar 15-17 år (ålder vid brottet), per 1000 invånare. Ursprungsdata, för minskad uppläring uppräknade data (från 1973 stöld m.m. uppräknat, snatteri ej uppräknat) samt trendberäkningar.

Undersökningens slutsats är därför att det i den undersökta statistiken inte finns belägg för tesen att ungdomsbrottsligheten, sett både till antalet ungdomsbrottslingar och till antalet ungdomsbrott (stöldbrott), fortsatt att öka med oförminskad hastighet efter 1974. Statistiken tillåter tyvärr ingen helt exakt bestämning av ungdomsbrottslighetens faktiska utvecklingsriktning. I *sämsta fall* tyder indikatorerna på att den varit mer eller mindre konstant. I *bästa fall* har ungdomsbrottsligheten minskat.

Kapitel 3¹

Ungdomsbrottslighetens utveckling i efterkrigstidens Europa

1. Inledning

Komparativa analyser av den allmänna brottsutvecklingen visar att brottsligheten har ökat i så gott som samtliga västeuropeiska länder under efterkrigstiden (Gurr 1978; Wilson & Herrnstein 1985; Smith 1995; Westfelt 1998). Det är också väl känt att antalet ungdomar som begår brott och som registreras i den officiella statistiken är mycket större nu på 1990-talet än vad som var fallet på 1950-talet.

En av de vanligaste förklaringarna till brottsutvecklingen är *rutinaktiviteternas* förändring (Cohen & Felson 1979). Cohen och Felson menar att tillgängligheten av lämpliga brottsobjekt och lämpliga brottstillfällen ökat under efterkrigstiden. Denna utveckling ses som resultatet av den omstrukturering i samhällets legitima aktiviteter som föranleddes av västländernas moderniseringsprocess. En annan vanlig förklaring utgår från kontrollteori. Som bekant försöker kontrollteori att förklara individers brottsbenägenhet. Den kan kanske därför fungera som ett komplement till rutinaktivitetsmodellen som kritiserats för att ta denna aspekt för given. Även om kontrollteori framför allt handlar om förhållanden på individnivå, är det tämligen vanligt att faktorer bakom individers brottslighet operationaliseras till strukturella variabler när brottsutvecklingen i samhället skall förklaras. Familjevariabler, t.ex. skilsmässofrekvens och andelen hushåll med ensamstående mammor, ses som indikatorer på brottslighetens omfattning (för denna sorts användning av kontrollteorins "uppfostringsvariabler" på aggregerad nivå se t.ex. Wilson & Herrnstein 1985; Friday 1992; Smith 1995).

I litteraturen, har dessa två modeller oftast utnyttjats för att förklara en kontinuerlig ökning av antalet ungdomsbrottslingar under efterkrigstiden (se t.ex. Friday 1992; Smith 1995). I motsats till vad som kan förväntas ur ovanstående förklaringsmodeller har antalet ungdomsbrottslingar i Sverige varit stabil och kanske t.o.m. minskat de senaste 25 åren (Estrada 1995; [kap 2]; Ward 1998). Om denna situation inte är unik för Sverige är det betydelsefullt både för vilka förklaringar som kan ges till efterkrigstidens utveckling av ungdomsbrottsligheten och för den kriminalpolitiska debatten (där åtgärder mot ungdomsbrottslighet utgör en central fråga).

¹ Kapitlet har tidigare publicerats på engelska i *European Journal on Criminal Policy and Research*, s. 23-42, vol 7, No.1 1999.

Denna studie kommer därför att beskriva ungdomsbrottslighetens utveckling i västeuropeiska länder under efterkrigstiden (1950-1995). Två hypotetiska modeller kan formuleras om ungdomsbrottslighetens utveckling.

- Den linjärt ökande utvecklingen (den vanliga beskrivningen, t.ex. Smith 1995)
- Den först ökande men sedan avmattade ungdomsbrottsligheten (som i Sverige)

Eftersom modellerna skiljer sig först från mitten av undersökningsperioden, läggs tyngdpunkten i analysen på de tre senaste decenniernas utveckling. Den fråga som skall besvaras är vilken av dessa två modeller som bäst överensstämmer med ungdomsbrottslighetens utveckling sett i det västeuropeiska perspektivet.

Generellt sett domineras ungdomsbrottsligheten av stöld- och skadegörelsebrott. På senare år har emellertid våldsbrottsligheten bland ungdom rönt allt större intresse från allmänhet, media och kriminologer (Estrada 1997; [se kap. 4]). Eftersom våldsbrott bara utgör en liten andel av den totala ungdomsbrottsligheten, döljs dess utveckling i allmänna beskrivningar av ungdomsbrottsligheten. Därför görs också en speciell analys av ungdomsvåldets utveckling. Analysen begränsas till tiden efter 1980.

2. Metod och material

Att studera ungdomsbrottslighet över flera decennier är förenat med många problem. Uppgiften blir inte enklare av att man lägger till en jämförelse över nationsgränser. Officiell kriminalstatistik är den källa som är mest lättillgänglig, men den har sina problem. Våra kunskaper om förändringar över tid vad gäller anmälningsbenägenhet, polisens arbetsrutiner eller domstolars praxis är tyvärr alltför ofta osystematisk och bristfällig (för en utförligare diskussion se t.ex. Maguire 1994; Coleman & Moynihan 1996). Därför är det befogat att förhålla sig skeptisk till kriminalstatistikens bilder av brottsligheten som beskrivningar av den "verkliga" utvecklingen. Avgörande för användandet av kriminalstatistiken, vad gäller tolkningar av brottsutvecklingen, är i vilken mån man har kontroll över de faktorer som förutom brottsbeteendet påverkar utfallet i statistiken.

En lämplig utgångspunkt för komparativ forskning är att utnyttja analyser gjorda av forskare verksamma i de studerade länderna. Detta då de kan antas ha god kännedom om hur de faktorer som påverkar statistikens utfall utvecklats i deras respektive länder. Utöver analyser av kriminalstatistik kommer här också alternativ statistik att utnyttjas, d.v.s. självrapportundersökningar och offerundersökningar. En uppenbar fördel med dessa undersökningar är att de är

oavhängiga av respektive lands rättssystem och officiella statistik. En nackdel är den begränsade förekomsten och svårigheterna med jämförbarheten över tid.

De länder som ingår i undersökningen är Danmark, Finland, England & Wales (hädanefter benämnt England), Holland, Norge, Schweiz, Skottland, Sverige, (Väst)Tyskland² samt Österrike. Ett viktigt skäl till valet av länder är tillgången på data. Litteratursökningen har genomförts i olika databaser och i dessa har det inte funnits tillräckligt material från exempelvis de sydeuropeiska länderna.³ Som ett komplement togs också kontakt med forskare och forskningsinstitut från de flesta länderna som ingår i undersökningen. Data som erhållits på detta sätt kommer här efter att benämnas PI (personlig information).⁴

Denna uppläggnings för med sig ett validitetsproblem, nämligen i vilken utsträckning de tolkningar som görs här bygger på adekvata beskrivningar av de olika ländernas utveckling. Det är viktigt att beskrivningarna både är tillräckligt representativa och tillförlitliga.

Representativitetsproblemet avser i vilken mån de refererade undersökningarna täcker den relevanta informationen som kan erhållas från respektive land. Det är långt ifrån ovanligt att forskare har skilda uppfattningar. Hur vet man att just de forskare vars undersökningar ingår i denna studie är de som bäst representerar det som finns skrivet om utvecklingen om ungdomsbrottsligheten i respektive land? Ett ärligt svar är att man inte kan veta det helt säkert. I den mån forskare har likvärdiga möjligheter att publicera sina analyser i vetenskapliga tidskrifter bör dock sökningar i litteraturdatabaser ge ett någorlunda representativt urval. En invändning är dock att analyser av nationella brottstrender ofta inte är gjorda för en internationell publik, vilket medför att de inte publiceras i internationella vetenskapliga tidskrifter. Insamlandet genom kontakter med experter från de olika länderna kan därför ses som ett komplement. Genom relativt

² Beskrivningen av Tyskland åren 1950-1995 gäller enbart den del som fram till 1989 var Västtyskland.

³ De databaser som utnyttjats är *Sociofile*, *Criminal Justice Abstracts* och *National Criminal Justice Reference Service*. Dessa är elektroniska och genomfördes med sökorden "((Youth or juvenile) and ((trends or crime trends) or crime rates))", åren 1980-1996. *Abstracts on criminology and penology* fanns bara i bokform och sökningen begränsades till avdelningarna Juvenile delinquency, Comparative analysis, Crime measurement, Crime pattern, Times series research, åren 1980-1996.

⁴ De forskare som kontaktats är i *Danmark*: Britta Kyvsgaard, Kriminologiska institutionen Köpenhamns Universitet. *Finland*: Kauko Aromaa, Janne Kivivouri, Tapio Lappi-Seppälä, samtliga vid Rättspolitiska forskningsinstitutet, Helsingfors. *Norge*: Sturla Falck, NOVA, Oslo. *England*: David Smith, Centre for Law and Society, University of Edinburgh. *Holland*: Josine Junger-Tas, Vakgroep Criminologie, University of Leiden. *Skottland*: Peter Young, Centre for Law and Society, University of Edinburgh; Joe Curran, Scottish Office. *Tyskland*: Christian Pfeiffer, Kriminologisches Forschungsinstitut, Hannover. *Österrike*: Christian Graf, Universitäts-Wien.

omfattande kontakter med forskare från de nordiska länderna, Tyskland, England och Skottland kan dessa länders material sägas vara någorlunda representativt. Beträffande Holland omfattar det insamlade materialet ett brett fält av datakällor vilket sannolikt betyder att representativiteten är god. För Schweiz och Österrike är materialets representativitet mer osäker.

Tillförlitlighetsproblemet avser studiernas kvalitet. Att bedöma den är många gånger svårt. Ett kriterium kan vara vilka data som åberopas. Litteraturen om brottstrender har lärt oss att analyser som endast utgår från en kriminalstatistisk indikator är tämligen otillförlitliga, i synnerhet om denna är dömda individer. Kortfattat bör en ideal beskrivning av ungdomsbrottslighetens internationella utveckling beakta följande faktorer.

1. Analysen bör inte enbart baseras på officiell kriminalstatistik, utan också utnyttja källor som i mindre utsträckning är avhängiga rätts- och statistikföringssystemens förändringar. Upprepade självrapportundersökningar utgör det bästa alternativet, sådana finns tyvärr bara i Danmark, Holland och Sverige. Offerundersökningar finns i fler länder men dessa är problematiska dels därför att de inte alltid särredovisar ungdomars utsatthet, dels pga att deras relevans som indikator för ungdomsbrottslighetens utveckling främst gäller våldsbrottsligheten.

2. Officiell statistik bör utnyttjas som ett komplement till alternativ statistik. Här bör man helst använda statistik som ligger "närmare" brottsligheten än vad dömda i domstol gör. Ett exempel är att utifrån den polisanmälda brottsligheten studera utvecklingen för de enskilda brottstyper där gärningsmännen i huvudsak utgörs av ungdomar.

3. Personanknuten kriminalstatistik bör också analyseras. Här är det återigen lämpligt att använda den statistik som ligger "närmare" brottet, d.v.s. statistik över misstänkta personer.

4. I litteraturen har den avtagande uppklaringsprocenten för stöldbrott ansetts antyda en minskad upptäcktsrisk (t.ex. Schneider 1991; Ahlberg 1992). Det är därför lämpligt att särredovisa stöldbrotten för att ha kontroll på detta problem. Det är också värdefullt om utvecklingen för fler än en gärningsmannagrupp redovisas (t.ex. ungdomar respektive vuxna). Eftersom de individrelaterade skillnaderna i upptäcktsrisk ofta är små, kan en likartad utveckling för olika grupper anses vara mer i linje med argumentet om minskad upptäcktsrisk än en olikartad utveckling.

5. I den mån det förekommer en nationell debatt om ungdomsbrottslighetens utveckling och datas tillförlitlighet är en redovisning av debatten en tillgång för analysen då den gör det möjligt att skärskåda olika indikatorers värde.

Ovanstående punkter betyder att validiteten måste bedömas som mindre god i de fall där beskrivningen bygger på analyser som endast utgår från en eller ett fåtal indikatorer som t.ex. ”dömda för samtliga brott”. I de fall där beskrivningen omfattar diskussioner om ungdomsbrottslighetens utveckling och som bygger på flera datakällor inklusive alternativ statistik, ökar dock validiteten avsevärt. Utifrån dessa kriterier uppfattar jag validiteten som *bra* för i tur och ordning Sverige, Norge, Danmark, Holland, Tyskland och England; som *godtagbar* beträffande Finland och Skottland och som *mindre bra* för Schweiz och Österrike (tabell 3.1).

Materialet i denna studie har inte framställts med syftet att utnyttjas för komparativa studier vilket innebär att indikatorerna, de undersökta perioderna samt åldersintervallet för ungdomsgruppen delvis skiljer sig mellan länderna. Eftersom jag främst är intresserad av generella trender och inte efter precisa jämförelser av nivåer bör inte detta betraktas som ett stort problem. Skillnaderna i materialet från de olika länderna är acceptabla. De flesta länders officiella statistik täcker åldersgruppen 14-20 och perioden 1970-1994.

Tabell 3.1. Sammanställning av validitetsindikatorer.

	Dömda brott	Samtliga brott	Vålds- brott	God representa- tivitet	Unga och vuxna	Miss- tänkta	Offer- under- sökningar	Stöld- brott	Debatt	Upptäckts- -risk	Självrapport- under- sökningar
Sverige	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Norge	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
Danmark	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+
Holland	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+
Tyskland	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-
England	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	-
Finland	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-
Skottland	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-	-
Schweiz	+	+	+	-	+	-	-	+	-	-	-
Österrike	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-

+ = ja - = nej

Förklaring av kolumninnehållet*Dömda:* statistik över dömda personer.*Samtliga brott:* statistik över utveckling av samtliga brott bland ungdomar.*Våldsbrott:* statistik över våldsbrottens utveckling bland ungdomar.*God representativitet:* se ovan.*Unga och vuxna:* särredovisning av ungdomars och vuxnas brottsutveckling.*Misstänkta:* statistik över misstänkta personer.*Offerundersökningar:* över tid jämförbara offerundersökningar.*Stöldbrott:* statistik över stöldbrottens utveckling bland ungdomar.*Debatt:* debatt om ungdomsbrottslighetens utveckling.*Upptäcktsrisk:* kontroll för eventuella förändringar av upptäcktsrisken.*Självrapportundersökningar:* över tid jämförbara självrapportundersökningar.

3. Resultat:

Ungdomsbrottslighetens utveckling i efterkrigstidens Europa

I det följande presenteras utvecklingen land för land. Kortfattat antyder resultaten att efterkrigstidens ökningstrend sannolikt brutits i Danmark, Holland, Norge, Skottland och Sverige. Schweiz och Österrike har en liknande utveckling, men här bedöms materialet som osäkert. I England, Finland och Tyskland har ökningen däremot fortsatt. När det gäller ungdomsvåldet ökar det under 1990-talet i så gott som samtliga länder.

3.1. Väst- och Centraleuropa

Åren 1955-1980 ökar antalet dömda ungdomar kraftigt i Holland (Junger-Tas 1988; 1992). Vid ingången till 1980-talet bryts denna utveckling. Mellan 1980 till 1992 är antalet misstänkta ungdomar stabilt medan vuxna ökar med omkring 80 procent (Junger-Tas 1992; PI; SCP 1995). Självrapportundersökningar bland unga antyder också stabilitet i utvecklingen. Åren 1986-1994 visar dessa stabila svarsmönster (Junger-Tas 1992; PI). Likaså ger offerundersökningar vid handen att brottsligheten ökade mellan 1976-79 för att därefter hålla sig på en mer eller mindre stabil nivå åren 1980-1992 (Franke 1994; Kester & Junger-Tas 1994). Våldsbrott bland unga i Holland uppvisar däremot kraftiga öknings från slutet av 1980-talet (Junger-Tas 1996; PI). En del av denna ökning antas ha sin förklaring i ändrad anmälningsbenägenhet. Detta styrks av att både det dödliga våldet och det i offerundersökningar uppgivna våldet är mer eller mindre stabilt sedan 1980 samtidigt som anmälningarna för de fall som betraktas som grovt våld och mordförsök ökat mycket kraftigt (Franke 1994). Självrapportundersökningar visar emellertid också att det skett en ökning av holländska ungdomars våldsbrottslighet (Kester & Junger-Tas 1994; Junger-Tas 1996; PI).

Materialet från Schweiz är svagt. Varken uppgifter om utvecklingen utifrån statistik över misstänkta personer eller alternativ statistik har påträffats. Åren 1955-1970 sker en fördubbling av antalet dömda ungdomar (Niggli & Pfister 1997). I början av 1970-talet bryts denna utveckling och därefter uppvisar ungdomsbrottsligheten inga öknings (Eisner 1993; Reber 1993; Niggli & Pfister 1997). Den anmälda brottsligheten, i synnerhet stöldbrotten, har inte ökat sedan 1982 (Niggli & Pfister 1997). Ungdomsvåldets utveckling i Schweiz har varit föremål för debatt. Reber (1993) menar att det inte skett öknings mellan 1984-1990. Eisner (1993) håller med om 1980-talets stabilitet, men anser att det sker ett trendbrott i början av 1990-talet. Detta styrks i viss mån av Niggli & Pfister (1997) som visar att våldsbrottsligheten totalt sett ökat i Schweiz under 1990-talet.

Den registrerade ungdomsbrottsligheten i (Väst)Tyskland uppvisar öknings från början av 1950-talet (Kaiser 1992; Walter 1996). Under första hälften av

1980-talet börjar emellertid antalet dömda ungdomar minska kraftigt (Kaiser 1992; Jehle 1996). Statistiken över misstänkta ungdomar visar dock en ökning under i princip hela perioden 1954-1994 (Walter 1996). Det påpekas från flera håll att den minskande uppkläringen av brott kan betyda att upptäcktsrisken har minskat. Detta antas ha medfört en underskattning av ungdomsbrottslighetens utveckling utifrån kriminalstatistiken (Schneider 1991). Enligt statistiken över misstänkta personer har ungdomsvåldet i (Väst)Tyskland varit stabilt 1980-1988 (Pfeiffer m.fl. 1996). Från 1989 ökar det registrerade ungdomsvåldet mycket kraftigt. I vilken mån den kraftiga ökningen skall förklaras med förändringar i anmälningsbenägenhet är svårt att avgöra p.g.a. avsaknaden av tyska offerundersökningar.

Materialet för Österrike är svagt. Uppgifter om utvecklingen före 1970-talet saknas, likaså alternativ statistik. Sedan början av 1970-talet har antalet för brott dömda ungdomar mer än halverats (Grafl 1989; Bogensberger 1992). Detta anses främst bero på ändrad praxis hos rättsväsendet. Statistiken över misstänkta ungdomar visar att antalet misstänkta ungdomar varit mer eller mindre stabilt sedan början av 1970-talet (Bogensberger 1992). Ett faktum som stärker statistikens tillförlitlighet är att andelen ungdomar som misstänks för grövre brott kontinuerligt minskat under perioden (Grafl 1989). Om det vore så att den österrikiska polisen i allt större utsträckning ger informella och icke registrerade varningar till ungdomar borde andelen misstänkta för grövre brott öka och inte minska.

3.2. Storbritannien

Beskrivningen av ungdomsbrottslighetens utveckling i England kompliceras av ändrade registreringsrutiner under undersökningsperioden. (Rutter & Giller 1983; Farrington 1992). I slutet av 1960-talet ändrade polisen sin praxis vad gäller registreringen av varningar (*cautions*) på så sätt att man började registrera en större andel än tidigare (Rutter & Giller 1983). I mitten av 1980-talet ändrade polisen än en gång rutinerna men nu åt motsatt håll (Farrington 1992). Jämförbarheten över hela undersökningsperioden är därför inte helt tillfredsställande. Det bör dock vara möjligt att beskriva utvecklingen inom perioderna 1950-1968, mellan 1970-1985 samt mellan 1989-1995.

Från mitten av 1950-talet ökar antalet dömda och varnade ungdomar kraftigt i England (Rutter & Giller 1983). I mitten av 1970-talet bryts denna kraftiga ökning (Rutter & Giller 1983). Mellan år 1974 och 1979 sker ingen ökning enligt kriminalstatistiken. Mellan 1979-1985 ökar dock den registrerade ungdomsbrottsligheten igen (Home Office 1980-1996). Från 1985 till 1995 visar statistiken klara minskningar av ungdomsbrottsligheten. Vuxnas brottslighet ökar, till

skillnad från ungas, i princip oavbrutet under hela perioden (Rutter & Giller 1983; Home Office 1980-1996).

Farrington (1992) ställer sig skeptisk till den minskande ungdomsbrottsligheten. Han menar att detta förklaras av polisens ändrade registreringsrutiner. Under perioden 1981-1995 visar både den polisanmälda (+ 90%) och den i offerundersökningar (+ 80%) uppgivna brottsligheten klara ökningar (Mirrlees-Black m.fl. 1996). Enligt såväl Farrington (1992) som Smith (1995) antyder detta att ungdomsbrottsligheten fortsatt att öka. Enligt denna tolkning har ungdomsbrottsligheten i England, med undantag för några få år på 1970-talet, ökat mer eller mindre oavbrutet under efterkrigstiden.⁵

Under 1980-talet är antalet ungdomar som dömts och varnats för våldsbrott stabilt och under 1990-talet minskande. Från början av 1980-talet ökar våldsbrotten emellertid såväl i anmälningsstatistiken som i offerundersökningar tydligt (Mirrlees-Black m.fl. 1996). Ökningen av våldet mot yngre (16-29 år) ligger i storleksordningen 70 procent 1981-1995 (Mirrlees-Black PI.). Det verkar därför rimligt, utifrån Farringtons kritik mot den personanknutna statistiken, att anta att det engelska ungdomsvåldet har ökat kontinuerligt sedan 1980.

Precis som i de flesta västeuropeiska länder ökar den registrerade brottsligheten i Skottland kraftigt från mitten av 1950-talet (Young 1997). Antalet dömda ungdomar ökar också under hela 1970-talet. Vid ingången till 1980-talet sker det dock en avmattning (Scottish Office 1979-95). Denna trend bekräftas av alternativ statistik. Mellan 1981-1992 så visar offerundersökningar att brottsligheten inte har ökat (Anderson & Leitch 1996). Våldsbrottsligheten i Skottland uppvisar varken ökning i statistiken över dömda ungdomar eller i offerundersökningarna (Scottish Office 1979-1995; Anderson & Leitch 1996).⁶

⁵ Det går dock att hitta indikatorer som pekar på att den avmattande trend som vissa forskare identifierar vid mitten av 1970-talet (Rutter & Giller 1983) har fortsatt. Intressant är t.ex. att den anmälda brottsligheten bara ökade med 7% under de år som Farrington betecknat som de mest osäkra för statistiken över ungdomsbrottsligheten, alltså åren 1985-1989 (Farrington 1992; Home Office 1980-1996). Utvecklingen under 1990-talet visar inte heller några ökning. Åren 1991-95 minskar den anmälda brottsligheten med 3 procent och antalet registrerade ungdomar (14-17 år) med 4 procent (Home Office 1980-1996). Undantaget från denna avmattande trend är den kraftiga ökningen av anmälda stöldbrott som inträffade åren 1989-91 (en ökning med 40 procent på bara två år). Det går alltså också att resa tvivel över tolkningen om en oavbruten ökning av ungdomsbrottsligheten.

⁶ Det är intressant att Skottland och England uppvisar så skilda brottsutvecklingstrender. Detta är något som endast nyligen har börjat uppmärksammas i brittisk kriminologi (Anderson & Leitch 1996; Young 1997). I början av 1980-talet ansågs skillnaderna vara mindre (Smith 1983; Mayhew & Smith 1985). Några förklaringar till de skilda trenderna har ännu inte presenterats.

3.3. Norden

I Danmark bryts efterkrigstidens ökning av antalet dömda ungdomar i mitten av 1970-talet (Kyvsgaard 1992:23,30). En undersökning om ungdomars självrapporterade brottslighet åren 1979 och 1989 stödjer detta (Kyvsgaard 1992). Antalet dömda vuxna har fortsatt att öka under denna period (Kyvsgaard 1992). Ungdomsvåldet i Danmark övergår från en relativ stabil utveckling under 1980-talet till en mycket kraftig ökning under 1990-talet (Balvig 1995). De danska offerundersökningarna visar också att ungdomar upplever mer våld (Balvig 1995). En studie som jämfört kriminalstatistik med sjukhusdata antyder emellertid att ungdomsvåldet inte ökat. Inte heller har våldet blivit grövre (Brink m.fl. 1997). Vad som har ökat är ungdomars (15-19) anmälningbenägenhet (Brink m.fl. 1997).

I Finland har ungdomsbrottsligheten enligt kriminalstatistiken i princip ökat kontinuerligt 1950-1990 (Törnudd 1984; Kivivouri, PI). Under 1990-talet bryts trenden och antalet misstänkta börjar istället minska. Vuxnas registrerade brottslighet uppvisar samma trend. Offerundersökningar som täcker perioden 1980-1996 visar dock inte några öknings av brottsligheten (Aromaa 1991; Heiskanen & Aromaa 1996). Vad gäller ungdomars våldsbrott visar kriminalstatistiken öknings från 1980. Offerundersökningar visar dock på en minskad utsatthet mellan 1980-1988 (Aromaa, 1991).

I Norge bryts den kraftiga ökningen av ungdomsbrottsligheten vid ingången till 1970-talet (Christie 1982; Falck 1994). Clausen (1996) har visat att det framför allt är de vuxna som står för ökningen av den anmälda brottsligheten åren 1980-1992. Ungdomars våldsbrottslighet uppvisar däremot sedan mitten av 1980-talet kraftiga öknings i kriminalstatistiken (Falck 1994; Clausen 1996). Andelen unga norrmän (16-24 år) som varit utsatta för våld enligt offerundersökningar har dock legat stabilt kring 12 procent mellan 1983 och 1991 (Olaussen 1995; PI). 1995 års siffror innebar dock en klar nivåhöjning.

Mellan 1950-1972 ökar antalet ungdomar lagförda för stöldbrott i Sverige. Efter 1972 minskar ungdomsbrottsligheten enligt denna statistik vilket föranlett debatt (Estrada 1995; [se kap. 2]). Flera analyser av kriminalstatistikens olika delar visar att efterkrigstidens kraftiga ökning av ungdomars stöldbrottslighet med stor sannolikhet bryts vid ingången till 1970-talet (Estrada 1995; von Hofer, 1997). Självrapportundersökningar bekräftar att antalet ungdomsbrottslingar inte har ökat de senaste decennierna (Ward 1998). Den brottsökning som skett sedan början av 1970-talet förklaras istället av en ökande brottslighet bland vuxna. Utvecklingen av ungdomsvåldet i Sverige sedan 1980 är mer svårtolkad. Miss-handelsbrotten bland ungdom uppvisar tydliga öknings i kriminalstatistiken från ungefär år 1987 (von Hofer 1995; Olsson & Lindström 1995). Samtidigt ligger det dödliga våldet bland unga stabilt sedan 1980. Offer- och själv-

rapportundersökningar uppvisar också ett stabilt svarsmönster (Qvarnström & Mårtensson 1996; SCB 1998; Ward 1998; [se vidare kap. 5]).

3.4. Sammanfattning av resultaten

I Tabell 3.2 presenteras en sammanfattning av resultaten samt de viktigaste referenserna. Av tabellen framgår att den allmänna ungdomsbrottsligheten utvecklats enligt avmattningshypotesen för flertalet av de undersökta länderna (och kanske mer väsentligt för fyra av de sex länder vars material bedömts som mest tillförlitligt). *Detta betyder att efterkrigstiden inte karaktäriseras av en ständigt ökande antal ungdomsbrottslingar.* Undantagen är England, Tyskland och möjligtvis Finland, där efterkrigstidens ökningstrend verkar ha fortsatt i mer eller mindre oförminskad takt under hela perioden.

För flera länder skiljer sig ungdomsvåldets utveckling från den generella utvecklingen (vi bör komma ihåg att våldsbrott endast utgör en mindre del av den generella ungdomsbrottsligheten). I samtliga länder uppvisar kriminalstatistiken öknings- eller minsknings- eller stabila tendenser. I England och Finland har det skett en kontinuerlig ökning under hela perioden 1980-1995. I Danmark, Holland, Norge, Schweiz, Sverige och Tyskland handlar det om en trendförändring fr.o.m. slutet av 1980-talet. Junger-Tas (1996) visar att ökningarna av ungdomsvåldet i olika europeiska länder framför allt gäller det lindriga våldet. Det dödliga ungdomsvåldet uppvisar inte några öknings- eller minsknings- eller stabila tendenser (Junger-Tas 1996). Junger-Tas menar att storleksordningen på ökningen är svår att fastställa då kriminalstatistik och alternativ statistik delvis ger olika bilder. Föreliggande undersökning visar att detta i synnerhet gäller de skandinaviska länderna. I Väst- och Centraleuropa antyder dock alternativ statistik och kriminalstatistik samfällt att våldsbrottsligheten bland ungdom ökat under 1990-talet. Frågan om den aktuella utvecklingen av ungdomsvåld kräver ytterligare forskning.

Den tyske kriminologen Pfeiffer (1997) har nyligen genomfört en analys av ungdomsbrottsligheten i Europa. Han beskriver utvecklingen som minskande i Danmark, England, Schweiz och Sverige. Ungdomsbrottsligheten i Tyskland och Österrike bedöms som stabil fram till slutet av 1980-talet, därefter ökar den. Utvecklingen i Holland beskrivs som mer eller mindre stabil sedan 1985. Finland, Norge och Skottland tas inte upp av Pfeiffer. Jämförs Pfeiffers och mina tolkningar stämmer huvudriktningen tämligen bra överens, även om det finns skillnader. Avvikelserna beror på att Pfeiffer i större utsträckning utgår från enbart kriminalstatistiken samt att han undersöker en kortare tidsperiod (1980-1995). Vad gäller ungdomsvåldets utveckling är Pfeiffers och mina resultat i princip samstämmiga. Vi finner båda att flertalets länders kriminalstatistik uppvisar öknings- eller minsknings- eller stabila tendenser.

Tabell 3.2. Sammanfattning av resultaten. Ungdomsbrottslighetens generella trend, ungdomsvåldets utveckling, viktigaste källor.

Land	Generell trend 1950-1995	Viktigaste källor	Ungdomsvåldets utveckling 1980-1995	Viktigaste källor
Danmark	Modell 2: Kraftigt ökande till 1970-t första hälft därefter avmattning.	Kyvsgaard 1992; PI	Motstridiga indikatorer. Ökning under 1990-t enligt misshandelsstatistik. Stabilt enligt sjukhusdata.	Balvig 1995 Brink 1997 Kyvsgaard 1993
England	Modell 1: Mer eller mindre oavbruten ökning genom hela perioden	Farrington 1992 Mirrlees-Black 1996	Ökande under hela perioden enligt både misshandelsstatistik och offerundersökningar.	Mirrlees-Black 1996; PI
Finland	Modell 1: Mer eller mindre oavbruten ökning fram till 1990. Därefter minskning.	Kivivouri PI Törnudd 1984	Motstridiga indikatorer. Ökning enligt misshandelsstatistik. Minskning enligt offerundersökningar.	Aromaa 1991 Heiskanen & Aromaa 1996; PI
Holland	Modell 2: Kraftigt ökande till början av 1980-t därefter avmattning.	Junger-Tas 1992; PI SCP 1995	Stabilt fram till slutet av 1980-t. Därefter ökande under 1990-t enligt både misshandels- och alternativ statistik.	Franke 1994 Junger-Tas 1996; PI Kester 1994
Norge	Modell 2: Kraftigt ökande till 1970-t första hälft därefter avmattning.	Christie 1982 Clausen 1996 Falck 1994	Motstridiga indikatorer under 1980-t. Ökning under 1990-t enligt misshandelsstatistik och offerundersökningar.	Clausen 1996 Olaussen 1995
Schweiz	Modell 2: Kraftigt ökande till början av 1970-t därefter avmattning.	Niggli m.fl. 1997 Reber 1993	Ingen ökning under 1980-t. Eventuellt ett trendbrott och ökning under 1990-t.	Eisner 1993 Niggli m.fl. 1997 Reber 1993
Skottland	Modell 2: Ökande till början av 1980-t därefter avmattning.	Anderson 1996 Scottish Off. 1979-1995	Ingen ökning enligt kriminalstatistik och offerundersökningar	Anderson 1996 Scottish Off. 1979-1995
Sverige	Modell 2: Kraftigt ökande till 1970-t första hälft därefter avmattning.	Estrada 1995 Hofer 1985 Ward 1997	Motstridiga indikatorer. Ökning under 1990-t i misshandelsstatistiken. Stabilt enligt självrapport- och offerundersökningar.	Hofer 1995 Olsson & Lindström 1995 SCB 1995
Tyskland	Modell 1: Mer eller mindre oavbruten ökning under hela perioden.	Kaiser 1992 Pfeiffer m.fl. 1996 Walter 1996	Stabilt mellan 1984-1989. Därefter kraftig ökning under 1990-talet enligt kriminalstatistik	Pfeiffer m.fl. 1996
Österrike	Modell 2: Stabilt sedan första halvan av 1970-t.	Grafl 1989	-	-

En central fråga är i vilken mån de trender som redovisats är reella eller bara uttryck för ändrad praxis inom rättssystemen, ändrade upptäcktsrisker m.m. (se ovan). Det enklaste svaret är självfallet att hävda att det antagligen förhåller sig på båda sätten. I de flesta av de studerade länderna pekar exempelvis statistiken över dömda ungdomar på klara minskningar under de senaste 20 åren. Utvecklingen enligt indikatorer som ligger "närmare" brotten och som därmed är mindre känsliga för förändringar inom rättssystemet (t.ex. misstänkta personer) antyder att minskningarna inte är reella utan snarare beror på "systemeffekter" (se t.ex. von Hofer 1985; Grafl 1989; Ahlberg 1992; Farrington 1992; Junger-Tas 1992; Estrada 1995; Clausen 1996; Walter 1996). Viktigt att komma ihåg är dock att dessa källor för flertalet länder inte visar att ungdomsbrottsligheten har fortsatt att öka i oförminskad takt de senaste decennierna.

Detta understryks av alternativ statistik. I de länder där självrapportundersökningar finns tillgängliga över tid, visar de stabila svarsfrekvenser. Med undantag för England tyder dessutom tillgängliga offerundersökningar på att den generella brottsutvecklingen de senaste 15 åren sannolikt avmattats och att ökningarna i kriminalstatistiken till viss del förklaras av ökad anmälningsbenägenhet (Aromaa 1991; Kester & Junger-Tas 1994; Olausson 1995; SCB 1995; Anderson & Leitch 1996; Mirrlees-Black m.fl. 1996). Vad beträffar den brottsökning som finns kvar att förklara efter kontroll för ökad anmälningsbenägenhet visar flera länders material att den snarare bör tillskrivas gruppen vuxna än ungdomar. Vuxnas brottsutveckling skiljer sig väsentligt från ungdomars de senaste decennierna i Danmark, Holland, Norge, Schweiz och Sverige.

Sammanfattningsvis kan det sägas att vi troligen inte längre har samma utveckling av ungdomsbrottsligheten i samtliga väst- och nordeuropeiska länder. I flertalet länder tyder tillgängligt material på att efterkrigstidens kraftiga ökningstrend av ungdomsbrottsligheten har brutits. I några länder fortsätter ökningen dock mer eller mindre kontinuerligt.

4. Diskussion

I inledningen påpekades det att förklaringar av ungdomsbrottslighetens utveckling ofta försöker förklara en kontinuerlig ökningstrend. Denna studie antyder emellertid att det som skall förklaras är en situation där antalet ungdomsbrottslingar först ökar (omkring 1950-1975) och därefter är stabilt de efterföljande decennierna. I det följande skall jag kortfattat diskutera hur väl de förklaringsfaktorer som presenterades inledningsvis matchar detta empiriska mönster.

För rutinaktivitetsmodellen är de strukturella samhällsförändringarna och dess inverkan på tillfällesstrukturen under efterkrigstiden av central betydelse. Detta är en empirisk fråga som inte är möjlig att besvara inom ramen för denna studie. Det går dock att argumentera för att efterkrigstidens snabba ökning av tillfällen förändrats i takt med att västvärldens snabba ekonomiska utveckling avmattats sedan oljekrisen 1973 (Korpi 1992:55, 108). Dessutom skulle man kunna peka på att de flesta västländer i takt med efterkrigstidens kraftiga brottsökning vidtagit brottspreventiva situationella åtgärder för att minska eller åtminstone begränsa brottstillfällena (Garland 1996). Dessa åtgärder har också främst riktats mot typiska ungdomsbrott som stöld och skadegörelse. Allt detta skulle i så fall stämma tämligen väl med den avmattande trend som identifierats i ett flertal västeuropeiska länder. En stabilisering av tillfällesstrukturen antas också främst påverka de grupper av ungdomar som inte hade hunnit in i en ”persistent” brottslighet (Wikström 1995). För andra som redan är inne i en ”brottskarriär” spelar en sådan begränsning av brottstillfällena däremot en mindre roll (Wikström 1995). De skilda trender som kan ses i vuxnas och ungdomars brottsutveckling de senaste 20 åren i flera västeuropeiska länder skulle därför eventuellt kunna förklaras på detta sätt. Mot denna beskrivning kan det anföras att utvecklingen av tillväxten varit olika stark i de här redovisade länderna (Korpi 1992). För t.ex. Norge var 1973 års oljekris snarare startpunkten för en accelererad tillväxt än en avmattning.⁷ Om fallet är att vi har en avmattning av ungdomsbrottsligheten i flera västeuropeiska länder samtidigt som tillfällesstrukturen fortsatt att utvecklas på ett brottsgenererande sätt bör avmattningen i dessa länder förklaras på ett annat sätt.

Argumenten från kontrollteori är problematiska eftersom ökningen av ett flertal viktiga faktorer (antal skilsmässor m.m.) sker vid en tidpunkt, ungefär 1965-1975 (Hess 1995), som varken passar in med den kraftiga ökningen av ungdomsbrottsligheten åren 1950-75 eller den efterföljande avmattningen som kan ses i flera europeiska länder. Dessa faktorer förklaringsvärde är därför osäkert. Ett annat argument som brukar resas utifrån kontrollteoretiska utgångspunkter är att den sociala kontroll som vuxna utövar på ungdomar har minskat kontinuerligt under efterkrigstiden p.g.a. en ökande ”generationsklyfta” (se t.ex. Wilson & Herrnstein 1985:436; Friday 1992; Smith 1995). Denna segregering av ungdomen från vuxensamhället beror på faktorer som längre utbildningstid, ett allt senare inträde i arbetslivet och utvecklandet av en specifik ungdomskultur. En utvärdering av detta argument kräver en komparativ analys hur den sociala kontrollen av ungdomssamhället förändrats i Västeuropa. Här finns bara utrymme för en kortfattad beskrivning av situationen i Sverige.

⁷ Ett annat vanligt förekommande argument mot tillfällesstrukturens betydelse är att Japan genomlevt en liknande ekonomisk utveckling som de västeuropeiska länderna utan att brottsligheten för den skull ökade i motsvarande grad (se t.ex. Wilson & Herrnstein 1985).

Moderniseringen av Sverige ledde till en stark expansion av populärkulturen. Denna kom tidigt att inrikta sig på ungdomen. Redan under 1930- och 1940-talet rådde i Sverige en debatt kring ungdomens allt större särskiljning från vuxensamhället. Efter kriget och framför allt på 1950- och 1960-talet tog moderniseringsprocessen ordentlig fart. Antalet studerande ungdomar i åldern 15-19 år femdubblades mellan 1940-1960 (Bjurström & Fornäs 1988). Mellan 1960 till 1970 halverades i det närmaste antalet förvärvsarbetande tonåringar i Sverige (Bjurström & Fornäs 1988). Om utvecklingen mot en generationsspecifik ungdomskultur som allt mer tydligt särskilde sig från vuxensamhället kan sägas ha startat på 1930- och 1940-talet kan kanske ungdomsrevolterna i slutet av 1960-talet sägas utgöra toppen i denna generationstudelning. En rimlig hypotes är att ungdomens särskiljning från det konventionella vuxensamhället de efterföljande decennierna inte har fortsatt i samma tempo. Generationsklyftan som påverkar den sociala kontrollen av ungdomen skulle kanske kunna sägas mer eller mindre ha fullbordats vid denna tidpunkt. Tolkad på detta sätt passar kontrollmodellen bättre med ungdomsbrottslighetens avmattande utveckling än med den kontinuerliga ökning som den ofta associeras med (t.ex. Wilson & Herrnstein 1985; Friday 1992; Smith 1995). Självrapportundersökningar från Danmark och Sverige antyder också att dagens ungdom är mer och inte mindre disciplinerad än ungdomen på 1970-talet (Kyvsgaard 1992; Ward 1998).

Sammanfattningsvis visar denna studie att vanliga förståelseformer som finns kring efterkrigstidens utveckling av ungdomsbrottsligheten inte stämmer väl med den faktiska utvecklingen. För majoriteten av de västeuropeiska länderna är det som skall förklaras inte en kontinuerligt ökande antal ungdomsbrottslingar utan istället en snabbt ökande ungdomsbrottslighet åren 1955-75 och därefter en avmattning.

Kapitel 4¹

Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem Ungdomsbrottslighet i svensk dagspress 1950-1994

1. Inledning

Idag är ungdomsbrottslighet och i synnerhet ungdomsvåld ett uppmärksammat problem. Har det alltid varit så? Är uppmärksamheten ett tecken på att det inträffat faktiska förändringar av exempelvis ungdomsvåldet? Eller innebär pressens uppmärksamhet att problemet omvärderats, vilket i sin tur kanske påverkat våra uppfattningar kring ungdomsbrottsligheten? Syftet med föreliggande artikel är att analysera den uppmärksamhet som ungdomsbrottsligheten fått i svensk dagspress under efterkrigstiden (1950-1994).

Med ungdomsbrottslighet avses i denna studie stöld- och våldsbrottslighet bland ungdom. Angränsande problem som alkohol- och narkotikamissbruk eller generella ungdomsproblem som ungdomsarbetslöshet och fritidsproblem tas inte upp. Inte heller de olika argument som under efterkrigstiden formulerats beträffande ungdomsbrottslighetens orsaker tas upp (om detta, se Ohlsson och Swärd 1994).

Tidigare forskning har visat att nyhetsartiklar i början av 1960-talet behandlade stöldbrott oftare än våldsbrott. På 1980-talet var förhållandet det omvända (Aspelin 1976; Westerståhl & Johansson 1985; Dahlgren 1987). Tydligt har uppmärksamheten skiftat från egendoms- till våldsbrott. Gäller detta också ungdomsbrottsligheten?

Sedan mitten av 1980-talet ökar lagföringar för misshandel bland 15-17 åringar mycket kraftigt (diagram 4.1). Bland kriminologer råder det en diskussion om hur denna utveckling skall tolkas. Osäkerheten hänger framför allt samman med den s.k. anmälningsbenägenheten.

Ett /.../ problem i sammanhanget är att det räcker med små eller t.o.m. marginella ökningar av anmälningsbenägenheten för att ge stora och drastiska ökningar av det anmälda våldet. Det följer nämligen av det faktum att det för många antalsmässigt stora våldskategorier (t.ex. lindrigt våld mellan ungdomar, min anm.) går ett stort antal ej anmälda brott på varje anmält. (SOU 1990:92 s. 43f)

¹ Kapitlet har tidigare publicerats i *Sociologisk Forskning* 4/97, s. 51-72.

Min förhoppning är att en analys av massmedias behandling av ungdomsbrottsligheten kan visa i vilken mån det finns fog för att anta att det skett en sådan förändring av anmälningsbenägenheten. Det bör poängteras att denna studie alltså inte handlar om massmedieforskning utan i första hand avser att tillföra ytterligare en dimension till den kriminalsociologiska debatten om ungdomsbrottslighetens utveckling.

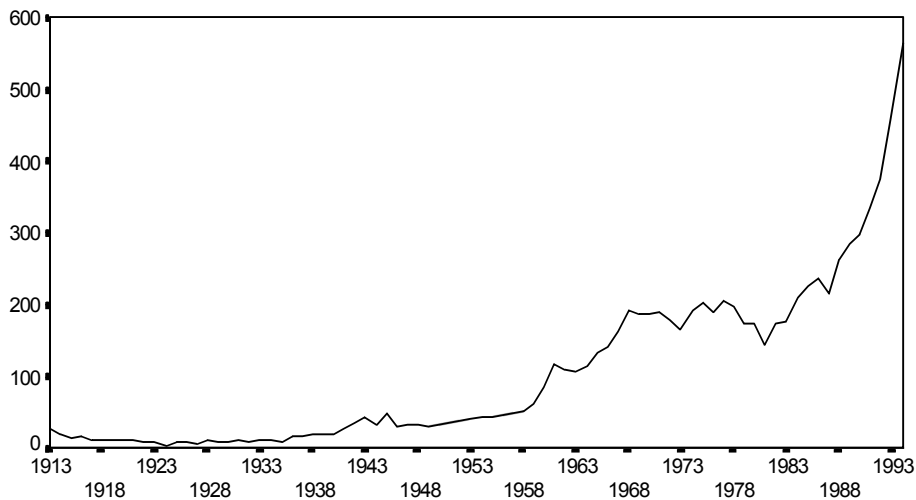

Diagram 4.1. Ungdomar, 15-17 år, lagförda för misshandel, per 100 000 invånare. 1913-1994. Källa: von Hofer 1995.

De frågor som kommer att belysas är följande:

- Vilka förändringar har skett i pressens behandling av ungdomsbrottsligheten åren 1950-1994?
- Har våldsbrottslighet bland ungdom alltid stått i fokus för den offentliga uppmärksamheten? Eller har det inträffat en för anmälningsbenägenheten viktig förändring i pressens belysning av ungdomars våldsbrottslighet?
- Hur överensstämmer pressens uppmärksammande av ungdomsbrottsligheten med utvecklingen enligt kriminalstatistiken?

Två skilda förklaringsansatser, den objektivistiska och den konstruktivistiska, kommer att utnyttjas för att belysa massmedias uppmärksamhet av ungdomsbrottslighet.

2. Metod och material

Massmedia spelar en betydelsefull roll för både formulering och förmedling av den "offentliga dagordningen" (Hall m.fl. 1978; Cohen & Young 1981; Boréus 1994). I den mån ungdomsbrottslighet uppfattas som ett problem bör detta framgå av dagspressen. Därför har jag valt att undersöka *ledarartiklar* åren 1950-1994.

Det finns flera fördelar med att utgå från ledarartiklar vid en innehållsanalys av dagspressen. Ledarartiklarnas funktion är att kommentera de frågor som anses vara av vikt i den offentliga debatten. Ur datainsamlingssynpunkt är ledarsidorna mindre tidskrävande att gå igenom jämfört med nyhetssidorna. Vidare behöver man inte i samma utsträckning som för nyhetsartiklar "vikta" eller kontrollera för artiklarnas storlek, placering och betydelse.

Nackdelen är självklart att ledarartiklarna bara utgör en liten del av dagspressens totala innehåll. När man intresserar sig för den uppmärksamhet som ungdomsbrottsligheten röner, vore kanske tidningarnas löpsedlar, förstasidor eller nyhetssidor en bättre källa. Laursen (1994) visar t.ex. i en undersökning av danska tidningar att medan artiklar om brottslighet utgör en stor del av tidningarnas framsidor, spelar dessa en mer undanskymd roll på ledarsidorna. Laursen analyserar därför tidningarna i dess helhet. Samtidigt blir den tidsperiod han täcker begränsad (17 dagar). I föreliggande undersökning är dock utvecklingen över tid av central betydelse. Att analysera en period på över 40 år med ett mer täckande urval är, som lätt kan förstås, mycket tidskrävande.

Ledarartiklarna har samlats in i Uppsala universitetsbiblioteks pressarkiv. Detta innehåller ledar- och debattartiklar från ett 40-tal svenska dagstidningar. Jag har dragit ett urval av arkivets tidningsbestånd och analyserat ledare från sex dagstidningar (Aftonbladet, Arbetet, Dagens Nyheter, Expressen, Göteborgs-Posten, Svenska Dagbladet). Urvalet gjordes utifrån principen att tidningarna skulle ha daglig utgivning samt ha stor spridning.

Arkiveringen går till på så sätt att ledarartiklarna läses igenom av de arkivansvariga för att därefter placeras under ett bestämt ämnesområde. Ungdomsbrottsligheten täcker flera av dessa områden. Det framgår dock tämligen väl av arkivets klassifikationssystem var artiklar om ungdomsbrottslighet kan ha hamnat. Den manuella sökningen begränsades därför till följande ämnesområden under huvudavdelningen *rättsväsen*.

- *Allmän rättsdebatt*: innehåller artiklar om brottsutvecklingen i samhället samt om våldsbrott i allmänhet.

- *Ungdomsbrottslighet*:² innehåller artiklar om brott, påföljd och vård. De artiklar som placerats under denna rubrik första halvåret 1986 (1/1-21/7) saknas i arkivet.
- *Övrigt*: innehåller artiklar om tillgreppsbrott och andra brottstyper.

Denna datainsamlingsmetod har helt uppenbart sina brister. Artiklar som "borde" ha placerats under någon av ovanstående rubriker behöver inte nödvändigtvis ha placerats där. En avdelning där artiklar om ungdomsbrottslighet kan ha hamnat är *Socialpolitik; övrigt-ungdomsfrågor*. En kontroll av perioden 1967-1976 i denna avdelning visade emellertid att antalet artiklar som behandlar ungdomsbrottslighet var få. Huvudavdelningen *rättsväsen* innehåller därför troligen inget större systematiskt bortfall.

När man använder arkivmaterial uppstår problem också i de fall där arkivet helt enkelt missat att ta med artiklar. En jämförelse med Ellqvist & Skoglund (1987) undersökning kan belysa detta problem. I deras undersökning ingår samtliga ledarartiklar om ungdomsvåld i fyra dagstidningar (AB, DN, Expressen samt SvD) under perioden augusti till september 1986. Genom sökningen i Uppsala pressarkiv har jag fått tag på 12 av 17 ledarartiklar om ungdomsvåld under den angivna perioden. Sammantaget innebär detta att man genom mitt insamlingsförfarande kan räkna med att få tag på en stor del, men långt ifrån samtliga ledarartiklar som behandlat ungdomsbrottsligheten åren 1950-1994. Detta bortfallsproblem minskar dock i betydelse om man kan anta att de "missade" ledarna fördelar sig någorlunda slumpmässigt över observationsperioden - ett inte helt orimligt antagande.

I undersökningsmaterialet ingår totalt 889 artiklar.³ Artiklarna har klassificerats utifrån åtta kategorier. Då syftet med undersökningen är att

² Benämndes fängvård och ungdomsvård fram till 1976.

³ De artiklar som inkluderades i undersökningen skulle ta upp något av följande ämnen:

+ Ungdomsbrottslighet eller ungdomsbrottslingar

+ Kravaller, upplöpp eller våldsamheter där unga uttryckligen deltagit (inklusive vid demonstrationer)

Exempel på artiklar om brottslighet som hamnar utanför detta urval är:

- Artiklar som inte härrör från ledarsida samt namnundertecknade artiklar på ledarsida (t.ex. krönikor)

- Artiklar som behandlar specifika (uppmärksammade) brott som inte förövats av ungdomar och där inte heller sådana kopplingar görs (t.ex. lasermannen, styckmorden och obducenten, Lindomefallet o.s.v.)

- Artiklar som behandlar annan kriminalitet än den traditionella (ekobrott, narkotika, terrorism osv)

- Artiklar som behandlar specifika kriminalpolitiska frågor utan att kopplingar görs till ungdomsbrottslighet som t.ex. rättspsykiatri, skadestånd och brottsoffer, kriminalvården, rättskänsla

beskriva hur ungdomars traditionella brottslighet (stöld och våld) behandlats över tid, har dessa kategorier överordnats de andra.⁴ Detta betyder att en artikel som t.ex. till största delen handlar om vård av unga lagöverträdare placeras under ”stöldkategorin” om den nämner stöldbrott som det som samhället har att reagera på.

En reliabilitetskontroll av denna del av undersökningen har genomförts på ett slumpmässigt urval av artiklarna. Kontrollen ger en indikation på analysens reproducerbarhet, d.v.s. i vilken mån en annan person erhåller samma resultat med samma dataunderlag. Sammantaget visar reliabilitetskontrollen att reproducerbarheten är godtagbar.⁵

För åren 1980-1992 har det även gjorts en särskild genomgång av de ledarartiklar som behandlat ungdomars våldsbrottslighet. Varje artikel (118 st) klassificerades här utifrån vad som explicit skrevs om ungdomsbrottslighetens utveckling, gärningsmannen, orsaker samt åtgärder.⁶

-
- Artiklar om socialvård av barn och ungdomar, t.ex. tvångsomhändertaganden
 - Recensioner av kriminologisk litteratur.

⁴ De 889 artiklarna har klassificerats efter nedanstående schema:

- a. Artikeln nämner/utgår från ungdomars *stöldbrott*. Till stöldbrott räknas snatteri.
- b. Artikeln nämner/utgår från ungdomars *våldsbrott*. Till våldsbrott räknas rån.
- c. Artikeln nämner/utgår från ungdomars stöld och våldsbrott.
- d. Artikeln nämner/utgår från kravaller och upplopp där deltagarna identifieras som ungdomar eller studenter. Inte i samband med demonstrationer.
- e. Artikeln nämner/utgår från kravaller och upplopp i samband med demonstrationer där deltagarna identifieras som ungdomar eller studenter.
- f. Artikeln nämner/utgår från vård av unga lagöverträdare. Ingen koppling till specifikt brottsbeteende.
- g. Artikeln handlar allmänt om ungdomsbrottsligheten, varken stöld eller våld nämns specifikt.
- h. Artikeln tar upp annat som har med ungdomsbrottslighet att göra.

⁵ En annan person ombads att klassificera 100 artiklar utifrån angivet kodschema. Det totala antalet ”kodningsbedömningar“ uppgick till 800. Totalt överensstämde 88 procent av bedömningarna. Begränsar man bedömningarna till kategorierna stöld, våld, stöld & våld samt övriga, ökar överensstämmelsen till 94 procent.

⁶ De 118 artiklarna har klassificerats enligt nedanstående schema.

1. Ungdomsvåldets utveckling
 - a. Ökar alternativt grövre, råare b. Ökar inte / överdriven bild c. Annat, domslut, utredning
2. Våldets orsaker
 - a. Ungdomskulturen; video, karate, b. Samhällsutvecklingen, droger, låg kontroll c. Annat/nämns ej
3. Ungdomsbrottslingen
 - a. Problembarn, en minoritet av ungdomsgruppen b. Vanlig välartad ungdom c. Annat, allmän hänvisning till ungdomsgruppen
4. Åtgärder mot problemet
 - a. Åtgärder mot ungdomskulturen b. Sociala åtgärder c. Drogrestriktioner d. Ökad kontroll e. Annat/nämns ej

Ett sätt att gardera sig mot de påtalade bristerna i urvalsförfarandet är att jämföra materialet med andra pressmaterial. En sådan jämförelse kan dessutom fungera som en validitetskontroll av hur ledarsidorna fungerar som indikator på den uppmärksamhet dagspressen gett ungdomsbrottsligheten. Två alternativa ”kontrollkällor” har analyserats. Den ena källan utgörs av en sökning av nyhetsartiklar i fyra av de sex analyserade tidningarna (AB, DN, Expr och SvD) åren 1981-1992 utifrån ADA-arkivet.⁷ Den andra är Bibliotekstjänsts sammanställning av signerade kultur-, samhälls- och debattartiklar. Sedan 1953 finns denna årligen redovisad som “Svenska Tidningsartiklar“. Den undersökta perioden är här 1974-1994.⁸ Sökningen gäller de artikelrubriker som uttryckligen berör ungdomar och våldsbrott.⁹ De olika källorna ger relativt samstämmiga resultat (se utförligare nedan).

3. Resultat

Ledarmaterialet visar att uppmärksamheten av ungdomars brottslighet på ledarsidorna skiftat tydligt (diagram 4.2 nedan). Totalt sett uppvisar åren 1950-1968 den högsta frekvensen av artiklar som tar upp ungdomsbrottslighet. Perioden 1969-1985 är stabil på en klart lägre nivå. Därefter sker en återgång till en något högre nivå åren 1986-1994. Vi kan också se att vissa ämnen dominerar enskilda år eller under en följd av år. I början av 1950-talet handlar t.ex. de flesta ledarna om vård av unga lagöverträdare. Ungdomskravallerna på Hötorget i Stockholm slår igenom i materialet år 1965. År 1968 dominerar artiklar som tar upp bråk vid demonstrationer. Fr.o.m. 1986 handlar artiklarna så gott som uteslutande om stöld- och våldsbrott.

⁷ Denna sökning har gjorts maskinellt utifrån ADA arkivet. Detta är ett datoriserat arkiv som handhas av Aftonbladet. Artiklar från de stora Stockholmstidningarna har arkiverats efter olika sökord. Från 1993 har, enligt uppgift, insamlandet av artiklar från de andra tidningarna blivit av mer sporadisk karaktär. Sökningen gäller antalet artiklar som behandlar ungdomar och våld/våldsbrott respektive stöld och stöldbrott. För en genomgång av detta arkivs förtjänster och brister se Lindroth 1994.

⁸ 1973 ändrades seriens redovisningsrutiner. Dessutom har antalet tidningar som sammanställningen baserats på varierat vilket också är negativt för jämförbarheten över tid.

⁹ Sökningen har gjorts på O: Samhälle och rättsvetenskap, Oa: Sociologi, Oe: Rättsvetenskap.

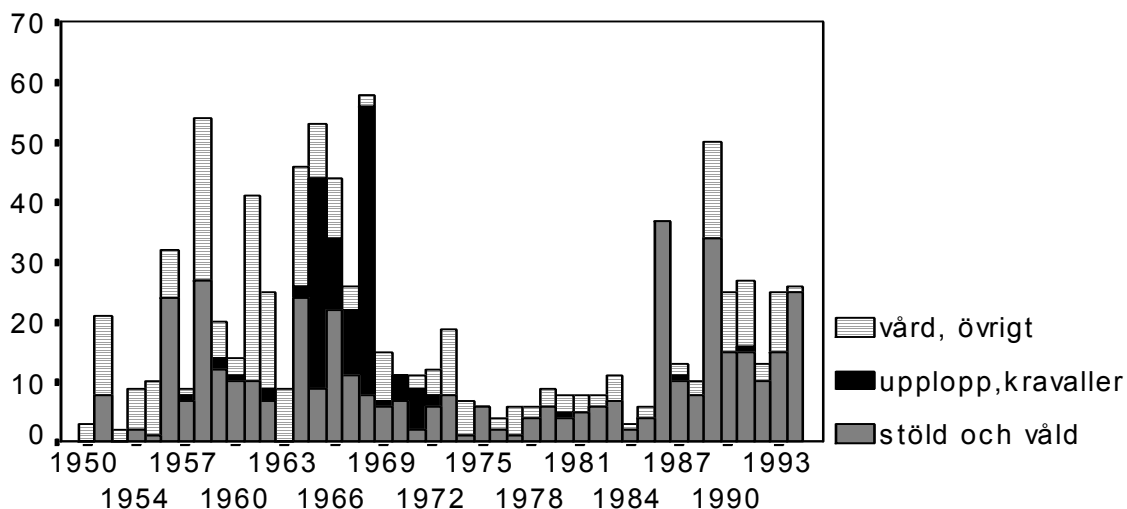

Diagram 4.2. Ledarartiklar om ungdomsbrottslighet indelade efter innehåll. 1950-1994. Aftonbladet, Arbetet, Dagens Nyheter, Expressen, GöteborgsPosten och Svenska Dagbladet. Källa: Uppsala universitets pressarkiv.

Ser man enbart till uppmärksamheten av ungdomars stöld- respektive våldsbrott har en tydlig förändring inträffat under perioden (diagram 4.3). Fram till 1960-talets mitt dominerar artiklar som utgår från ungdomars stöldbrottslighet. Från 1970 skrivs det märkbart mindre om ungdomars stöldbrottslighet. Stöldbrotten försvinner i det närmaste från ledarsidorna. Samtidigt ser vi också att det under perioden 1950-1985 inte skrivs särskilt mycket om ungdomar och våld. År 1986 bryts denna trend abrupt. Våldsbrotten bland ungdomar blir nu mycket uppmärksammade. Detsamma sker 1989 och 1994.

När man jämför ledarartiklarna med kontrollkällorna är samstämmigheten godtagbar. Alla tre källorna (ledar-, nyhets- och debattartiklar) visar att år 1986 avviker när det gäller dagspressens uppmärksamhet av ungdomars våldsbrottslighet. Samma resultat framkommer också i Åkerströms (1996) analys av förstasidesrubriker åren 1980-1993. Samtliga källor tyder också på en lägre uppmärksamhet kring ungdomsvåldet åren dessförinnan och därefter (med undantag för 1989). Det finns emellertid en skillnad mellan källorna - året 1987. Där antyder såväl nyhets- (ADA) som debattartikelmaterialen (Svenska tidningsartiklar) en större uppmärksamhet beträffande ungdomsvåld.

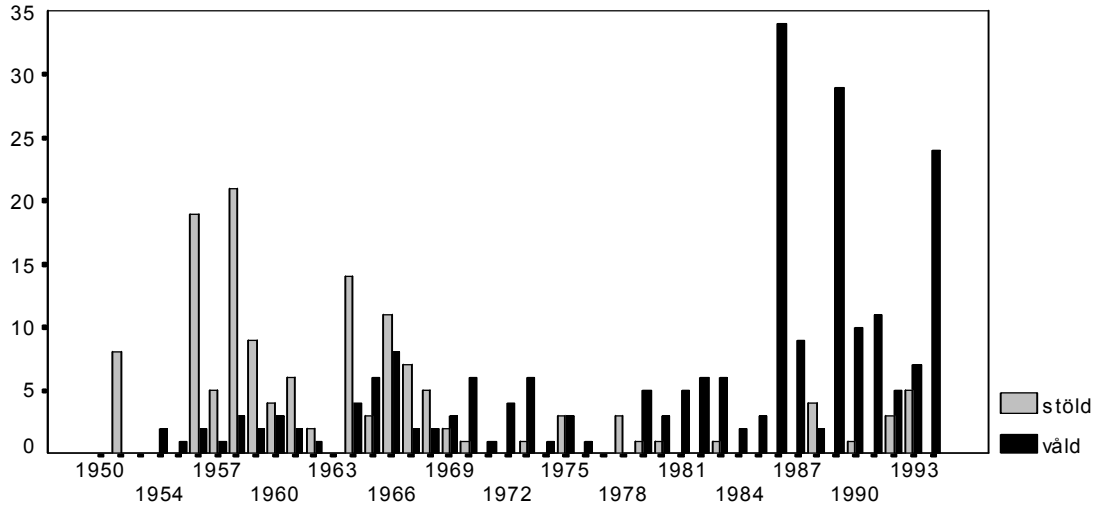

Diagram 4.3. Ledarartiklar om ungdomsbrottslighet: vålds- och stöldbrott 1950-1994. Aftonbladet, Arbetet, Dagens Nyheter, Expressen, GöteborgsPosten och Svenska Dagbladet. Källa: Uppsala universitets pressarkiv.

År 1987 blev de så kallade ungdomskravallerna i Kungsträdgården i Stockholm ordentligt uppmärksammade (se t.ex. Svenska Tidningsartiklar 1987).¹⁰ Samma år presenterade dessutom vapenutredningen ett delbetänkande om knivförbud (SOU 1987:61). Denna innehåller en diskussion om "gatustridsvapnen" (karatepinnar och dylikt) vilka sammankopplades med ungdomsvåld. Detta betyder att man på sannolika grunder kan anta att dagspressens uppmärksamhet kring ungdomars våldsbrottslighet år 1987 är större än vad som framgår av ledarsidorna. Vad gäller ungdomars stöldbrott bekräftar kontrollkällorna den mindre uppmärksamheten under 1980- och 1990-talet. Av de nyhetsartiklar som skrevs om ungdomars traditionella brottslighet åren 1981-1992 utgick, enligt ADA arkivet, drygt 80 procent från ungdomars våldsbrottslighet (1062 av 1304 artiklar). I ledarmaterialet är motsvarande andel 93 procent (121 av 130 artiklar).

Den sammantagna bilden är att kontrollkällorna inte falsifierar de insamlade ledarartiklarnas validitet som indikator på dagspressens uppmärksamhet av ungdomsbrottsligheten.

¹⁰ Redan sommaren 1985 uppstod omfattande kravaller på Kungsträdgården: "De värsta kravallerna på många år utbryter i Kungsträdgården i Stockholm, där närmare 2000 ungdomar har samlats för att lyssna på en rockgala. Det börjar med att en yngling sparkar ned en äldre man, och då polisen skall gripa ynglingen, börjar ungdomarna att kasta stenar och tomflaskor mot polismännen. Ett 80-tal poliser, utrustade med hjälmar och batonger, skingrar ungdomarna, av vilka 23 grips." (Anno 85, s. 20) Noterbart är att denna beskrivning har uppenbara likheter med ungdomskravallerna på Hötorget år 1965 (Stadskollegiet 1967).

4. Ungdomsbrottslighet i svensk dagspress: vilka förändringar har skett?

De slutsatser som kan dras av ovanstående genomgång är åtminstone två. För det första har ledarsidorna intresserat sig för ungdomsbrottsligheten i skiftande grad åren 1950-1994. Det går att urskilja tre perioder. Fram till slutet av 1960-talet var ledarsidornas intresse för ungdomsbrottsligheten relativt stort. Vid ingången till 1970-talet avtar intresset. Under en femtonårsperiod råder relativt lågt intresse på ledarsidorna för ungdomsbrottsligheten. År 1986 bryts trenden abrupt. Ungdomsbrottsligheten blir ett "hett" ämne. Något som mer eller mindre hållit i sig till 1994.

För det andra har själva beskrivningen av ungdomsbrottsligheten förändrats. Ända in på 1960-talet var stölderna (speciellt bilstölder) den typ av ungdomsbrottslighet som ledarsidorna skrev om. Tjugo år senare handlar ungdomsbrottslighet i princip bara om våldsbrott. Flera källor pekar på att år 1986 innebär genombrottet vad gäller den offentliga belysningen av ungdomars våldsbrottslighet. Förutom massmedia visade också politikerna att de noterat problemet. Detta dels genom att starta den riksomfattande kampanjen mot ungdomsvåldet "Tänk ett slag", dels genom tillsättningen av en offentlig utredning om vapenlagstiftningen. Justitieministerns direktiv nämner uttryckligen ungdomsvåldet på gator och torg (SOU 1987:61, s.77).¹¹ Det är onekligen intressant att ett enskilt år, 1986, framträder som så avgörande för uppkomsten av ungdomsvåldet som uppmärksammat samhällsproblem. Vad gjorde ungdomarna detta år som de inte gjorde tidigare? Eller gjorde de inget?

5. Samhällsproblem

Beträffande samhällsproblem ("social problems") finns det två synsätt, de som betonar problemens *objektiva* natur samt de som betonar den *konstruerade* aspekten av samhällsproblem.

Förespråkarna för en objektivistisk syn menar, något förenklat, att det som karaktäriserar ett samhällsproblem är de *faktiska, verkliga* negativa och skadliga konsekvenser detta har för samhället (Manis 1974; Waddington 1986). Forskare anses inneha en nyckelposition när ett samhällsproblem betydelse skall avgöras. Det är de som sitter inne med de objektiva fakta som kan förklara ett samhällsproblems allvar.

¹¹ 1989 framträder en ny anhopning av artiklar om ungdomsvåld i materialet, då tillsattes också en utredning nämligen den om våld och brottsoffer (SOU 1990:92).

Social problems are those social conditions identified by scientific inquiry and values as detrimental to the well-being of human societies (Manis 1974:314).

För att förstå uppkomsten av ungdomsvåldet som samhällsproblem är det utifrån detta synsätt viktigt att undersöka ungdomsvåldets faktiska utveckling vid mitten av 1980-talet. Uppkomsten av ungdomars våldsbrottslighet som uppmärksammat samhällsproblem skulle enligt det objektivistiska synsättet framför allt vara grundad i att ungdomar år 1986 gjorde någonting som de inte gjorde tidigare. *Mer specifikt bör det antas att de begått dramatiskt mer och/eller mycket allvarligare våldsbrott än tidigare.*

Ett alternativt synsätt erbjuds av den konstruktivistiska ansatsen. Förenklat menar förespråkarna för detta synsätt att det som karaktäriserar ett samhällsproblem inte främst är dess faktiska omfattning eller konsekvenser utan snarare hur olika aktörer uppfattar denna företeelse (Fuller & Myers 1941; Blumer 1971; Spector & Kitsuse 1973; Goode & Ben-Yehuda 1994).

/.../ a social problem exists primarily in terms of how it is defined and conceived in a society instead of being an objective condition with a definitive objective makeup /.../ The societal definition gives the social problem its nature, lays out how it is to be approached, and shapes what is done about it. Alongside these decisive influences, the so called objective existence or makeup of the social problem is very secondary indeed. (Blumer 1971:300)

I vilken mån en företeelse uppmärksammas som ett samhällsproblem är alltså inte enbart, eller ens i första hand, avhängigt dess objektiva förekomst eller utveckling. Av större vikt är istället fenomenets förmåga att väcka människors intresse och oro så att det kan definieras som ett problem som bör åtgärdas. Detta betyder *inte* att samhällsproblem är konstruerade utav intet. Oftast, men inte alltid (t.ex. häxprocesserna), finns det objektiva negativa förhållanden i bakgrunden till det som uppmärksammas som samhällsproblem.

Every social problem thus consists of an objective condition and a subjective definition */.../ The objective condition is necessary but not in itself sufficient to constitute a social problem /.../ Social problems are what people think they are /.../ (Fuller & Myers 1941:320)*

Poängen är alltså att uppkomsten av ungdomsvåldet som samhällsproblem utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv inte nödvändigtvis bottnar i att ungdomar år 1986 gjorde någonting som de inte gjort tidigare. Mer specifikt behöver det inte antas att ungdomsvåldet åsamkade samhället dramatiskt mer skada detta år jämfört med tidigare. *Viktigare är istället den bild som skapades av ungdomsvåldet.*

6. Den objektivistiska ansatsen: ungdomsbrottslighetens utveckling

Frågan om hur ungdomsbrottsligheten utvecklats är långt ifrån okomplicerad. Det har bland kriminologer inte bara rått oenighet om vilka källor som bäst belyser utvecklingen utan också om vad dessa visar. Det har t.ex. hävdats att kriminalstatistiken, som är den mest utnyttjade källan i de här sammanhangen, främst beskriver förändringar i kontrollen och inte i beteendet (Kitsuse & Cicourel 1963; Christie 1976; Pearson 1983).

När det gäller stöldbrottslighetens utveckling bland ungdomar råder det emellertid enighet bland kriminologer om utvecklingen fram till början av 1970-talet. Enligt lagföringsstatistiken¹² ökar stöldbrottsligheten bland ungdom (15-17 år) långsamt fram till slutet av 1940-talet (diagram 4.4). Därefter ökar den kraftigt. Toppnoteringen nås 1972, varefter ungdomsstölderna minskar i statistiken vilket föranlett olika tolkningar (Estrada 1995; [se kap. 2]).

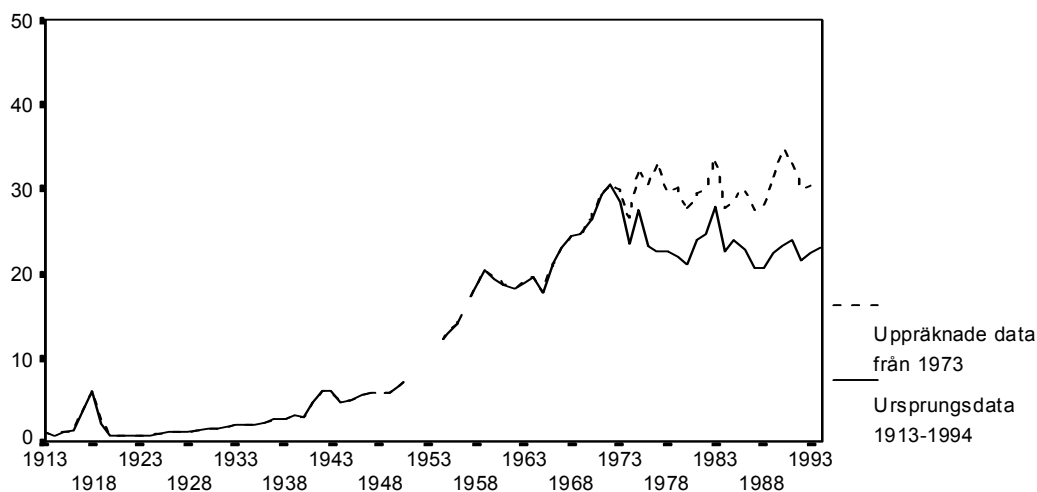

Diagram 4.4. Tillgreppsbrott (inkl. snatteri), 1913-1994. Lagföringar avseende ungdomar 15-17 år (ålder vid brottet), per 1000 invånare. Ursprungsdata samt för minskad uppkläring från 1973 uppräknade data. Källa: Estrada 1995.

En samlad analys av kriminalstatistikens olika grenar visar att efterkrigstidens kraftiga ökning av ungdomars stöldbrottslighet med stor sannolikhet bryts vid

¹² Lagföringar avser personer som dömts eller som erhållit strafföreläggande (d.v.s. dagsböter som utfärdats av åklagare) eller åtalsunderlåtelse. En och samma individ kan förekomma i statistiken mer än en gång samma år eller under en följd av år om han/hon blir lagförd flera gånger under perioden.

ingången till 1970-talet. I vilken mån den därefter uppvisar en svag ökning eller faktiskt minskat är däremot en mer öppen fråga (Ahlberg 1996; von Hofer 1997).

När det gäller våldsbrottslighetens utveckling bland ungdom råder en relativ samstämmighet bland kriminologer om utvecklingen under 1900-talet fram till mitten av 1980-talet. Kriminalstatistiken visar att ungdomars (15-17 år) lagföringar för misshandel ligger på en låg nivå fram till slutet av 1930-talet (se diagram 4.1 ovan). Vid slutet av 1950-talet sker en tydlig ökning. I slutet av 1960-talet avstannar ökningen och ända fram till mitten av 1980-talet ligger antalet ungdomar som lagförs för misshandel på en mer eller mindre stabil nivå (von Hofer 1995; Ahlberg 1996).

En liknande bild ger SCB:s offerundersökningar. Dessa visar att andelen ungdomar (16-20 år) som uppgett att de utsatts för våld på allmän plats ("gatuvåld") åren 1982-1989 var mer eller mindre stabilt (von Hofer 1995). Under 1990-talet har dock utsattheten ökat tydligt (SCB 1995).

Dödligt våld bland ungdomar uppvisar ingen ökning de senaste två decennierna (von Hofer 1995). Samma gäller för dödligt våld på öppen gata i Stockholm (Wikström 1992; 1996). Det är mycket ovanligt (ett par fall per år) och det har varit oförändrat sedan 1960-talet.

Från mitten av 1980-talet uppvisar misshandelsstatistiken en ökning med mer än 150 procent för ungdomar (15-17 år). Det är kring denna till synes mycket kraftiga ökning som det uppstått viss oenighet om bland kriminologer (jämför t.ex. von Hofer 1995 med Persson m.fl. 1995; Olsson & Lindström 1995; Ahlberg 1996). Oenigheten gäller inte främst frågan om det skett en ökning av ungdomsvåldet det senaste decenniet, utan snarare omfattningen av denna ökning.

Hur överensstämmer pressens uppmärksamhet av ungdomsbrottslighet med utvecklingen enligt kriminalstatistiken? Beträffande stöldbrottsligheten stämmer ledarartiklarnas uppmärksamhet tämligen bra med den bild som kriminalstatistiken tecknar. Dagspressen ägnar den ökande ungdomsbrottsligheten stor uppmärksamhet under perioden 1950- 1970. Den efterföljande perioden massmediala ointresse för ungdomars stöldbrottslighet sammanfaller i sin tur med ungdomsbrottslighetens avmattning. Dessa tendenser kan sägas vara i linje med det som förväntas utifrån den objektiva ansatsen.¹³ När det gäller ungdomars våldsbrottslighet blir tolkningen mer komplicerad. Här har den plötsliga och stora uppmärksamhet som ungdomsvåldet fick i dagspressen sommaren 1986 ingen entydig motsvarighet i statistiken. Under andra hälften av 1980-talet var det därför inte heller ovanligt att kriminologer beklagade sig över vad de uppfattade

¹³ Narkotikamissbruket blev en uppmärksammas fråga vid denna tidpunkt (se t.ex. Lindgren 1993, Olsson 1994). Detta kan vara en alternativ förklaring till att ungdomsbrottsligheten vid denna tidpunkt förlorade uppmärksamhet.

som massmedias uppförstorade och förvrängda beskrivning av ungdomsbrottsligheten.

Det är bara skitsnack att säga att en allt kusligare laglöshet bara ökar och ökar /.../ Det är bara ni på massmedia som har nyhetstorka på sommaren och ingår i en ohelig allians med polisen som har intresse av mer pengar och mer resurser. (Bo Svenson, dåvarande chef för BRÅ, intervjuas i Aftonbladet augusti 1986, hämtat ur Looft m.fl. 1986:29)

Det värsta exemplet var ungdomskravallerna 1986, de som slutade med härjningarna i Kungsträdgården. Alltsammans var konstruerat av massmedierna. Det fanns ingen våldsvåg att tala om. (Johannes Knutsson i DN juni 1989-06-11)

Sommaren 1986 tog det riktigt rejält. Den gången var samtliga medier med i en formlig hysteri. Våldsvågen det året uppvisar faktiskt många av de tecken som kännetecknar en 'moralisk panik' /.../ Vid skrivande stund är jag inte säker på att paniken ännu helt avklingat. (Knutsson 1989b:31f)

Som framgått kan tidningarnas plötsligt uppblående intresse för ungdomars våldsbrottslighet inte utan vidare förklaras utifrån den objektivistiska ansatsen. Här kan kanske det konstruktivistiska perspektivet hjälpa oss att öka vår förståelse.

7. Den konstruktivistiska ansatsen: bilden av ungdomsvåldets utveckling

Innehållsanalysen av ledarartiklarna ovan kan sägas ha varit traditionell och kvantitativt orienterad. Genomgången nedan har målsättningen att belysa den bild som förmedlats av ungdomsvåldet. Detta samtidigt som kravet på reproducerbarhet kvarstår. Analysen innehåller därför både en mer subjektiv del, med vissa drag av vad som av Lindgren (1997:37f) kallas för etnografisk innehållsanalys, samt en mer traditionell del. Artiklarna lästes först igenom i syfte att lokalisera och identifiera de väsentliga dragen. Därefter lästes artiklarna ytterligare en gång och kortfattade sammanfattningar av varje artikel gjordes. Utifrån detta mer subjektiva arbete skapades sedan ett kodschema innehållande de faktorer som framträtt som mest väsentliga (ungdomsvåldets utveckling, bilden av ungdomsbrottslingen, ungdomsvåldets orsaker, åtgärder mot problemet; se fotnot 4). Avslutningsvis återgick jag till en mer rigid analysform och kategoriserade artiklarna efter det uppställda kodschemat. I de fall en ledare t.ex. angav flera orsaker till ungdomsvåldets utveckling placerades den i den orsakskategori som var mest framträdande i artikeln.

År 1986 utgör den naturliga utgångspunkten för genomgången. Detta års ledarartiklar jämförs i det följande med den föregående och efterkommande sexårsperioden. Det insamlade ledarmaterialet innehåller 25 ledare publicerade åren 1980-1985, 32 ledare från andra halvåret 1986 samt 61 ledare åren 1987-92. Augusti 1986 är den månad där uppmärksamheten av ungdomars våldsbrottslighet med elva ledare nådde en topp.¹⁴ Redovisningen av resultaten nedan följer ordningen i kodschemat. Citat används flitigt och de kan, om inte annat anges, ses som typfall för den kategori de beskriver.

7.1. 1980-1985

Ledarartiklarna åren 1980-85 hänvisar i hälften av fallen till ungdomars våldsbrottslighet som ökande alternativt som grövre än tidigare. Lika vanligt är dock att inga sådana påståenden görs. En stor del av artiklarna behandlar nämligen domar mot ungdomar som begått grova våldsbrott. Ett exempel är den femåriga fängelsedom mot en femtonåring som ströp en rullstolsbunden gammal sjukpensionär (1983). Att handlingen är förkastlig är självklart men det som betonas i artiklarna är inte fördömandet mot ynglingen utan mot det hårda straffet. Händelsen används inte heller för att hänvisa till en allmänt ökande eller grövre ungdomsbrottslighet.

./.../ det är fara å färde om rättssamhället skulle börja använda de fysiskt och psykiskt och moraliskt omognaste eller brutalaste individerna som jämförande måttstock ./.../ samhället behöver inte och bör inte använda extrema undantagsfall som avskräckande exempel. (DN 830504)

Detta citat kan också tjäna som ett bra exempel på hur den unge våldsvärkaren karaktäriserades under denna period. I de flesta artiklarna framställs han just som ett problembarn som endast representerar en minoritet bland ungdomarna och som dessutom ofta är känd av myndigheterna. Som orsaker till ungdomars våldsbrottslighet dominerar "klassiska" förklaringar såsom samhällsutvecklingen, alkohol och narkotika samt bristande kontroll.

All erfarenhet säger att i otryggheten finns en av våldets främsta grogrunder ./.../ I ett samhälle där kampen om jobben hårdnar och där vi får allt fler 'överflödiga'

¹⁴ Som nämnts ovan saknades ledare om ungdomsbrottslighet det första halvåret 1986 i Uppsala pressarkiv. För analysen av vad som skrevs under "toppen" spelar detta mindre roll eftersom andra källor också pekar ut sensommaren 1986 som den period under året där uppmärksamheten av ungdoms- och gatuvåldet var som störst (Looft m.fl. 1986, Ellqvist & Skoglund 1987, Strandberg 1987, Knutsson 1989b).

som inte hänger med i konkurrensen, är det inte förvånansvärt om känslan av utanförstående och främlingskap växer. (AB 800831).

Större betydelse har det känslomässiga klimatet i familjen. Också uppfostran spelar en viktig roll /.../ tonåringar som åker fast eller misstänks för brott har fått slapp eller lynnig uppfostran. (DN 801229)

Omkring hälften av artiklarna åren 1980-85 tar upp frågan om hur man skall gå tillväga för att lösa problemen kring ungdomsvåldet. Även om sociala åtgärder nämns, så dominerar artiklar som betonar kontrollens betydelse.

7.2. Sommaren 1986

Den bild som ledartiklarna ger av ungdomsvåldet sommaren 1986 skiljer sig på några avgörande punkter från den tidigare bilden. Sommaren 1986 menar en stor majoritet av artiklarna att våldet har ökat och/eller blivit grövre. Dessutom är såväl bilden av den unge våldsbrottslingen som orsakerna till våldet väsentligt annorlunda. En ledartikel i GöteborgsPosten med rubriken "Ny våldsmentalitet" från juli 1986 belyser på ett bra sätt dessa nya teman.

I torsdagskvällens Nattkafé i TV sade sig representanter för den sociala verksamheten i Stockholm ha spårat en ny kuslig trend i gatuvåldet /.../Sålunda händer det att unga, välklädda, solbrända män utan föregående varning ger sig på för dem okända personer. I Göteborg tycks det denna vecka ha blivit ett mönster med ruskiga nattliga knivdåd. Det brutala /.../ mordet i Biskopsgården i söndags natt ansluter sig till Stockholmsmodellen. Förövaren körde efter dådet utan panik från platsen i en Mercedes-bil... (tre punkter i originaltexten, min anm.) (GP 860719)

Artikeln får det att låta som om ungdomsvåldet ändrat karaktär. En ny trend presenteras: solbrända Mercedesåkande ungdomar som dödar och misshandlar för nöjes skull. Vad säger då forskarna om denna nya trend och hur uppfattas dem av pressen?

Kriminologen Leif G W Persson gjorde i TV-debatten sitt bästa för att sticka hål på föreställningen att de grova våldsbrotten ökar på något alarmerande sätt. Men fastän det är sant att antalet offer under de senaste dryga decennierna har legat ganska stilla /.../ gäller det att vara vaksam och försöka komma åt orsakerna. (ibid)

När så forskarna mer eller mindre avfärdats ligger vägen öppen för nya tolkningar och förklaringar.

Då det gäller våldsverkare med prydligt och gentlemannamässigt yttre /.../ passar kopplingen till vanliga bakgrundsfaktorer som splittrade familjeförhållanden och komplicerad social bakgrund illa. Utan stöd för vetenskapliga belägg kastar vi fram hypotesen att mediavåldet - film, video, TV- fått en sådan utformning att det försåtligt bidrar till en ny sorts våldsmentalitet. (ibid)

Denna artikel åskådliggör de stora skillnader som finns i rapporteringen av ungdomsvåldet under sommaren 1986 jämfört med de föregående fem åren. Nu är det den våldsförhärlikande ungdomskulturens "fel" att ungdomsvåldet ökar. Denna kultur innefattar framförallt video och orientaliska kampsporter.

Detta är polisens bild av 1986 års våldsman: en välklädd yngling, tränad i att - utan anledning - rikta höga sparkar mot huvudet på en mötande medmänniska. (Expr 860805)

Den senaste tidens uppmärksammade våldsbrott har inte begåtts av socialt utslagna, berusade eller narkotikapåverkade utan av nyktra, välklädda och fysiskt vältränade ungdomar. Syftet har inte främst varit att komma över pengar eller värdeföremål. Våldet har istället begåtts som en form av perverst nöje. (AB 860806)

7.3. Hösten 1986

Bilden av den välartade men av ungdomskulturen förledd ungdomsbrottslingen hänger kvar även efter augusti månad, dock i mindre utsträckning. Överhuvudtaget märks nu en tendens i ledarartiklarna mot en något mer nyanserad bild av ungdomsvåldet. Även om majoriteten av artiklarna fortfarande menar att våldet ökar/blir råare så är det fler än tidigare som anser att våldet inte har ökat eller att en överdriven bild getts av våldets utveckling. Även bilden av den vanlige, välartade ungdomsbrottslingen motsägs i några få artiklar.

På senare år har våldsstatistiken hållit sig relativt konstant, framhåller brottsforskarna. (AB 861005)

Den våg av gatuvåld som gavs ett så stort massmedialt utrymme i somras existerade inte så mycket i verkligheten som i media. Statistiken tar också loven av uppfattningen att gatuvåldet i hög grad skulle ha spritt sig in bland välartade och tidigare ostraffade ungdomar. Fortfarande är det så att de som slåss i regel är straffade tidigare. (Arbetet 861016)

De lösningar som föreslås sommaren och hösten 1986 är åtgärder mot ungdomskulturen, sociala åtgärder, drogrestriktioner samt ökad kontroll. Förutom att varken åtgärder mot ungdomskulturen eller drogrestriktioner betonas i ledarartiklarna åren 1980-85 finns inga större skillnader mellan perioderna.

7.4. 1987-1992

Den tendens som märks i artiklarna från hösten 1986 blir än tydligare åren 1987-1992. En majoritet av artiklarna utgår nu inte explicit från att våldet ökar. Anledning att skriva har man dock ändå eftersom problemet ungdomsvåld har satts på "kartan". Känsligheten gentemot ungdomsvåldet har genomgått en förändring.

Om statistiken visar att våldet ökar, minskar eller är konstant är faktiskt av mindre intresse. Däremot är det ett faktum att det våld som bevisligen existerar- och den brutalitet som kännetecknar detta våld- är något fullständigt oacceptabelt. (Expr 891031)

Vad gäller synen på ungdomsvåldets orsaker och på gärningsmannen finns det klara skillnader gentemot beskrivningarna från 1986. Ungdomskulturen framstår inte längre som en huvudförklaring utan det är ånyo de "klassiska" orsaksmodellerna som lyfts fram. Ungdomsbrottslingen ses inte heller som sprungen ur normala välordnade förhållanden utan som en representant av liten avgränsad del av ungdomspopulationen.

/.../ en betydande del av ungdomsvåldet i storstäderna är koncentrerat till ett relativt fåtal ungdomar och gängbildningar. (Arbetet 870404)

Problemet tycks inte vara att fler och fler ungdomar gör sig skyldiga till misshandel, utan att en mindre och i stort sett intakt grupp ungdomar ägnar sig åt våldshandlingar som blir alltmer brutala och i många fall är oprovocerade /.../ (SvD 890208)

När det gäller åtgärder så dominerar kontrollåtgärder. Genom att ungdomsbrottslingarna reduceras till ett fåtal individer och att de våldsbrott de gör sig skyldiga till upplevs som mycket allvarliga, vinner inkapaciteringstankar gehör på ett sätt som tidigare inte framkommit.¹⁵

Om några så kallade värstingar gång på gång rånat och misshandlat människor kan det inte accepteras att de ostört skall få fortsätta med det. Även om de inte blir bättre av att bli inlåsta, så skulle i alla fall offren för deras framfart skyddas en tid. (DN 900617)

Man måste kunna ta svåra brottslingar någorlunda varaktigt ur trafik. (SvD 900614)

Värstingarna är inte många /.../ (de) har blivit en plåga för människor och sig själva. Som en sista utväg måste de tvångsvårdas och samhället skyddas från dem. (AB 910220)

¹⁵ Inkapacitering som påföljdsgrund har sedan mitten av 1980-talet vunnit ett förnyat intresse även inom den kriminologiska forskningen (Tham 1995:95f).

Sammanfattningsvis ger analysen av ledarartiklarnas innehåll vid handen att det under en relativt begränsad period, framförallt under sommaren 1986, förmedlas en ny bild av samhällsproblemet ungdomsbrottslighet. Denna bild skiljer sig på två avgörande punkter från tidigare och senare beskrivningar. För det första hävdar ett stort antal ledarartiklar under kort tid att våldet ökat kraftigt. Ungdomsvåldet etableras som det dominerande ungdomsbrottsproblemet. För det andra förmedlas en ny bild av den unge gärningsmannen; välartad - känslökall - oberäknelig - misshandlar för sitt eget nöjes skull. Det är inte de socialt missgynnade problembarnen som står för ungdomsvåldet utan den vanlige välartade tonåringen.¹⁶ Denna bild avlöses därefter av "värstingen", en förhärdad ungdomsbrottsling som samhället måste skydda sig ifrån. Ungdomar som i allt större utsträckning "väljer" brottslighet utan att vara "tvungna" är det självfallet svårare att visa någon förståelse för och därmed också lättare att uppröras över.¹⁷

¹⁶ Loofts m.fl. analys av Aftonbladets och Expressens skrivelser om ungdomsvåldet under augusti 1986 bekräftar denna bild. Dessutom visar de att nyhetssidornas rapportering var än mer alarmistisk än ledarsidornas. Ungdomar beskrevs på nyhetsplats som "offrets unga plågoandar" och som "jagande vargflockar /.../ som nu sprider skräck på Stockholms gator på kvällar och nätter." (Looft m.fl.:19 och 25). Påståenden som att "Allt fler tonåringar i Stockholm tycker att misshandel är en skojig sport" var snarare regel än undantag på nyhetssidorna (ibid:18). Massmedias nya syn på ungdomsbrottslingen uppmärksammas även av kriminolog Johannes Knutsson (1989b:31): "Bakom våldet skulle (enligt media, min anm.) finnas en ny gärningsmannagrupp. Annars välstädade ungdomar hade gjort sitt intåg på våldarenan."

¹⁷ Kristina Boréus (1994) har undersökt den förändring som det "offentliga samtalet" genomgick under denna period. Hon visar att svensk offentlig debatt under 1980-talet genomlevde en nyliberal "högervåg". Henrik Tham (1995) har beskrivit hur denna "högervåg" påverkade den kriminalpolitiska arenan: "Med tilltagande kritik av välfärdsstaten uppkommer också kritiken av behandlingsideologin och synen på lagöverträdaren som offer för uppväxt och omständigheter. Lagöverträdaren blir istället en exploator och parasit. Han kränker sina medmänniskors rättigheter inte på grund av desperata och begripliga behov utan för självisk vinnings skull. Som individuellt ansvarig för sina handlingar skall han inte längre behandlas utan straffas /.../ Synen på lagöverträdaren svarar nu mot marknadens, inte välfärdsstatens, värden. (Tham 1995:101f) 1986 års "upptäckt" av ungdomsvåldet innehåller flera likheter med "högervågens" bild av brottsproblemet.

8. Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem: en sammanfattande diskussion

Dagspressens bild av ungdomsbrottsligheten har genomgått klara förändringar åren 1950-1994. Förändringen av problembilden från stöld- till våldsbrott är tydlig. Mest framträdande är den kvantitativt stora och kvalitativt nya uppmärksamhet ungdomsvåldet fick sommaren 1986. Då uppstod ett klart ökat engagemang och oro på ledarsidorna för det som uppfattades som ett *nytt och ökande* samhällsproblem. Dagspressen skrev, politiker och poliser uttalade sig, regeringen tillsatte utredningar och startade kampanjer. Mot vilken bakgrund skall denna stora uppmärksamhet kring ungdomars våldsbrottslighet förstås?

Vi har sett att varken den enligt kriminalstatistiken registrerade, eller den enligt SCB:s offerundersökningar uppgivna, utvecklingen av våldsbrottsligheten uppvisar motsvarande ökning vid denna tidpunkt. En tänkbar förklaring skulle kunna vara att dagspressen gjorde ett gott journalistiskt arbete och uppdagade en ny trend som ännu inte fått genomslag i statistiken. För detta talar misshandelsstatistiken som uppvisar kraftiga ökning fr.o.m. året därpå (Ahlberg 1996). Mot denna tolkning talar offerundersökningar, statistik över dödligt våld samt innehållet i dagspressens beskrivningar (se ovan samt Looft m.fl. 1986; Ellqvist & Skoglund 1987). Den bild som dagspressen gav av ungdomsvåldet sommaren 1986 fick de också tämligen snabbt överge. En annan förklaring skulle kunna vara att ungdomars våld år 1986 hade blivit råare och därför mer "uppseendeväckande" än tidigare. Det går dock att hitta exempel på att dagspressen uppmärksammat grovt ungdomsvåld före 1986.

Så hände det igen, en knivbeväpnad pojke (14 år, min anm.) hugger i ett spontant bråk ner en jämnårig och dödar honom. (Stockholmstidningen 811215).

Förra månaden dödsköts en man utanför Flen av en 14-årig pojke i sällskap med en 16-årig flicka, och i Mölndal slogs en kvinna ihjäl av två pojkar i 14-15-års åldern. Förra året knivhöggs en flicka i Borås till döds av två 13-åriga pojkar. Tre 17-åringar rånmördade en man i Stuvsta och en 17-åring slog ihjäl en man i Västra Frölunda /.../ (DN 740220)

En ny fasansfull dödsmisshandling har inträffat, denna gång i Nacka på torsdagskvällen. En 61-årig man går ut för att lägga på ett brev och blir vittne till hur tre ynglingar överöser en person med sparkar och slag. Han försöker ingripa men blir själv överfallen och misshandlad så svårt att han efter en kort stund avlider. Detta sker på öppen gata och inför flera kringboendes ögon. (SvD 700530)

Det är således svårt att förstå uppkomsten av ungdomsvåldet som uppmärksammat samhällsproblem enbart utifrån den objektivistiska ansatsen. Ett nödvändigt tillägg skulle därför kunna vara att den offentliga belysningen inte har

sin direkta motsvarighet i den faktiska brottsutvecklingen. Den konstruktivistiska ansatsen erbjuder i så fall en förståelseram. Ungdomar behöver enligt denna tolkning inte nödvändigtvis ha gjort något dramatiskt annorlunda för att deras beteende skulle uppfattas som ett *nytt och ökande* samhällsproblem. Det handlar istället om en större uppmärksamhet av ett tidigare existerande fenomen. Eller med andra ord; att erbjuda en ny bild som skapar oro och engagemang. En central aktör - massmedia - tillhandahöll en sådan bild år 1986.¹⁸ Statsmakterna reagerade också på denna bild av ungdomsbrottsligheten. Regeringen betonade att ungdomsvåldet var en fråga av högsta politiska dignitet. Statsminister Ingvar Carlsson startade t.ex. en riksomfattande anti-våldskampanj. Dåvarande justitieminister Sten Wickbom menade i en intervju i Expressen att "Det är tur att jag har semester. Ungdomsvåldet är ju ett så viktigt problem att jag annars måst lägga allt annat arbete åt sidan /.../" (hämtat ur Looft m.fl. 1986:36). Justitieminister Wickbom menade dessutom att rättsväsendet borde reagera hårdare mot ungdomsvåldet, det var inte tal om att sänka straffen såsom fängelsestraffkommittén föreslagit.

Det är naturligt att straffen för olika brott uppmärksammas samtidigt som tidningarna rapporterar om bråk och gatuvåld. Helt klart, vill jag för min personliga del deklarerar, är att straffen för misshandelsbrott inte kommer att lindras efter det att vi sett över straffbestämmelserna i lagboken. (Sten Wickbom i en debattartikel, AB augusti 1986)

År 1988 ändrades lagen angående grov misshandel så att det straffbara området utvidgades (SFS 1988:2). I förarbetena hänvisas det tydligt till den uppmärksamhet som ungdomsvåldet fått (se t.ex. regeringens skrivelse 1986/87:21, prop 1987/88:14). Utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv kan vi förstå politikernas skarpa uttalanden, tillsättningar av utredningar, startande av kampanjer och ändrande av lagar. Vi kan förstå detta eftersom reaktionen inte nödvändigtvis utgår från en dramatisk förändring av den objektiva verkligheten utan snarare den föreställning man har av denna verklighet. *Allt detta betyder emellertid också att vi här troligen fått en kritisk tidpunkt när det gäller förändringar i synen på vad som är en "anmälningsbar" våldshandling.* Pressens uppmärksamhet av ungdomsvåldet och den efterföljande politiska reaktionen kan tänkas ha påverkat kriminalstatistiken på åtminstone två sätt.

¹⁸ Detta leder i sin tur till frågor som: Varför tillhandahöll massmedia denna bild just 1986? Varför var allmänheten och politikerna mottagliga? Vilka var de s.k. moraliska entreprenörerna? Dessa frågor faller utanför syftet med denna artikel och får därför bli föremål för vidare forskning.

1. Genom minskning av det s.k. mörkertalet. Ungdomsvåld som tidigare fanns, men inte uppmärksammades i någon större grad, "dolda problem", blir genom den offentliga diskussionen "synliga". Detta kan medföra att allmänhetens benägenhet att anmäla sådana händelser ökar. Vilket i sin tur leder till öknings i statistiken. Sådana öknings riskerar då att behandlas som faktiska öknings, vilka i sin tur blir värda att diskuteras offentligt (och så vidare). (jämför Persson m.fl. 1995:26)

2. Den offentliga uppmärksamheten kan också leda till vad som benämns "enforcement wave" (Pearson 1983; Lindström 1988). När ett problem diskuteras offentligt höjs ofta kraven att samhället skall reagera (Fishman 1981). När det gäller brottslighet krävs exempelvis fler poliser eller skärpt lagstiftning. Vidare tenderar sådant som tidigare klarades ut inom familjen, grannskapet, skolan, föreningen eller företaget, att bli en angelägenhet för myndigheterna. Dessutom kan uppfattningen om vad problemet består i förändras. Företeelser som tidigare inte ansågs som problematiska (t.ex. mobbning) börjar i större utsträckning att uppfattas som ett problem och därmed anmälas. På så sätt kan en "enforcement wave" leda till att fler händelser anmäls till myndigheterna med följderna att statistiken visar öknings. Detta utan att själva det underliggande beteendet nödvändigtvis har förändrats. Det är den sociala värderingen som har förändrats.

Den dramatiska ökningen sedan mitten av 1980-talet vad gäller 15-17 åringar lagförda för misshandel är sannolikt ett exempel på detta fenomen (diagram 4.1). Speciellt om man betänker det faktum att ökningen i allt väsentligt beror på att 15-åringar lagförs allt oftare (von Hofer 1995). Sammantaget betyder detta att tolkningen av de för anmälningsbenägenheten mest känsliga kriminalstatistiska komponenterna bör omvärderas, t.ex. misshandelsstatistiken. Källor som är mindre känsliga för förändringar av anmälningsbenägenheten bör istället ges tolkningsföreträde vid analyser av ungdomsvåldets utveckling, t.ex. dödsorsaksstatistiken och offerundersökningar (de sistnämnda kan dock också tänkas påverkas av förändringar i uppfattningen av vad "våld" innebär).

Men oavsett orsakerna till och de kriminalstatistiska följderna av denna stora uppmärksamhet, är det inte bara av godo att det våld ungdomar åsamkar sina medmänniskor diskuteras offentligt? Även om det nu skulle vara så att uppmärksamheten under en begränsad period visar sig vara "alarmistisk"? En omfattande uppmärksamhet av ungdomsvåldet skulle mycket väl kunna leda till att orsakerna bakom ungdomars våldsbrottslighet åtgärdades. Både internationella och svenska undersökningar har dock visat att ökad uppmärksamhet av brottslighet sällan leder till sådana åtgärder. I stället tjänar uppmärksamhet av brottslighet företrädesvis som en konservativ profilfråga (se t.ex. Hall m.fl. 1978; Mathiesen 1990; Tham 1995; Lenke och Olsson 1995; Anderson 1995). I brist

på beprövade effektiva åtgärder tenderar politiker att svara på uppmärksamhet kring brottslighet med en medicin som ger sken av att någonting görs; hårdare straff (Garland 1996; Blumstein 1996). Detta gäller exempelvis uppmärksamheten kring ungdomsgrupperna "mods" och "rockers" (Cohen 1972), de "nya gaturånen" och gatuvåldet i England (Hall m.fl. 1978; Pearson 1983), det amerikanska kriget mot droger som startades av Reagan och fullföljdes av Bush (Blumstein 1993). Även i Sverige har politikerna visat handlingskraft mot våldet genom att utvidga lagar och öka straffsatser. Persson m.fl. (1995) visar t.ex. att de lindriga misshandelsbrotten utgör en allt större del av det totala antalet misshandelsfall rättsväsendet hanterar och konstaterar att

Om stränghetsbedömningen av misshandelsbrotten vore konstant under hela perioden [åren 1973-75 respektive 1991-1993], torde därför andelen mer ingripande påföljder ha minskat något. Av resultaten från undersökningen att döma är detta dock inte fallet /.../ Slutsatsen i undersökningen är att samhällets reaktioner mot misshandelsbrott blivit något strängare. (Persson m.fl. 1995:37f)

Detta visar sig också i den mycket kraftiga ökningen av antalet misshandelsdomar mot 15-17 åringar (diagram 4.1, ovan). I vilken mån straffskärpningar kan förväntas hämma omfattningen av våldsbrottsligheten får vara osagt. En uppenbar fara med en alarmistisk uppmärksamhet kring brottslighet är dock att symbolhandlingar får företräde i kriminalpolitiken (Garland 1996; Blumstein 1996). Populistisk kriminalpolitik utgör ingen bra grund för att formulera åtgärdsförslag mot ett allvarligt samhällsproblem.

Kapitel 5

Skolvåldet: reaktion och utveckling

1. Inledning

Officiell kriminalstatistik pekar på en mycket kraftig ökning av ungdomars våldsbrottslighet under det senaste decenniet (von Hofer 1995; Persson m.fl. 1995; Olsson & Lindström 1995; Olsson 1998). Antalet utredningar beträffande minderåriga (yngre än 15 år) som misstänks för misshandel mot 7-14 åringar har mer än tiodubblats åren 1981-1997 (från 93 till 1007 stycken). En central fråga är hur misshandelsstatistikens kraftiga ökning skall tolkas.¹ Vissa menar att kriminalstatistiken visar att det skett en reell och kraftig ökning av antalet ungdomar som begår våldsbrott (Ahlberg 1996; DN 970427).² Andra är mer osäkra och pekar på att alternativa källor inte uppvisar samma dramatiska förändringar (von Hofer 1995; Lenke 1997).

Tolkningen av kriminalstatistiken försvåras bland annat av att ökningen sker samtidigt med en ökad uppmärksamhet kring våldsbrott och offer i allmänhet och "ungdomsvåldet" i synnerhet (se kap. 4). Detta har sannolikt påverkat benägenheten att anmäla våldshandlingar (SOU 1990:92:43). De kraftigaste ökningarna i misshandelsstatistiken återfinns bland minderåriga och de yngsta straffmyndiga ungdomarna. En hypotes är att detta återspeglar en "reaktionseffekt" hos allmänhet och myndigheter vad gäller våldshandlingar där barn och ungdomar är inblandade (von Hofer 1995).

Hur skall ungdomsvåldets utveckling och samhällets reaktioner förstås? Är ökningen av antalet ungdomar som anmäls till polisen föranledd av en helt ny verklighet, eller har det snarare skett en omvärdering i synen på hur våld och ordningsproblem skall bemötas? Ett sätt att belysa dessa frågor är att undersöka hur våld och ordningsproblem utvecklats i skolan.

¹ I debatten har det ibland hävdats att en sådan stor ökning i statistiken "måste" vara ett uttryck för verkliga ökning. Jag finner ett sådant förhållningssätt otillfredsställande. Jämför t.ex. med den kraftiga minskningen av antalet för stöld lagförda ungdomar de senaste decennierna. Mig veterligen har ingen argumenterat på motsvarande sätt att detta "måste" vara ett uttryck för en reell minskning. Istället så har detta problematiserats och alternativa hypoteser har formulerats och analyserats (se vidare kap. 2).

² Kühllhorn, professor i sociologi, hävdar följande i Dagens Nyheter; "Vi bedömer att våldsökningen för ungdomar ligger runt fem procent årligen, det vill säga en fördubbling under perioden 1975-94. Det som kallas grovt våld har ökat ännu mer, ungefär sju procent per år." (DN 970427).

Vid vårterminsstarten 1998 uppmärksammade media det ”ökande skol-våldet”.³ Flera fall av polisanmälningar mot skolbarn uppmärksammades.⁴ Detta försvarades av Sveriges dåvarande skolminister, Ylva Johansson, som enligt DN (980124) menade att ”Brott och kriminalitet som förekommer i skolan ska behandlas på samma sätt som i övriga samhället”. I DN konstaterades vidare att samhällets syn på barnens skolmiljö förändrats. Åtal och domar påstås bli allt vanligare (DN 980120). Skolverkets chefsjurist Göte Appelberg menar att man från myndigheten rekommenderar skolorna att anmäla händelser till polisen. ”När något händer skall man anmäla direkt, inte ta ställning till om det är brott eller inte. Det är polisens sak.” (DN 980120). Appelberg bedömer vidare att det varken skett en ökning eller att våldet i skolan blivit grövre, utan att ”det som har hänt i skolan är att de ansvariga hanterar de här händelserna bättre.” (d.v.s. polisanmäler dem, min anm).

Appelbergs tolkning får stöd i en studie som analyserat polisanmälda och självrapporterade fall av våld i skolan hösten 1994 till våren 1998 (Granath 1998). Där betonas att ökningen av polisanmälda fall sannolikt inte återspeglar en faktisk ökning av ”skolvåldet” utan snarare en ökad uppmärksamhet och känslighet (liknande tolkningar gör Olsson 1995; von Hofer 1995; j.f.r. Lindström 1995). Problematiskt för tolkningen av ”skolvåldets” utveckling är att jämförbara data över tid saknas.

Undersökningens teoretiska utgångspunkt är konstruktivistisk (se kap. 1). Perspektivet vänder sig mot en objektivistisk ansats där uppmärksamheten kring olika sociala problem ses som en mer eller mindre enkel funktion av problemens skadlighet. Den konstruktivistiska ansatsen betonar att sociala problems framväxt hänger samman med kollektiva definitioner snarare än problemets faktiska omfattning och utveckling. Centrala frågeställningar är hur sociala problem uppkommer, beskrivs samt vilka reaktioner och lösningar som formuleras. En viktig poäng i detta sammanhang är att problemets konstruktion har återverkningar på de instrument som brukar användas för att beskriva omfattningen av sociala problem (Kitsuse & Cicourel 1963). Effekterna på den officiella kriminalstatistiken blir exempelvis helt olika beroende på om våld i skolan uppfattas som ett internt ordningsproblem vars lösning ligger inom skolans

³ T.ex. var DN:s chefredaktör tidigt ute med flera artiklar om auktoritets- och ordningsproblemen i ”den svenska flumskolan” (Bergström 1998). Bergström hänvisade bland annat till en skola i Harlem, New York, där våld och oordning hade vänts till ordning genom en ”nolltoleransstrategi”. Strategin byggde bland annat på att rektorn för skolan hade befogenhet att välja ut de elever som skulle gå i skolan. De utvalda eleverna var tvungna att före inträdet förbinda sig att följa de ”icke förhandlingsbara” regler som rektorn bestämt. De elever som inte följde reglerna ”förflyttades”.

⁴ I en omskriven rättegång dömdes t.ex. en 15-årig pojke till skadestånd och 30 dagsböter för att han förolämpat en lärare (DN 980120). Dagen efter polisanmäldes en sjuårig pojke för ett bråk med en lärarinna.

arbetsätt, eller som ett brottsproblem att lösas i samarbete med polis och rättsväsende.

2. Syfte och frågeställningar

Undersökningens huvudsyfte är att analysera utvecklingen av det våld som sker i skolan mellan ungdomar i grundskoleåldern (7-15 år). Den analyserade tidsperioden begränsas av det faktum att relevant kriminalstatistik finns först från år 1981. Undersökningen har två huvudfrågeställningar.

- Hur ser utvecklingen av skolvåldet ut?
- Har det skett förändringar i reaktionen mot vålds- och ordningsproblem som sker i skolan?

Förhoppningen är att svaren på dessa frågor också ger nya infallsvinklar till diskussionen om hur den kraftiga ökningen av det anmälda ungdomsvåldet generellt kan förstås.

Disposition

Undersökningen har genomförts i tre steg. I den första studien analyseras tidsserier om misshandel mot minderåriga. Syftet är dels att undersöka om det går att finna mönster som kan hänföras till våld som inträffat i skolan, dels att avgöra i vilken mån det går att se i kriminalstatistiken om de kraftiga ökningarna som skett kan hänföras till verkliga ökningarna eller förändringar av reaktionen. Syftet med den andra delstudien är att belysa hur våld och ordningsproblem i skolan uppmärksammas under perioden 1980-1997. Av speciellt intresse är att undersöka om det skett någon förändring i synen på reaktionen gentemot det våld som sker i skolan. Detta studeras genom en innehållsanalys av en skoltidning. I den tredje studien analyseras polisanmälningar om misshandel mot minderåriga. Syftet är att beskriva utvecklingen av det våld som sker i skolan. Bland annat behandlas om anmälningarna från skolan har ökat, hur anmälningsrutinerna ser ut, om skolvåldet ökat och/eller blivit grövre.

De tre studierna sammantagna kompletterar varandra genom att de belyser undersökningens huvudfrågeställningar utifrån olika infallsvinklar. Med utgångspunkt i undersökningens resultat kommer avslutningsvis en diskussion om ungdomsvåldets utveckling och samhällets reaktion på våld att föras.

3. Trendanalys av misshandelsstatistik

3.1. Metod och material

Det saknas löpande statistik över våld i skolan. Genom att dela upp befintlig statistik skall ändå kriminalstatistiken utnyttjas för att närma sig det våld som sker i skolan. Det insamlade materialet består för det första av *anmälda* misshandelsbrott där *offret* varit i åldern 7-14 år.⁵ Anmälningssstatistiken är uppdelad dels i fall där gärningsman och offer är bekanta respektive obekanta med varandra, dels utifrån om våldet skett utom- eller inomhus.⁶ Dessutom finns uppgifter om tidpunkten för anmälan.

För det andra består materialet av anmälningar om grov misshandel. Som indikator på utvecklingen av grovt våld är serien långt ifrån perfekt. Dels på grund av att det är sällsynt att minderåriga faller offer för grov misshandel, vilket ger utrymme för stora slumpmässiga variationer över tid. Dels för att serien innehåller ett gränsdragningsproblem, d.v.s. vad som skall uppfattas som ”vanlig” respektive grov misshandel är inte entydigt. Ett konkret exempel på detta är att det straffbara området för vad som skall betraktas som ”grov misshandel” utvidgades år 1988 (SFS 1988:2). I förarbetena hänvisades det till ungdomsvåldet som vid denna tidpunkt var ett problem som rörde stor uppmärksamhet (se kap. 4). Man kan därför förvänta sig en viss nivåförändring i statistiken över grov misshandel under senare delen av 1980-talet. Jämförbarheten under perioden är alltså bristfällig. Ytterligare ett problem är att kategorin grov misshandel mot minderårig innehåller en obekant andel familjevåld. Av denna anledning är det bättre att enbart analysera de fall där offer och gärningsman är obekanta med varandra.

Den tredje serien som utnyttjas handlar om utredningar om misshandelsbrott mot 7-14 åringar som avslutats för att den misstänkte gärningsmannen varit yngre än 15 år. Denna statistik är det närmaste man kommer en personanknuten serie över antalet misstänkta minderåriga. Den har därför ofta utnyttjats som en indikator på utvecklingen av antalet minderåriga gärningsmän (se t.ex. Olsson 1995).

En utgångspunkt för analysen är att dessa misshandelsanmälningar till stor del inrymmer brott av unga och att de inträffar under skoltid (Olsson 1995). Den andra delen av anmälningarna utgörs av vuxnas våld mot minderåriga. Det går alltså inte att separera dessa brottstyper från varandra i statistiken, vilket självfallet försvårar tolkningen. En förutsättning för analysen misshandelsfallen

⁵ Kriminalstatistiken har hämtats från Brottsförebyggande rådets (BRÅ) mikroficharkiv.

⁶ Med utomhus avses ”samtliga platser där ordning och brottslighet kan påverkas genom polisens övervakning eller i vilka polisen har insyn under patrullering” (SCB 1992), hit räknas bland annat skolgården. Till inomhus räknas lokaler i byggnader av olika slag, t.ex. skolor. För att offret och gärningsmannen skall räknas som bekanta skall de känna varandra mer än till bara namn eller utseende. Om de inblandade inte har någon tidigare relation till varandra eller om detta är okänt skall de betraktas som obekanta.

mot 7-14 åringar är därför att *andelen* våld från vuxna mot barn inte har ökat. Fördelningen på gärningsmannasidan antyder att omkring hälften av fallen tillhör kategorin vuxnas våld mot barn samt att denna andel inte ökat (Olsson 1995).

3.2. Tolkningsram

Analysen av kriminalstatistiken kommer utföras på ett "hypotesprövande" sätt. Konkret betyder detta att serierna kommer jämföras med tre olika teoretiska hypoteser. Eftersom vi redan vet att kriminalstatistiken visar kraftiga ökning av minderårigas registrerade våldsbrottslighet är utgångspunkten för de teoretiska antagandena att minderårigas benägenhet att bruka våld har ökat kraftigt under perioden (d.v.s. statistiken beskriver verkligheten). Jämförelsen handlar således om *hur utvecklingen skulle se ut om tidsserierna inte innehöll effekter av förändrad anmälningsbenägenhet*. Ju större avvikelserna i seriernas utveckling är från hur de teoretiskt "borde" se ut, desto mindre tilltro bör man ha till dem som indikatorer på den faktiska utvecklingen.

Hypoteserna

1. En generell ökning av minderårigas våldsbenägenhet bör vara likartad under både skolmånader och semestermånader. Om det anmälda våldet ökar snabbare de månader barnen går i skola än de månader de har semester kan det tas som ett uttryck för att det anmälda våldet i skolan ökat (Olsson 1995). Det första antagandet är därför att *säsongsvariationen är stabil*.

2. Det andra antagandet bygger på att mängden våld kan ses som ett kontinuum. I BRÅ:s nationella brottsförebyggande program sägs t.ex. att "ju vanligare det är med mindre grova brott i en grupp, i ett socialt sammanhang, eller i ett samhälle, desto vanligare är det med grövre brott" (BRÅ 1995:29). Historiskt finns också ett positivt samband mellan utvecklingen av lindrigare och grövre former av våld (von Hofer 1995). I den mån de lindrigare brotten ökar påtagligt snabbare än de grövre kan det därför tas som en indikation på att mörkertalet för de förra minskar och närmar sig den grövre våldsbrottslighetens mörkertal.⁷ I ett sådant läge bör förändringar av antalet anmälda misshandelsbrott inte ses som resultatet av reella förändringar (Gustafsson & Köhlhorn 1980; Doob & Sprott 1998). Andra hypotesen lyder sålunda att *ökningen av misshandelsbrotten följs av en ökning i det grövre våldet*.

3. I debatten om den generella ungdomsbrottslighetens utveckling har det argumenterats för att en kraftigare ökning av anmälda brott än av antalet misstänkta ungdomar antingen visar på en minskad upptäcktsrisk eller ökad

⁷ Våldsbrottslighetens mörkertal diskuteras mer utförligt på sidan 108.

brottsintensitet bland de brottsliga ungdomarna (se kap. 2). Den motsatta situationen, d.v.s. att antalet misstänkta personer ökar snabbare än antalet anmälda brott, skulle sålunda kunna tolkas som minskande brottsintensitet alternativt ökande anmälningsbenägenhet och upptäcktsrisk. Det tredje antagandet är därför att *utvecklingen av antalet brottsanmälningar och antalet misstänkta personer följer varandra*.

3.2. Resultat

Den första hypotesen som prövas är att *säsongvariationen är stabil* (diagram 5.1 och 5.2). Utvecklingen av säsongvariationen för misshandel inomhus är inte stabil. Variationen är tämligen liten under 1980-talet för att sedan öka påtagligt. Konkret betyder detta betyder att skillnaderna i antalet misshandelsanmälningar mellan de olika månaderna på året blir allt större. I början av 1980-talet anmäldes ungefär lika många fall av misshandel inomhus de olika månaderna på året (diagram 5.1). Under 1990-talet ökar antalet anmälningar kraftigt under skolmånaderna. Sommarmånaderna juni-augusti ökar anmälningarna långsammare. Juli månad, vilken är den enda månad som är helt skolfri, uppvisar inte några klara ökningar förrän under de allra sista åren. Säsongvariationens utveckling skulle kunna tolkas som en effekt av ett ökat antal anmälningar av skolrelaterat våld (se också Olsson 1995).

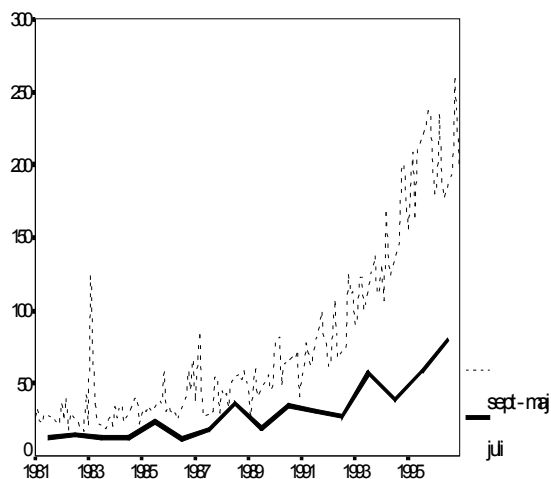

Diagram 5.1. Misshandel mot barn 7-14 år. Inomhus. Månadsdata, skolmånader (sept-maj) respektive juli. Juni och augusti exkluderade.⁸ Polisanmälda brott 1981-1996. Absoluta tal.

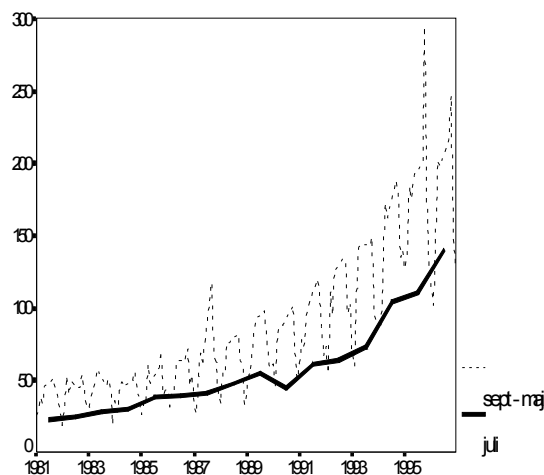

Diagram 5.2. Misshandel mot barn 7-14 år. Utomhus. Månadsdata, skolmånader (sept-maj) respektive juli. Juni och augusti exkluderade. Polisanmälda brott 1981-1996. Absoluta tal.

⁸ Februari 1987 anmäldes 417 fall. Detta extremvärde har exkluderats.

Vad gäller misshandel utomhus kan man inte se någon förändring av säsongsvariationen. Även om det under juli månad generellt anmäls färre fall än under vår och höst uppvisar sommarmånaderna en likartad trend som skolmånaderna (diagram 5.2). Detta antyder att minderårigas faktiska utsatthet och/eller benägenhet för våldsbrottslighet ökat, alternativt att anmälningsbenägenheten ökat hos andra grupper än bara skolan.

Det andra antagandet är att *ökningen av misshandelsbrotten följs av en ökning av det grövre våldet*. I tabell 5.1 nedan redovisas utvecklingen för misshandel respektive grov misshandel mellan obekanta. Utvecklingen av serierna skiljer sig åt. Misshandelsanmälningarna har ökat kraftigt under perioden (250%) medan grov misshandel visar en svag ökning (30%). Misshandelsanmälningarna ökar exponentiellt, d.v.s. svagare under 1980-talet (50%) och därefter kraftigare under 1990-talet (100%). Anmälningarna om grov misshandel ligger på en stabil nivå åren 1981-1986. Under andra hälften av 1980-talet inträffar en nivåhöjning men ingen trendförändring. Detta betyder, till skillnad från anmälningar om misshandel, att antalet anmälningar om grov misshandel inte är påtagligt fler åren 1995-1997 jämfört med åren 1986-1988. Detta skulle kunna tolkas som att det påtalade sambandet mellan lindriga och grövre våldsformer inte existerar på det sätt som antagits ovan. En alternativ tolkning är att mörkertalet för misshandel minskat under perioden.

Tabell 5.1. Misshandel respektive grov misshandel mot barn 7-14 år. Offer och gärningsman obekanta. Polisanmälningar 1981-1997.

År	Misshandel	Grov misshandel
1981	340	24
1982	292	25
1983	376	25
1984	377	19
1985	429	22
1986	447	24
1987	471	36
1988	549	34
1989	525	33
1990	587	42
1991	633	41
1992	762	45
1993	848	60
1994	1015	55
1995	1182	47
1996	1100	30
1997	1181	31

Den tredje hypotesen är att *utvecklingen av antalet anmälningar och antalet misstänkta följer varandra*. Det bör än en gång påpekas att denna jämförelse är problematisk dels då anmälningarna innehåller ett okänt antal brott där gärningsmannen inte är minderårig, dels då någon egentlig personanknuten statistik för minderåriga inte existerar. I diagram 5.3 framgår att serierna följer varandra till slutet av 1980-talet. Under 1990-talet ökar antalet misstänkta påtagligt snabbare än brottsanmälningarna (1981 gick det åtta, och 1996 fyra, anmälda brott per misstänkt minderårig). Denna utveckling skulle kunna förklaras av att brottsbelastningen per individ sjunkit markant under perioden. En annan möjlighet är att antalet gärningsmän per anmält brott ökat, d.v.s. en ökad ”gängbrottslighet”. Ett tredje alternativ är att det minskande gapet mellan antalet anmälda brott och antalet misstänkta individer förklaras av en ökning av anmälningsbenägenheten beträffande misshandelsfall där offer och gärningsman är bekanta (t.ex. skolkamrater).

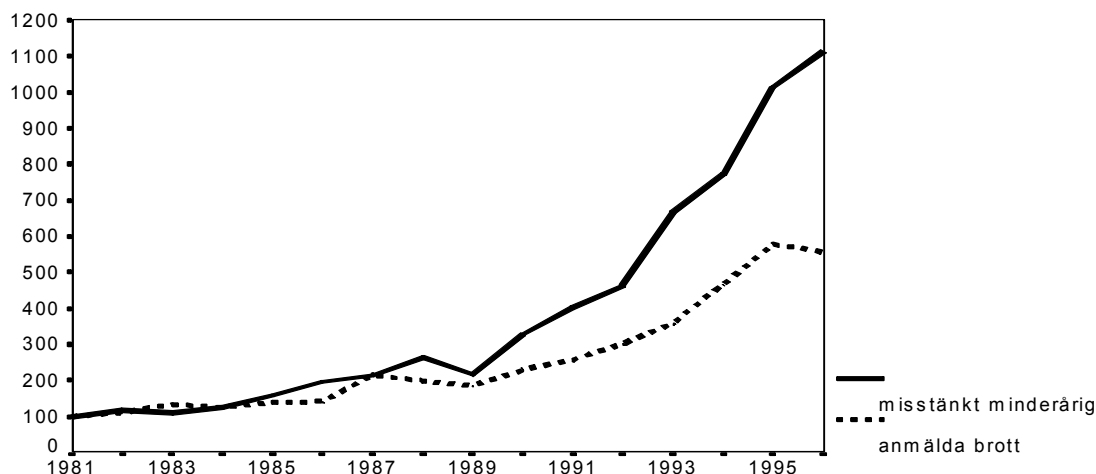

Diagram 5.3. Misshandel mot barn 7-14 år. Antal ”misstänkt minderårig” respektive anmälda brott. 1981-1996. Index 1981=100. (Bastal: misst. = 93, anmäln. = 758)

3.3. Sammanfattning av delstudiens resultat

Analysen har visat att säsongvariationen inte är stabil utan antalet anmälningar ökar extra mycket under skolmånader, att ökningen av det lindriga våldet inte följs av en ökning av det grövre samt att antalet misstänkta minderåriga sannolikt ökar kraftigare än antalet anmälningar. Redovisningen har också bekräftat tidigare studiers hypotes om att ökningen av polisanmälningarna sannolikt hänger samman med det våld som sker under skoltid (Olsson 1995, von Hofer 1995). I samtliga fall sker förändringen vid övergången mellan 1980- och 1990-talet. Sammantaget har hypoteserna inte bekräftats. Detta betyder att det utifrån den analyserade kriminalstatistiken inte är möjligt att få svar på i vilken mån den kraftiga ökningen är avhängig en beteendeförändring hos ungdomen snarare än en

reaktionsförändring hos allmänhet och myndigheter. För att få svar på undersökningens frågeställningar är det nödvändigt att gå vidare med både andra metoder och andra datakällor.

4. Reaktion på våld som sker i skolan

4.1. Metod och material

I undersökningens andra delstudie kommer skolans reaktion kring våld och ordningsproblem belysas. Ansvar för hur skolan skall reagera mot ordningsstörningar ligger lokalt ute i skolorna. I Sverige finns alltså inga centrala direktiv över hur olika undervisningssituationer bör administreras. Skolverket, som i och med kommunaliseringen av skolan år 1991 ersatte gamla Skolöverstyrelsen (SÖ), ser till att kommunerna följer skollagen. I första hand fastställer kommunfullmäktige generella skolplaner som skolorna skall uppfylla, dessa är tämligen allmänt hållna.⁹ Skolplanen preciserar inte hur insatserna skall se ut, utan detta arbete bör skolorna beskriva i lokala arbetsplaner. Det är således i dessa som uppgifter om hur skolan avser att reagera på våld skulle kunna hittas. Problemet är att flertalet skolor inte började upprätta arbetsplaner förrän i mitten på 1990-talet. Detta gör det svårt att utifrån officiella dokument kartlägga förändringar över tid i skolans synsätt och reaktion på våld och ordningsstörningar.¹⁰ Ett alternativ är att gå omvägen över den diskussion som förs i den offentliga debatten.

Hilgartner & Bosk (1988) har påpekat att det finns begränsat utrymme i den offentliga arenan för olika samhällsproblem. Domstolar, media och vetenskapen klarar endast att behandla en viss mängd frågor samtidigt. Detta leder till en konkurrenssituation mellan olika problem. I samhällets viktigaste arenor uppmärksammas framför allt etablerade och mer eller mindre institutionaliserade problem. En konsekvens av detta är att den viktiga processen som leder fram till att en företeelse omformuleras till ett samhällsproblem inte nödvändigtvis skall undersökas i de stora arenorna som t.ex. den nationella dagspressen. Där har mindre intressegrupper, som exempelvis lärare, inte ett självklart tillträde att framföra sitt synsätt. En arena där de som verkar inom skolan dock har en

⁹ I Stockholms stads skolplan för åren 1992-94 sägs exempelvis i princip ingenting om hur ordningsproblem skall hanteras av skolledningen (Stockholms Skolor 1991). Skolplanen för åren 1995-98 är inte mycket mer utförlig, det som sägs är bl.a. att ”det är varje skolas skyldighet att ha en beredskap för insatser mot ANT (Alkohol, Narkotika och Tobak, min specificering) /.../ mobbning, rasism, våld, förstörelse och skolk.” (Stockholms stad 1995:1).

¹⁰ Socialstyrelsen (1998a) konstaterar i ett försök att kartlägga anmälningar rörande barn att kommunerna nästan helt saknar informationssystem som tillåter analyser över tid. Det går exempelvis varken att analysera vilka som gör anmälan eller på vilka grunder anmälan görs.

uppenbar möjlighet att föra fram sina intressen och ståndpunkter är i de egna skoltidningarna. Den metod som valts för att belysa den kvantitativa och kvalitativa utvecklingen av två decenniers skoldebatt kring våld är därför innehållsanalys av en skoltidning.

I Sverige finns tre dominerande skoltidningar; *Lärartidningen/Lärarnas tidning*, *Skolvärlden* samt *Skolledaren*.¹¹ Antalet utgivna nummer för respektive tidning har under perioden legat omkring 30 per år och antalet sidor omkring 30 per nummer. Detta betyder att tidningarna sammantagna kommit ut i cirka 1500 nummer med sammanlagt 45 000 sidor åren 1980-1997. Eftersom denna studie endast utgör en del av undersökningen är en avgränsning till en av skoltidningarna nödvändig.

Att gå igenom hela nummer av tidningen, för att exempelvis belysa andelen utrymme som ordningsproblemen ges av helheten, bedömdes också som alltför tidskrävande. Istället valdes att gå igenom förstasidan och ledarsidan samt artiklar inne i tidningen som det hänvisas till på dessa sidor (för liknande tillvägagångssätt se t.ex. Olsson 1994; Åkerström 1996). Förstasidan och ledarsidan kan sägas utgöras en tidnings "prime space". Det är där de ämnen som anses viktigast för dagen hamnar (Hvitfelt 1985; Hilgartner & Bosk 1988). Sidorna fyller också olika funktioner och uttrycker därför olika saker i tidningen. Förstasidan kan sägas fungera som en innehållsförteckning och "uppmärksamhetsfångare". Sidan skall redovisa flera artiklar samt väcka läsarens intresse genom att locka med intressanta teman inne i tidningen. Ledarsidan fyller en annan funktion. Den skall ge läsaren tidningens tolkning av olika dagsaktuella frågor. Tillsammans med de artiklar som hämtas inne i tidningen ger detta sannolikt en god bild av den uppmärksamhet som en tidning ägnar åt en specifik fråga (Olsson 1994).

Lärartidningen hade kanske varit naturligast att gå igenom då den har störst upplaga. En stor del av de som får *Lärartidningen* är dock inte lärare på grund- eller gymnasieskola utan förskollärare eller fritidspedagoger. Ytterligare ett problem är att tidningen bytt utseende under perioden. Den har gått från att ha en tidskriftslayout till tidningslayout. Under de år *Lärartidningen* hade tidskriftslayout (1980-1990) uppfyller inte förstasidans utseende på ett fullgott sätt de kriterier som nämnts ovan. Jämförbarheten över tid är ett viktigt kriterium i valet av material. *Skolledaren* har fördelen att den är språkrör för en strategiskt viktig grupp i skolan. Samtidigt har den klart minst upplaga. *Skolvärlden* har tidningsformat under hela perioden 1980-1997. Första sidan är innehållsrik och fyller de ovan nämnda kriterierna. Nackdelen är att tidningen har klart mindre upplaga än *Lärartidningen*. Samtidigt har *Skolvärlden* väsentligt större upplaga än

¹¹ De ges ut av Sveriges Lärarförbund/Svenska Facklärarförbundet, Lärarnas Riksförbund samt Skolledarna. Förstnämnda organisation är ansluten till TCO (Tjänstemännens centralorganisation) och de andra två till SACO (Sveriges akademikers centralorganisation). *Lärartidningen* har störst upplaga (ca 200 000 år 1997), följt av *Skolvärlden* (ca 65 000) och *Skolledaren* (ca 8 000).

Skolledaren och läses till skillnad från *Lärartidningen* i huvudsak av lärare på grund- och gymnasieskola.¹² Sammantaget gjordes bedömningen att innehållsanalysen blir tillförlitlig om den görs på tidningen *Skolvärlden*.

Antalet utgivna nummer av *Skolvärlden* har minskat under perioden.¹³ Samtliga nummer har genomskotts manuellt. Alla artiklar som behandlar brottslighet och ordningsproblem har kopierats. Sammanlagt hittades 202 artiklar. Materialet kodades efter en i förväg bestämd mall (bilaga 3). Syftet är att beskriva utvecklingen av den uppmärksamhet som riktats mot våld och ordningsproblem. Denna analys svarar mot det som i litteraturen beskrivs som traditionell kvantitativ innehållsanalys (Krippendorff 1980; Lindgren 1997). Inga djupare tolkningsansatser görs, utan i fokus för analysen står en kvantitativ beskrivning av textens manifesta utsaga. Analysenheten utgörs av varje enskild artikel, d.v.s. dubbelräkningar förekommer ej (Olsson 1994). De artiklar som behandlar våld i skolan analyserades kvalitativt. Syftet med denna del är att mer ingående beskriva hur *Skolvärlden* uppmärksammat problematiken kring reaktionen på våld. Större intresse riktades mot textens djupstruktur, d.v.s. det latenta innehållet. En subjektiv tolkningsansats är här mer framträdande (Lindgren 1997). För att behålla en hög grad av intersubjektivitet i tolkningarna följer emellertid presentationen en tämligen formell struktur. I princip sammanfattas det löpande innehållet i artiklarna samtidigt som tolkningar görs.

4.2. Resultat

I diagram 5.4 framgår att antalet artiklar om brottslighet och ordningsproblem i tidningen *Skolvärlden* ökat något under perioden, speciellt om man tar hänsyn till att antalet utgivna nummer minskat under perioden.¹⁴ Artiklar som behandlar våld och mobbning i skolan dominerar. Den stora mängden artiklar år 1980 förklaras av det uppmärksammade mordet på en lärare vid luciafirandet år 1979. Det är svårt att se en någon tendens vad gäller artiklar som behandlar våld i skolan. Åren efter mordet (1981-1985) finns i princip inga artiklar om våld i skolan. Mellan

¹² Enligt Jan Vintebon på Lärarförbundet, som ger ut *Lärartidningen*, är de aktiva grundskollärarna ungefär 65 000, gymnasielärarna 8 000, förskollärarna och fritidspedagogerna är 75 000. Enligt Ingalill Sundström på Lärarnas Riksförbund, som ger ut *Skolvärlden*, är de aktiva grundskollärarna ungefär 30 000, gymnasielärarna 30 000, högskolelärare och KOMVUX 5000. Förskollärare och fritidspedagoger är inte medlemmar (samtliga uppgifter gäller slutet av 1990-talet).

¹³ Åren 1980-1986 kom tidningen ut i 32-36 nr/år. Mellan 1987-1991 i 30 nr/år och 1992-1997 i endast 22 nr/år.

¹⁴ I vilken mån antalet artiklar per nummer förändrats har det inte kontrollerats för. En sådan kontroll kräver att hela tidningen analyseras vilket det inte har funnits utrymme för. Antalet sidor per nummer har dock inte förändrats utan ett genomsnittligt nummer av tidningen innehåller ca 30 sidor under hela perioden. I bilaga 4 framgår också att antalet sidor som ägnas åt våld och ordningsproblem ökat på 1990-talet.

1986-1990 uppmärksammas våldet mer kontinuerligt. Lindroths (1994) genomgång av dagspressens uppmärksamhet av "våldet i skolan" bekräftar att läsåren 1986/87-1989/90 innebar en förhöjd uppmärksamhet. Under resten av 1990-talet uppmärksammas inte våldet särskilt mycket i *Skolvärlden* med undantag för år 1995.

De flesta artiklar om mobbning finner man på 1990-talet. Lärarna beskrivs oftast som de som är utsatta i artiklar som behandlar våld i skolan. När det gäller mobbning är förhållandet omvänt, med undantaget att de artiklar som behandlade problemet på 1980-talet uteslutande hade lärarna som offer. De flesta (56%) artiklar återfanns inne i tidningen (bilaga 4). Trettio två av de 202 artiklarna var ledarartiklar.

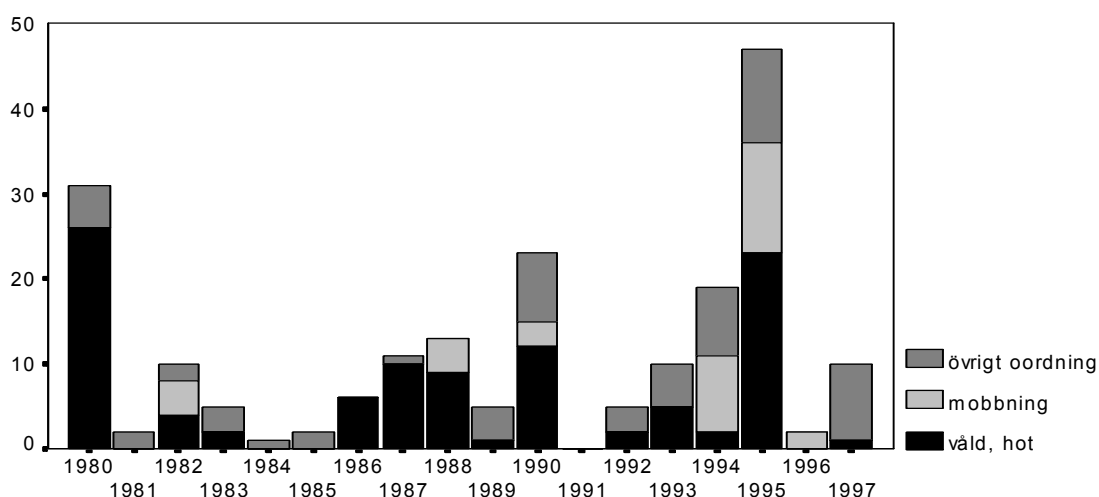

Diagram 5.4. Antal artiklar i *Skolvärlden* som behandlar ordningsproblem och brottslighet. 1980-1997.

Den översiktliga bild som fås är, för det första, att artiklar om brottslighet och ordningsproblem inte utgör en stor del av tidningens innehåll. Av omkring 500 utgivna nummer åren 1980-1997 är det exempelvis bara i drygt 30 stycken som detta ämne diskuteras på ledarsidan. Våld i skolan behandlas endast i sexton ledare under perioden. Utslaget på hela perioden betyder detta mindre än en ledarartikel per år. För det andra kan man skönja en tendens till en ökande uppmärksamhet kring ordningsproblem och mobbning. Det är svårt att se någon tendens vad gäller den kvantitativa uppmärksamheten av våld i skolan. Undantas 1980 års artiklar kring mordet på en lärare framträder en viss ökad uppmärksamhet kring våld i skolan, detta gäller framförallt perioden 1986-1990. För det tredje finner man inte stöd för att lärarnas utsatthet skulle ha förvärrats. Artiklar om trakasserier från elever mot lärare var vanligare på 1980-talet än på 1990-talet.

Efter denna genomgång av innehållet i *Skolvärlden* skall de 100 artiklar som behandlar våld analyseras mer ingående. Speciellt intresse riktas här mot diskussionen som förs kring hur skolan skall reagera på våldssituationer.

Artiklar om våld 1980-1985

26 av 31 artiklar under perioden 1980-1985 härrör från år 1980. Bakgrunden till dessa artiklar är ett mord på en lärare. När läraren försökte avvisa fyra berusade ungdomar från skolan knivhöggs han till döds av en 15-årig elev (*Skolvärlden* 1980:1). Händelsen ledde till en omfattande uppmärksamhet kring våld i skolan. I *Skolvärlden* uppfattas mordet som en mer eller mindre oundviklig konsekvens av den rådande situationen i skolan. Artiklarna beskriver en situation där skolor stängs av skyddsombud, skolor hyr in väktare för att upprätthålla ordningen, omfattande fylla och bråk vid högtider och avslutningar, före detta elever som kommer tillbaka till skolan och stör i brist på annat att göra, omfattande vandalism, lärare som dagligen trakasseras av sina elever. Det refereras till undersökningar som visar att drygt 10 procent av lärarna utsatts för våld eller hot (SV 1980:16), att 25 procent av lektionerna fördärvas av ordningsstörningar och att 40 procent av lärarna funderar på att byta yrke (SV 1980:25).

När det gäller kontakten mellan skola och polis framgår att man från lärarhåll uppfattar den rådande situationen som otillfredsställande. Lärarna ger uttryck för att ett ökat samarbete med polisen vore bra. I ett öppet brev uppmanar också Lärarnas Riksförbunds ordförande sina medlemmar att betänka

.../att lärare ej är poliser och ej är utrustade med en polismanns befogenheter. Det är andra befattningshavare än lärare som skall ingripa mot våld eller hot om våld mot elever och skolpersonal. (SV 1980:1:18)

I *Skolvärlden* (1980:1) ställs förhoppningar om att den av regeringen tillsatta "rikskommittén mot våld i skolan" skulle komma fram med förslag på hur samarbetet skola-polis kunde underlättas. I en rapport (Kommittén 1981) som tar upp "åtgärder vid våld i skolan" görs en tydlig åtskillnad mellan vad som kan vara en lämplig reaktion vid olika typer av våld. Vid allvarligt fysiskt våld har skolan en skyldighet att göra en anmälan, menar kommittén. Begäran om polishjälp anses dock vara en "ytterst drastisk åtgärd" (Kommittén 1981:15). Beträffande mindre lagöverträdelser skriver kommittén:

Våld kan föranleda överväganden om att göra anmälan till polis /.../ Sådana åtgärder bör dock användas med största restriktivitet. Stödjande insatser och åtgärdsprogram har på sikt större effekt än hot om drastiska åtgärder. (ibid:4)

Skolan skall inte utreda brottsliga handlingar. Detta skall dock inte uppfattas så att skolan skall tillkalla polis varje gång barn slåss eller när mindre skadegörelse inträffar. De flesta problem kan klaras upp omedelbart och ansvarsfrågorna regleras. (ibid:9, min kursivering)

Av artiklarna i *Skolvärlden* framgår också att den gängse synen vid denna tid var att polisen inte skulle blandas in rutinmässigt vid våldshändelser. Ett exempel är följande beskrivning av vad som bör hända ”när en elev har klappat till en lärare” som en representant för ”centrala stödgruppen mot våld i skolan” ger i en intervju.

Först och främst skall ju händelsen rapporteras till rektor. Men rektorerna har inte varit särskilt benägna att vidta några åtgärder, man har helst velat släta över incidenten. I sådana fall skall man kunna ringa direkt till centrala stödgruppen och be om hjälp. Vår första stora uppgift har alltså varit att se till att rektorerna tar sitt ansvar /.../ När rektor fått en anmälan skall han omedelbart ta kontakt med den anställde som drabbats, med den berörda eleven och med föräldrarna. Sen kan det hända att man försonas, något har hänt i hastigt mod, eleven ber om ursäkt. Men kan man inte försonas skall den lokala stödgruppen jobba vidare /.../ (och försöka) vidta åtgärder inom skolan /.../ Finner man att ärendet inte kan klaras inom skolan skall man söka hjälp från centralt håll /.../ I värsta fall måste eleven skiljas från skolan. (SV 1980:1:36)

Åren efter mordet avtar uppmärksamheten kring våld i skolan. Mellan 1981-1985 publicerades endast fem artiklar. De tar upp dels en ”våldsvåg” i Malmös skolor, dels en kvinnlig lärare som polisanmält en elev för hot. För detta fick hon stöd av såväl tidning som arbetskamrater.

Artiklar om våld 1986-1990

Med start hösten 1986 till slutet av 1990 framträder, i jämförelse med den föregående femårsperioden, en större uppmärksamhet kring våld i skolan. Åren 1986-1990 innehåller materialet 37 artiklar om våld. Dessa är tämligen jämnt utspridda över tid. Sommaren 1986 var det stor uppmärksamhet kring ungdomsvåld i media (kap. 4). Intressant är att 1986 års artiklar publicerades först i decembernumret (SV 1986:31). Dessa artiklar tar upp ”det ökade våldet i skolan”.

Våldet i skolan har ökat markant under de senaste åren. *Varje vecka misshandlas lärare.* På SÖ har man äntligen tagit problemet på allvar och tillsatt en våldsutredning. (SV 1986:31:1, min kursivering)

I början på 1987 startade de olika lärarfacken, Hem och Skola m.fl. en rikskampanj mot våld i skolan. På förstasidan skriver *Skolvärlden* att ”Våldet i skolan har blivit en samhällsfråga.” (SV 1987:1:1) Vid denna tid debatterades våldet i skolan i flera riksdagsdebatter (SV 1987:1; 1987:3). SÖ tillsatte en utredning och planerade också utgivning av ett ”servicepaket” om skolvåldet. Hösten 1988 presenterar SÖ paketet som bestod av en bok (”Våldet och skolans

arbetsklimat”) samt en praktisk del med tips om åtgärder, studiehäfte och video (SV 1988:17).

Diskussionen kring skolans reaktion på våld och ordningsproblem, som bl.a. SÖ:s servicepaket gav upphov till, tog ny fart i december när ett uppmärksammat misshandelsmål avgjordes till en lärares nackdel. Läraren hade ingripit när några elever kastade äpplen på varandra i ett kapprum. Ingripandet resulterade i smärta, ömhet och rodnad i nacken för en elev. Tingsrätten ansåg inte detta vara misshandel. Åklagaren överklagade dock till hovrätten där läraren fälldes för misshandel. I december fastställdes domen av högsta domstolen (HD) vilket gavs stor uppmärksamhet i *Skolvärlden*. På ledarsidan kommenterades domen på följande sätt:

Reaktionerna mot Högsta domstolens dom i misshandelsmålet mellan en elev och en lärare i Stenungsund har bitvis varit häftiga /.../ *Vissa inlägg i den stundtals upprörda diskussionen om Stenungsunds-fallet har gått ut på att skolans personal regelmässigt skall kalla på polis för att komma tillrätta med olika incidenter i skolan /.../ Om läraren personligen skall ingripa eller om han skall ringa på polis eller vidta någon annan åtgärd går inte att säga i förväg i det enskilda fallet. Lärares goda omdöme och sunda förnuft blir naturligtvis avgörande här. (SV 1988:30, s.2, min kursivering)*

Domen föranledde också Lärarnas Riksförbund att författa en skrivelse till SÖ där det bl.a. sades att:

Domen har vållat oro och osäkerhet bland landets lärare /.../ Många lärare är osäkra på vilka åtgärder som skall vidtas i olika situationer /.../ Lärarnas Riksförbund finner det angeläget att Skolöverstyrelsen snarast preciserar de enskilda lärarnas ansvar och skyldigheter i situationer av sådant slag som behandlas i den nu aktuella domen. (SV 1988:30, s.1)

Debatten ledde till att utbildningsdepartementet upprättade en promemoria om lärares rätt att ingripa i konfliktsituationer (finns som bilaga i SÖ 1989). Skolöverstyrelsen sammanställde en rapport kring denna fråga (SÖ 1989) som möttes av kritik från lärarfacken (SV 1990:3). Lärarfacken gav uttryck för att ordningsproblem inte var en lärarfråga utan en polisfråga.

Det finns en tendens att det under perioden 1986-1990 uppstår en större uppmärksamhet kring våld och ordningsproblem i skolan i allmänhet och kring reaktionsfrågan i synnerhet. Här märks också en glidning i hur allvarliga händelserna skall vara för att kontakt skall tas med polisen. 1981 års rikskommitté var tydligare i sitt åtskiljande av slagsmål mellan barn och allvarlig fysiskt våld. Under senare delen av 1980-talet framträder en benägenhet att definiera händelser i skolan utifrån de kriterier som finns i samhället utanför, d.v.s. ”slagsmål” mellan minderåriga blir ”misshandel”. I *Skolvärldens* referat av

SÖ:s ”våldspaket” sägs exempelvis att SÖ rekommenderar skolorna att vidta omedelbara åtgärder när något händer.

Ambitionen är att varje skola i första hand /.../ försöker lösa de problem man har. Ibland är det dock nödvändigt att ta kontakt med andra institutioner. Generellt sägs att *när det gäller handlingar som i samhället i övrigt skulle föranleda polisanmälan kan detta vara en naturlig åtgärd även i skolan.* (SV 1988:17:6, min kursivering)

Ytterligare ett exempel på detta är hur situationen i en förortsskola i Stockholm beskrivs. ”Våld, hotelser, mobbning, vandaliserade skollokaler, förstörda bilar. Detta är vardagsmat för personal och elever i Hjulstaskolan.” (SV 1990:9:20). Ett halvår senare bedömer rektorn läget som väsentligt bättre.

Jag har kommit underfund med att man inte skall dra sig för att berätta om problemen. Vi i skolan kan inte klara av alla svårigheter utan vi måste hjälpas åt /.../ Samarbetet med de sociala myndigheterna och polisen har blivit mycket bättre. (SV 1990:26:12)

Samtidigt som denna tendens av tätare samarbete mellan skola och polis kan noteras råder det dock vid denna tidpunkt långt ifrån någon entydig samsyn i reaktionsfrågan. SÖ:s dåvarande chefsjurist Frank Nordberg svarade t.ex. på den kritik som SÖ:s skrift om lärares rätt att ingripa fått av lärarfacken på följande vis:

SÖ förklarade i det avsnitt av servicematerialet som angrips att det inte finns någon allmän skyldighet att polisanmäla en brottslig gärning som redan har begåtts, men att man i vissa fall måste anmäla eller på annat sätt avslöja grövre brott som är ’å färde’, d.v.s. planeras /.../ *SÖ tipsar inte om polisanmälan i första hand i en sådan situation - en åtgärd som ledarskribenten däremot anser vara helt självklar! /.../ Bättre då att saken klaras upp omedelbart på personlig väg i skolan, om detta är möjligt - skolan har ju stort ansvar för eleverna.* Rör det sig å andra sidan om elakartad brottslighet som hotar skolan /.../ behövs naturligtvis polisens hjälp för att utreda den. (SV 1990:5:2, min kursivering)

Åtta år senare har Nordbergs motsvarighet inom Skolverket intagit motsatt position.

När något händer skall man anmäla direkt, inte ta ställning till om det är brott eller inte. Det är polisens sak. (Göte Appelberg i DN 980120).

Artiklar om våld 1991-1997

Den sista perioden innehåller 32 artiklar om våld. De flesta artiklar åren 1991-97 är publicerade år 1995. Bakgrunden är mordet på en elev i Bjuv. Som i fallet med den mördade läraren år 1979 uppfattas mordet som en konsekvens av hur situationen i skolan ser ut vid mitten av 1990-talet (jfr t.ex. ledaren i SV 1995:1 med ledaren i SV 1980:1). Annars ger artiklarna under denna period samma kvalitativa bild som tidigare, d.v.s. ordningsproblem och våld mot lärare och elever beskrivs som ett stort och ökande problem.

Läsåret 91/92 präglades av våld och hot om våld, till och med väpnat rån. Det förekom knivar och tårgas hos eleverna. Vandaliseringen kostade som värst 5000 kr om dagen. (SV 1993:5, del 2:6).

Våld, hot och trakasserier präglar lärarnas vardag. (SV 1993:18:30).

Under 1990-talet kan man se att de önskemål om närmare samarbete mellan skola och polis, som artiklarna under framför allt slutet av 1980-talet gav uttryck för, börjat infrias.

För att klara av den akuta situationen beslutade skolledningen att hålla en tuff linje mot stökiga elever. *Alla brott polisanmäls*. Skolan har ett bra samarbete med Norrmalmspolisens ungdomsgrupp /.../ (SV 1993:5, del 2, s.6, min kursivering)

Kampen mot knark och ungdomsbrottslighet har förändrats. Idag samarbetar poliser och socialsekreterare intensivt /.../ Ungdomsroteln har också täta kontakter med lärare och kuratorer på skolorna runt om i Göteborg. (SV 1995:7:8)

Dåvarande justitieminister Gun Hellsvik stödjer detta samarbete och det ”tuffare” förhållningssättet i en intervju. Hon menar att ”osäkerheten” från skolan beträffande kontakter med polis förändrats under hennes år som minister (d.v.s. mellan 1991-1994). På en direkt fråga om ”skolan verkligen skall polisanmäla slagsmål på skolgården” svarar hon att:

Varje fall måste ses för sig. Är det brottsligt, så är det brottsligt /.../ Det skall gälla samma regler i skolan som utanför skolan. (SV 1994:7:16)

Lindström (1996) menar att samarbetet mellan skola och polis ”intensifierats” under 1990-talet samt att man från både skolledarhåll och polis upplever detta som något önskvärt. Socialstyrelsen (1998a) pekar på motsvarande tendens, vad gäller samarbetet mellan skolan och socialtjänsten, som en delförklaring till de kraftigt ökade barnavårdsanmälningarna under 1990-talet (se också Sarnecki 1989:185-188). Under 1990-talet har i synnerhet polismyndigheten aktivt verkat för att polisen skall uppfattas som en ”naturlig del av skolans vardag” (Rikspolis-

styrelsens idéhandbok 1994, ur Lindström 1996:4). I ett manifest mot ungdomsbrottslighet sägs att

Svensk polis anser att skolan tidigt bör söka hjälp och stöd både från föräldrar och från andra samhällsorgan då problem uppstår, istället för att ”hålla problemen inom väggarna”. (Rikspolisstyrelsen 1993:21)

Den tendens som kunde skönjas under slutet av 1980-talet beträffande en större benägenhet från skolan att ta kontakt med polis när ordningsproblem uppstår, möts alltså med välvilja från polisen under första delen av 1990-talet.

4.3. Sammanfattning av delstudiens resultat

Tre slutsatser kan dras utifrån genomgången av *Skolvärlden*. För det *första* finner man inte större kvalitativa förändringar i skildringarna av skolans ordningsproblem. Åtminstone sedan 1980 har *Skolvärlden* förmedlat en bild av omfattande skolvåld, trakasserier, skadegörelse, lärare som vill sluta osv.

För det *andra* behandlar inte *Skolvärlden* ordningsproblem på ett omfattande och regelbundet sätt. Under åren 1980-1997 utmärker sig snarare tre perioder då skolvåldet uppmärksammats extra mycket. Dels handlar det om två mord som kopplats till skolan (1980 och 1995), dels om den ökade uppmärksamheten kring ungdomsvåldet och frågan kring lärares rätt att ingripa i konfliktsituationer (åren 1986-1990). Detta antyder att *Skolvärlden* uppmärksammat skolvåldet ”reaktivt”, d.v.s. man skriver om problemen först efter extrema händelser eller efter att de uppmärksammats som samhällsproblem i andra arenor.¹⁵ Utifrån den bild som förmedlats av media (se t.ex. Bergström 1998) om situationen i den svenska skolan skulle det motsatta kunna förväntats. Reaktiviteten, samt det faktum att så få ledarartiklar tar upp problemet, antyder snarare att våldet i skolan inte uppfattats som ett centralt problem för de som verkar i den svenska skolans vardag.¹⁶

För det *tredje* framgår att det skett en förändring i synen på de våldshändelser som sker i skolan och de reaktioner de bör mötas av. Under första hälften av 1980-talet skiljer man ganska tydligt mellan allvarliga händelser av fysiskt våld och händelser där en ”elev klappar till” någon. Det senare skulle i

¹⁵ Jönson (1998) drar motsvarande slutsats när han analyserar hur Pensionärernas Riksorganisations tidskrift uppmärksammar ”åldringsvåldet”. Jönsons slutsats passar väl in på ”skolvåldet”, han skriver: ”PRO:s intresse för våldet kan alltså ses som en lokal anpassning till en samhällelig lansering av våldet som problem.” (s. 359)

¹⁶ Laflamme m.fl. (1998) har undersökt uppfattningen om våldet i skolan hos ett nationellt urval av skolledare i den svenska grundskolan. De skriver: ”In summary, the results suggest that physical violence between pupils is a problem of concern in only a small number of Swedish schools.” (1998:150). Detta stämmer tämligen väl med det som framskyntat vid genomgången av tidningen *Skolvärlden*.

princip inte leda till polisanmälning, utan klaras ut internt inom skolan. Under andra hälften av 1980-talet märks ett stort intresse för reaktionen på våld och ordningsproblem. Även om bilden vid denna tidpunkt inte är entydig finns en tendens i debatten som går ut på att skolan skall ta kontakt med polis även vid mindre ordningsproblem. Under 1990-talet blir detta tydligare. Det argumenteras i det närmaste samstämmigt för att samma regler skall gälla i skolan som i övriga samhället. Skolan skall inte längre själva söka ta ställning till vad som är ett lindrigt brott utan överlåta detta till polisen. Sammantaget antyder genomgången att reaktionen på våld och ordningsproblem som inträffar i skolan förändras vid övergången mellan 1980- och 1990-talet.

5. Analys av misshandelsanmälningar¹⁷

5.1. Metod och material

I den tredje delstudien analyseras misshandelsbrott som inträffat i skolan. Materialet består av polisanmälningar om misshandel respektive grov misshandel mot 7-14 åringar. Fokus ligger på misshandelsanmälningarna. Anmälningar om grov misshandel har bearbetats separat. En kortare genomgång av dessa görs längre fram i studien.

Insamlandet av material har begränsats till Stockholms stad. Anledningen är att arkiveringen av anmälningar sker lokalt i polismyndigheterna och att arkiveringsrutinerna skiljer sig åt. Vid samtal med olika polismyndigheter framkom att det var svårt att hitta anmälningar som låg så pass långt bak i tiden som början av 1980-talet, bl.a. på grund av att anmälningar gallrats ut. I Stockholm har gallringen av anmälningar från 1980-talet dock ännu inte påbörjats. Av diagram 5.5 framgår att utvecklingen är tämligen likartad i skilda delar av Sverige. Detta antyder att materialets representativitet sannolikt är god trots sin begränsning till Stockholm.

¹⁷ Jag vill tacka arkivpersonalen hos Stockholmspolisen, Birgitta Odehn och Björn Andersson, för deras goda ordning och hjälp med att lokalisera alla anmälningar. Per Orsén för att han ägnade morgontimmarna till att skriva ut ett antal högar med RAR anmälningar.

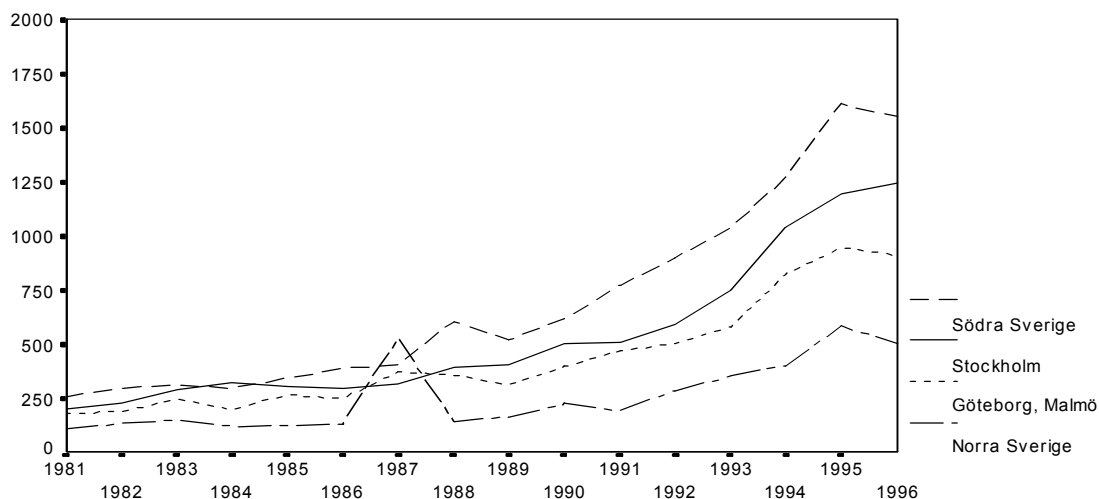

Diagram 5.5. Polisanmälningar för misshandel mot barn 7-14 år, 1981-1996. Stockholms län, Göteborgs och Malmös län, södra Sverige (län nr 3-16, 18-19) samt norra Sverige (län nr 17, 20-25). Källa: BRÅ mikrofich, SCB 1995a:8.

Materialinsamling

Av Statistiska Centralbyrån (SCB) erhöles en lista över samtliga anmälningars diarienummer för perioden 1981 - 1994/06/30. Från denna lista samlades varannan anmälan in på Stockholmspolisens arkiv. För perioden 1994/07/01 - 1997/12/31 erhöles samtliga anmälningar genom utdrag ur polisens nya datoriserade register (RAR). Även här begränsades urvalet till varannan anmälan. Det bearbetade materialet innehåller 1596 anmälningar varav 45 var felkodade, d.v.s. det var inte misshandelsbrott mot 7-14 åringar. I vilken mån misshandelsbrott har felkodats i andra brottskategorier är svårt att uttala sig om. Det är dock inte sannolikt att denna "undertäckning" är av sådan systematisk omfattning att den allvarligt minskar studiens validitet (BRÅ 1998).

Polisanmälningarnas omfattning skiljer sig beroende på hur mycket av förundersökningsmaterialet som sparats med anmälan. Ur anmälan kopierades så mycket att den så kallade "fritexten" där brottshändelsen beskrivs kom med (RAR materialet innehåller motsvarande delar).

Kodning

Kodningen gjordes utifrån principen att ur varje anmälan skulle en "grundhändelse" tas fram. Materialet innehåller därmed fler anmälda brott än grundhändelser. Det visade sig dock vara ovanligt att fler än ett misshandelsbrott fanns upptagen på en anmälan. En grundhändelse motsvarar därför i praktiken ett

anmält misshandelsbrott (94 procent av fallen).¹⁸ I de anmälningar där det förekom flera offer och/eller gärningsmän kodades detta material separat för att möjliggöra analyser på individnivå. Denna information har inte fått status som grundhändelse. En anmälan med ett offer och två gärningsmän räknas sålunda som en och inte två händelser (se bilaga 5). Materialet innehåller *1551 grundhändelser*, 1748 offer och 2031 gärningsmän. Den analysenhet som utnyttjas i studien är grundhändelser.¹⁹

Kodschemat omfattar två delar (bilaga 5). I den första delen, vilken innehåller allmän information om anmälan (t.ex. brottskod, antal brott, tidpunkt för brott, personuppgifter) samt beskriver vem som förövat misshandeln, kodades samtliga insamlade anmälningar. I de fall där den misstänkte gärningsmannen var vuxen (697 stycken), eller där dennes ålder av olika anledningar var okänd (86 st), avslutades kodningen efter denna första del. I de fall där den misstänkte gärningsmannen angivits som ungdom (under 21 år) fortsatte kodningsarbetet med schemats andra del. Här finns information om brottsplats, anmälningssätt, vapenförekomst och brottets svårhetsgrad. Denna del, som alltså rör barn och ungdomars våld mot minderåriga, innehåller de resterande 768 grundhändelserna. Av dessa 768 fall har slutligen 331 stycken (43%) inträffat i skolan (inkl skolgården). *Dessa 331 fall av "skolvåld" utgör basen för flertalet av studiens analyser.*

Kodningen gjordes av två personer som tog vartannat år. Två reliabilitetskontroller genomfördes under kodningsarbetet. Kontrollen koncentrerades till de mer svårkategoriserade variablerna (t.ex. kontrollerades motiv - men inte veckodagsvariabeln). Reproducerbarheten, d.v.s. i vilken utsträckning samma resultat erhöles med samma underlag, var här acceptabel (85 procent). Efter avslutad kodning jämfördes dessutom de aggregerade resultaten (här jämfördes alltså inte fall för fall utan respektive kodares material under 1980- respektive 1990-talet). I 18 av 21 testade variabler visade fördelningarna samma struktur. I ett av fallen (skadevariabelns fördelning på 1990-talet) fanns en skillnad som bedömdes som kritisk varför en omkodning genomfördes.²⁰ Denna ledde inte till några större förändringar förutom att bortfallet minskades något. Sammantaget bedöms reliabiliteten vara godtagbar.

¹⁸ Det totala antalet anmälda misshandelsbrott på de 1551 grundhändelserna är 1685. Det var inte ovanligt att andra brott också togs upp i polisanmälningarna. Dessa övriga brott (d.v.s. inte misshandel mot 7-14 åringar) var 624 stycken.

¹⁹ Som framgår av kodschemat så skall den mest aktive gärningsmannen respektive det offer som skadats allvarligast ingå i grundhändelsen. Den snedvridning som kan uppstå när grundhändelserna utgör analysenhet är därför att det sker en viss överskattning av svårhetsgraden i misshandeln. Körningar har gjorts med både offer och gärningsmän som basenhet. Inga väsentliga skillnader finns gentemot de resultat som fås när grundhändelserna utgör analysenhet.

²⁰ Kodningsarbetet genomfördes av mig och Åsa Winfridsson. Omkodningen av skadevariabeln på 1990-talet gjordes av Åsa.

Bortfall och felkällor

Det externa bortfallet, d.v.s. antalet anmälningar som fanns på SCB:s lista men som inte hittades i arkivet respektive sådana som var åtkomstskyddade i RAR, ligger totalt på strax över fyra procent.²¹ Det interna bortfallet är ett större problem. Detta gäller främst de data som hämtats ur anmälans ”fritext”, vilket förklaras av att den information som finns nedtecknad i anmälningarna är av olika omfattning. Generellt ligger dock det interna bortfallet i respektive variabel på en nivå under 10 procent av det totala antalet grundhändelser.²²

Ett viktigt problem för denna studie är att polisanmälningar om misshandel redovisar offrets version av händelseförloppet. Eftersom misshandel per definition handlar om fysisk interaktion mellan två eller flera individer kan man på goda grunder utgå ifrån att det finns fler än en version/tolkning av den aktuella händelsen (se t.ex. Lenke 1974, Nielsen 1998). I materialet kommer dock i huvudsak målsäganden till tals vilket betyder att materialet innehåller en systematisk felkälla av ”subjektiv selektion”. Denna selektion sker exempelvis genom att offret förtiger uppgifter som kan vara till nackdel för honom/henne själv eller genom att händelsebeskrivningen överdrivs för att anmälan inte skall verka gjord utan rimlig orsak (se Lenke 1974 som diskuterar dessa felkällor när han studerar ett liknande material). Detta betyder att svårhetsgraden i brottsbeskrivningarna sannolikt inte är underskattade.

Variablerna

Av kodschemat framgår hur variablerna i materialet konstruerats. Det interna bortfallets varierande nivå antyder att mätningen av variablerna varit olika svår. Under kodningen har det ansetts viktigt att inte tvinga in materialet i vissa kategorier, utan hellre har ett högre bortfall accepterats. Grovt sett kan variablerna delas in i två grupper med avseende på deras validitet. Mycket god validitet har de variabler som inte kräver tolkningar av materialet. Det är i undantagsfall som det är oklart vilket kön ett namngivet offer eller gärningsman tillhör. Andra variabler som hör till denna grupp är t.ex. anmälans brottskod och årtal.

Den andra gruppen innehåller huvuddelen av variablerna. Här krävs en viss grad av tolkning för att materialet skall kunna kategoriseras. I denna grupp är också variablernas kategorier mindre självklara. Till skillnad från kön finns exempelvis ingen generellt sett accepterad indelning av brottsplatsen eller av vapen. Samtidigt är de valda kategorierna långt ifrån godtyckliga och det har inte

²¹ Det externa bortfallet är dock i princip koncentrerat till 1990-talet och förklaras främst av att jag inte fann anmälningar i Stockholmspolisens arkiv. På 1990-talet blir det externa bortfallet sålunda något högre (5,9%).

²² För variablerna som beskriver misshandelns konsekvens i form av skador respektive sjukvård ligger bortfallet på 14 och 17 procent. För vissa variabler, vilka inte kommer utnyttjas i denna studie, är dock bortfallet klart högre nämligen den misstänktes etnicitet (25%), motiv (33%) samt hur misshandeln avbröts (39%).

heller visat sig vara särskilt svårt att dela in materialet efter dessa kategorier. Exempel här är anmälningsrutiner och beskrivning av misshandelns grovhet. Validiteten kan för dessa variabler bedömas som god vilket också antyds av reliabilitetskontrollen.²³

En viktig fråga är hur allvarliga de anmälda misshandelsbrotten är. Tre olika mått används för att beskriva detta (misshandelns karaktär, skador samt behov av sjukvård). Det finns ett signifikant samband mellan dessa variabler, d.v.s. händelser som beskrivs som lindriga tenderar att leda till lindriga skador och inget sjukvårdsbehov. Samtidigt är dock sambanden långt ifrån perfekta²⁴, d.v.s. händelser som beskrivs som lindriga har i vissa fall lett till mer allvarliga skador. Detta understryker behovet av att utnyttja fler aspekter när misshandelsfallens svårhetsgrad skall beskrivas utifrån polisanmälningar. Generellt sett är informationen som beskriver händelseförloppet mer utförlig än redovisningen av skador eller sjukvårdsbehovet.

För att beskriva misshandelns karaktär utnyttjas fyra graderingar. ”Lindriga” fall består av knuffar och enstaka slag med öppen hand (örfil). Som ”slagsmål” har enstaka knytnävsslag och/eller enstaka sparkar mot kropp men inte ansiktet graderats. Till ”misshandel” räknas serier av knytnävsslag och sparkar samt enstaka sparkar mot ansikte. ”Allvarlig misshandel” innebär här händelser som fortskrider när offret ligger försvarslös. Studiens kategorier är alltså inte de juridiska.²⁵ Nedan redovisas fyra exempel ur materialet:

Eleven har tryckt upp en klasskamrat mot väggen i korridoren. Han gjorde detta på ett sätt som efterlämnade ett rött tryckmärke på halsen. (K 325627; lindrig).

Eleverna börjar småbråka med varandra. X tilldelade sedan en örfil på Y. Y slår då tillbaka genom att slå två slag mot huvudet. (K 237321, slagsmål).

X retade Y. Y slog då till X. Han slog ett tiotal knytnävsslag och riktade en spark med ena knät. Knäsparken träffade X i vänster öga. Även knytnävsslagen träffade honom i ansiktet. (K 9996, misshandel).

Y hade lånat en lokal på skolan. Han blev uppsökt av 7-8 st ungdomar och däribland X och Z som slet ut honom från lokalen och började att slå honom. De slog med både knytnävar och sparkade honom. Han ramlade omkull och de fortsatte då att slå och sparka på honom. (K 89801, allvarlig misshandel).

²³ Det finns också en tredje grupp som innehåller ett fåtal variabler där informationen i anmälningarna var svårtolkad och/eller knapphändig. Validiteten för upprinnelsen till misshandeln, motivet samt hur misshandeln avbröts är exempelvis tveksam. Dessa variabler kommer inte utnyttjas i föreliggande studie.

²⁴ Sambandet mellan de olika variablerna ligger mellan gamma 0,34 - 0,54 (se t.ex. Walsh 1990, kap 10)

²⁵ Enligt brottsbalken innebär misshandel att tillfoga annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller att försätta honom i vanmakt eller annat sådant tillstånd (BrB 3:5). Vid grov misshandel beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat särskild hänsynslöshet eller råhet (BrB 3:6).

De två resterande variabler som beskriver svårhetsgraden är mer inriktade på konsekvenserna av brottshändelserna. Den första baseras på målsägarens uppgifter om skador av misshandeln. Den andra redovisar konsekvenserna i form av sjukvårdsbehov för offret. Det interna bortfallet ligger kring 15 procent för dessa variabler, vilket är något högre än i det övriga materialet. Skadevariabeln redovisas i fyra graderingar. Den lindrigaste skadeformen är när offret anger smärta men inga synliga skador. Nästa nivå utgörs av de synliga skadorna, t.ex. rodnader, blåmärken och näsblod. Annat blodvite än näsblod grupperas för sig, här hamnar också tandskador. Till de allvarligaste skadorna hör hjärnskakning, frakturer och skador som fått av stickvapen. Exempel ur materialet:

X har lyft Y genom ett hals/huvud grepp och därefter släppt greppet så att Y fallit och fått ont i ryggen. (K 152631, smärta).

X och Z började att sparka på Y på benet 4-5 ggr. Y kände en stark smärta på höger lår. Hon fick även ta emot ett slag i mellangärdet. Div blåmärken på underbenen efter sparkarna. (K 120711, synliga skador).

X slog först ett lätt slag mot Y hals. Därefter slog han ett slag på munnen med någon av händerna knutna. Y föll till marken. Framtand i överkäken lös samt ömhet i hela munnen. Y blödde kraftigt ur munnen. (K 175720, annat blodvite, tandskada).

X sparkade Y på höger lår samt tilldelade ett kraftigt slag med knuten näve i ansiktet. Slaget var så kraftigt att Y för ett ögonblick svimmade. En framtand i överkäken lossnade, samt föll till marken. (K 24224, allvarlig skada).

I sjukvårdsvariabeln utgörs den minst allvarliga kategorin av dels de fall där sjukvård inte omnämns i anmälan samtidigt som det är uppenbart av misshandelns svårhetsgrad och skadenivå att det inte föreligger något sådant behov, dels av de fall där det uttryckligen skrivs att offret inte behöver sjukvård. På nästa nivå hamnar dels de fall där offret säger att han/hon eventuellt skall uppsöka vård men ännu inte har gjort det, dels de fall där skolsköterska uppsökts. Tredje nivån utgörs av sjukvårdsbesöken (inklusive tandvård). Allvarligast är de fall där akut-sjukvård eller övernattnings på sjukhus varit nödvändigt.

5.2. Tolkningsram - våldsbrottslighetens mörkertal

Dolda våldsbrottslighet är ett välkänt problem inom kriminologin. Hur stor den dolda brottsligheten är bestäms av faktorer som brottets grovhet (här bör inte bara den objektiva skadan räknas in utan också den subjektiva uppfattningen av hur allvarligt brottet är), relationen mellan offer och gärningsman, om brottskadan täcks av försäkringar (t.ex. tandskador) och av brottets synlighet (Persson 1980; Wikström 1985; BRÅ 1998). För våldsbrott som både objektivt och subjektivt uppfattas som lindriga och där offret och gärningsmannen är bekanta med

varandra kan således en mycket liten anmälningsbenägenhet förväntas (i princip noll procent enligt Persson 1980:24). Persson m.fl. (1995) beskriver konsekvenserna av detta på följande sätt:

Vissa specialundersökningar (t.ex. Wikström 1990, min kommentar) av anmälda våldsbrott tyder på att ökningen av anmälningarna är större när det gäller det lindriga våldet (utan allvarliga skador) än när det gäller det grövre våldet. Anmälningar om grövre våld ökar också, men inte lika kraftigt som när det gäller det lindrigare. Detta faktum tyder på att en ökning av anmälningsbenägenheten kan ha spelat en större roll för ökningen av den anmälda brottsligheten än vad en ökning av den faktiska brottsligheten har gjort. /.../ vid de brottstyper där mörkertalet är mycket stort /.../ ger även en liten ökning av anmälningsbenägenheten stora öknningar av den anmälda brottsligheten. (Persson m.fl. 1995:26)

En ökning av anmälningsbenägenheten beträffande våldsbrott bör alltså framförallt innebära att fler lindriga brott anmäls. Resultatet blir då att de grövre brottsens *andel* av den synliga brottsligheten minskar trots att dessa kanske också ökar i absoluta tal. I den mån de grövre brottsens *andel* inte skulle påvisa minskningar kan det tas som en indikation på att mörkertalet inte har förändrats. Detta skulle då i sin tur visa på en reell brottsökning (Gustafsson & Köhlhorn 1980).

Trendanalysen av den aggregerade kriminalstatistiken (delstudie 1) visade att antalet anmälningar ökat exponentiellt under perioden. Innehållsanalysen av *Skolvärlden* (delstudie 2) antydde att reaktionen mot våld och ordningsproblem som sker i skolan förändrats under perioden. För undersökningen av polis-anmälningarna betyder detta att beskrivningarna av utvecklingen inte främst bör handla om skillnader i absoluta tal, eftersom *vi redan vet att antalet anmälningar ökat kraftigt*, utan snarare om *relativa förändringar av brottsbilden*. En naturlig utgångspunkt är att jämföra brottsbilden som fanns innan den kraftiga ökningen av anmälda brott med den efter. Av specifikt intresse är förändringar som kan, respektive inte kan, hänföras till en förändrad anmälningsbenägenhet.

5.3. Resultat

5.3.1. De 1551 grundhändelserna av våld mot minderåriga

I omkring hälften (697 av 1 551 grundhändelser) av alla insamlade anmälningar om våld mot 7-14 åringar är gärningsmannen äldre än 20 år (benämns här som "barnmisshandel"). Dessa fall ligger under 1980-talet stabilt kring 30 per år. Under 1990-talet sker en kontinuerlig ökning av anmälningar om "barnmisshandel". Vid slutet av perioden ligger antalet fall kring 70 per år. Gärningsmannen är oftast en av föräldrarna. Vanligt är också att misshandeln utövats av annan bekant vuxen såsom en förälder till ett annat barn, en granne eller en lärare. Våldet från obekanta vuxna domineras av händelser där barnen/ungdomarna först

blir åthutade och därefter även får enstaka slag. I denna kategori ingår också anmälningar mot butikspersonal, spärrvakter och polis.²⁶

I drygt hälften (768 av 1 551) av grundhändelserna har gärningsmannen varit yngre än 21 år (benämns här som ”ungdomsvåld”). Även dessa brott domineras av händelser där gärningsman och offer är bekanta. I nästan hälften av fallen är gärningsmannen en skolkamrat. Ytterligare en fjärdedel är bekanta med offret men inte skolkamrater (såvitt framgår av anmälan givetvis). Endast i en femtedel av fallen var den unge förövaren obekant för offret.

Av ungdomsvåldsfallen har 331 inträffat i skolan eller på skolgården. I tabell 5.2 redovisas offrens och gärningsmännens kön och ålder uppdelat efter om händelsen ägt rum i skolan eller inte. Totalt är medianåldern hos offren 13 år och hos gärningsmännen 14 år. En dryg tredjedel av offren i ”skolvåldet” är under 13 år mot en dryg fjärdedel av gärningsmännen. 25 procent av gärningsmännen i det icke skolrelaterade våldet är mellan 16-20 år mot bara 5 procent i ”skolvåldet”. En fjärdedel av offren är flickor. Omkring 40 procent av dem har blivit misshandlade av en annan flicka. 97 procent av pojkarna har blivit misshandlade av en annan pojke. Totalt är närmare 90 procent av gärningsmännen pojkar.

Tabell 5.2. Offrens och gärningsmännens kön och ålder efter ”skolvåld” respektive ”ungdomsvåld”. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad.

	Våld i skolan	Ungdomsvåld exklusive våld i skolan	Totalt
Offren:			
Pojke	78%	72%	74%
Flicka	22%	28%	26%
Medelålder ²⁷	12 år	12 år	12 år
Medianålder	13 år	13 år	13 år
Gärningsmän			
Pojke	90%	85%	87%
Flicka	10%	15%	13%
Medelålder	13 år	14 år	14 år
Medianålder	14 år	14 år	14 år
Antal händelser	330	436	766

²⁶ En analys av anmälningar rörande barnmisshandel skall genomföras av BRÅ (se Dir 1998:105).

²⁷ Åldersuppgifterna gäller samtliga offer respektive gärningsmän.

I diagram 5.6 redovisas utvecklingen 1981-1997 uppdelat efter ”skolvåld” och ungdomsvåld exklusive ”skolvåld”. Sammantagna låg dessa anmälningar under hela 1980-talet konstant kring 20 fall per år för att under 1990-talet öka kraftigt till omkring 100 fall per år. Under hela perioden, förutom de två sista åren, dominerar de händelser som inte skett i skolan. Utvecklingen av serierna ser tämligen lika ut. Det finns dock två intressanta skillnader. För det första börjar den kraftiga ökningen av det icke skolrelaterade våldet år 1990, medan ökningen av ”skolvåldet” tar fart 1993. För analysen av skolvåldet nedan betyder detta att de två perioder som kommer att jämföras blir 1981-1992 respektive 1993-1997. Värt att notera är att åren 1989-1992 innebär nästan en fördubblad nivå av skolvåldsfallen jämfört med perioden 1981-1988, samt att det bara under år 1997 anmäldes lika många fall av skolvåld som under hela 1980-talet. Den andra skillnaden mellan serierna är att ökningen av det icke skolrelaterade våldet bryts 1995 medan ”skolvåldet” fortsätter att öka.

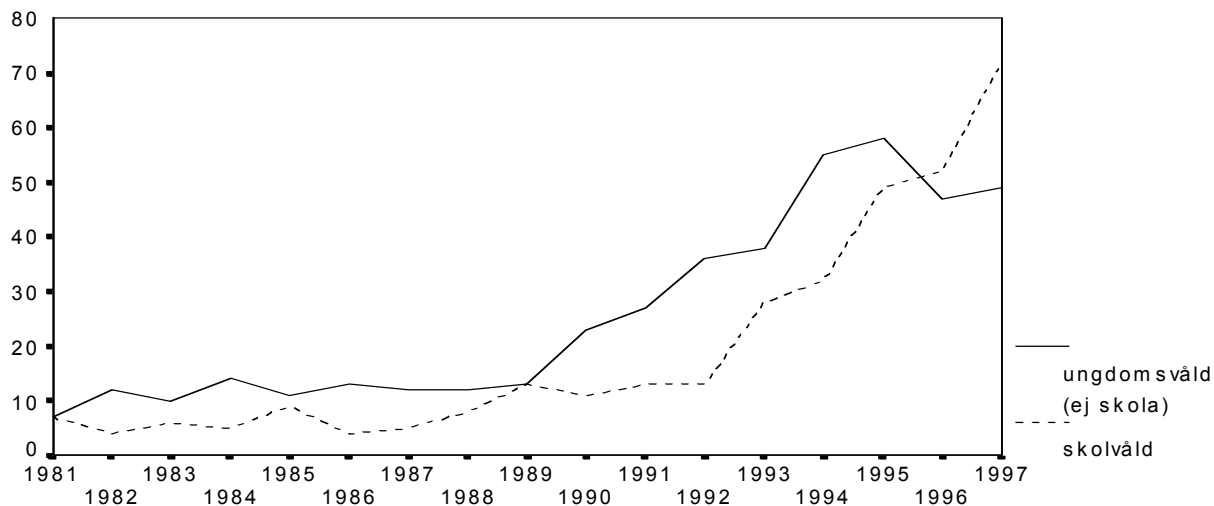

Diagram 5.6. Antal grundhändelser av ungdomsvåld (gärningsmannen yngre än 21 år) uppdelat efter skolrelaterade respektive ej skolrelaterade händelser. Polisanmälningar, misshandel mot 7-14 åringar, Stockholms stad, 1981-1997.

5.3.2. De 331 grundhändelser som utspelats i skolan

Skolvårdets anmälningsrutiner

Det har skett flera förändringar i anmälningsrutinerna. Av tabell 5.3 framgår att skolan var anmälare i mindre än var tredje brottshändelse åren innan den kraftiga ökningen av anmälningarna (1981-1992). Åren 1993-1997 står skolan bakom mer än varannan anmälan. Tillströmningen av antalet fall där skolan anmält förklarar mer än 80 procent av ökningen.

Tabell 5.3. Våld i skolan. Anmälare av misshandeln. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.

	1981-1992	1993-1997	Andel av ökningen ²⁸
Offret eller familjen	67	39	17
Skolan	29	60	83
Annat	4	1	0
Antal händelser	98	230	

p < .01²⁹

Under 1990-talet finns det exempel på polisanmälningar där anmälan sker mot målsägarens vilja. Skolans anmälningsleder då inte sällan till en motanmälan från den som angivits som gärningsman. Ett scenario som inte heller har sin motsvarighet på 1980-talet är att skolan anmäler bägge parter i ett slagsmål som misstänkta gärningsmän respektive offer. Dessa slagsmål räknas som två olika misshandelsbrott i den officiella statistiken. Nedan återges ett par exempel ur materialet.

Under en idrottslektion råkade Y och X i ett våldsamt slagsmål. /.../ Ingen av pojkarna har tidigare slagits eller bråkat i skolan. Båda var ledsna och ångerfulla efteråt. Skolan polisanmäler eftersom båda gick för långt och allvarligt kunde ha skadat den andre. (K 122081)

Bitr rektor har gjort en anmälan om ett slagsmål i korridoren på skolan. Där är X uppsatt som misstänkt för misshandel. Vid samtal med X och hans pappa ville de att en ny anmälan skulle upprättas där de anmälde Y för misshandel. Y var uppsatt som målsägande i den första anmälan. X pappa ville att det skulle stå rättvist i alla papper eftersom det var ett slagsmål mellan två pojkar och båda hade upplevt att när slagsmålet var över så var det över och ingenting mer skulle hända. (K 50314)

²⁸ Kategoriernas andel av ökningen har beräknats på följande sätt: differensen mellan period 2 och period 1 i respektive kategori delat med totaldifferensen.

²⁹ Skillnaderna mellan periodernas fördelning har prövats med hjälp av chi-2 (Walsh 1990, kap 9). I detta test har kategorin ”annat” exkluderats pga för små värden.

Det finns vidare tydliga förändringar i hur anmälan om misshandel går till. Från att tidigare främst ha handlat om att offret ensam eller tillsammans med sin familj besökte polisstationen sker från 1993 en klar ökning av anmälningar där polisen har registrerat en anmälan utan att ha personlig kontakt med målsägaren (tabell 5.4).

Tabell 5.4. Våld i skolan. Misshandelfallets anmälningssätt. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.

	1981-1992	1993-1997	Andel av ökningen
Besök på polisstation	67	39	21
Polis kallas till skolan	9	9	2
Annat (telefon, fax, polis befinner sig i skolan i undervisningssyfte)	14	51	77
Antal händelser	88	218	

$p < .01$

Det är också vanligare att polisen tar upp anmälningar när de befinner sig i skolan utan att först ha blivit kallade till skolan. Andelen fall där polisen kallas eller beordras till en skola för att ta upp en anmälan har minskat. Ett exempel ur materialet:

970313 höll jag /.../ Lag & Rätt lektion i åk 4 på Yskolan. Efter lektionen berättade en elev, X, att hon blivit slagen i underlivet av en skolkamrat. Enligt X var hon och Z osams och det slutade med att Z knäade henne i underlivet. Det blev ett blåmärke i ena ljumsken. X har inte besökt läkare för skadan. X vill inte att det blir polisanmälan mot Z eftersom hon vill att 'det skall vara ur världen'. /.../ Z ångrar sig och tycker att det var dumt gjort. (K 60517)

Vapen

Vapen förekommer i tolv procent av grundhändelserna.³⁰ Förekomsten av vapen har inte förändrats mellan perioderna (tabell 5.5).

Tabell 5.5. Våld i skolan. Förekomsten av vapen. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.

	1981-1992	1993-1997	Andel av ökningen
Inga vapen	86	88	90
Vapen förekom	14	12	10
Antal händelser	97	233	

³⁰ Förekomst, och i synnerhet användning, av vapen, leder ofta till att händelsen rubriceras som grov misshandel. Dessa anmälningar ingår inte bland de 331 skolhändelserna utan analyseras separat längre fram.

När vapen förekommer används de till att skada offret i hälften av fallen. I den andra hälften används de enbart som hot eller inte alls. Antalet fall av skolvåld där vapen använts för att skada offret är alltså få (7 st 1981-1992, 13 st 1993-1997). De vanligaste vapnen är trubbiga föremål som pinnar, klubbor, knogjärn respektive skjutvapen (d.v.s. luftpistol/luftgevär). Av speciellt intresse är användningen av knivar eftersom det ofta sägs i den allmänna debatten att ”knivvåldet” blivit allt vanligare bland unga. Antalet brotts handlingar där knivar och andra stickvapen (t.ex. sax, flaska) använts för att skada offret är få. I *hela* materialet (d.v.s. de 768 grundhandlingarna om ”ungdomsvåld”, samt *alla* anmälningar om grov misshandel 1981-1997) hittades 20 fall, 8 på 1980-talet och 12 på 1990-talet (sex av dessa 20 fall inträffade i skolan varav fem på 1990-talet). En rimlig tolkning utifrån de små skillnaderna som finns i absoluta tal mellan 1980- och 1990-talet är att vapenanvändningen inte förändrats (se också Persson m.fl. 1995, 78ff).

Hur allvarliga är de anmälda misshandelsfallen?

I tabell 5.6 redovisas de anmälda misshandelsfallens art. Två tredjedelar av det anmälda skolvåldet består av handlingar som inte gått längre än till ”slagsmål”. De riktigt allvarliga brotten utgör, som förväntat, en liten del av de anmälda misshandelsfallen. Det finns tydliga skillnader mellan perioderna. Andelen misshandelsfall har halverats (från 51 till 26 procent). Den kraftiga ökningen av polis-anmälda misshandelsfall i skolan under 1990-talet består till nästan 90 procent av fler fall av lindrigt våld och slagsmål.

Tabell 5.6. Våld i skolan. Beskrivning av misshandelns karaktär. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent.

	1981-1992	1993-1997	Andel av ökningen
Lindrig	8	15	19
Slagsmål	41	59	70
Misshandel	43	24	12
Allvarlig misshandel	8	2	0
Antal handlingar	86	218	

$p < .01$ ³¹

Den vanligaste skadan är synliga skador som rodnader och blåmärken (tabell 5.7). I en tredjedel av anmälningarna uppges smärta utan synliga skador. Omkring fem procent av misshandelshändelserna har resulterat i allvarliga skador som t.ex. hjärnskakning eller fraktur. Det har inte skett några signifikanta förändringar av skadebilden.

³¹ För de allvarliga fallen understiger förväntat värde 5 i en av cellerna.

Tabell 5.7. Våld i skolan. Beskrivning av offrets skador. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent. (Internt bortfall=14%)

	1981-1992	1993-1997	Andel av ökningen
Smärta men inga synliga skador	33	34	35
Synliga skador, näsblod	48	49	49
Annan blodvite	12	12	12
Allvarliga skador	7	5	3
Antal händelser	82	204	

Sjukvårdsvariabeln uppvisar en snarlikt fördelning (tabell 5.8). I drygt två tredjedelar av fallen har offret inte uppsökt sjukvård. I uppemot 30 procent av händelserna har offret besökt sjukvården. I åtta procent har akut- eller mer ingripande sjukvård varit nödvändigt. Det finns en tydlig tendens i materialet till att andelen fall där sjukvård varit nödvändigt minskat. Detta gäller i synnerhet de allvarligare fallen. Merparten (ca 80%) av ökningen utgörs av brott som lett till lindriga skador.

Tabell 5.8. Våld i skolan. Sjukvårdsbehov. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent. (Internt bortfall=17%)

	1981-1992	1993-1997	Andel av ökningen
Ingen sjukvård nödvändig	42	56	65
Eventuellt uppsöka vård/ träffat skolsystem	21	17	14
Uppsökt sjukvård	24	22	21
Akutvård/legat kvar på sjukhus	14	5	0
Antal händelser	81	194	

$p < .05^{32}$

I tabell 5.9 redovisas slutligen en kombination av de tre variabler som beskriver misshandelns svårhetsgrad. De fall som bedömts som allvarliga *i någon av* dessa variabler har klassats som allvarliga. Dessa är sammanlagt 36 fall eller 13 procent av alla händelser. Som lindrigast kategoriserades de händelser som inte var allvarligare än ”slagsmål”, som inte ledde till blodvite eller tandskada *och* som inte krävde sjukvård. Dessa händelser utgör 45 procent av materialet. Resterande händelser, 42 procent, är de fall som *antingen* kategoriserats som ”misshandel”, blodvite *eller* sjukvård. De allvarliga händelserna uppvisar en klart minskad

³² För de allvarliga skadorna understiger förväntat värde 5 i en av cellerna.

andel. Tendensen i materialet är att ju lindrigare misshandelsfall desto större är ökningen av anmälningarna (tabell 5.9).³³

Tabell 5.9. Våld i skolan. Misshandelns grovhet. Kombination utifrån misshandelns karaktär, skador och sjukvårdsbehov. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent. (Internt bortfall=17%)

	1981-1992	1993-1997	Andel av ökningen
<i>Lindrigt våld</i> ; ”slagsmål” som lett till blåmärken och ingen sjukvård	33	49	61
<i>Våld</i> ; ”misshandel” eller blodvite eller sjukvårdsbesök	46	41	37
<i>Allvarligt våld</i> ; ”allvarlig misshandel” eller allvarlig skada eller akutsjukvård	21	10	2
Antal händelser	80	194	

p < .01

5.3.3. Anmälningar om grov misshandel

Som nämnts tidigare har *samtliga* anmälningar om grov misshandel (d.v.s. brottskoderna 0373, 0374, 0383 och 0384) i Stockholms stad samlats in. Mellan 1981-1997 anmäldes 86 brott. Fem av dessa saknas i materialet (6% externt bortfall). Drygt hälften (43 av 81) av anmälningarna handlar om vuxnas våld mot barn. Mindre än en tredjedel utgörs av våld mellan barn och ungdomar (22 av 81). Resten (12 av 81) är bortfall pga felkodningar. I tabell 5.10 redovisas fördelningarna i de viktigaste variablerna. De absoluta talen beträffande grov misshandel är små och kräver därför en försiktig tolkning. Antalet anmälda fall av grov misshandel mellan ungdomar har ökat från åtta under 1980-talet till fjorton på 1990-talet. En stor del av ökningen ligger på år 1997 då det anmäldes sex händelser. I tabell 5.10 finns en tendens som påminner om det som redovisats ovan för misshandelsanmälningarna. Anmälningar från skolan finns inte i materialet från 1980-talet. Skillnaderna mellan 1980- och 1990-talet ligger i första hand i de variabler som beskriver de lindrigaste händelserna. Under 1980-talet är det exempelvis bara en av de åtta anmälda brotts handlingarna som kan beskrivas som ett ”slagsmål” där skadorna inte blev värre än synliga blåmärken. På 1990-talet återfinns fem sådana fall.

³³ Wikströms (1990) studie av misshandelsanmälningar i Stockholm 1970, 1980 och 1987 kommer fram till motsvarande slutsats.

Tabell 5.10. Polisanmälningar om grov misshandel mot 7-14 åringar där gärningsmannen varit yngre än 21 år. 1981-1997, Stockholm stad. Antal grundhändelser i absoluta tal. Urval av variabler.

	1981-1989	1990-1997
Anmält av offer	8	6
Anmält av skolan	-	4
Inträffat i skolan	2	6
Inträffat ute på gata, torg, gård	5	5
Ingen vapenförekomst	3	8
Vapenförekomst	5	6
Vapen skadar offret	5	5
Kniv skadar offret	3	3
”Misshandel”/”allvarlig misshandel”	5	9
Ej mer än synliga skador	1	5
Blodvite/allvarlig skada	6	8
Uppsökt sjukvård/akutsjukvård	4	6
Antal händelser	8	14

5.4. Sammanfattning av delstudiens resultat

Studien visar att de anmälda fallen av skolvåld har ökat kraftigt, från omkring 6 per år i början av 1980-talet till cirka 50 i mitten av 1990-talet. Drygt 660 fall där minderåriga varit offer för våld i skolan har anmälts till Stockholmspolisen åren 1981-1997 (eftersom varannan anmälan samlats in kan de 331 skolhändelserna i princip multipliceras med två). Detta blir i genomsnitt 40 misshandelsfall per år, eller ungefär en brottshändelse per skolvecka. Analysen visar att en stor del av dessa fall handlar om slagsmål där skadorna av misshandeln uppgår till rodnader och blåmärken som inte kräver sjukvård. Samtidigt visar andra undersökningar att mindre än var femte niondeklassare som utsatts för sådant våld som föranlett besök hos sjuksyster, tandläkare eller läkare, polisanmält händelsen (Ring 1998). Ser man till gärningsmannasidan visar Ward (1998) att endast nio procent av de ungdomar som begått misshandel, som ledde till att offret fick blodvite eller annan skada, uppgett att de ”upptäckts” av polis. Det absolut vanligaste scenariot vid våld mellan ungdomar är ett fall av lindrigare misshandel som inte rapporteras och där gärningsmannen följaktligen inte blir känd för rättsväsendet. Det är alltså sannolikt att en stor mängd ”skolvåld” förekommer varje dag i Stockholm utan att det anmäls till polisen. Med andra ord är skolvåldets mörkertal (fortfarande) mycket stort. Ett stort mörkertal behöver inte nödvändigtvis utgöra ett problem när utvecklingen skall beskrivas. *Detta förutsatt att man kan anta att mörkertalet varit stabilt.* Det finns dock flera resultat i det analyserade materialet som antyder att vi inte kan förutsätta detta.

För det första kan det konstateras att den tendens som kunde skönjas i genomgången av tidningen *Skolvärlden*, d.v.s. en förändrad syn på polis-anmälning av de våldshändelser som inträffar i skolan, har fått sitt avtryck i polis-anmälningarna. Under 1980-talet var det mycket ovanligt (totalt 19 fall) att skolor i Stockholms stad polisanmälde elever för misshandel. Åren 1981-89 återfinns inte ett enda av skolan anmält fall som i denna studie bedömts som lindrigt. Antalet lindriga fall under 1990-talet är 21, d.v.s. fler än det som skolorna totalt anmälde under 1980-talet.

För det andra har det skett tydliga förändringar i anmälningsrutinerna. Under 1990-talet anmäls allt fler fall genom telefonsamtal eller skrivelser (fax från färdiga mallar). Skolans representanter behöver under senare delen av 1990-talet inte slösa bort tid på att besöka polisstationen. Detta är sannolikt en förändring som gjort det lättare att anmäla.

För det tredje är det tydligt att ökningen av anmälningarna inte är jämnt fördelad efter händelsernas svårhetsgrad. Tendensen är att ju grövre misshandelsbrott desto mindre är ökningen av anmälningarna. I materialet har vi sett minskningar av andelen polisanmälningar där offret misshandlats, där offret råkat ut för hjärnskakning eller andra allvarliga skador och där akutsjukvård eller en längre sjukhusvistelse varit nödvändigt. Den kraftiga ökningen av det synliga skolvåldet förklaras istället av att fler lindriga våldshändelser anmäls. En tolkning skulle kunna vara att skolvåldet, tvärtemot den gängse bilden, inte blir ”grövre och grövre” utan istället ”allt lindrigare”. Denna förklaring förutsätter dock att det inte finns ett givet positivt samband mellan lindrigt och grovt våld. En mer rimlig tolkning av delstudiens resultat är därför att anmälningsbenägenheten ökat.³⁴

³⁴ Socialstyrelsens (1998a) genomgång av barnvårdsanmälningar till socialtjänsten visar på en kraftig ökning av anmälningar från skolan 1993-1997. Slutsatserna påminner om denna studies. D.v.s. andra orsaker än en faktisk ökning av antalet barn som får illa framträder som de mest sannolika förklaringarna till de ökade anmälningarna. Socialstyrelsen pekar bl.a. på ändrade registreringsrutiner, större uppmärksamhet och anmälningsbenägenhet, intensifierat samarbete mellan socialtjänst och skola samt en omdefiniering av problemet. Det sistnämnda innebär att problem som tidigare uppfattades som interna skolproblem i takt med resursminskningen i skolan börjat uppfattas som ett barn- och familjeproblem och därmed övervälrats till andra myndigheter.

6. Diskussion

Studien har visat att antalet anmälningar över misshandel mot 7-14-åringar ökat mycket kraftigt, i synnerhet under skolmånader. Anmälningar av grov misshandel uppvisar inte någon motsvarande ökning. Antalet för misshandel misstänkta minderåriga har sannolikt ökat mer än motsvarande anmälningar. Allt detta antyder en ökad anmälningsbenägenhet. De lägesbeskrivningar som 1990-talets lärare och skolledare ger uttryck för i *Skolvärlden* motsvaras tämligen väl av de beskrivningar som görs i början av 1980-talet. Detta betyder att förekomsten av våld och ordningsstörningar inte är något nytt och specifikt för 1990-talets svenska skola. Skillnaden ligger snarare i att de våldshandlingar som tidigare sköttes internt inom skolan under 1990-talet i större utsträckning har kommit att ses som en polisangelägenhet. Stockholmsmaterialet över misshandelsanmälningar visar slutligen att den kraftiga ökningen av det synliga ”skolvåldet” huvudsakligen utgörs av lindriga slagsmål. Dessa händelser anmäls under 1990-talet framförallt av skolan genom telefonsamtal eller fax. Det mer allvarliga våldet mellan skolungdomar utgör på 1990-talet en klart mindre andel av det anmälda våldet än det gjorde på 1980-talet. Undersökningens frågeställningar kan därför besvaras på följande sätt:

1. De anmälda fallen av våld i skolan har ökat mycket kraftigt 1981-1997. Ökningen är speciellt stor åren 1993-1997. Detta beror i allt väsentligt på att en stor mängd lindriga fall tillkommit. Mot bakgrund av tidigare forskning om dold våldsbrottslighet är en rimlig tolkning att detta mönster uttrycker en förändring av mörkertalet snarare än skolvåldets faktiska utveckling.

2. Undersökningen visar att reaktionen på det våld och de ordningsproblem som sker i skolan har genomgått en förändring åren 1980-1997. Under första delen av 1980-talet var det långt ifrån självklart att skolan skulle reagera genom att kontakta polisen. Skolan sökte istället att hantera situationen internt. På 1990-talet märks en tendens där ordningsproblem alltmer blivit en polisfråga och inte något som skolans personal skall ägna sig åt.

6.1. Ungdomsvåldets utveckling...

Denna undersökning visar att anmälningsbenägenheten för våldshandlingar mellan ungdomar i skolmiljö har ökat. Vad betyder detta för den mer generella diskussionen om ungdomsvåldets utveckling de senaste decennierna? I tabell 5.11 redovisas de misshandelsanmälningar i Stockholmsmaterialet som rör *våld som inte ägt rum i skolan*.

Tabell 5.11. Ungdomsvåld exklusive våld i skolan. Misshandelns grovhet. Kombination utifrån misshandelns karaktär, skador och sjukvårdsbehov. Polisanmälningar om misshandel mot 7-14 åringar. 1981-1997, Stockholm stad. Procent. (Internt bortfall=18%)

	1981-1989	1990-1997	Andel av ökningen
<i>Lindrigt våld</i> ; "slagsmål" som orsakat blåmärken och ingen sjukvård	43	52	56
<i>Våld</i> ; "misshandel" eller blodvite eller sjukvårdsbesök	41	41	41
<i>Allvarligt våld</i> ; "allvarlig misshandel" eller allvarlig skada eller akutsjukvård	16	7	2
Antal händelser	88	269	

$p < .05$

Ökningen av de misshandelsfall som inte skett i skolan förklaras, precis som skolvåldet, framförallt av en ökning av det lindrigaste våldet. Det allvarligaste våldets andel uppvisar en halvering under 1990-talet. Det intressanta med dessa misshandelsfall är att de i huvudsak anmäls av offret eller dennes föräldrar. Detta betyder att förändringen av anmälningsbenägenheten med största sannolikhet inte är isolerad till skolan, även om effekten kanske är tydligast där. Den officiella statistiken över misshandelsbrott där ungdomar är inblandade blir därför svårtolkad. I klartext betyder detta att det är mer eller mindre ogörligt att utifrån misshandelsstatistiken bestämma i vilken mån den kraftiga ökningen av anmälningar de senaste decennierna kan förklaras av en förändrad brottsbenägenhet bland ungdomar i Sverige, snarare än av en förändrad anmälningsbenägenhet avseende ungdomsvåld. De uttalanden som görs på olika håll, framförallt i media, om kraftiga ökning av ungdomsvåldet utifrån brottsstatistiken måste således betraktas som svagt underbyggda. Mot denna bakgrund finns det istället anledning att vända sig till de indikatorer på våldsbrottsutvecklingen som i mindre utsträckning kan antas påverkas av förändrad anmälningsbenägenhet. Dessa utgörs framförallt av olika frågeundersökningar och statistik över dödligt våld.

I Stockholm har man sedan 1972 frågat samtliga elever i årskurs nio (d.v.s. huvudsakligen 15-åringar) om deras drogvanor.³⁵ Sedan 1987 frågar man också om elevernas utsatthet för våld. Av dessa undersökningar framgår att skolungdomar i Stockholm varken uppger att fler har misshandlats, att fler misshandlar eller att de bevittnat fler våldsbrott åren 1987 - 1996 (Qvarnström & Mårtensson 1996). Statistiska centralbyrån (SCB 1995b) har sedan 1978 frågat

³⁵ Bortfallet ligger kring 6 procent vilket kan betecknas som acceptabelt då det rör sig om totalundersökningar. Drogvaneresultaten i dessa undersökningar följer de trender som CAN:s nationella studier redovisar vilket också antyder att studierna är av godtagbar kvalitet.

ett urval av ungdomar i åldrarna 16-24 år om utsatthet för våld. Dessa undersökningar visar framförallt ökning av den subjektiva upplevelsen av hot om våld.³⁶ Den mer konkreta utsattheten, i synnerhet det allvarligaste våldet, uppvisar däremot en mer stabil utveckling (SCB maskintabeller). Alkoholkonsumtion och våld anses generellt vara nära kopplade (se t.ex., Lenke 1990; 1997; Wikström 1985), därför kan ungdomsfylleriets utveckling ses som ytterligare en indikator. I diagram 5.7 presenteras dessa serier tillsammans. Intressant att notera är självfallet det faktum att ungdomsfylleriet inte är mer utbrett på 1990-talet än på 1970-talet. Detta torde betyda att den mängd av ungdomsvåldet som kan kopplas till alkoholberusning inte har ökat de senaste decennierna.

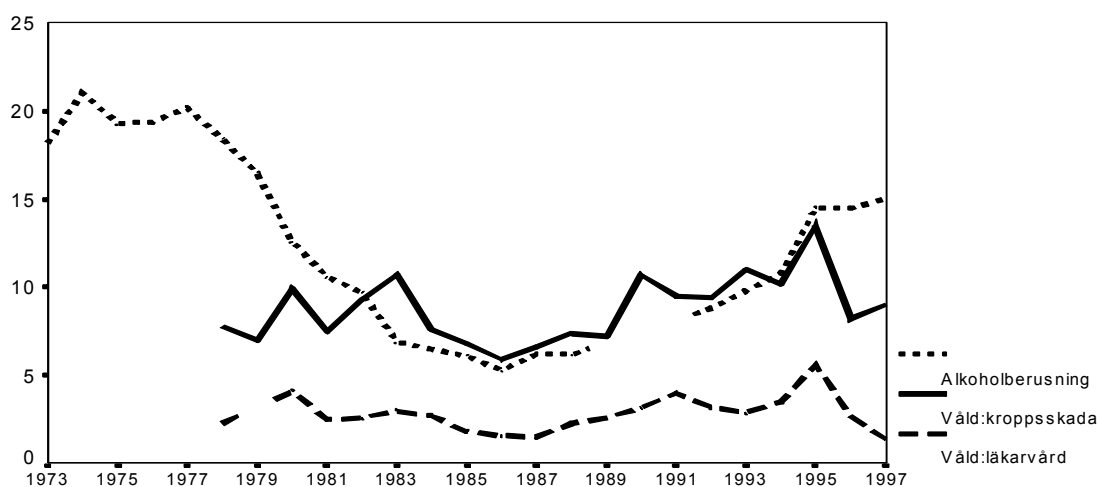

Diagram 5.7. Mönstrande pojkar (ca 18 år) som berusar sig varje vecka 1973 - 1997, 16-24 åriga pojkar som utsatts för våld som leder till kroppsskada respektive läkarvård 1978-1997. Källa: CAN; SCB.

Statistiken över dödligt våld ses ofta som den säkraste indikatorn på våldsbrottslighetens utveckling eftersom den har ett litet mörkertal. Utvecklingen av dödligt våld kan därför utnyttjas för att verifiera utvecklingen av våldsbrott med större mörkertal. Det dödliga våldet visar sedan 1970-talet varken ökning eller minskning vad gäller antalet unga gärningsmän (Rying 1999) eller antalet unga offer (Karlberg 1997).

Sammantaget ger de alternativa indikatorerna en väsentligt annorlunda bild än brottsstatistiken. Eftersom de förstnämnda i mindre utsträckning påverkas av ett minskande mörkertal är det inte orimligt att tolka den kraftiga ökningen av det anmälda ungdomsvåldet under de senaste decennierna som en kraftig minskning

³⁶ Frågan om hot lyder: "har du därutöver blivit utsatt för hot eller hotelser om våld som var farliga eller så allvarliga att du blev rädd?" (SCB 1995b:434).

av ungdomsvåldets mörkertal. Det finns kort sagt inte mycket utanför den reaktionskänsliga brottsstatistiken som indikerar en kraftig förändring av antalet ungdomar som utsätts för eller som utsätter andra för våld.

6.2. ...och samhällets reaktion på våld

Hur skall då en förändrad reaktion gentemot skolvåld tolkas? Är det en reaktionsutveckling som följer den reella eller den uppfattade problemutvecklingen? Vilken roll spelar den ideologiska striden i samhället för hur problemet beskrivs? Dessa frågeställningar är inte enkla att besvara.³⁷ Avslutningsvis vill jag ändå kortfattat behandla dessa frågor utifrån undersökningens resultat. I avhandlingens slutkapitel diskuteras reaktionsförändringen mer utförligt.

Under 1990-talet har det alltså skett en dramatisk ökning av polis-anmälningar mot minderåriga skolelever. Skolan står för en betydande del av denna ökning. Den uppenbara objektivistiska förklaringen vore att detta är en direkt följd av problemutvecklingen bland Sveriges skolelever. Som har visats ovan är det emellertid mycket som talar för att ökningen av anmälningarna inte styrts av den reella utvecklingen av ungdomars våldshandlingar. En giltig förklaring utifrån ett objektivistiskt perspektiv skulle emellertid kunna vara att skolan fått mindre resurser och därför lämnar över problem till andra myndigheter istället för att hantera dem själva (se Socialstyrelsen 1998a, där ”övervältring” nämns som en av orsakerna till de ökade anmälningarna).

Under det senaste decenniet har ”det ökande ungdomsvåldet” fått stor genomslagskraft i den offentliga debatten. En förklaring utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv är att den större uppmärksamheten, bland många både inom och utom skolan, uppfattats som en avspegling av den verkliga utvecklingen. Om sedan denna utveckling sannolikt inte sett ut på detta sätt spelar egentligen en mindre roll. När kriminologer har sådant stort besvär med att komma fram till en enhetlig tolkning av utvecklingen, är det svårt att begära av skolpersonal att den skall ha en ”korrekt” bild av helheten. På detta sätt kan den (mer eller mindre felaktigt) förmedlade bilden av en ständigt ökande ungdomsbrottslighet faktiskt ses som den reella. I allt väsentligt blir i alla fall reaktionerna desamma som om de styrts av en verklig ökning av ungdomsvåldet.

Ovanstående innebär emellertid också att de bilder av den svenska skolan som återges av framför allt media inte bör uppfattas som objektiva beskrivningar av verkligheten, utan som bilder med ideologisk innehåll. Uppfattningen om vad skolan är, eller skall vara, är i hög utsträckning en politisk fråga. I en undersökning från Skolverket framgår att

³⁷ Det finns en omfattande diskussion om detta inom kriminologin, se t.ex. Hall m.fl. 1978; Sparks 1992; Young 1994.

Skolan är ett politisk/ideologiskt ”hett” område, och vi kan se att det finns klara skiljelinjer i inställningen till vad som är viktigt i skolan, men också till hur väl skolan lyckas, mellan sympatisörer till de tre största politiska partierna (Söderberg 1997:36).³⁸

Englund (1995) och Schüllerqvist (1995) menar att det under 1980-talets senare del sker en ideologisk förskjutning i samhällets skolpolitik, från socialdemokratisk betoning av ”jämlighet” till konservativ betoning av ”individuell valfrihet” och ”fasta kunskaper”. Denna ideologiska förskjutning är inte isolerad till skolpolitiken. Boréus (1994) har beskrivit ”högervågens” intåg i den offentliga debatten under 1980-talet.

Reaktionsförändringen kan därför också förstås utifrån en generell ideologisk förskjutning i samhället. Inom social- och kriminalpolitiken har denna glidning bl.a. lett till förändrad syn på gärningsmannen som offer för dålig uppväxt och problematiska omständigheter, till en ”värsting” som väljer att misshandla andra människor (Tham 1995; Sarnecki 1996:152ff; Qvarsell 1996). Stämplingsperspektivets tveksamhet gentemot ingripanden från myndigheter har ersatts av ett kontrollteoretiskt perspektiv där tidiga, tydliga och konsekventa åtgärder uppfattas som viktigt för det brottsförebyggande arbetet (se t.ex. Ds 1996:59; Sarnecki 1993). Ett förhållande i föreliggande undersökning som antyder att en ideologisk förskjutning spelat in i reaktionsförändringen är att samtidigt som våldet varit mer eller mindre stabilt, har uppfattningen att ”skolvåldet ökar” funnits inom skolan åtminstone sedan 1980. Det vill säga långt innan reaktionsförändringen äger rum. Detta pekar på att reaktionen gentemot ordningsproblem till åtminstone en viss del kan ses som oavhängig såväl den verkliga som den uppfattade utvecklingen, och istället ses som ett uttryck för rådande ideologiska synsätt.³⁹

³⁸ Ett tydligt exempel på skolfrågans politiska laddning i media är bemötandet som en skolforskare får i DN när han kritiskt granskat chefredaktör Bergströms bevakning av skolfrågan. Forskaren avfärdas som den ”ledande ideologen bakom svensk flumskola.” (DN 990111) Den stora uppmärksamheten kring skolproblemen under våren 1998 hade också delvis sitt ursprung i en lobbyingkampanj från Lärarnas riksförbund. Ett av målen för kampanjen var att ”förstärka den oro som vi vet finns i landet” (DN 980818). En del i detta arbete utgjordes av negativa beskrivningar av ordningsproblem och brottslighet hos skolelever.

³⁹ Ett exempel på den aktuella ”tidsandan” i slutet av 1990-talet är hur den liberala tidningen Expressen uppmärksammade ett fall där en lärare dömdes för misshandel och därför riskerade avsked. Läraren hade dömts för misshandel av en elev tidigare och han erkände själv att han brukade tappa kontrollen någon gång per år (SvD 981228). I det aktuella fallet slog läraren en trettonårig pojkes huvud mot svarta tavlan för att han kastat en bibel. Det faktum att pojken far hade iransk bakgrund föranledde också läraren att utbrista i rasistiska tillmälen. Denna händelse ledde till flera helsidesartiklar i Expressen. Läraren porträtterades som en ”favoritmagister” som höll ordning och reda i en skola fylld av ordningsproblem (Expr 981124). På nästkommande dags första sida slår tidningen fast att ”en bra lärare är sträng”, samtidigt anser tidningens läsare att ”det daltas för mycket i skolan” (Expr 981125) Läraren hänvisar för övrigt

Den kraftiga ökningen av för misshandel polisanmälda elever förklaras sannolikt inte av en motsvarande problemutveckling. Bland flera tänkbara förklaringar har jag här valt att peka på en kombination av tre interagerande faktorer; samhällsideologi, medias bilder samt faktiska förhållanden. På en strukturell nivå påverkar ideologiförskjutningen i samhället synen av vilka åtgärder som anses vara lämpliga när barn och ungdomar gör sig skyldiga till våldshandlingar. Nära kopplat till detta är de bilder som media förmedlar av ungdomsbrottslighet i allmänhet och skolans ordningsproblem i synnerhet. Denna uppmärksamhet leder till uppfattningen att problemet ständigt är ökande. Slutligen finns det faktiska förhållandet att skolan har mindre resurser och därför ”övervältrar” problem till andra myndigheter istället för att som tidigare hantera dem internt.

Slutord

Polisanmälningar av minderåriga som orsakar problem i det dagliga skol-arbetet har kommit att ses som en konstruktiv snarare än destruktiv åtgärd. Skolans sätt att administrera dessa anmälningar ger ett intryck av att man önskar markera ett officiellt ogillande. Ett problem är att det är oklart i vilken mån polis-anmälningar mot minderåriga verkligen är ett uttryck för ett större ansvarstagande gentemot skolbarns ordningsproblem. I dagsläget finns inte tillräcklig kunskap om vad som i praktiken händer med minderåriga barn som polisanmäls samt hur effektivt detta är (Socialstyrelsen 1998b:15, Lindström 1996:30ff, se också BRÅ 1999).⁴⁰ I den mån polisanmälan mot minderåriga barn skall ses som en brottsförebyggande åtgärd vore det rimligt att utvärdera dess effektivitet.

själv till folkets stöd apropå förbudet mot barnaga ”Den här lagen har inget stöd hos folket, de vill ha en auktoritet.” (SvD 981228)

⁴⁰ Hallström (1998) visar i en studie dels att det inte existerar någon enhetligt förfaringssätt beträffande polisens utredningar av minderåriga, dels att hanteringen av minderåriga i vissa polismyndigheter innehåller ytterst tveksamma inslag. I en intervju med en kriminalinspektör framgår t.ex. att ”Lägst i ålder som gripits hos dem är vad B känner till, 9 år. Det är inte ovanligt att gripande sker av unga vid t.ex. snatterier. De körs då hem till bostaden eller alternativt till polishuset där de sätts i ’väntarrest’, alltså i väntan på att bli förhörda. B förklarar att de i och för sig inte direkt låses in (minderåriga får inte förvaras i polisarrest eller i låst utrymme enligt LUL, lagen om unga lagöverträdare, min anmärkning) men de placeras i ett större rum med stängd dörr. Den angränsande korridorrens dörr är dock låst och man kan inte komma vidare.” (Hallström 1998:26)

Kapitel 6

Avslutande diskussion

1. Avhandlingens slutsatser

Avhandlingens fyra empiriska kapitel har på olika sätt behandlat frågan om ungdomsbrottslighetens utveckling. Kapitel 2 visade att den svenska ungdomsbrottsligheten inte ökat kontinuerligt under efterkrigstiden. Data visar att antalet unga brottslingar ökar de första decennierna efter andra världskrigets slut. Vid början av 1970-talet bryts denna trend och vi har därefter sannolikt en stabilisering av ungdomsbrottsligheten. En inte orimlig tolkning av existerande data är till och med att antalet ungdomar som begår brottsliga handlingar minskat de senaste decennierna.

I kapitel 3 undersöktes i vilken mån den svenska utvecklingen har sin motsvarighet i andra liknande europeiska länder. Slutsatsen är att flera länder visar på en utveckling som liknar den svenska, låt vara att avmattningen i de flesta länderna inträffar något senare än i Sverige. Ungdomsvåldet skiljer sig dock från den generella brottsutvecklingen. Under 1990-talet uppvisar de flesta ländernas kriminalstatistik en mycket kraftig ökning av antalet unga som registreras för våldshandlingar.

I kapitel 4 analyserades den uppmärksamhet som ungdomsbrottsligheten fått i svensk dagspress under efterkrigstiden. Såväl uppmärksamheten som beskrivningen av ungdomsbrottsligheten har genomgått förändringar sedan 1950-talet. Särskilt viktig är den stora uppmärksamhet som ungdomsvåldet fått från och med 1986 eftersom denna kan ha förändrat synen på vad som är en ”anmälningsbar” våldshandling.

I kapitel 5 studerades skolvåldets utveckling samt reaktionens betydelse för det synliga våldet. Under slutet av 1980-talet sker en förändring i skolans syn på våld och framförallt den reaktion som elevs våldshandlingar bör mötas av. Under 1990-talet ökar antalet anmälda ”skolvåldsfall” kraftigt. Huvudförklaringen är ökad anmälningsbenägenhet från skolorna.

Resultaten från kapitel 4 och 5 antyder sammantagna att de uttalanden som görs på olika håll, framförallt i media, om kraftiga öknings av ungdomsvåldet måste betraktas som svagt underbyggda. Mot en bakgrund av förändrad anmälningsbenägenhet bör de källor som är mindre känsliga för denna förändring, t.ex. offerundersökningar, ges tolkningsföreträde framför brottsstatistiken. En genomgång av olika frågeundersökningar ger en väsentligt annorlunda bild än brottsstatistiken. Varken ungdomars självrapporterade våldsbrottslighet eller utsatthet

enligt offerundersökningar uppvisar entydiga ökning. Därtill har även det dödliga våldet varit på en stabil nivå de senaste decennierna. Det finns kort sagt inte mycket utanför den reaktionskänsliga brottsstatistiken som indikerar en kraftig förändring av antalet ungdomar som utsätts för eller som utsätter andra för våld.

Avhandlingens huvudresultat är att det skett en förändring av reaktionen gentemot ungdomar som begår brottsliga handlingar. Reaktionsförändringen kommer till uttryck i såväl en kraftig ökning av polisanmälningar mot barn och ungdomars våldsutövning som i medias överdrivna bilder av ungdomsbrottsligheten. Diskrepansen kan ytterligare illustreras med förändringarna i kriminalpolitiken.

Något förenklat kännetecknades de första decennierna efter andra världskriget av behandlingsoptimism. Brottspåföljden skulle främst se till person och mindre till brottet. Vedergällningstanken var perifer. Det rådde konsensus om hur kriminalpolitiken skulle föras. Samtidigt som problemen ökade framfördes krav på större förståelse och humanism. På 1970-talet fanns en politisk vilja att undvika institutionsplaceringar och tvångsvård i så stor utsträckning som möjligt (Svensson 1998). Under 1970-talet kan man se en tydlig minskning av antalet frihetsberövade ungdomar (diagram 6.1). Efter lång debatt avskaffades påföljden ungdomsfängelse år 1980. Ungdomsvården skulle enligt den nya socialtjänstlagen (1982) vila på frivillighet och samförstånd. Tvångsåtgärder medgavs i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Dessa tvångsåtgärder skulle dock följa socialtjänstlagens intentioner och således utgå från vad som var bäst för den unge. Ingridandet skulle inte grundas på intresset av samhällsskydd eller annat liknande skäl (Svensson 1998).

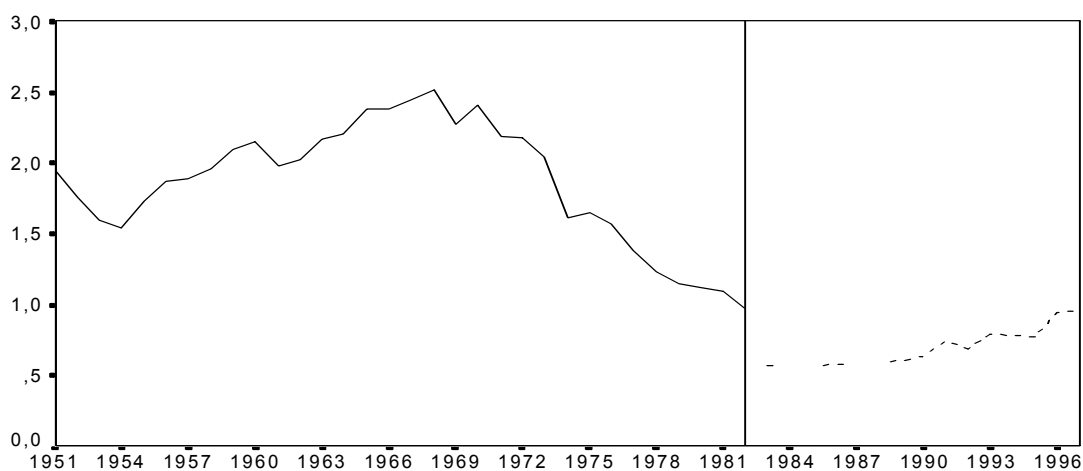

Diagram 6.1.¹ Ungdomar (15-20 år) intagna på ungdomsvårdsskola (eller motsvarande) eller fängelse vid en viss given dag, 1951-1982 och 1983-1997. Per 1000 inv.

¹ Det är svårt att göra en beräkning av hur antalet unga i anstalt utvecklats för hela efterkrigstiden. von Hofer har sammanställt den serie som diagrammet bygger på för åren 1951-

Under 1980-talet sker en utveckling från behandling mot straffvärde (Tham 1995). Kriminalpolitiken blir alltmer föremål för partipolitisk profilering (Victor 1995). Under 1980-talet blir också ungdomsväldet föremål för stort massmedialt intresse. De försök med alternativ till traditionella reaktionsformer (t.ex. ungdomsfängelse) som gjordes utifrån socialtjänstlagens direktiv om frivillighet och samförstånd kritiserar häftigt i media. Ett exempel är de båtresor som unga brottslingar skickas iväg på. Vid ingången till 1990-talet uppfattas inte arbete på en båt som en tillräcklig signal från samhället mot ungdomsbrottslingarna. Vården av de unga lagöverträdarna beskrivs i termer av ”lyxsemester och belöning för värstingar” (se t.ex. DN 890527; Expressen 900627). Samhällets ingripanden motiveras inte heller längre med att den unge har behov av vård eller behandling utan det är den brottsliga handlingens straffvärde som blir utgångspunkten för fastställandet av påföljden (SOU 1993:35). Att tydligt manifesteras för såväl den brottslige som för omvärlden att lagöverträdelser inte tolereras kommer under 1990-talets krisår att uppfattas som allt viktigare. Vedergällningstanken är inte längre perifer. Under andra halvan av 1980-talet skedde sålunda flera revideringar av LVU. Det uttryckliga syftet var att göra samhällets reaktion snabbare och tydligare. 1993 presenterade Ungdomsbrottskommitténs sina förslag på reaktion mot ungdomsbrott vilka kortfattat gick ut på att samhällets reaktioner skall vara fasta och tydliga samt syfta till att garantera medborgarnas rättsskydd (SOU 1993:35). Överlämnandet av unga lagöverträdare till vård inom socialtjänsten fick ny utformning ”så att de straffrättsligt motiverade kraven på förutsägbarhet, konsekvens och proportionalitet ges ett större utrymme” (Ds 1997:32:76).² Under 1990-talet har antalet frihetsberövade ungdomar börjat öka igen (diagram 6.1; se också Lindström 1998).

En viktig, och samtidigt svårbesvarad, fråga är hur denna diskrepans mellan brottsproblemets utveckling och reaktion skall kunna förstås. Avslutningsvis diskuteras några möjliga förklaringsfaktorer.

1982. Serien är publicerad i SCB 1992:27. Där påpekas att data för 1980-talet är otillförlitliga. Därför har här en ny sammanställning gjorts för perioden 1983-1997. Ulf Thorsson på SCB har hjälpt mig med data över antalet ungdomar som den 31/12 befinner sig på särskilt ungdomshem. Uppgifter om antalet ungdomar i fängelse avser den 1 mars och är hämtade från den officiella kriminalvårdsstatistiken.

² Från den 1 januari 1999 har Statens institutionsstyrelse SiS ansvaret för de ungdomar under 18 år som döms till det nya påföljden sluten ungdomsvård. Tiden för sluten ungdomsvård skall bestämmas efter brottets straffvärde.

2. Förklaringar till reaktionsförändringen

2.1. Brottsutvecklingen?

Den mest uppenbara förklaringen till reaktionsförändringen vore självfallet att reaktion på brott är en enkel funktion av brottsutvecklingen. Detta är också den ståndpunkt som företrädare för en objektivistisk synsätt framför allt skulle framhålla. Som nämnts ovan visar dock avhandlingens olika studier (främst kapitel 2 och 5) att denna förklaring inte utgör ett fullgott svar.

2.2. Massmedia och moralisk panik?

Stanley Cohens *Folk Devils & Moral Panics* (1972) myntade begreppet moralisk panik vilket fått enorm genomslagskraft i forskningen om reaktion på avvikande beteende. Cohen analyserade uppmärksamheten kring de oroligheter som uppstod mellan olika ungdomsgrupper vid en semesterort i England. Han menar att massmedia skapade och förmedlade en förvrängd bild där ungdomar beskrevs som långt mer våldsamma än vad de faktiskt var. Denna överdrivna bild ledde till en situation som Cohen valde att benämna moralisk panik. Cohen menar att moralisk panik är något som samhället drabbas av då och då. Föremålet för uppmärksamheten kan vara något helt nytt eller något som funnits länge utan att ha uppmärksamats. Massmedia spelar en avgörande roll genom att vara den institution som förmedlar den stereotypiska bild vilken reaktionen sedan bygger på. Vid en moralisk panik mobiliseras samhällets ”rättänkande” aktörer för att ta avstånd från den beskrivna ”folk fienden”, därmed synliggörs också samhällets moraliska gränser. Forskarna inbjuds till att leverera sakkunniga uttalanden om orsaker och lösningar. Från ansvariga krävs handlingskraft något som tenderar att resultera i nya reaktionsformer som sägs motverka det aktuella problemet. I vissa fall kan sedan problemet försvinna ur blickpunkten och glömmas bort och i andra fall kan paniken leda till omfattande förändringar i såväl lagstiftning som i hur samhället ser sig självt. Avgörande för en moralisk panik är en reaktion som är tydligt oproportionerlig i förhållande till det aktuella problemet (se också Hall m.fl. 1978:16; Goode & Yehuda 1994:36). I den kriminologiska litteraturen hittar man idag en mängd exempel på förhållanden som analyserats utifrån moralisk panik begreppet.

I kapitel 1 nämndes att Ohlsson (1997:49, 214) i sin avhandling om konstruktionen av den hotfulla ungdomen utnyttjat begreppet för att förklara bakgrunden till den stora uppmärksamhet kring ungdomsvåldet under 1986. Ohlsson lyfter speciellt fram mordet på Olof Palme som en orsak till den ökade känsligheten för våld. Som Åkerström (1996:227) påpekat är detta en klassisk förklaring utifrån en moralisk panik ansats. Kan uppkomsten av en moralisk panik kring ungdomsbrottslighet i allmänhet och ungdomsvåld i synnerhet vara en förklaring till reaktionsförändringen?

Det finns förhållanden som pekar i den riktningen. Flera av de kännetecken som Cohen beskriver passar in på den stora uppmärksamheten kring ungdoms-våld som beskrivs i kapitel 4. Uppmärksamheten blossade upp plötsligt och media erbjöd en känsloladdad bild för allmänhet och ansvariga att reagera på. Samtidigt finns det flera problem med denna förklaring. I kapitel 3 framgår att flera länder i Europa under 1980-talet redovisat en kraftig ökning av antalet unga som registreras för våldsbrott. I våra skandinaviska grannländer kan man exempelvis se en motsvarande förhöjd uppmärksamhet/känslighet kring denna fråga under slutet av 1980-talet (Kutchinsky 1991;1992; Balvig 1995:71; Olaussen 1995). Den norska kampanjen mot ”våldet” som Sandven (1998) analyserar skulle sannolikt lika väl kunna gälla Sverige eller Danmark. Detta antyder att en nationell moralisk panik orsakad av Palmemordet inte är en fullgod förklaring. Dessutom tillkommer ett uppenbart problem med själva begreppet, nämligen frågan om överreaktion (panik). Det är framförallt på denna punkt som begreppets förklaringsvärde blir problematisk. När kan uppmärksamhet sägas ha övergått till att vara en moralisk panik? Hur vet man att de reaktioner en företeelse möter är överdrivna och oproportionerliga? Riskerar man inte att hamna i en relativistisk fälla: finns det inte nästan alltid värre problem att peka på som inte får den uppmärksamhet det förtjänar?

Waddington (1986) har i en uppmärksammat artikel behandlat detta problem. Hans utgångspunkt är Hall m.fl. (1978) moderna klassiker *Policing the Crisis*. Boken behandlar uppkomsten av ”de nya gaturånen” (mugging) i England. Huvudfrågan är varför det uppstod en stor uppmärksamhet kring denna s.k. nya brottslighet just vid denna tidpunkt (1972-73). Waddington menar att kärnan i Halls m.fl. resonemang är ett antagande om att det inte fanns någon grund för uppmärksamheten. Genom att utnyttja samma data som Hall m.fl. visar han dock att situationen 1972-73 inte kan karaktäriseras som mer stabil än tidigare, vilket Hall m.fl. hävdar.³ Waddington menar att brottsutvecklingen bäst kan beskrivas som en mer eller mindre linjär ökningstrend. Utvecklingen var därför, enligt honom, sådan att det åren 1972-73 fanns fog för oro och engagemang. Detta betyder att det grundläggande kriteriet för moralisk panik - bristande proportionalitet - inte kan sägas gälla. Kvar finns därför, menar Waddington, bara ett icke mätbart, värdeladdat begrepp.⁴ Goode & Ben-Yehuda (1994:43f) försöker

³ Problemets kärna hänger samman med hur brottsutvecklingen beskrivs. Hall m.fl. väljer att ange den procentuella förändringen. De tolkar en minskande relativ ökning som visades en mindre dramatisk brottsutveckling. Waddington menar dock att en sådan beskrivning är felaktig. Den relativa förändringen påverkas av en ökande bas vilket ger ett intryck av en avtagande brottslighet. En mer korrekt beskrivning bör, enligt Waddington, istället utgå från den absoluta förändringen (j.f.r. debatten om den svenska ekonomins utveckling, Korpi 1992).

⁴ Waddingtons kritik beträffande beskrivningen av brottsutvecklingen är alltså befogad. Att hävda att reaktionen är ”at odds with the scale of the threat” (Hall m.fl.:17) är problematiskt. Samtidigt tycker jag att Waddingtons kritik delvis missar målet eftersom moralisk panik

lösa detta problem genom att lyfta fram olika kriterier som skulle kunna indikera att överreaktion råder. De lyckas dock inte heller att undgå problemet kring vad som skall anses vara en rimlig respektive panikartad reaktion. Sandven (1998) påpekar att uppmärksamheten kring brottslighet regelmässigt präglas av moralism. Om nu moralism är regeln blir det problematiskt att skilja ut vissa tillfällen som moralisk panik när det bara handlar om en starkare variant av den gängse "samtalsformen".

Kritiken mot begreppet moralisk panik är alltså delvis befogad. På grund av fokuseringen på enskilda händelser, som Palmemordet, respektive det problematiska i att bestämma om en reaktion är panikartad, utgör inte moralisk panik en helt lyckad förklaring till reaktionsförändringen. Samtidigt innebär denna tveksamhet inför begreppet inte att det främst är den "verkliga" brottsutvecklingen som förklarar uppkomsten av en reaktion. Viktigare är *uppfattningen* av hur den "verkliga" brottsutvecklingen ser ut. Om den bild som förmedlas är att ungdomsbrottsligheten ökar, att ungdomsvåldet blir allt grövre, så är det detta som blir den "verklighet" som kräver en reaktion, något som t.ex. Ohlsson (1997) förtjänstfullt visar.

I dagens samhällen har massmedia en nyckelposition beträffande förmedlingen av "verklighetsbilder" (Peterson & Carlberg 1990). Medias uppmärksamhet är därför sannolikt en viktig delförklaring till reaktionsförändringen. Massmedieforskning har pekat på att nyheter om brott p.g.a. dessa händelsers uppenbara nyhetsvärde länge utgjort en viktig del av nyhets-rapporteringen (Pollack 1996). En skillnad mot förr är dock självfallet det ökande flödet av olika nyhetsmedia (Mathiesen 1985). Vi kan nu från vårt vardagsrum följa polisens arbete med att fånga brottslingar mer eller mindre i direktsändning vilket inneburit en såväl kvalitativ som kvantitativ förändring av uppmärksamheten kring brottslighet (Sparks 1992). Allt detta antyder att en del av förklaringen bör sökas på lokal nivå hos själva massmedia som *aktör*. Samtidigt är det uppenbart att innehållet i medias nyhetsförmedling inte är frikopplad det omgivande samhället, dvs massmedia är också en *arena* (Peterson & Carlberg 1990). I kapitel 4 visades att medias uppmärksamhet av ungdomsvåld ökade vid mitten av 1980-talet men också att beskrivningen av ungdomsbrottsligheten ändrat karaktär genom att den

begreppet egentligen inte är nödvändigt för att fullfölja det syfte som Hall m.fl. uppställt. Waddingtons beskrivning av en linjär brottsutveckling utgör ingen förklaring till varför gaturånen vid en viss given tidpunkt börjar uppfattas som ett samhällsproblem. Författarna var också förberedda på den typ av kritik som Waddington levererade. "No doubt someone will shortly write the book telling us exactly how many 'muggings' were perpetrated, who were the victims and whom the aggressors. Our account attempts, not to shore up a shaky set of starting propositions, but to interrogate the matter from its most problematic side. Why does society react to 'mugging' as it does, when it does? To what, exactly, is this a reaction?" (Hall m.fl. 1978:183)

blivit mindre förstående och mer straffande. Detta är en förändring vars förklaring sannolikt bör sökas utanför massmedia.

2.3. Ungdomsbrottslighetens rasifiering?

Sverige har under 1900-talet genomgått en strukturell förändring vad gäller befolkningssammansättningen. Från att ha varit ett utvandringsland har Sverige under efterkrigstiden blivit ett invandringsland (Molina 1997:100). Längre dominerades denna invandring av människor från de nordiska grannländerna. Vid mitten av 1970-talet ändrade invandringen karaktär genom en påtaglig ökning av den utomnordiska flyktinginvandringen. En stor del av dessa människor har hamnat i städernas minst attraktiva bostadsområden (Molina 1997). Att dessa områden också är drabbade av mer sociala problem och brottslighet än andra områden är sedan länge känt inom den kriminologiska forskningen (Shaw & McKay 1942; Wikström 1990). Molina visar i sin avhandling att det under senare år finns en tendens till vad hon kallar för "rasifiering" av boendet i Sverige. Konkret innebär detta att den samhällsliga segregation som tidigare byggde på socio-ekonomiska förhållanden delvis kommit att ersättas av en segregation på etniska grunder. De problematiska bostadsområdena förknippas i allt större utsträckning med begreppet "invandrare" istället för "arbetarklass". Frågan är om ungdomsbrottsligheten gått igenom en motsvarande "rasifiering" och om detta i så fall också kan vara en förklaring till reaktionsförändringen.

Att individer med "invandrarbakgrund" är överrepresenterade bland de som registreras för brott i Sverige har varit känt länge (Sveri 1973). "Invandrades" brottslighet har dock sedan slutet av 1970-talet blivit ett återkommande debattämne i Sverige (von Hofer m.fl. 1998; Petterson 1998). I debatten om ungdomsbrottslighet är det i synnerhet "invandrarungdomars" våldsbrottslighet som uppmärksammas. Bråk mellan ungdomar med "invandrar-" respektive "svensk" bakgrund har i media mer eller mindre beskrivits som ett "lågskaligt raskrig" mellan etniskt homogena "gäng" (Expressen 970218; se också Ohlsson 1997). Petterson (1998) visar emellertid i en undersökning av ungdomsvåld i Stockholm att några sådana "etniska gäng" inte existerar och att faktorer som boendeort och var man går i skolan sannolikt har större betydelse än etnicitet vid val av medgärningsman. När ungdomar med "svensk" respektive "invandrarbakgrund" tillfrågas om brottslighet framgår dessutom att det inte finns några skillnader vad beträffar att ha begått brottsliga handlingar (Martens 1992, Ring 1999). Enligt von Hofers m.fl. (1998) analys av kriminalstatistiken ligger "invandrarungdomarnas" överrepresentation på omkring 2,0 (d.v.s. andelen lagförda är dubbelt så stor som förväntat av deras andel av befolkningen). För våldsbrott är överrepresentationen större nämligen 3,0. Detta kan förefalla som stora skillnader men om de jämförs med de överrisker som presenterats i kapitel 1 för ungdomar gentemot vuxna respektive pojkar gentemot flickor, är de inte anmärkningsvärda.

Det är därför intressant att ställa denna i debatten så uppmärksammade överrepresentation i kriminalstatistiken mot skillnaderna mellan individer från olika samhällsklasser (tabell 6.1).

Tabell 6.1. Skillnader i registrerad brottslighet. Överrisker efter social klass (Wikström 1987:18) respektive etnicitet (von Hofer m.fl. 1998:75).

Brott	Överklass	Arbetarklass	Svenskar	Invandrare
Brottsbalksbrott	1.0	2.9	1.0	2.0
Våldsbrott	1.0	4.4	1.0	3.0

På grund av skillnader mellan de olika undersökningarna bör inte jämförelsen dras för långt.⁵ Vad som dock kan utläsas är att det finns ett lika stort utrymme för media att diskutera brottslighet i termer av ”lågskalig klasskamp”. Vad som egentligen mäts med en etnicitetsvariabel är alltså inte klart. Är det betydelsen av biologisk eller kulturell bakgrund och dess påverkan på brottslighet? Eller är det snarare den socio-ekonomiska betydelse som det innebär att ha ett ursprung från ett annat land än Sverige i dagens svenska samhälle? Ålund (1995:17) menar att kopplingen mellan brottslighet och etnicitet är ett ”.../förkrympt och farligt sätt att lägga ut dimridåer, bakom vilka sociala åtskillnader, ojämlikhet och segregering utanförskap döljs.” Det förhållande att en stor del av ”invandrarungdomarna” är födda i Sverige och således i allt väsentligt är ”svenskar”, gör det rimligt att anta att det bakom överrepresentationen för ”invandrarungdomar” finns en påverkan från faktorer som social klass, bostadssegregering, marginalisering och stigmatisering snarare än etnicitet i sig.

Oaktat detta kvarstår det faktum att brottsproblemet i allt större utsträckning kommit att sammankopplas med ”de främmande” (se Kyvsgaard 1998 som noterar motsvarande tendens för Danmark).⁶ En hypotes är därför att fokuseringen på gärningsmännens etnicitet riktat intresset på vilken *sorts människor* brottslingar är snarare än från vilken *social kontext* de kommer från. För reaktionen på ungdomsbrottslighet kan detta tänkas ha betydelse genom att skillnaden mellan ”Vi” - de laglydiga, och ”De andra” - brottslingarna, har blivit påtagligare. Med större avstånd minskar såväl möjligheterna som behovet av förståelse. Toleransen kan därmed tillåtas minska.⁷

⁵ Jämförelsen haltar självfallet på grund av skillnader i data och undersökningsperiod. Data över social klass och brott gäller de personer som föddes 1953 i Stockholm. Vid undersökningstillfället 1979 hade de hunnit bli 25-26 år. Data över etnicitet gäller individer upp till 29 år i hela landet år 1993.

⁶ Enligt en SIFO mätning anser en klar majoritet av ”svenska folket” att ”en stor del av brottsligheten beror på invandrarna” (SvD 980121).

⁷ Diskriminering inom rättssystemet p.g.a. etnicitet är en känslig fråga. Systematiska studier av detta saknas i Sverige. Å ena sidan har enskilda studier antytt att någon diskriminering inte

2.4. Högervåg och välfärdsstatens legitimitetskris?

Åkerström (1996) menar att den stora uppmärksamhet ”våldet” fått sedan mitten av 1980-talet snarare än att vara panikartad kan beskrivas som målrationell. Våldet utgör stoff i politiska kampanjer, i organisationers profilering, i enskilda befattningshavares karriärer. Uppmärksamhet av våldsbrottslighet tenderar därmed att bli ett strategiskt verktyg i den offentliga debatten. Ohlsson noterar i sin tur (1997:214) att den stora uppmärksamheten kring ungdomsvåldet inträffar under en period då tron på välfärdssamhället börjat vackla. Härmed antyds en förklaring där ideologiska och strukturella förhållanden tillåts samspela.

Boréus (1994) visar i sin avhandling att de senaste decenniernas svenska samhällsdebatt har präglats av en nyliberal ”högervåg” vars utgångspunkt till betydande del utgjorts av kritik av den socialdemokratiska välfärdsstaten. Habermas ([1976] 1984) har diskuterat uppkomsten av denna legitimitetskris för välfärdsstaten. Enligt Habermas krävde legitimiteten av efterkrigstidens demokratiska samhällssystem en politik som begränsade den fria kapitalismens avvisningar. Detta skedde framförallt genom en konjunkturdämpande politik där staten tog allt större åtaganden inom ekonomin. Av stor vikt var utbyggnaden av den sociala tryggheten, vilken på välfärdsstatens legitimitet vilar. Härigenom uppstod dock ett dilemma, menar Habermas. Staten var tvungen att dra på sig stora ekonomiska bördor som endast kunde finansieras genom en ekonomisk tillväxt som samtidigt var avhängig en allt friare kapitalistisk marknadsekonomi. Detta skapade i sin tur problem som välfärdsstaten åtagit sig att mildra. Resultatet blir ett behov av kontinuerlig tillväxt av såväl det ekonomiska som det politiska och administrativa systemet. Om staten inte lyckas med att lösa detta dilemma, något som påtagligt försvårats av bland annat den ökade avregleringen av ekonomin, då kan en legitimitetskris inte undvikas, enligt Habermas. Som en konsekvens av detta kan det hävdas att det blivit viktigare för makthavarna att hitta vägar att undvika, eller åtminstone begränsa, legitimitetsbortfallet. En möjlighet som står till buds är att förflytta det offentliga samtalets fokus till arenor där legitimitetsvinnande handlingskraft är möjlig att påvisa. En hypotes är att brottsligheten och kriminalpolitiken har blivit en sådan arena.

synes föreligga. Bergström & Sarneckis (1996) studie antyder att omhändertaganden för vård avgörs av problembilden och inte av ungdomars etnicitet. von Hofer & Tham (1991) visar att givet misstanke om brott så lagförs utländska medborgare i samma utsträckning som svenskar. Å andra sidan visar en vittnespsykologisk studie att det finns en klar tendens att vittnen pekar ut invandrare som gärningsmän oaktat gärningsmannens etnicitet (Lindholm & Christianson 1995). En av slutsatserna i studien är dessutom att ”/.../vittnen uppfattar en gärningsman som mer klandervärd om denne har en annan etnisk grupp tillhörighet än vittnet.” (s. 35). En utredning från Socialstyrelsen (1995) visar att det finns en tendens att invandrarungdomar jämfört med svenska oftare placeras på institution än familjehem. Motsvarande tendens redovisas i en studie av påföljder gentemot kraftigt brottsbelastade ungdomar (Claesson & Granlund 1999). Risker att ungdomar med utländsk bakgrund placerades på särskilt ungdomshem var tre gånger högre än för svenska ungdomar.

Som nämnts ovan analyserar Hall m.fl. (1978) den plötsliga uppkomsten av "gaturån" som samhällsproblem. De argumenterar för att förklaringen snarare än brottsutvecklingen hänger samman med en legitimitetskris för den brittiska välfärdsstaten. För Hall m.fl. utgör förmedlandet av ideologi en grundbult i förståelsen av varför brott och straff blev en så uppmärksam fråga i brittisk debatt under 1970-talet. Betydelsefullt för Hall m.fl. är Gramscis tes om att effektiv maktutövning främst sker genom samtycke och inte genom underkastelse och tvång. När en samhällsklass lyckas skapa och genom staten förmedla ett värdesystem som upprätthåller de för dem positiva maktförhållandena som ett universellt system menar Gramsci att det råder *hegemoni*. Under en hegemonikris kommer statens maktutövning att skifta från samtycke till mer auktoritativ tvång. Enligt Hall m.fl. kan medias betydelse för skapandet av legitimitetsvinnande samtycke svårligen överskattas i det moderna informationssamhället (se också Herman & Chomsky 1988; Peterson & Carlberg 1990; Bourdieu 1998). Rapporteringen kring brott och straff utgör här en viktig del eftersom avvikande handlingar är synnerligen lämpliga för att åskådliggöra samhällets konsensus. Vi kan "alla" vara överens om att brottsliga handlingar är förkastliga. Brottsrapportering kännetecknas därför av en avsaknad av debatt och alternativa definitioner. Detta medför att temat *brottsligheten som hot mot samhällsordningen* är ett där den allmänna opinionen förhållandevis enkelt kan mobiliseras. Författarnas tes är att välfärdsstaten hamnade i en legitimitetskris i takt med den engelska ekonomins stagnation. Välfärdsstaten utsattes samtidigt för en allt kraftigare ideologisk kritik. Kraven på lag och ordning formulerades som stående i motsatsställning till välfärdsstaten och dess tillåtande jämlikhetsideologi. Här kom medias uppmärksamhet på brottsligheten att spela en betydelsefull roll som förmedlare av verklighetsbilder som legitimerade en mer auktoritativ roll av staten.

Garland (1996) menar att kriminalpolitiken under de två senaste decennierna karaktäriseras dels av en marknadsekonomisk modell med inriktning på "rationell handläggning" av brottsproblemet i moderna samhällen. Dels av en "hysterisk" lag och ordning strategi. Den förstnämnda inriktningen är i linje med marknadsstatens betoning på individernas eget ansvar över sin livssituation. Brottsligheten ses som en mer eller mindre oundviklig risk som hänger samman med samhällsutvecklingen och något som vi alla måste ta vårt ansvar för. Medborgarna skall inte förlita sig på att staten kan lägga ut hur mycket offentliga resurser som helst på att förhindra varje enskilt brott. Eftersom denna administrativa politik förs mot en bakgrund där statens förmåga att garantera socio-ekonomisk trygghet minskat uppstår ett legitimitetsproblem. Staten förmår inte leverera det folk förväntar sig - trygghet. Härmed uppstår också utrymmet för en symbolisk lag och ordning politik. Det andra som karaktäriserar vår tids kriminalpolitik är därför, enligt Garland att brottsproblemet politiserats och börjat utnyttjas för att skapa en illusion av handlingskraft.

Enligt O'Malley (1999) kan de två delvis motsägelsefulla huvuddragen i nutida kriminalpolitik som beskrivs av Garland förstås utifrån en ideologisk "högergång". Denna högergång bygger på två politiska traditioner, den social-konservativa och den nyliberala, som delvis står mot varandra men som har haft som gemensamt projekt att tränga undan den socialdemokratiska välfärdsstatens värden. Enligt O'Malley betonar den socialkonservativa inriktningen en stark stat, moralfrågor samt lag och ordning. För nyliberalismen är individens frihet och förmågan till rationellt handlande en överordnad princip, här finner man grogrunden för den mer marknadsinriktade politiken. Kriminalpolitiken kommer därför under en högergång att pendla mellan dessa två inriktningar, å ena sidan den rationellt "innovativa" å den andra den moralistiskt "nostalgiska".

Henrik Thams analyser (1995, 1998, 1999) antyder att "högergången" och välfärdsstatens legitimitetskris utgör viktiga beståndsdelar i förståelsen av den svenska kriminalpolitikens utveckling. Tham menar att kriminalpolitiken inte enbart skall ses som en effekt av de allmänpolitiska förändringarna i samhället utan också som ett medel att påverka denna utveckling. Kriminalpolitiken har å ena sidan utgjort en strategisk arena för nyliberal kritik mot välfärdsstaten. Viktiga värden i marknadsstatens - ansvar och individualism - har här kunnat lyftas fram som brottsförhindrande samtidigt som välfärdsstatens grundtanke - jämlikhet - kan anklagas för att vara brottsalstrande (Tham 1995, 1998). Å andra sidan har socialdemokratin i takt med att utrymmet för att lösa de problem som politiken traditionellt haft mandat för avtagit, också funnit användning för uppmärksamheten kring brottsproblemet (Tham 1999).⁸

Enligt min mening är det därför sannolikt att reaktionsförändringen också kan förstås mot bakgrund av å ena sidan de strukturella förändringar som påverkat vad som är möjligt för makthavarna att göra, vilket kommit att delvis urholka statens legitimitet inför medborgarna. Å andra sidan av en ideologisk "högergång" som påverkat den svenska offentliga debatten. Brottsproblemet har på grund av "högergången" och välfärdsstatens legitimitetskris fått en allt större betydelse som en arena, till skillnad från den traditionella socio-ekonomiska, att visa handlingskraft i. Att göra något mot "den ökande ungdomsbrottsligheten" uppfattas som ett sätt att vinna tillbaka en del av den förlorade legitimiteten för makthavarna.⁹ Sammantaget kan därför politiseringen av kriminalpolitiken ses som tänkbar förklaring till reaktionsförändringen kring ungdomsbrottsligheten.

⁸ I ledarartikeln "Ungdomsvåldet måste stoppas" ger socialdemokratiska Aftonbladet ett bra exempel på detta. De skriver: "Den socialdemokratiska regeringen är något av "världsmästare" på att lösa arbetslösheten och den ekonomiska krisen. Nu måste samma kraft och allvar satsas på kampen mot våldet och för ett samhälle som präglas av omtanke och lugn och ro på gator och i tunnelbanan." (Aftonbladet 890208)

⁹ Ett bra exempel är förslaget om att EU gemensamt skall bekämpa ungdomsbrottslighet som lanserades vid EU:s justitieministermöte i Åbo av delegaterna från Danmark, Storbritannien och Sverige. Brittiska inrikesministern förklarar utspelet på följande vis: "- Vi har ju tre EU-

Avslutningsvis vill jag kort peka på några problem med denna användning av kriminalpolitiken. För det första finns en risk att man med uppmärksamheten kring brottsproblemet, med Habermas ord (1984:146), ”lyckas se till att sådana frågor som kunde radikalisera det borgerliga samhällets värdeuniversalism alls inte uppkommer”. För det andra finns en uppenbar risk att en stor uppmärksamhet kring brottslighet i kombination med betoningen på lag och ordning leder till ökad stigmatisering av de grupper som kommit att förknippas med brottsproblemet, t.ex. ungdomar och invandrare. För det tredje, slutligen, kan en oavsedd konsekvens av statens fokusering kring brottsbekämpningen bli förlorad snarare än vunnen legitimitet. I den mån medborgarna uppfattar brottsligheten som ett av de allvarligaste samhällsproblemen, ett problem som dessutom p.g.a. massmedia anses bli allt allvarligare, har man också skapat sig ett legitimitetsproblem som inte fanns tidigare. Statens legitimitetskris riskerar därmed att bli tydligare snarare än tvärtom. Den uppenbara faran är att en sådan situation leder till att utrymmet för en humanistiskt kriminalpolitik blir än mindre.

skeptiska befolkningar och då har vi ansvar för att göra tydligt hur EU kan hjälpa folk i deras vardag.” (SvD 990917)

Summary

Juvenile Delinquency as a Social Problem Trends, media attention and societal response

During the postwar period, juvenile delinquency has been viewed as a steadily increasing problem. On a more or less daily basis, the mass media present us with images of widespread property crime, violent offending, uncontrolled drinking and increasing levels of drug abuse among today's young people. In Sweden, juvenile delinquency has become one of the central issues for both criminologists and social commentators. In the political arena, references to the shallowness of youth are used to symbolise all that is wrong with contemporary society. This raises the rather obvious question of the extent to which the youth of today can be viewed as "worse" than their counterparts from earlier periods. The primary aim of this doctoral thesis is to describe the evolution of juvenile delinquency as a social problem during the postwar period. In doing so, particular attention will be focused on the last three decades. A number of questions are raised in association with this objective: How has the number of actively delinquent juveniles developed over time in Sweden? Is the longitudinal development of juvenile crime levels in postwar Europe best described in terms of a continuous, linear trend? To what extent and in what ways have the mass media focused attention on the issue of juvenile delinquency? How are we to explain the dramatic increases in the levels of registered juvenile violence?

These and a number of other questions are explored in the four studies which comprise the empirical component of this thesis. I begin with an examination of the concepts and definitions used in the study of juveniles and delinquency and with a discussion of the theoretical perspectives associated with the treatment of juvenile delinquency as a social problem. The final chapter discusses how the principal finding – namely that there has been a change in the way society reacts to crimes committed by young people – ought to be understood.

Chapter One deals briefly with the terms "juvenile" and "delinquency". Both these concepts are difficult to define since their content and character are not self-evident. In the context of the thesis, juveniles are generally defined as persons between the ages of fifteen and twenty. The delinquency concept has been defined using a traditional legalistic perspective, although the various studies included in the thesis are informed by an awareness of the role played by responses to crime in determining what will be regarded as a criminal offence in purely legalistic terms at any given time. In addition, the term "juvenile delinquency" means a great deal more than simply crimes committed by young people, as is witnessed by the fact that crimes committed by adults are rarely, if ever, referred to as "mature delinquency". In social discourse more generally we

find a striking tension between the different ways of looking at youth. Youth is seen both as threatening and as holding promise for the future. The youth of a society constitute the social group with its finger on the pulse of social change, something which is often seen in a positive light, although this can also lead to their becoming a symbol for all the problems associated with the ongoing process of societal transformation. The concept of juvenile delinquency functions as a channel for some of the anxiety associated with the age in which we live. This is exemplified by the recurrent image of every new generation of youth as being “worse than ever before.”

Since 1975 the number of juveniles convicted of theft has fallen in Sweden, whilst the level of violent offending has increased. Official statistics thus present a somewhat contradictory picture of trends in juvenile crime. This is primarily due to the fact that official statistics are not a direct reflection of real crime trends, but ought rather to be seen as a “social construct.” Official statistics nonetheless play a central role in the production of criminological knowledge, constituting an important source of data on the structure of crime, on crime trends, and on the variations in offending patterns associated with gender, class and ethnicity. This thesis problematizes the information provided by official statistics concerning trends in juvenile crime.

Two theoretical perspectives dominate the field of social problems. The traditional perspective views social problems as an expression of concrete adverse social conditions. The alternative view emphasizes that the emergence of social problems is closely linked to the development of collective definitions, rather than to the actual extent and evolution of the problem itself. Among the central issues are the questions of how social problems arise and how they are described, as well as what kind of responses and solutions are formulated. These two perspectives can be referred to as objectivism and constructivism respectively. This thesis advocates an understanding based on a contextual constructivism which can be seen as a compromise position lying between these two perspectives. This contextual constructivist perspective can be seen in part as a challenge to the objectivist view that the attention which becomes focused on social problems is more or less a function of the harm associated with the problems in question. At the same time it takes issue with the strict constructivist position which views as uninteresting from a research point of view the concrete reality behind the discourse on which the analysis is focused. This latter perspective excludes questions such as: Are the images presented actually correct? And who are the moral entrepreneurs involved and what are their motives? Such questions are clearly of sociological interest and are in addition to be deemed fully relevant on the basis of the original constructivist texts. Contextual constructivism therefore studies both the rhetoric surrounding social problems and the cultural and social context in which the representations of problems are produced. The use and interpretation of official statistics in the

social problems rhetoric, the factors which affect the statistics associated with the problem in focus, and the discrepancy between statements about reality and the data relating to this reality that the researcher is able to collect are all of interest for example. The four empirical studies presented in this thesis all involve both a problematization of what we know about trends in juvenile delinquency and a simultaneous effort to arrive at some form of conclusion with regard to these trends.

Chapter Two comprises an analysis of the development of juvenile delinquency in Sweden. Swedish criminologists agree that the level of juvenile crime increased over the course of the three decades immediately following the Second World War. There are two alternative descriptions of subsequent developments, however. One of these sees juvenile crime as following an increasing linear trend, whilst the other describes the increasing trend as being broken, with this break being followed by a levelling off.¹ The principal question addressed is which of these alternatives best describes the trends in juvenile crime. The study's principal focus is on the period after 1975 and, in line with the debate among Swedish criminologists, it is limited exclusively to theft offences. The study is based on an analysis of official crime statistics, pertaining to both individuals suspected of offences and individuals convicted of offences, of victim surveys, insurance statistics and surveys concerning the alcohol and drug habits of young persons. One of the central arguments in the debate in Sweden has been that the falling clear-up rate reflects a similar fall in the risk of detection. To compensate for this, the statistical series relating to suspects and convictions have been adjusted upwards. This adjusted series can be seen as a worst-case scenario for the growth in the number of juvenile delinquents in Sweden. The study draws the following conclusions: Theft offences increased by around 40 per cent between 1975 and 1994. The statistics examined provide no support for the contention that the number of delinquent juveniles continued to increase unabated after 1975, however. Rather it is adult offenders who are more or less entirely responsible for the increase. The statistics do not allow for an exact determination of the actual trends in juvenile crime. The indicators suggest that at worst the numbers of juvenile offenders has remained more or less stable since the mid 1970s, whilst at best the number has diminished.²

Chapter Three contends that whilst comparative analyses of crime trends during the postwar period have shown increases in crime in virtually all West European countries, juvenile delinquency in Sweden has probably remained more

¹ See Diagrams 1.3 and 1.4.

² See Diagram 2.7. Theft offences, 1913-1994. Convictions concerning juveniles aged fifteen to seventeen, per 1000 of population. Original data (solid line), data adjusted upwards to compensate for reduced clear-up rates (broken line), as well as curves representing the linear trend and the broken linear trend.

or less stable since 1975.³ It is reasonable to ask whether this situation is something unique to Sweden, since the answer to this question is of interest both in theoretical terms and for crime policy. The study's aim is to describe the trends in juvenile crime in ten West European countries during the postwar period. The countries included are Denmark, Finland, England, Holland, Norway, Switzerland, Scotland, Sweden, (West) Germany and Austria, and the data comprises reports, articles and statistics. A literature search was made in a number of databases and to complement this a number of researchers and research institutes were contacted in most of the countries analysed. This research design involves validity problems since it is difficult to know the extent to which interpretations are being made on the basis of adequate descriptions of trends in the various countries. Briefly, the validity of the data can be considered to be rather poor for countries where the only available indicator is constituted of statistical series relating to individuals convicted of all criminal offences. In those cases where descriptions can be based on domestic studies which themselves constitute part of an ongoing debate on juvenile delinquency in the country concerned, and where several sources of data, including alternative statistics, are available, the validity can be considered somewhat better. On the basis of these criteria, the validity was judged to be reasonably good for Sweden, Norway, Germany, Denmark, Holland and England respectively, in descending order of merit. The validity is considered acceptable for Finland and Scotland, whilst in the case of Switzerland and Austria, the situation is somewhat more dubious.

The study concludes that in all the countries examined, juvenile crime increases sharply during the first decades of the postwar period (1950-75). After this point, however, a levelling off takes place over the decades which follow. *Thus the the postwar period is not characterized by an unbroken increase in the number of juvenile delinquents.* The exceptions are England, Germany and possibly also Finland, where the postwar increases seem to have continued more or less unabated throughout the period. This picture is reinforced by alternative statistical sources. In those countries where self report surveys have been carried out at a number of different points in time, the results from such surveys present a picture of stable trends. Again with the exception of England, the available victim survey data indicate that general crime trends have levelled off over the last fifteen years and that increases found in the official statistics may to some degree be the result of a rise in the propensity to report crime. As regards the increase that still requires an explanation once the rise in reporting propensities has been taken into account, the data from several countries indicate that this is accounted for by adults rather than juveniles. Adult crime trends over the last few decades are essentially different from those of juveniles in Denmark, Holland, Norway,

³ This study has been published in English in the *European Journal on Criminal Policy and Research* (1/99).

Switzerland and Sweden. All countries indicate rises in violent juvenile offending, however, particularly since the end of the 1980s. These increases are primarily accounted for by violent offences of a less serious nature. There are no indications that violence resulting in death has increased among juveniles. Nor is the picture of juvenile violence presented by alternative statistical sources entirely unambiguous, which means that interpretations of trends in violent juvenile offending are somewhat problematical. The chapter concludes with a discussion of the significance of the results for two of the dominant theoretical perspectives in criminology, these being the routine activities model and control theory. Since explanations based on both these perspectives usually make the assumption that juvenile delinquency has increased more or less continuously, there is clearly a problem. The question is whether certain factors, such as divorce rates, which the criminological literature has assumed can explain the postwar trends in juvenile crime do not have the effects that have been claimed for them, and whether others, such as the generation gap, quite simply do not exist in the way that they have been assumed to.

The aim of Chapter Four is to analyse the attention focused on juvenile delinquency in the Swedish daily press during the postwar period (1950-1994). The questions raised include press treatment of juvenile crime during this period, and the extent to which there has been a change in the attitude of the press towards the reporting of juvenile violence which may have had an effect on the propensity to report such offences. The criminological discourse surrounding juvenile crime trends is on the whole based on theft offences since it is these offences which by virtue of their great number determine the direction of such trends. Violent offences by juveniles have been the focus of an increasing amount of attention, however, and analyses of the trends in violent offending have to some extent drawn different conclusions. The central question is that of how we are to interpret the dramatic increase in the number of juveniles suspected and convicted of assaults over the last decade.⁴ Of considerable significance for the analysis is the fact that the major part of the violent offences committed by juveniles comprise assaults of a less serious nature. Violence resulting in death is very rare. Less serious violent juvenile offences are associated with a large dark figure of unreported offences. As a result of this extensive hidden criminality, small increases in the propensity to report are sufficient to have a considerable effect on the level of registered offences. An analysis of the attention focused on juvenile crime over time may thus have a significant contribution to make to the discussion surrounding juvenile crime trends. The method chosen was a content analysis of editorials. Two different models are employed to illuminate the empirical patterns found in the study, the one objectivist, the other constructivist.

⁴ See Diagram 4.1. Juveniles, aged fifteen to seventeen, convicted of assault, per 100,000 of population. 1913-1994.

The study draws the following conclusions. Firstly, whilst editorial interest in juvenile delinquency has varied over the years between 1950 and 1994, it is possible to identify three distinct periods. Up until the end of the 1960s there was considerable editorial interest in juvenile crime, which began to decline at the beginning of the 1970s. The following fifteen years witnessed a low level of interest in the subject of juvenile delinquency, a trend which was broken abruptly in 1986, as juvenile delinquency suddenly became a “hot topic”. This new editorial interest then continued more or less unabated until 1994. Secondly, there has been a change in the way juvenile delinquency is described. In the 1960s, the type of juvenile crime that editorials focused on was theft offences, and in particular car thefts. Twenty years later, attention on juvenile crime is more or less exclusively focused on violent offending. A number of sources indicate that 1986 represents the turning point with regard to the public focus on violent juvenile offending.⁵ Thirdly, the image presented of the typical young offender also changes at this point, and he is portrayed as cold, polite and unpredictable, assaulting others for kicks. This image is in turn replaced by that of the hardened young offender from whom society needs to protect itself. As young people are increasingly seen as “choosing” to offend rather than being “pushed” into it by force of circumstances, it naturally becomes more difficult to sympathise whilst indignation comes more easily. This suggests that the mid 1980s constitute a critical moment for the transformation of attitudes toward juvenile violence. Trends in those categories of crime statistics that are most sensitive to changes in reporting propensities, such as assault statistics, should be interpreted with caution. Sources which are less sensitive to these changes, such as victim surveys, should instead be given priority when analysing and interpreting trends in violent juvenile offending.

Chapter Five should be seen against the backdrop of the considerable attention focused on juvenile violence since the mid 1980s and on the dramatic increase in the number of juveniles convicted of assault during this same period. This latter factor is often exploited to support certain positions in the debates surrounding a number of social issues. Over the last few years, for example, “rising levels of violence in schools” have been cited as evidence of a school system in decline. I felt that violence in schools would constitute an interesting area for study where objectivist and constructivist perspectives could be employed to illuminate and discuss the wider question of trends in both violent juvenile offending and in the societal response to violence. The principal aim of Chapter Five is to analyse the evolution of violence in schools between 1980 and 1997 as well as the question of whether there have been changes in the way schools react to problems of violence and disorder more generally during this

⁵ See Diagram 4.3. Number of editorials on juvenile offending: violent offences (black) and theft offences (grey) 1950-1994.

same period. This study employed both quantitative and qualitative methods, and was carried out in three stages. The first stage involved an analysis of time series relating to assaults on children. Here the aim was in part to examine whether there was a pattern to the trends relating to violence in schools and in part to decide whether it was possible on the basis of official crime statistics to see if the dramatic increases can be attributed to real increases or to changes in the response to such offences. The second stage aimed to illustrate the ways in which attention had been focused on problems of violence and disorder in school during the period 1980 to 1997. Here the question of whether there has been a change in the view of how to respond to violence and disorder in school was examined by means of a content analysis of articles in a professional journal for school employees. The third stage involved a study of the contents of police reports relating to assaults against children in Stockholm, the aim being to describe possible changes in the kind of violence being witnessed in the school environment. The chapter closes with a discussion of trends in violent juvenile offending and of the societal response to violence based on the results from the study.

The first part of the study shows that the number of seven to fourteen year olds suspected of assault has increased more than tenfold between 1981 and 1997. During this period, the number of reports made during the months when children are in school has increased considerably, the increases in numbers of common assaults are not mirrored by a corresponding increase in more serious assaults, and the number of juveniles suspected of assaults increases more quickly than the number of reported offences. In all these related areas, the shift takes place around the end of the 1980s and the beginning of the 1990s. It is not possible on the basis of the crime statistics to say whether the substantial increase is the result of a behavioural change in the young people themselves, or a change in the response to such behaviour on the part of various authorities and the public in general.

The second part of the study shows that the period 1990 to 1997 has not witnessed any marked qualitative changes in portrayals of the disorder problems faced by schools. At least since 1980, the journal *Skolvärlden* (*School World*) has conveyed an image which presents schools as characterized by extensive violence, harrassment and vandalism, with teachers wanting to quit as a result, but such disorder problems are dealt with in the journal neither regularly or comprehensively. Over the course of the years 1980 to 1997, there are three identifiable periods where violence in schools receives a particularly large amount of attention. The increased focus on violence in two of these periods is related to two school-related murders (1980 and 1995), whilst the third has more to do with a general wave of attention focused on juvenile violence and on the question of the rights of teachers to intervene in conflict situations in particular (between 1986 and 1990). This suggests that attention is focused on violence in schools “reactively”, i.e. such problems are dealt with only as a result of extreme events,

or when they have become the object of attention in other arenas. Given the image of Swedish schools presented in the media, we might have expected the opposite to be the case. The reactivity of the schools journal, and the fact that so few editorials in this journal focus on the problem of violence, indicates rather that violence in school is not seen as a central concern by those working on a daily basis in the context of the Swedish school system. Finally, there is evidence of a change in attitudes towards violent acts in school and in the kind of responses that such acts ought to be met with. During the first half of the 1980s, a clear line is drawn between violent acts of a more serious and those of a less serious nature. As a rule, acts of a less serious nature would not be reported to the police, but would rather be dealt with internally by the school in question. The second half of the 1980s sees the emergence of a new position within the debate, which advocates contacting the police in the event of even less serious forms of disorder. During the 1990s this position becomes increasingly prominent. It is almost unanimously argued that the school itself should no longer decide what in fact constitutes a less serious offence, but should rather leave this judgement to the police. All things considered, the analysis of the schools journal indicates that responses to problems of violence and disorder in school underwent a transformation at the end of the 1980s and the beginning of the 1990s.

The third part of the study shows that reported cases of violence in schools have increased considerably. The data analysed indicate that the explanation for this rise is to be found in a change in the dark figure. It is clear that the increase in reporting is not evenly distributed across offences of varying degrees of seriousness. During the 1980s it was very unusual for schools in Stockholm to report pupils to the police for assault. A large proportion of the assaults reported during the 1990s, however, relate to fights where the injuries amount to no more than a few bruises which did not require medical attention. The tendency found is for the increase in reporting to be less marked the more serious the assault offences in question. The dramatic increase in the level of reported violence in schools is explained by increases in the number of reports of minor assaults. Between 1981 and 1989, there wasn't a single case of a school reporting an offence which would be judged as minor using the criteria employed in the study. During the 1990s, on the other hand, the number of minor offences reported by schools, exceeds the total number of reports made during the 1980s. In addition, there have been important changes in reporting routines. During the 1990s, an increasing number of reports are made over the telefon, or via fax using a standard report form. During the latter part of the 1990s, representatives for the schools have not had to waste time visiting the police station. This change has probably made it easier to report offences to the police.

Statements made by different sources, primarily in the media, about dramatic increases in juvenile violence, to the extent that they are based on official crime statistics, ought thus to be regarded as unsubstantiated. Against this background

there is good reason to turn instead to indicators that can be regarded as less readily affected by changes in the propensity to report. Such indicators primarily comprise questionnaire surveys. An examination of such surveys presents us with an image that is essentially different to that provided by the official statistics. Neither the self-reported violent offending of juveniles, nor their exposure to violence as reported in victim surveys, has increased. In addition, the level of violence resulting in death has also remained stable over the last three decades. In short, there is very little outside of the response-sensitive official crime statistics to indicate any substantial change in the number of juveniles being subjected to, or subjecting others to violence.

Chapter Six summarises the conclusions drawn in the thesis. The principal finding produced by the thesis is that there has been a change in the way society responds to juveniles who commit criminal offences. This change is manifested both in a substantial increase in the reporting of violent acts committed by children and youths to the police, and in the exaggerated images of juvenile offending presented in the mass media. In addition, Swedish crime policy exhibits a clear trend away from a treatment ideology and towards just deserts. The number of youths placed in institutions has risen considerably during the 1990s.⁶ This thesis therefore concludes with a discussion of how this should be understood. To begin with, the contention is made that crime trends cannot in themselves constitute an important part of any explanation since the empirical studies included in the thesis (principally Chapters Two and Five) indicate that rather than having escalated, juvenile crime trends are in fact stable. A number of alternative explanations are therefore dealt with briefly.

To begin with, the role of the media is discussed in connection with the possibility of an explanation based on the moral panics model. Even if the attention focused on violent juvenile offending presents several of the characteristics associated with the moral panic as described by Stanley Cohen, however, such an explanation is to be regarded as problematical. Chapter Three indicates that several European countries present a substantial increase in the number of young persons registered for violent offences, which damages the credibility of any explanation based on a moral panic at the national level. In addition, such an explanation involves the obvious problem of specifying what is to be considered an over-reaction (panic). This conceptual uncertainty does not however mean that we should be content to take the simplistic view that “real” crime trends in themselves explain the emergence of an official response. Rather, it is more likely to be *perceptions* of what “real” crime trends look like that determine such responses. If the picture presented is one of increasing juvenile crime and of increasingly serious juvenile violence etc., this then becomes the

⁶ See Diagram 6.1. Juveniles, aged fifteen to twenty, admitted to secure care facilities or prisons on a specific date, 1951-1982 and 1983-1997. Per 1000 of population.

“reality”, demanding some form of response. In today’s society, the mass media command a key position with regard to the presentation of such images of “reality”. This suggests that part of the explanation ought to be sought at the level of the mass media industry viewed as an ideological *actor*. At the same time it is clear that mass media news content does not exist in isolation from the surrounding society; the mass media is also an *arena*. Chapter Four shows that the media focus on juvenile violence has increased since the mid 1980s but also that the character of descriptions of juvenile offenders had gone through a transformation, becoming less sympathetic and more condemnatory. The explanation for this transformation should probably be sought outside the mass media.

The next explanation discussed is based on Sweden’s status as a country of immigration during the postwar period. Lately, there has been a tendency towards “racialisation” in Sweden. The social segregation that was previously based on socioeconomic considerations has in part been replaced by a more ethnically based segregation. Residential problem areas are increasingly associated with the concept “immigrant” rather than “working class”, for example. The question is whether juvenile delinquency has gone through a corresponding “racialisation”, and if so whether this might also constitute an explanation of the changing response. The delinquency of “immigrants” has been a recurrent subject of debate in Sweden since the end of the 1970s. The discourse surrounding juvenile crime has in particular focused on the violent offending of “immigrant youths”. At the same time, Swedish studies have shown that ethnicity is no better a predictor of criminality than gender, age or social class. Irrespective of this, the fact remains that the crime problem has increasingly become coupled to conceptions of “foreign-ness”. One hypothesis might thus be that the focus on the ethnicity of the perpetrator has directed attention at the *sort of people* that become criminals rather than on the *social context* from which they come. This may have affected the response to juvenile delinquency by virtue of the fact that it gives more substance to the difference between “Us” – the law abiding majority, and “Them” – the criminals. As the distance between these two groups increases, so the possibility, as well as the need, for understanding diminishes. Tolerance levels can then be allowed to drop.

The third explanation examined is based on Habermas’ discussion of the emergence of a structural crisis of legitimacy for the welfare state. Over the last twenty years, the Swedish discourse on social issues has been permeated by a wave of right wing ideas, with comprehensive criticisms of the welfare state coming from the new-liberal camp. As a consequence of this it has been important for society’s power brokers to find ways of avoiding, or at least limiting, this decline in legitimacy. One possible means of doing so has been to shift the focus of the public discourse onto arenas where decisive action can be taken, such action being deemed to be generative of credibility and legitimacy. It is possible to hypothesize that crime and crime policy have become one such

arena. Hall et al. have described a similar process in England, and Henrik Tham's analyses also suggest that the recent wave of right wing thinking and the welfare state's crisis of legitimacy constitute important components of the evolution of Swedish crime policy. Tham contends that crime policy should not be seen solely as the result of the general political shifts experienced by society, but also as a means of affecting this process. On the one hand, crime policy has been a strategic arena for new-liberal criticism of the welfare state. Values of importance for the free-market model – responsibility and individualism – can be presented as crime preventative whilst the fundamental value associated with the welfare state – equality – is portrayed as criminogenic. On the other hand, the social democrats have also used the crime problem a useful diversionary tool as the resources available for solving the problems for which they have traditionally had a mandate have steadily shrunk. The change in the response to crime can thus be understood against the background both of structural changes affecting the alternatives available to Swedish policy makers, which have in part undermined the legitimacy of the state in the eyes of its citizens, and of a vigorous wave of right wing ideology. As a result of the new found legitimacy of right wing thinking coupled with the crisis of legitimacy experienced by the welfare state, the crime problem, by contrast with the traditional socioeconomic policy areas, has become an increasingly important arena in which to take decisive action in a highly visible way. Doing something about “escalating juvenile crime” becomes a way for society's power brokers to win back some of their lost legitimacy. The politicization of crime policy can thus be seen as one possible explanation for the transformation of the response to juvenile delinquency.

Translated by David Shannon

Bilagor

Bilaga A:

Statistik för beskrivning av ungdomsbrottslighetens utveckling (kapitel 2).

Tabell A. 1. Statistik över lagförda personer. Tillgreppsbrott (kap 8 BrB) exklusive rån, 1975-1994. Lagföringar avseende ungdomar (15-20 år), vuxna (21-), kvinnor samt utländska medborgare. Absoluta tal.

År	Ungdomar	Vuxna	Utländska medborgare	Kvinnor
1975	13884	15530	4171	4429
1976	12225	16423	4611	4722
1977	12065	18102	5034	4993
1978	11967	19457	5366	5796
1979	11776	18276	4946	5526
1980	11789	17865	4621	5540
1981	13346	18792	4929	6051
1982	14018	19850	4950	6729
1983	14193	21757	5473	7867
1984	13003	22374	5646	8429
1985	13176	22887	6029	8937
1986	12175	21248	5529	8600
1987	10966	21902	5839	8431
1988	10892	21985	6258	8167
1989	11388	21782	6486	8544
1990	11836	22135	7372	8572
1991	12005	23837	8209	9325
1992	10923	24396	8850	9057
1993	10730	25765	9286	9550
1994	10423	22020	6814	8770

Källa: SCB maskintabeller.

Tabell A. 2. Statistik över lagförda personer. Snatteri, 1975-1994.
Lagföringar avseende ungdomar (15-20 år), vuxna (21-), kvinnor samt utländska medborgare. Absoluta tal.

År	Ungdomar	Vuxna	Utländska medborgare	Kvinnor
1975	1702	4892	1305	2430
1976	1636	5013	1540	2393
1977	1591	5564	1775	2646
1978	1740	6734	2104	3290
1979	1883	6622	1949	3259
1980	1838	6790	1957	3347
1981	2248	7397	2204	3774
1982	2979	8331	2242	4438
1983	3570	9928	2621	5325
1984	4021	10655	2853	5893
1985	4701	11793	3394	6535
1986	4115	10897	3128	6381
1987	3560	11128	3310	6148
1988	3230	11186	3603	5834
1989	3607	11334	3822	6175
1990	4004	12032	4471	6342
1991	4253	13508	5209	7052
1992	4029	13851	5744	6933
1993	4228	15717	6511	7535
1994	4402	13052	4501	6999

Källa: SCB maskintabeller.

Tabell A. 3. Uppklaringsprocent, 1966-1994. Stöldbrott (kap 8 BrB) samt stöldbrott exklusive rån och butiksstöld.

År	Stöld (kap 8)	Stöld exkl. rån och butiksstöld	Korr.faktor (snitt 1966-69 = 22 %)
1966	21	23	..
1967	22	23	..
1968	25	22	..
1969	23	20	..
1970	21	18	..
1971	16	14	..
1972	16	13	..
1973	22	17	..
1974	20	16	..
1975	19	15	1,47
1976	17	13	1,69
1977	15	12	1,83
1978	17	13	1,69
1979	16	12	1,83
1980	17	13	1,69
1981	18	14	1,57
1982	18	13	1,69
1983	18	13	1,69
1984	17	11	2,00
1985	17	11	2,00
1986	15	9	2,44
1987	15	9	2,44
1988	15	9	2,44
1989	14	8	2,75
1990	13	8	2,75
1991	14	8	2,75
1992	14	7	3,14
1993	14	8	2,75
1994	14	8	2,75

Källa: Brott som kommit till polisens kännedom 1966. Kriminalstatistik del 1, 1967-1973. RSÅ 1974-1993. Statistiska meddelanden, Kriminalstatistik, Brott m.m. 1994.

Tabell A. 4. Kohortstatistik. Tillgreppsbrott, födda 1958-1970. Män, kvinnor och samtliga som lagförts en gång innan de fyllt 21 år, per 100 000 invånare.

Födda år	Män	Kvinnor	Samtliga
1958	9948	1845	6013
1959	9793	1891	5968
1960	9394	1839	5701
1961	9595	1621	5724
1962	9892	1838	5971
1963	9777	1973	5994
1964	9895	2089	6082
1965	9973	2592	6377
1966	9820	2678	6347
1967	9463	2955	6302
1968	8828	3122	6041
1969	8541	3363	6030
1970	8497	3079	5848

Källa: SCB maskintabeller.

Tabell A. 5. Statistik över misstänkta personer. Stöldbrott (kap 8 BrB, exkl. rån), butiks-stöld, 1975-1994. Misstänkta ungdomar (15-20 år) samt vuxna (21-). Absoluta tal.¹

År	Ungdomar		Vuxna	
	Stöld (exkl rån)	Butiksstöld	Stöld (exkl rån)	Butiksstöld
1975	11869	2389	14267	6361
1976	10754	2258	15191	6954
1977	9919	2043	14706	6803
1978	10341	2233	15921	7984
1979	10080	2201	15275	7500
1980	11229	2451	16670	8503
1981	12149	2859	17256	8822
1982	13707	3769	19443	10492
1983	13212	4427	20413	11918
1984	12857	4986	21026	12810
1985	13276	5794	22208	14322
1986	12644	5174	21892	14060
1987	11832	4521	22521	14282
1988	11450	4007	21735	13828
1989	12005	4716	22923	14859
1990	12832	5186	23999	15733
1991	13194	5516	26042	17393
1992	12366	5203	26530	17580
1993	12163	5256	28703	19753
1994	11443	5110	24981	16542

Källa: SCB maskintabeller och BRÅ

¹ Insamlingsrutinerna för statistiken över misstänkta ändrades 1986. Föreliggande siffror utgår från de gamla systemet och är därför jämförbara för hela perioden.

Tabell A. 6. Statistik över brottsdeltaganden. Biltillgrepp, cykeltillgrepp, inbrott samt stöld ur motorfordon, 1975-1994. Ungdomar (15-20 år). Absoluta tal.

År	Stöld (exkl. butiksstöld)	Biltillgrepp	Cykel-tillgrepp	Inbrott	Stöld ur motorfordon
1975	48330	12901	774	19758	5661
1976	42342	11147	501	17344	4825
1977	35014	9300	468	14654	3781
1978	37647	9938	505	15470	4295
1979	33986	8026	476	13810	4764
1980	41558	9299	559	16039	6001
1981	42397	8607	601	16796	6478
1982	42532	9004	701	16344	6738
1983	40483	7905	785	15755	7964
1984	35405	6733	556	12737	6748
1985	33936	6504	484	12269	5945
1986	33732	6098	549	11449	7015
1987	29804	7263	462	9461	5749
1988	29599	7506	486	9080	6692
1989	28721	7590	371	8204	5958
1990	30928	7196	390	9182	7746
1991	28322	6913	521	9554	5394
1992	23925	5880	681	7500	4328
1993	22567	5639	773	6718	3429
1994	18828	4436	647	6149	3066

Källa: RSÅ 1975-1983. Statistiska meddelanden, Kriminalstatistik, Brottm.m. 1984-1994.

Tabell A. 7. Statistik över brottsdeltaganden. Biltillgrepp, cykeltillgrepp, inbrott samt stöld ur motorfordon, 1975-1994. Vuxna (21-). Absoluta tal.

År	Stöld (exkl. butiksstöld)	Biltillgrepp	Cykel-tillgrepp	Inbrott	Stöld ur motorfordon
1975	27575	3297	338	11301	2598
1976	27380	3884	292	11212	2475
1977	29613	3570	347	10808	2819
1978	26530	3339	383	11136	2732
1979	23927	2896	403	9617	2495
1980	31528	2889	516	9741	3162
1981	30784	2781	502	10704	2775
1982	35292	3179	607	15053	3789
1983	32738	3009	813	12410	3496
1984	32418	2968	757	12930	2929
1985	30633	3373	592	10561	4182
1986	30488	3978	792	11129	3586
1987	29854	4131	601	10819	4083
1988	27318	3805	582	8761	3491
1989	27565	4198	853	9063	3542
1990	26208	4027	639	8542	3764
1991	26731	3934	800	9227	3422
1992	28356	4081	1227	9373	3165
1993	27670	4077	1166	9172	3330
1994	26496	4130	1431	8826	2644

Källa: RSÅ 1975-1983. Statistiska meddelanden, Kriminalstatistik, Brottm.m. 1984-1994.

Tabell A. 8. Statistik över uppklarade brott med beslutet ”misstänkt minderårig”, 1977-1994. Absoluta tal.

År	Brottsbalksbrott	Stöldbrott	Butiksstöld
1977	7804	5738	1255
1978	8029	5862	1361
1979	8028	5728	1328
1980	7765	5647	1695
1981	8229	6011	2265
1982	8794	6136	2693
1983	8736	6558	3530
1984	8758	6503	4024
1985	10502	8102	5758
1986	12153	9645	7115
1987	10243	7607	5580
1988	10000	7385	5185
1989	10245	7549	5281
1990	10664	7542	5447
1991	10927	7729	5612
1992	10298	6993	5071
1993	10819	6949	5198
1994	11378	7236	5704

Källa: SCB maskintabeller.

Tabell A. 9. Statistik över anmälda brott. MC-tillgrepp, mopedtillgrepp, tillgrepp av motorbåt, väskryckning samt stöld i skola, badhus och ungdomslokal, 1975-1994. Absoluta tal.

År	MC-tillgrepp	Moped-tillgrepp	Tillgrepp av motorbåt	Väskryckning	Stöld i skola, badhus, ungdomslokal*
1975	1833	16704	1285	932	12530
1976	1875	16720	1384	1263	12589
1977	1890	16314	1639	1438	12667
1978	1926	13900	1679	1645	12873
1979	1804	10965	1808	1504	12549
1980	1803	10411	1854	1526	14230
1981	1981	9574	1831	1594	14047
1982	2447	9127	1979	1395	14744
1983	2683	7056	1908	1184	15396
1984	2755	5987	1855	1037	16864
1985	2829	5382	1847	1045	19342
1986	3286	5568	2609	1158	20294
1987	3024	4850	2045	1268	20327
1988	3231	5041	2116	1403	19961
1989	3386	5796	2463	1609	19821
1990	3392	6354	2630	1859	20149
1991	3307	6699	2533	2003	19573
1992	3182	6499	3133	1636	19652
1993	2799	6107	2904	1356	19642
1994	2319	6131	2639	1279	21858

* Brottskoderna 0846, 0847 och 0849 (SCB 1992b).

Källa: SCB maskintabeller.

Tabell A. 10. Statistik över anmälda brott. Inbrott; i skola, badhus och ungdomslokal, i butik, i kiosk, i källare/vind samt i fritidshus, 1975-1994. Absoluta tal.

År	Inbrott i skola, badhus, ungdomslokal *	Inbrott i butik	Inbrott i kiosk	Inbrott i källare, vind	Inbrott i fritidshus
1975	10449	12908	10723	24461	13183
1976	11446	13762	11730	34253	11992
1977	13091	15490	15438	31017	11734
1978	14152	13997	19137	22207	11478
1979	13568	12307	23025	22107	10316
1980	14743	12434	15295	22516	10509
1981	14757	12267	12320	22845	10437
1982	14614	12417	10900	25096	9696
1983	13800	12450	10897	22931	9805
1984	14878	13371	9505	25716	9350
1985	14757	13771	8350	28129	9108
1986	15525	15938	10116	27625	10136
1987	14745	15089	6939	28443	9454
1988	14204	13865	5029	23938	9187
1989	15237	14256	4809	22267	9951
1990	17459	15792	5338	22911	11494
1991	17837	15335	4920	24037	12163
1992	18195	13718	5351	26318	13170
1993	18386	13000	5430	30048	13093
1994	18333	11564	3767	26991	11669

* Brottskoderna 0811, 0812 och 0814 (SCB 1992b). *Källa:* SCB maskintabeller.

Tabell A. 11. Statistik över anmälda brott. Stöldbrott (kap 8 BrB exkl. rån), stöld ur motorfordon, butiksstöld samt bil- och cykeltillgrepp, 1975-1994. Absoluta tal.

År	Stöld (kap 8 exkl. rån)	Bil-tillgrepp	Cykeltillgrepp	Stöld ur motorfordon	Butiksstöld
1975	465388	36756	78221	81927	26578
1976	501440	43757	70290	98782	27317
1977	520564	44499	75332	101418	31481
1978	493323	38786	74075	95314	31319
1979	485462	34162	74649	96858	31392
1980	510304	34301	83313	100588	35128
1981	505980	32711	85961	93970	37431
1982	536613	35689	92048	101305	43567
1983	535537	34876	92403	100925	45410
1984	570249	38378	94072	112859	50495
1985	605686	44967	89886	125231	61049
1986	661395	55427	91855	152221	62083
1987	647490	58489	80264	156972	58567
1988	641430	60437	84414	149172	59151
1989	683395	69033	94614	155091	59852
1990	734409	75512	106672	157626	64533
1991	726850	70527	115935	143908	69551
1992	725566	65014	124694	135672	66235
1993	693322	61141	126604	122237	61268
1994	653251	54307	119802	112306	55729

Källa: SCB maskintabeller.

Tabell A. 12. SCB:s offerundersökningar. Andel (i procent) och antal (i tusental) individer som lever i hushåll där någon drabbats av stöld eller skadegörelse senaste tolv månaders perioden. Befolknings-uppgifter i tusental. 1978-1993.

År	Befolkning	Andel	Antal offer
1978	5964	19,9	1187
1979	5972	20,0	1194
1980
1981
1982	5970	24,5	1463
1983	6013	25,9	1557
1984	6072	22,4	1360
1985	6068	21,9	1329
1986	6080	21,3	1295
1987	6093	24,2	1474
1988	6141	25,4	1560
1989	6156	24,2	1490
1990	6189	29,5	1826
1991	6208	29,3	1819
1992	6218	28,5	1772
1993	6220	27,8	1729

Källa: SCB maskintabeller.

Tabell A. 13. Anmälda skador inom Hem och Villa-, Företags- och Fastighetsförsäkring samt motorfordonsförsäkring. Motorfordonsstöld, inbrott, övrig stöld samt cykelstöld, 1975-1993. Absoluta tal.

År	Stöld av motorfordon	Inbrott	Övrig stöld (inkl cykel)	Cykelstöld
1975	80632	57288	25309	..
1976	104173	71546	31131	..
1977	99645	71515	32777	..
1978	89194	65519	30230	..
1979	85756	55585	32033	..
1980	88397	57715	38267	..
1981	82810	58799	41616	..
1982	90366	57755	44496	..
1983	90278	60448	49492	..
1984	101411	65624	57141	..
1985	116811	68947	69788	..
1986	149363	77030	89549	42773
1987	155757	73958	90127	36835
1988	146003	67593	91479	35402
1989	145891	66792	91193	37039
1990	158712	71277	99987	42613
1991	146857	71522	103825	49929
1992	135690	73824	109924	56910
1993	120620	67705	104753	58954

Källa: Försäkringsförbundets kumulativa månadsstatistik.

Tabell A. 14. CAN:s skol- och värnpliktsundersökningar.
Andelen skolelever (årskurs 9) och värnpliktsinskrivna som
någon gång använt narkotika, 1975-1994. Procent av tillfrågade.

År	Skolelever: använt narkotika	Värnpliktiga: använt narkotika	Värnpliktiga: berusar sig varje vecka
1975	7,3	15,6	..
1976	6,6	15,9	19,4
1977	8,4	16,7	20,2
1978	8,0	18,4	18,4
1979	6,3	18,5	16,5
1980	7,8	19,2	12,6
1981	9,0	17,2	10,6
1982	8,0	16,3	9,7
1983	5,5	11,3	6,9
1984	5,0	8,8	6,5
1985	4,0	7,2	6,1
1986	3,9	7,0	5,3
1987	3,4	6,1	6,2
1988	3,3	5,8	6,2
1989	3,0
1990	3,5
1991	4,0
1992	4,3	5,8	8,8
1993	4,8	7,3	9,8
1994	4,6	8,9	10,8

Källa: Andersson & Hibell (1993, s. 114) samt muntligt Barbro Andersson CAN. Estrada (1994, s. 43, 46).

Tabell A. 15. Lagförda ungdomar 15-17 år (ålder vid brottet). Tillgreppsbrott (inkl. snatteri), 1913-1994., per 1000 inv. Uppräknade antalet lagföringar 1966-1994, utifrån 23% uppklaringsnivå.

År	Lagförda 15-17 år	Korrigeringsfaktor (snitt 1966-69 = 23 %)	Uppräknat antal lagförda 15 -17 år
1949	5,9
1950	6,7
1951
1952
1953
1954
1955	12,9
1956	14,1
1957
1958	18,5
1959	20,4
1960	19,4
1961	18,8
1962	18,3
1963	18,9
1964	19,6
1965	17,8
1966	21,2	1,10	23,2
1967	23,1	1,05	24,1
1968	24,5	0,92	22,5
1969	24,7	1,00	24,7
1970	26,5	1,10	29,0
1971	29,3	1,44	42,1
1972	30,7	1,44	44,1
1973	28,7	1,05	30,0
1974	23,5	1,15	27,0
1975	27,5	1,21	32,9
1976	23,4	1,35	31,7
1977	22,6	1,53	34,6
1978	22,7	1,35	30,7
1979	22,0	1,44	31,6
1980	21,2	1,35	28,7
1981	24,0	1,28	30,7
1982	24,7	1,28	31,6
1983	28,0	1,28	35,8
1984	22,7	1,35	30,7
1985	24,0	1,35	32,5
1986	22,8	1,53	35,0
1987	20,7	1,53	31,7
1988	20,7	1,53	31,7
1989	22,4	1,64	36,8
1990	23,4	1,77	41,4
1991	23,9	1,64	39,3
1992	21,6	1,64	35,5
1993	22,4	1,64	36,8
1994	23,2	1,64	38,0

Källa: von Hofer (1985 s 3:16); SCB maskintabeller.

Tabell A.16. Statistik över lagförda personer. Misshandel, 1975-1994. Lagföringar avseende ungdomar (15-20 år), vuxna (21-) samt utländska medborgare, per 100 000 inv.

År	Ungdomar	Vuxna	Utländska medborgare
1975	210	55	201
1976	200	55	208
1977	211	54	205
1978	214	57	201
1979	194	55	195
1980	186	59	213
1981	168	63	214
1982	185	72	248
1983	199	87	282
1984	215	87	279
1985	226	80	263
1986	230	76	246
1987	223	80	254
1988	252	80	270
1989	260	81	256
1990	263	83	268
1991	276	86	274
1992	298	85	294
1993	356	92	307
1994	412	95	291

Källa: SCB maskintabeller.

Tabell A. 17. Medelfolkmängden i Sverige (i tusental), 1975-1994. Minderåriga (10-14 år), ungdomar (15-20 år), vuxna, kvinnor, samt utländska medborgare.

År	Minderåriga (10-14 år)	Ungdomar (15-20 år)	Vuxna (21-)	Kvinnor (totalt)	Utländska medborgare (totalt)
1975	563	644	5854	4118	406
1976	583	643	5883	4135	414
1977	599	643	5918	4153	421
1978	606	647	5951	4169	424
1979	599	659	5981	4181	424
1980	584	676	6006	4193	423
1981	572	694	6025	4201	418
1982	563	711	6043	4207	410
1983	556	720	6064	4212	401
1984	556	720	6089	4218	394
1985	556	710	6123	4227	390
1986	547	700	6162	4238	390
1987	533	690	6206	4253	396
1988	518	681	6251	4272	411
1989	505	677	6301	4299	439
1990	497	677	6347	4331	470
1991	493	672	6382	4360	489
1992	492	659	6417	4385	496
1993	493	644	6454	4411	503
1994	497	632	6500	4442	522

Källa: RSÅ 1993, SCB maskintabeller.

Bilaga B: Sammanfattning av Europamaterialet.

Tabell B.1. Sammanfattning av materialet från de olika undersökningsländernas. Ungdomars ålder, brottsutvecklingsindikatorer, analyserad period.

Fel! Bokmärket är inte definierat .Land	Ålder	Officiella brottsutvecklingsindikatorer	Alternativa brottsutvecklingsindikatorer
Sverige	15-20	Dömda, lagföringar, misstänkta, samtliga brott, stöld, våld. 1950-1995	Självrapportundersökning, 15 åringar. 1971 & 1996, 1987-1996 Offerundersökning, 16-20 åringar. Stöld och våld. 1978-1995
Danmark	15-19	Strafflagsöverträdelser, samtliga brott, våld. 1950-1994	Självrapportundersökning, 14-15 åringar. 1979 & 1989 Offerundersökning, 13-19 åringar. Våld. 1970-1994
Finland	15-20	Åtalade, misstänkta, samtliga brott, stöld, våld. 1950-1995	Offerundersökning, 15-19 åringar. Stöld och våld. 1980-1996
Norge	14-20	Straffade, misstänkta, samtliga brott, stöld, våld. 1950-1992	Offerundersökning, 16-24 åringar. Våld. 1983-1995
England	14-20	Dömda och varnade, samtliga brott, våld. 1957-1995	Offerundersökning, 16-29 år. Stöld och våld. 1981-1995
Holland	12-18	Dömda, misstänkta, samtliga brott, stöld, våld. 1955-1994	Självrapportundersökning, 12-18 åringar. 1986-1994 Offerundersökning, äldre än 15 år. Stöld och våld. 1976-1992
Schweiz	14-17 ² 18-20	Dömda, samtliga brott, våld. 1955-1994	..
Skottland	16-20	Dömda, samtliga brott, våld. 1973-1994	Offerundersökning, äldre än 16 år. Stöld och våld. 1981-1992(5)
Tyskland	14-20	Dömda, misstänkta, samtliga brott, våld. 1950-1995	..
Österrike	14-19	Dömda, misstänkta, samtliga brott. 1973-1990	..

Bilaga C:

Kodschema för kvantitativ beskrivning av artiklar om brottslighet och ordningsproblem i tidningen Skolvärlden 1980-1997.

Sökning efter artiklar skall göras genom att första sidan och ledarartiklar gås igenom. Alla artiklar på dessa sidor som tar upp brottslighet och ordningsproblem kopieras. Om man på första sidan eller på ledarsidan hänvisar till andra artiklar på detta tema inne i tidningen (oavsett placering alltså) skall också dessa kopieras. Kodning enligt nedanstående:

1. Löpnummer

2. Publiceringsdatum

Ange i vilket nummer och år artikeln publicerats

3. Artikelns placering

Ange var artikeln publicerats.

1; på första sidan 2; på ledarsida 3; inne i tidningen

4. Artikelns storlek

Gör en grov uppskattning av hur stor artikeln är. Dela upp varje sida i åtta delar. En artikel som exempelvis tar upp en halv sida kodas som 4. En helsida blir 8 osv.

5. Bild

Illustreras artikeln med bild? 0; nej 1; ja

6. Innehåll

Ange vilket problemområde artikeln belyser. Om flera problemområden tas upp, t ex våld och skadegörelse, gör en bedömning av vad som är det dominerande problemet. Det är det manifesta innehållet, dvs vad som uttryckligen står i artikeln, som står i fokus.

1; våld inkl hot i skolan 2; mobbning, trakasserier av elev och/eller lärare 4; skadegörelse, vandalisering klotter i skolan 5; allmän oordning 6; övrigt, skolk, generellt om ungdomsbrottslighet

7. Utsatt

Ange vem som utsatts/är offer för det i artikeln behandlade problemområdet.

1; lärare, rektor eller annan vuxen personal i skolan 2; elever 3; elever och lärare mm (dvs de som ingår i kategori 1) 4; ej definierat i artikeln

8. Reaktion

Ange vilken reaktion som beskrivs i artikeln. Det manifesta innehållet är även här i fokus. Om artikeln argumenterar för en annan reaktion än den som ett enskilt fall har fått anges det som artikeln argumenterar för. Om artikeln inte beskriver ett specifikt fall utan ett problem och reaktionsfrågan, anges den reaktionsform som det argumentas främst för.

1; Artikeln tar upp anmälning/kontakt med polis som den reaktion problemet mött/bör möta
2; Artikeln ser reaktionen på problemet som skolans angelägenhet, en intern resursfråga
3; Artikeln behandlar inte reaktionsfrågan

² Föreliggande material gäller åren 1955-74 14-17 åringar, 1975-1984 15-17 åringar och 1985-1991 18-20 åringar.

Bilaga D:
Sammanfattning av artiklar i Skolvärlden.

Tabell D.1. Artiklar om ordningsproblem i tidningen *Skolvärlden*. 1980-1997. Absoluta tal (n=202) och procent.

	1980-1985	1986-1991	1992-1997	Totalt antal artiklar	Totalt procent
Placering					
på första sidan	15	14	27	56	28
inne i tidningen	28	31	55	114	56
ledarsida	8	13	11	32	16
Storlek					
en åttondelssida	14	28	22	64	32
två åttondelar - halvsida	21	15	34	70	35
fem åttondelar - helsida	8	10	28	46	23
större än helsida	8	5	9	22	11
Antal sidor³	21	19	39	79	
Bild					
Nej	30	23	27	82	41
Ja	21	35	64	120	59
Innehåll					
våld	32	38	33	103	51
mobbing	4	7	24	35	17
skadegörelse	6	4	5	15	8
oordning	2	6	9	17	8
övrigt	7	3	12	32	16
Utsatt					
lärare	29	15	8	52	26
elev	1	4	39	44	22
lärare och elev	6	15	13	3	16
saknas	14	24	34	73	36
Reaktion					
polisanmälning	12	14	28	54	27
internt inom skola	12	16	41	69	34
saknas	27	28	24	79	39
Summa	51	58	93	202	100

³ Beräknats utifrån artiklarnas storlek. Omräkningstalen utgår från respektive kategoris lägsta värde. Artiklar som löpt över fler än en helsida har multiplicerats med 1.

Bilaga E:

Kodschema: Polisanmälningar om misshandel i Stockholm

Samtliga anmälningar skall kodas efter variablerna A1-33. Därefter kodas endast de anmälningar som gäller ungdomsvåld. Variablerna B1-8 avser information som inte är personbunden, dvs de beskriver grundhändelsen. Variablerna C1-7 avser personbunden information och skall därför kodas in på ny rad för varje enskilt offer och misstänkt. Anmälningar där misstänkta betraktas som vuxna, där ålder är okänt samt där misstänkta anges som ungdom och/eller vuxen sparas i separat pärm.

Basinformation: samtliga anmälningar

A 1. Löpnummer

Ange fyr- till sexsiffrigt löpnummer.

I de fall det finns flera gärningsmän eller offer på ett anmält brott anges detta med extra siffror före de fyra ordinarie.

Flera misstänkta markeras med en extra siffra. *Som misstänkt räknas också offrets vittnes uppgifter på icke namngiven misstänkt.* En anmälan med tre misstänkta gärningsmän kommer således att få tre olika löpnummer: 0001, 10001, 20001.

Flera offer markeras med två extra siffror. För flera offer gäller samma princip men med två siffror före. En anmälan med tre offer får således löpnumren: 0002, 100002, 200002.

A 2. ID-nummer

Ange anmälans diarienummer, t ex 13745-94

A 3. Ange brottskod, t ex 0353

Om anmälan felaktigt kodats som misshandel mot minderårig skall detta anges här med kod 9999. Vidare kodning av denna anmälan skall därefter inte göras.

A 4. Ange antal brott av denna typ

Övriga brott: fylls i vid behov, hoppa över annars

A 5. Ange brottskod på det första övriga brottet på anmälan

A 6. Antal övriga brott 1

A 7. Ange brottskod på det andra övriga brottet på anmälan

A 8. Antal övriga brott 2

A 9. Ange brottskod på det tredje övriga brottet på anmälan

A 10. Antal övriga brott 3

A 11. Ange brottskod på det fjärde övriga brottet på anmälan

A 12. Antal övriga brott 4

A 13. Antal misstänkta totalt

A 14. Antal offer i åldern 0-6 år

A 15. Antal offer i åldern 7-14 år

A 16. Antal offer i åldern 15-

Tidpunkt för brott

Första brottstid:

A 17. Första brottstid: år

Skriv ut året

A 18. Första brottstid: veckodag

Kodas 1 (mån) -7 (sön)

99. Ej angivet i anmälan

A 19. Första brottstid: månad

Kodas 1 (jan.) -12 (dec.)

99. Ej angivet i anmälan

A 20 Första brottstid: Klockslag

I fall klockslag ej är närmare preciserat koda enligt nedanstående:

25. Dagtid, 07.00- 17.59

26. Kvällstid, 18.00- 23.59

27. Natt, 24.00-06.59

99. Ej angivet i anmälan

Sista brottstid:

A 21. Sista brottstid: år

99. Ej angivet i anmälan

A 22. Sista brottstid: veckodag

Kodas 1 (mån) -7 (sön),

99. Ej angivet i anmälan

A 23. Sista brottstid: månad

Kodas 1 (jan.) -12 (dec.),

99. Ej angivet i anmälan

A 24 Sista brottstid: Klockslag

I fall klockslag ej är närmare preciserat koda enligt nedanstående:

25. Dagtid, 07.00- 17.59

26. Kvällstid, 18.00- 23.59

27. Natt, 24.00-06.59

99. Ej angivet i anmälan

A 25. Brottslängd: I fall brottet sträcker sig över flera dygn ange antalet.

Brottstyp

A 26. Intervall, ungdom eller vuxen? (bestämmer kodningen i variabel 26 och 27)

j: ja; GM:s ålder har angivits i intervall som spänner över både ungdom och vuxen (t ex 18-23 år). Kodning skall göras i både barnmisshandels och ungdomsvåldsvariabeln.

n: nej; GM:s ålder angivet på sådant sätt att kategorisering i barnmisshandels och ungdomsvåldsvariabeln är entydig (t ex 30-40 år, eller ålder okänt).

A 27. Barnmisshandel:

Den misstänktes och offrets relation i grundhändelsen om GM är vuxen (över 20 år), ålder okänd eller om åldersintervallet spänner över ung/vuxen (ja i variabel 25).

Misshandel utövat av:

1. Biologiska föräldrar eller adoptiv föräldrar	12. Barnets egna övriga närmare bekanta
2. Styvföräldrar eller sambo	13. Barnets egna tillfälliga bekanta
3. Föräldrars bekant eller pojk/flickvän	14. Helt obekant person med viss tidigare interaktion
4. Syskon	15. Helt obekant person utan tidigare interaktion (överfall)
5. Annan nära släkting	16. Beskjutning, gärningsman okänd
6. Polis, väktare eller dyl.	17. Ingen fysisk interaktion, GM okänd
7. Butikspersonal, spärrvakt eller dyl.	18. Förälder/släkting till kamrat/bekant till offret
8. Lärare	19. Person bekant till utseende men ej ngt av ovanstående, t ex granne
9. Fritidshemspersonal	66. Annat (skriv vad i textvariabeln)
10. Personal på behandlingshem, öppenvård	88. Ungdom
11. Annan person som barnet står i någon slags beroende förhållande till (konfirmationspräst, idrottsledare)	99. Bortfall, gärningsman okänd

A 28. Ungdomsvåld:

Gärningsmannens och offrets relation i grundhändelsen om GM ungdom (under 21 år) eller om åldersintervallet spänner över ung/vuxen (ja i variabel 25).

Misshandel utövat av:

1. Syskon	7. Person bekant till utseende men ej ngt av ovanstående
2. Annan nära släkting	8. Obekant person som offer haft viss tidigare interaktion med
3. Kompis	9. Helt obekant person utan tidigare interaktion (överfall)
4. Skolkamrat	10. Pojkvän, flickvän
5. Fritidshemskamrat	66. Annat (skriv vad i textvariabeln), t.ex. relation ej nämnd
6. Tidigare skolkamrat	88. Vuxen
	99. Bortfall GM okänd

Personuppgifter: Vid flera offer/misstänkta välj den mest aktive individen, den med de allvarligaste skadorna osv till grundhändelsen. Koda in de övriga på nya rader enligt anvisningar ovan (löpnr)

A 29. Kön på offer

M: Man K: Kvinna

A 30. Ålder på offer (1-99)

Om bara åldersintervall anges koda intervallet, t ex 15-23 blir 1523.

A 31. Kön på gärningsman

M: Man K: Kvinna

A 32. Ålder på gärningsman (1-99)

Om bara åldersintervall anges, koda intervallet. Om misstänkts ålder bara beskrivs som "minderårig" skall detta anges med 111, för "ungdom/ungling" koda 222, för "vuxen" koda 333.

A 33. Offrets etnicitet

Bestäms utifrån namnet. Skilj på "svenskklingande" namn (t ex Sven Svensson) och "icke svenska" namn (t ex Felipe Estrada). Vid osäkerhet titta på föräldrars namn om dessa finns alternativt skriv ut namnet i textvariabeln. Dessa osäkra fall bör kodas som svenska därigenom överdrivs sannolikt inte andelen utländska offer.

S: Svenskt namn U: Utländskt namn

A 34. Gärningsmans etnicitet

S: Svenskt namn U: Utländskt namn

Kodning avslutas här för anmälan där den misstänkte betraktats som vuxen eller där ålder på gärningsman är okänt. Om anmälan gäller ungdomsvåld skall kodning fortsätta nedan.

OBS! Anmälningar där den misstänkte betraktas som vuxen, där ålder är okänt samt där misstänkt anges som ungdom eller vuxen genom ett åldersintervall, sparas i separat pärm.

Endast misshandel mellan ungdomar

B. Uppgifter som inte är personbundna

B 1. Stadsdel: Skriv ut i vilken stadsdel brottet begåtts, t ex Farsta.

B 2. Brottplats: Ange var brottet begåtts

1. Hemma hos offret	6. Gata, torg
2. Hos den misstänkte eller bekant	7. På eller i anslutning till allmänt kommunikationsmedel
3. Lekplats nära hemmet, gård, idrottsplats	8. Ungdomsgård, nöjeslokal
4. Skola/ skolgård,	9. Övriga områden
5. Fritidshem	10. Portuppgång
	99. Bortfall, anges ej i anmälan

B 3. Anmälare: Ange vem som anmälde brottet/tilkallade polis

1. Offret	7. Fritidshemspersonal
2. Offrets familj, tillsammans	8. Personal på ungdomsgård
3. Kompis, bekant till offret	9. Polis i tjänst upptäcker/anmäler brottet,
4. Offret efter samspråk med skol/fritidspersonal	10. Annan tjänstgörande person t ex, sjukvårdare, spärrvakt, dörrvakt mm
5. Föräldrar efter samspråk med skol/fritidspersonal	11. Annan, privatperson
6. Skolpersonal	99. Bortfall, vem som anmält är oklart

B 4. Anmälningssätt: Ange hur brottet anmäldes

1. Besök på polisstation	5. Annat, t ex vid utredning av annan anmälan
2. Telefon	6. Polis kallas/beordras till brottplats
3. Fax	7. Polis är på platsen i tjänst, t ex undervisar i skolan
4. Skrivelse	99. Bortfall, anmälningssättet är oklart

B 5. Upprinnelsen

1. Offer överfallen utan tidigare interaktion med GM
 2. Misshandeln föregås av muntlig interaktion mellan offer och GM
 3. Misshandeln föregås av lättare fysisk interaktion, t.ex. knuffar, enbart från GM mot offer
 4. Misshandeln föregås av lättare fysisk interaktion, t.ex. knuffar, mellan offer och GM
99. Händelsebeskrivning saknas

B 6. Förekomst av vapen

0. Inget vapen	4. Annan stick- eller skärvapen, t.ex. sax, flaska
1. Luftpistol, luftgevär	5. Skjutvapen
2. Trubbigt vapen, t.ex. slagträ, bandyklubba, knogjärn	6. Tårgas
3. Kniv	9. Annat

Om det var offret som hade vapen anges det med två siffror. Först en etta sedan kodnumret för typ av vapen. T.ex. 13 betyder att offret hade en kniv. Om både offer och GM har vapen anges först en tvåa sedan offrets vapen och sist GM:s vapen. T.ex. 232 betyder att offer hade kniv och GM ett trubbigt vapen.

B 7. Vapen användning (Kodas endast vid förekomst av vapen)

0. Vapen fanns men användes ej
1. Vapen användes endast som hot, skadade ej offret
2. Vapen användningen skadade offret
3. Vapen användning skadade GM

B 8. Hur avbröts misshandeln

1. Genom att GM avvek från platsen
 2. Genom att offret avvek från platsen
 3. Genom muntligt ingripande från tredje person
 4. Genom fysiskt ingripande från tredje person
99. Anges ej i anmälan

B 9. Motiv

1. Hämnd för hot, tjallning, mobbning, våld	6. Olyckshändelse
2. Rasism	7. Stöld, rån
3. Svartsjuka	8. Diskussion, tjafs om något som urartar
4. Pengar, skulder	9. Oprovocerat våld
5. Trakasserier pga ungdomskultur, sportlag	10. Mobbning
	99. Bortfall, motivbeskrivning saknas/oklar

Här avslutas beskrivning av grundhändelsen. Fortsätt nedan med den personbundna informationen. Kom ihåg att denna fylls i på ny rad för varje enskild offer/GM.

C. Personbunden information

Ny rad för varje enskild offer/GM. Som grundhändelse kodas de allvarligaste uppgifterna. OBSERVERA att dessa uppgifter måste passa in med kön och ålder (variablerna A28-A31).

C 1. Beskrivning av misshandelns grovhet: Anges separat för respektive offer

- 0. Inget fysiskt våld
- 1. Beskjutning
- 2. Lindrig; knuff, enstaka slag med öppen hand, spark i baken
- 3. Normalt slagsmål; Enstaka knytnävslag, enstaka spark mot kropp ej ansikte,
- 4. Misshandel; Serie av knytnävslag och sparkar, sparkar mot ansikte, avbryts när offret faller försvarslös
- 5. Grov; misshandel som fortskrider när offret ligger försvarslös
- 99. Bortfall uppgifter saknas

C 2. Skador på offret

- 1. Ingen fysisk smärta omnämnd
- 2. Smärta men inga synliga skador
- 3. Synliga skador, blåmärken, rodnader, näsblod,
- 4. Blod annan än näsblod
- 5. Hjärnskakning, frakturer, skador av stickvapen,
- 99. Bortfall, uppgifter saknas

C 3. Sjukvård

0. Inget sjukvårdsbehov omnämnt i anmälan
1. Sågs uttryckligen att offret inte behöver sjukvård
2. Offret skall eventuellt uppsöka sjukvård men har inte gjort det vid anmälan
3. Offret har uppsökt sjukvård, tandläkare
4. Offret har fått akutsjukvård, ambulans, legat kvar på sjukhus.
5. Offret har uppsökt skolsköterska men ej sjukhus

C 4. Förundersökningsbeslut: (står handskrivet på baksidan av anmälan)

1. Gärningen ej brott (48, ibland 55)	6. Misstänkt minderårig (49)
2. Anmälan läggs ner utan åtgärd (60)	7. Åklagarmål, FU avslutats skickats till åklagare för beslut (Åtal, åkl)
3. Anmälan tas tillbaka/mä medverkar ej (51,55)	8. Annat (55)
4. Brott kan ej styrkas (46)	9. Ej avslutat ärende
5. Ingen spaningsuppslag/spaningsresultat (45, 56)	99. Bortfall, uppgifter saknas

D 1. Textvariabel.

Här finns utrymme (200 tecken) för att skriva ner kommentar till anmälan. Om ngt verkat besynnerligt osv.

Kodning klart, gå vidare till nästa anmälan!

Referenser

Kapitel 1

Andenaes, J., Sveri, K & Hauge, R. (1960): "Kriminalitetshyppigheten hos ustraffede" *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, årg. 48, s. 97-112.

Andersson, J. (1991): *Kriminella karriärer och påföljdsval*. Project Metropolitan 35. Sociologiska institutionen. Stockholm, Stockholms Universitet.

Becker, H.(1963): *Outsiders*. Toronto: MacMillan.

Berggren, H. (1995): *Seklets ungdom*. Retorik, politik och modernitet 1900-1939. Stockholm: Tiden.

Best, J. (1993): "But seriously folks: The limitations of the strict constructionist interpretation of social problems", i Holstein, J.A. & Miller, G. (ed), *Reconsidering social constructionism*, s. 129-150. New York: Aldine de Gruyter.

Best, J. (1995): "Constructionism in context" i Best, J. (ed), *Images of issues*, Typifying contemporary social problems, s. 337-354. New York: Aldine de Gruyter.

Betänkande (1898): *Betänkande och förslag angående minderåriga förbrytares behandling*. Del 1. Betänkande och förslag afgifna av den Kungl Maj:t den 16 oktober 1896 tillsatta kommitén för utredning av frågan om åtgärder för beredande af lämplig uppfostran dels åt minderåriga förbytare dels åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn. Stockholm.

Bjurström, E. (1980): *Generationsupproret*. Ungdomskulturer, ungdomsrörelser och tonårsmarknad från 50-tal till 80-tal. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Bjurström, E. (1997): *Högt och lågt*. Smak och stil i ungdomskulturen. Umeå: Boréa.

Blomberg, D. (1960). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Stockholm: Natur och Kultur.

Blumer, H. (1971): "Social problems as collective behaviour", *Social Problems*, vol. 18, no. 3, s. 298-306.

Boethius, U. (1989): *När Nick Carter drevs på flykten*. Kampen mot "smutslitteraturen" i Sverige 1908-1909. Stockholm: Gidlunds.

Box, S. (1971): *Deviance, reality and society*. London: Holt, Rinehart and Winston Ltd.

Brogden, M., Jefferson, T. & Walklate, S. (1988): *Introducing policework*. London: Unwin Hymen.

BRÅ (1998): *Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar*. Brottsförebyggande rådet. Stockholm, Fritzes.

Carlsson, G (1975): *Kriminalitetsnivå och belastningsfördelningar*. Utvecklingsenheten. BRÅ-PM 1975:1. Stockholm.

- Cohen, S.** (1972): *Folk Devils and Moral Panics*. The Creation of the Mods and Rockers. Oxford: Chaucer Press.
- Coleman, C. & Moynihan, J.** (1996): *Understanding Crime Data*. Haunted by the dark figure. Buckingham: Open University Press.
- Cuff, E.C. & Payne, G.C.F.** (1979): *Samhällsvetenskapliga perspektiv*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Estrada, F.** (1996): "En ohederlig förvanskning av min detaljerade analys", *Polistidningen*, nr 4, s. 22
- Fornäs, J. , Lindberg, U. & Sernhede, O.** (1984): *Ungdomskultur: Identitet-motstånd*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Frykman , J.** (1988): *Dansbaneeländet. Ungdomen, populärkulturen och opinionen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Fuller, R.C. & Myers, R.R.** (1941a): "Some aspects of a theory of social problems", *American Sociological Review*. vol. 6 no. 1, s. 24-32.
- Fuller, R.C. & Myers, R.R.** (1941b): "The natural history of a social problem", *American Sociological Review*, vol. 6, no. 3, s. 320-329.
- Gilroy, P.** (1987): "The myth of black criminality", i Scraton, P. (ed), *Law, order and the authoritarian state*. Readings in critical criminology, s. 107-120. Philadelphia: Open University Press.
- Goldberg, T.** (1995): "Inledning", i Goldberg , T. (red), *Samhällsproblem*. Stockholm: Liber.
- Goode, E. & Ben-Yehuda, N.** (1994): *Moral panics*. The Social Construction of Deviance. Oxford: Blackwell.
- Hauge, R.** (1971): *Kriminalitet som ungdomsfenomen*. Stockholm: Bokförlaget Aldus/Bonniers.
- von Hofer, H.** (1985): *Brott och straff i Sverige*. Urval nr. 18. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- von Hofer, H.** (1997): *Kohortstatistik: Ett bra sätt att studera unga lagöverträdare och ungdomsbrottslighet*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Stencil.
- von Hofer, H. & Tham, H.** (1996): "Kriminologiska bidrag till Nationalencyklopedin 1989-1996", Särtryck nr 23. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Hörnqvist, M.** (1994): "Att bli vuxen i olika generationer" i Fritzell, J. & Lundberg, O. (red), *Vardagens villkor*. Levnadsförhållanden i Sverige under tre decennier, s. 184-214. Stockholm: Brombergs.
- Ibarra, P. & Kitsuse, J.** (1993): " Vernacular constituents of moral discourse: An interactionist proposal for the study of social problems", i Holstein, J.A. & Miller, G. (ed), *Reconsidering social constructionism*, s. 25-58. New York: Aldine de Gruyter.

- Järvinen, M.** (1998): "Att konstruera och dekonstruera sociala problem", i Kongstad m.fl. (red), *Kvinder på randen*, s. 13-31. Århus: Aarhus universitetsforlag.
- Knutsson, J.** (1996a): "Sant och osant i kriminalstatistiken", *Polistidningen*, nr 3, s. 13.
- Knutsson, J.** (1996b): "Brå har räknat om - nedgången försvann", *Polistidningen*, nr 5, s. 20.
- Knutsson, J.** (1996c): "Knutssons slutkläm", *Polistidningen*, nr 9, s. 22.
- Lea, J. & Young, J.** [1984](1993): *What is to be done about law and order?* London: Pluto Press.
- Lindgren, S-Å.** (1993): *Den hotfulla njutningen. Att etablera drogbruk som samhällsproblem 1890-1970.* Stockholm: Symposion Graduale .
- Matthews, R. & Young, J.** (1986): *Confronting crime.* London: Sage.
- Merton, R.K.** (1966): "Social problems and sociological theory", i Merton, R.K. & Nisbet, R.A. *Contemporary social problems*, 2 uppl., s. 775-823. New York: Harcourt, Brace & World inc.
- Miller, G. & Holstein, J.** (1993): "Reconsidering social constructionism", i Holstein, J.A. & Miller, G. (ed), *Reconsidering social constructionism*, s. 5-23. New York: Aldine de Gruyter.
- Muncie, J.** (1996): "The construction and deconstruction of crime", i Muncie, J. & McLaughlin, E. (ed): *The problem of crime*, s. 5-64. London: Sage.
- Muncie, J.** (1999): *Youth and crime. A critical introduction.* London: Sage.
- Ohlsson, LB.** (1997): *Bilden av den "hotfulla ungdomen".* Lund: Värpinge Ord & Text.
- Ohlsson, LB. & Swärd, H.** (1994): *Ungdom som samhällsproblem.* Lund: Studentlitteratur.
- Olaussen, L.P.** (1995): "Voldskriminalitetens utveckling de to siste tiårene", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, årg. 82, s. 97-116.
- Olsson, B.** (1994): *Narkotikaproblemets bakgrund.* CAN-rapport nr. 39. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Olsson, M. & Lindström, P.** (1995): "Vad säger kriminalstatistiken?", i Forskningsrådsnämnden, *Det obegripliga våldet.* Forskare om ungdomar och våld. Källa 46, s. 13-27. Stockholm: FRN.
- Pearson, G.** (1983): *Hooligan. A History of Respectable Fears.* London: Mac-Millan Press.
- Ring, J.** (1999): *Hem och skola, kamrater och brott.* Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Sarnecki, J.** (1981): *Ungdomsbrottslighet.* Omfattning, karaktär, orsaker och samhällsreaktion. Stockholm: Liber.
- SCB** (1992): *Ungdomar och brott.* Stockholm: Statistiska centralbyrån.

- SCB** (1995): *Offer för vålds- och egendomsbrott 1978-1993*. Levnadsförhållanden, rapport 88. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- SCB** (1997): *Välfärd och ojämlikhet i 20-årsperspektiv 1975-1995*. Levnadsförhållanden, rapport 91. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Sim, J., Scraton, P. & Gordon, P.** (1987): "Introduction. Crime, the State and Critical Analysis", i Scraton, P (red), *Law, Order and the Authoritarian State*, s. 1-63. Philadelphia: Open University Press.
- SOU 1994:77**: *Tillvarons trösklar*. Betänkande av generationsutredningen. Stockholm: Fritzes.
- Sparks, R.** (1992): *Television and the Drama of Crime: Moral tales and the place of crime in public life*. Buckingham: Open University Press.
- Spector, M. & Kitsuse, J.I.** [1977] (1987): *Constructing Social Problems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Svensson, K.** (1998): *Straff eller behandling - om statens strategier mot gränsöverträdande ungdom under 1900-talet*. Meddelanden från Socialhögskolan 1998:1. Lunds universitet.
- Swärd, H.** (1993): *Mångenstädes svårt vanartad...* Om problemen med det uppväxande släktet. Floda: Zenon.
- Tham, H.** (1979): *Brottslighet och levnadsnivå*. En undersökning av män i kriminalregistret födda 1892-1953. Stockholm: Liber.
- Tham, H.** (1992): "Ahlberg förbigår fakta", *Apropå*, nr. 2, s. 19-20.
- Tham, H.** (1995): "Från behandling till straffvärde. Kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat", i Victor, D. (red), *Varning för straff*. Om vådan av den nyttiga straffrätten. s. 78-109. Stockholm: Fritzes.
- Ward, M.** (1998): *Barn och brott av vår tid? Självdeklarerad ungdomsbrottslighet 1971 och 1996 - en jämförelse utifrån Örebroprojektets data*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Westfelt, L.** (1998): "Utvecklingen av registrerade brott under efterkrigstiden. Sverige i europeisk belysning" i von Hofer, H. (red), *Brottsligheten i Europa*, s. 20-40. Lund: Studentlitteratur.
- Woolgar, S. & Pawluch, D.** (1985): "Ontological gerrymandering: The anatomy of social problems explanation", *Social problems*, vol. 32, no. 3, s. 214-227.
- Young, J.** (1994): "Incessant chatter: recent paradigms in criminology", i Maguire, M. m.fl. (ed), *The Oxford Handbook of Criminology*, s. 69-124. Oxford: Clarendon press.

Kapitel 2

- Ahlberg, J.** (1992): "Myten om en minskande ungdomsbrottslighet", *Apropå*, nr. 1, s. 4-8.
- Ahlberg, J.** (1996): "Ungdomsbrottslighet", i Ahlberg, J. (red), *Brottsutvecklingen 1994*, s. 189-206. BRÅ-rapport 1996:4. Stockholm: Fritzes.
- Ahlberg, J. & Knutsson, J.** (1988): *Upptäcktsrisken*. BRÅ forskning 1988:1. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Ahlberg, J. & Knutsson, J.** (1992): *Fler brott och konstanta polisresurser - vad händer med brottsuppleringen?* RPS Forskning 1992:1. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Ahlström, P.O. & Ahlberg, J.** (1994): *Bilbrottslighet och bilprevention*. BRÅ-PM 1994:2. Stockholm: Fritzes.
- BRÅ** (1993): *Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar*. Brottsförebyggande rådet. Stockholm: Fritzes.
- Clausen, S.E.** (1996): *Barne- og ungdomskriminalitet i Norge 1980-1992*. NIBR-rapport 1996:4. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- Estrada, F.** (1994): *Drogvanor bland värnpliktsinskrivna*. CAN-rapport nr. 42. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Estrada, F.** (1995): *Ungdomsbrottslighetens utveckling 1975-1994*. Rapport 1995:1. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
- von Hofer, H.** (1985): *Brott och straff i Sverige*. Urval nr. 18. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- von Hofer, H.** (1995): "Violence criminelle et jeunes en Suède: Une perspective à long terme", *Les Politiques Sociales* nr. 3&4 1995, s. 33-45.
- von Hofer, H.** (1997): *Kohortstatistik: Ett bra sätt att studera unga lagöverträdare och ungdomsbrottslighet*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Stencil.
- von Hofer, H., Lenke, L. & Thorsson, U.** (1987): *Kriminalitetsutveckling och -belastning belyst genom födelsekohortstatistik*. Födda 1951-1967. SCB promemoria 1987:12. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Knutsson, J. & Kühhorn, E.** (1980): *När checkbedrägerierna försvann*. BRÅ-rapport 1980:4. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Knutsson, J.** (1983): *Problemen med upplklaringsprocenten*. BRÅ-rapport 1983:1. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Knutsson, J.** (1993): "Missvisande beskrivningar av brottsutvecklingen", *Apropå*, nr. 1, s. 20-25.
- Knutsson, J.** (1996): "Sant och osant i kriminalstatistiken", *Polistidningen*, nr.3, s. 13.
- Kriminalvårdsstyrelsen** (1995): "Överdriver vi problemet? De intagna blir äldre - inte yngre!", *Runt i krim.* nr 4, s. 12.

- Kühlhorn, E.** (1987): "The Control of Street Drug Users in Stockholm", i Stangeland, P. (ed.): *Drugs and drug control*. Scandinavian Studies in Criminology, årg. 8, s. 67-86. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kyvsgaard, B.** (1991): "Fald i borne- og ungdomskriminaliteten - Mulige forklaringer på en international udviklingstendens", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, årg. 78, s. 18-32.
- Kyvsgaard, B.** (1992): "Om ungdomsbrottsligheten i Sverige och andra länder", *Apropå*, nr. 2, s. 14-18.
- Kyvsgaard, B.** (1996): Muntlig referens samt diagram över strafflagsöverträdelser 1960-1994 dömda efter ålder.
- Olsson, O., Byqvist, S. & Gomer, G.** (1993): *Det tunga narkotikamissbrukets omfattning i Sverige 1992*. CAN-rapport nr 28. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Sarnecki, J.** (1981): *Ungdomsbrottslighet*. Omfattning, karaktär, orsaker och samhällsreaktion. Stockholm: Liber.
- Sarnecki, J.** (1987): *Skolan och brottsligheten*. Stockholm: Carlssons.
- Sarnecki, J.** (1989): *Juvenile Delinquency in Sweden*. BRÅ informationsenheten. Stockholm.
- SCB** (1992): *Ungdomar och brott*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- SCB** (1993): *Rättsstatistisk årsbok*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- SCB** (1995): *Offer för vålds- och egendomsbrott 1978-1993*. Levnadsförhållanden, rapport 88. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Stattin, H. & Magnusson, D.** (1996): "Antisocial development - a holistic approach", Paper presenterat vid *Internationella kunskapsseminariet: Att tidigt förebygga ungdomsproblem*. Stockholm 961202. Stencil.
- Tham, H.** (1992): "Ahlberg förbigår fakta", *Apropå*, nr. 2, s. 19-20.
- Tham, H.** (1996): "Den svenska narkotikapolitiken - en restriktiv och framgångsrik modell?", *Nordisk alkoholtidsskrift*, vol. 13, nr. 4, s. 179-193.
- Ward, M.** (1998): *Barn och brott av vår tid? Självdeklarerad ungdomsbrottslighet 1971 och 1996 - en jämförelse utifrån Örebroprojektets data*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Kapitel 3

Ahlberg, J. (1992): "Myten om en minskande ungdomsbrottslighet", *Apropå*, nr 1, s. 4-8.

Andersson, S. & Leitch, S. (1996): *Main findings from the 1993 Scottish crime survey*. Edinburgh: The Scottish Office Central Research Unit.

Aromaa, K. (1991): "Deliberate violence", i Heiskanen, M. m.fl., *Accidents and violence 1988*. Rapport 108. s. 103-128. Helsingfors: Rättspolitiska forskningsinstitutet.

Balvig, F. (1995): *Ungdom oplever mere vold*. En oversigt over danske volds-offerundersogelser 1970-94. Köpenhamn: Jurist- og Okonomfobundets Forlag.

Bjurström, E. & Fornäs, J. (1988): "Ungdomskultur i Sverige", i Himmelstrand, U. & Svensson, G. (red), *Sverige- vardag och struktur*. Sociologer beskriver det svenska samhället, s. 433-460. Stockholm: Norstedts.

Bogensberger, W. (1992): *Jugendstrafrecht und Rechtspolitik*. Wien: Manz.

Brink, O. m.fl. (1997): "Mindre vold og hyppigere politianmeldelse", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, vol. 84, s. 103-114.

Christie, N. (1982): *Hvor tett et samfunn?* Andra reviderade upplagan. Oslo: Universitetsforlaget.

Clausen, S.E. (1996): *Barne- og ungdomskriminalitet i Norge 1980-1992*. NIBR-rapport 1996:4. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.

Cohen, L. & Felson, M. (1979): "Social Change and Crime Rate Trends", *American Sociological Review*, årg. 44, s. 588-608.

Coleman, C. & Moynihan, J. (1996): *Understanding crime data*. Haunted by the dark figure. Buckingham: Open University Press.

Eisner, M. (1993): "Zu- oder Abnahme der Gewaltkriminalität Jugendlicher. Anmerkungen zum Beitrag von Rolf Reber", *Kriminologisches Bulletin*, årg. 19, s. 91-98.

Estrada, F. (1995): *Ungdomsbrottslighetens utveckling 1975-1994*. Rapport 1995:1. Stockholm: Kriminologiska institutionen.

Estrada, F. (1997): "Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem. Ungdomsbrottslighet i svensk dagspress 1950-1994", *Sociologisk Forskning*, 4/97, s. 51-72.

Falck, S. (1994): *Hvor lenge skal barn få lov til å vaere barn?* Oslo: Barnevernets utviklingscenter.

Farrington, D. P. (1992): "Trends in English Juvenile Delinquency and their explanation", *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, årg. 16, s. 151-163.

Franke, H. (1994): "Violent crime in the Netherlands. A historical-sociological analysis", *Crime, Law and Social Change*, årg. 21, s. 73-100.

- Friday, P.C.** (1992): "Delinquency in Sweden. Current Trends and Theoretical Implications", *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, årg. 16, s. 231-246.
- Garland, D.** (1996): "The Limits of the Sovereign State. Strategies of Crime Control in Contemporary Society", *British Journal of Criminology*, årg. 36, s. 445-471.
- Grafl, C.** (1989): "Juvenile delinquency in Austria in the Eighties". Paper presenterat vid VIIth *International Workshop on Juvenile Criminology*, Noordwijkerhout, May 29-31, 1989.
- Gurr, T.R.** (1978): "Crime trends in modern democracies since 1945", i *The Cranfield Papers: The proceedings of the 1978 Cranfield conference on the prevention of crime in Europe*. London: Peel Press.
- Heiskanen, M. & Aromaa, K.** (1996): *Victimisation in Finland 1996*. Survey findings from the Finnish part of the international victimisation survey. Forskningsmeddelanden 28. Helsingfors: Rättspolitiska forskningsinstitutet.
- Hess, L. E.** (1995): "Changing Family Patterns in Western Europe: Opportunity and risk factors for adolescent development", i Rutter, M. & Smith, D.J. (ed), *Psychosocial disorders in young people*. Time trends and their causes, p. 104-193. New York: John Wiley & Sons.
- von Hofer, H.** (1985): *Brott och straff i Sverige*. Urval nr. 18. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- von Hofer, H.** (1995): "Violence criminelle et jeunes en Suède: Une perspective à long terme", *Les Politiques Sociales*, Nr. 3 & 4, s. 33-45.
- von Hofer, H.** (1997): Kohortstatistik. Ett bra sätt att studera unga lagöverträdare och ungdomsbrottslighet. Stockholm: Kriminologiska institutionen. Stencil.
- Home Office** (1980-1996): *Criminal statistics England and Wales*, Skilda årgångar. London.
- Jehle, J.M.** (1996): *Strafrechtspflege in Deutschland*. Fakten und Zahlen. Herausgegeben vom Bundesministerium für Justiz. Bonn.
- Junger-Tas, J.** (1988): "Patterns in delinquent behavior", i Junger-Tas, J. & Block, R. (ed), *Juvenile delinquency in the Netherlands*, s. 13-40. Amstelveen: Kugler.
- Junger-Tas, J.** (1992): "Juvenile delinquency in the Netherlands: Trends and perspectives", *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, årg. 16, s. 207-230.
- Junger-Tas, J.** (1996): "Youth and Violence in Europe", *Studies on Crime and Crime prevention*, årg. 5, 1996, s. 31-58.
- Kaiser, G.** (1992): "Juvenile delinquency in the Federal Republic of Germany" *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, årg. 16, s. 185-206.

- Kester, J.G.C. & Junger-Tas, J.** (1994): *Criminaliteit en strafrechtelijke erectie*. Ontwikkelingen en samenhangen. Justitie, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. Gouda: Quint.
- Korpi, W.** (1992): *Halkar Sverige efter?* Sveriges ekonomiska tillväxt 1820-1990 i jämförande belysning. Stockholm: Carlssons.
- Kyvsgaard, B.** (1991): "The decline in child and youth criminality: Possible explanations of an international trend", i Snare, A. (ed), *Youth, crime and justice*. Scandinavian Studies in Criminology, årg. 12, s. 26-41. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kyvsgaard, B.** (1992): *Ny ungdom?* Om familie, skole, fritid, lovlydighed og kriminalitet. Köpenhamn: Jurist- og Okonomfobundets Forlag.
- Kyvsgaard, B.** (1993): "Kriminalitetens demografi og forandring", i Bay, J. (red), *Kriminalistisk instituts årbog 1993*, s. 109-123. Köpenhamn: Kriminalistisk institut.
- Maguire, M.** (1994): "Crime statistics, patterns and trends: Changing perceptions and their implications", i Maguire, M. m.fl. (ed), *The Oxford Handbook of Criminology*, s. 233-294. Oxford: Clarendon Press.
- Mayhew, P. & Smith, L.** (1985): "Crime in England and Wales and Scotland: A British crime survey comparison", *British Journal of Criminology*, årg. 25, s. 148-159.
- Mirrlees-Black, C., Mayhew, P. & Percy, A.** (1996): *The 1996 British Crime Survey England and Wales*. Home Office. Statistical Bulletin 19/96.
- Niggli, M.A. & Pfister, F.** (1997): "Paradise lost? Paradise ever? On crime development in Switzerland", *Studies on Crime and Crime Prevention*, årg. 6, s. 73-100.
- Olaussen, L. P.** (1995): "Voldskriminalitetens utvikling de to siste tiårene", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*, årg. 82, s. 97-116.
- Olsson, M. & Lindström, P.** (1995): "Vad säger kriminalstatistiken?", i Forskningsrådsnämnden (red), *Det obegripliga våldet*. Forskare om ungdomar och våld, s. 13-28. Källa 46. Stockholm: FRN.
- Pfeiffer, C.** (1997): *Juvenile crime and juvenile violence in European countries*. Hannover: Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen.
- Pfeiffer C. m.fl.** (1996): *Steigt die Jugendkriminalität wirklich?* Hannover: Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen.
- Qvarnström, G. & Mårtensson, R.** (1996): *Drogvanor och erfarenheter av våld bland årskurs 9 elever i Stockholms skolor 1996*. ANT-informationen, Stockholms Skolor.
- Reber, R.** (1993): "Evidenz für eine Abnahme der Jugendkriminalität in der Schweiz", *Kriminologisches Bulletin*, årg. 19, s. 85-99.
- Rutter, M. & Giller, H.** (1983): *Juvenile delinquency*. Trends and perspectives. Harmondsworth: Penguin Books.

- SCB** (1995): *Offer för vålds- och egendomsbrott 1978-1993*. Levnadsförhållanden, rapport 88. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- SCB** (1998): Opublicerade data från offerundersökningarna åren 1994-1997.
- Schneider, H.J.** (1991): "Kriminologiske aspekter der kinder- und jugenddelinquenz", *Forensia-Jahrbuch*, Band 2. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag. s. 177-199.
- SCP** (1995): *Social and cultural report 1994 the Netherlands*. Rijswijk: Social and Cultural Planning Office.
- Scottish Office** (1979-1995): *Criminal proceedings in Scottish Courts*. Statistical bulletin, Criminal justice series. Edinburgh: Scottish Office.
- Smith, L.** (1983): "Criminal justice comparisons: the case of Scotland and England and Wales", Research and Planning Unit paper 17. London: Home Office.
- Smith, D.J.** (1995): "Youth crime and conduct disorders: Trends, patterns, and causal explanations", i Rutter, M. & Smith, D.J. (ed), *Psychosocial disorders in young people*. Time trends and their causes, s. 389-489. New York: John Wiley & Sons.
- Törnudd, P.** (1984): "Kriminalitetsutvecklingen i Finland 1950-1982", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, årg. 71, s. 149-168.
- Walter, M.** (1996): "Kriminalpolitik mit der polizeilichen kriminalstatistik?" *DVVJ-Journal*, 4/96 (nr 153), s. 209-214.
- Ward, M.** (1998): *Barn och brott av vår tid? Självdeklarerad ungdomsbrottslighet 1971 och 1996 - en jämförelse utifrån Örebroprojektets data*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Westfelt, L.** (1998): "Utvecklingen av registrerade brott under efterkrigstiden. Sverige i europeisk belysning", i von Hofer, H. (red), *Brottsligheten i Europa*, s. 20-40. Lund: Studentlitteratur.
- Wikström, P.O.H.** (1995): "Self-Control, Temptations, Frictions and Punishment. An integrated approach to crime prevention", i Wikström, P.O.H. Clarke, R.V. & McCord, J. (ed) *Integrating Crime Prevention Strategies: Propensity and Opportunity*, s. 7-38. Brå-rapport 1995:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Wilson, J.Q. & Herrnstein, R.** (1985): *Crime and human nature*. New York: Simon & Schuster.
- Young, P.** (1997): *Crime and criminal justice in Scotland*. Edinburgh: Scottish Office.

Kapitel 4

- Ahlberg, J.** (1996): "Ungdomsbrottslighet", i Ahlberg, J. (red), *Brottsutvecklingen 1994*, s. 189-206. BRÅ-rapport 1996:4. Stockholm: Fritzes.
- Anderson, D.C.** (1995): *Crime and the politics of hysteria*. How the Willie Horton story changed American justice. New York: Random House
- Anno** (1985): *Årsbok*. Malmö: Corona.
- Aspelin, E.** (1976): *Pressens brottsinformation*. En studie av brottsreferat. Brå PM 1976:4, Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Blumer, H.** (1971): "Social problems as collective behaviour", *Social Problems*, vol. 18, no. 3. s. 298-306.
- Blumstein, A.** (1993): "Making rationality relevant", *Criminology*. vol. 21, no. 1, s. 1-16.
- Blumstein, A.** (1996): "Interaction of Criminological Research and Public Policy", *Journal of Quantitative Criminology*, vol. 12, no. 4, s. 349-362.
- Boréus, K.** (1994): *Högervåg*. Nyliberalism och kampen om språket i svensk offentlig debatt 1969-1989. Stockholm: Tiden.
- Christie, N.** (1976): "Criminological data as indicators on contemporary society", *Crime and industrialization*. First Seminar for Criminologist from Socialist and Scandinavian Countries in Helsinki, Finland. Augusti 26-29, 1974, s. 144-169. Stockholm: Scandinavian Research Council for Criminology.
- Cohen, S.** (1972): *Folk Devils and Moral Panics*. The creation of the Mods and Rockers. Oxford: Chaucer Press.
- Cohen, S. & Young, J.** (1981): *The manufacture of news*. Social problems, deviance and the mass media. Revised edition. London: Constable.
- Dahlgren, P.** (1987): *Pressens bild av brottsligheten*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Ellqvist, A. & Skoglund, M.** (1987): *Ungdomsvåldet juni-september 1986*. Examensarbete i informationskunskap. Stockholm: Journalisthögskolan. (Stencil).
- Estrada, F.** (1995): *Ungdomsbrottslighetens utveckling 1975-1994*. Rapport 1995:1. Stockholm: Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Fishman, M.** (1981): "Crime waves as ideology", i Cohen, S. & Young, J. (ed), *The manufacture of news*. Social problems, deviance and the mass media. Revised edition. London: Constable.
- Fuller, R.C. & Myers, R.R.** (1941): "The natural history of a social problem", *American Sociological Review*, vol. 6, no. 3, s. 320-329.
- Garland, D.** (1996): "The Limits of the Sovereign State. Strategies of Crime Control in Contemporary Society", *British Journal of Criminology*, vol. 36, no. 4, s. 445-471.

- Goode, E. & Ben-Yehuda, N.** (1994): *Moral panics. The Social Construction of Deviance*. Oxford: Blackwell.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J., Roberts, B.** (1978): *Policing the crisis. Mugging, The State, and Law and Order*. London: The MacMillan Press.
- von Hofer, H.** (1995): "Violence criminelle et jeunes en Suède: Une perspective à long terme", *Les Politiques Sociales* nr. 3&4 1995, s. 33-45.
- von Hofer, H.** (1997): Kohortstatistik. Ett bra sätt att studera unga lagöverträdare och ungdomsbrottslighet. Stockholm: Kriminologiska institutionen. Stencil.
- Kitsuse, J.I. & Cicourel, A.** (1963): "A Note on the Uses of Official Statistics", *Social Problems*, vol. 11, no. 1-4. s. 131-139.
- Knutsson, J.** (1989): "Vågen av ungdomsvåld är en myt", Citerad ur nyhetsartikel i Dagens Nyheter 89-06-11.
- Knutsson, J.** (1989b): "Vem tjänar på gatuvåldet?", *Marknadsekonomisk tidskrift*, nr. 3, s. 31-33.
- Laursen, L.** (1994): "Violence and other social problems in Denmark- media construction and reality", i Lagerspetz, M. (ed), *Social problems in newspapers. Studies around the Baltic Sea*. NAD Publication no. 28. s. 83-104. Helsingfors: Nordic Council for Alcohol and Drug Research.
- Lenke, L. & Olsson, B.** (1995): "Sweden: Zero-tolerance wins the argument?", i Dorn, N. m.fl. (ed), *European Drug policy and Enforcement: Local, National and Pan-European International Realities*, s. 106-118 London: Macmillan.
- Lindgren, S-Å.** (1993): *Den hotfulla njutningen. Att etablera drogbruk som samhällsproblem 1890-1970*. Stockholm: Symposion Graduale.
- Lindgren, S-Å.** (1997): *Politikerna och ekobrotten. En diskursanalys*. Forskningsrapport nr 120, Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Lindroth, J.** (1994): *Pressens bild av våld i skolan*. Uppsats på Beteendevetenskapliga utredarlinjen HT-94. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Lindström, D.** (1988): "Crime control in the capital. Stockholm 1475-1625", i Österberg, E. & Lindström, D. (ed), *Crime and social control in medieval and early modern Swedish towns*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Historica Upsalensia, s. 67-140. Uppsala/Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Looft, H., Lundström, S. & Zetterlund, K.** (1986): *Ärliga blåögon? Gatuvåldet som Aftonbladet och Expressen såg det*. Examensarbete i massmediekunskap. Stockholm: Journalisthögskolan. Stencil.
- Manis, J.G.** (1974): "The concept of Social problems: Vox populi and sociological analysis", *Social Problems*, vol. 21, no. 3, s. 305-315.
- Mathiesen, T.** (1990): "Straffpolitiken inför 1990-talet - en studie i moralisk panik", i Wiklund, G. (red), *Nordiska kriminologer om 90-talets kriminalpolitik*, Brottsförebyggande rådet, s. 13-28. Stockholm: Sober förlag.

- Ohlsson, L.B. & Swärd, H.** (1994): *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Olsson, B.** (1994): *Narkotikaproblemets bakgrund*. CAN-rapport nr. 39. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Olsson, M. & Lindström, P.** (1995): "Vad säger kriminalstatistiken?", i Forskningsrådsnämnden (red), *Det obegripliga våldet*. Forskare om ungdomar och våld, s. 13-27. Källa 46. Stockholm: FRN.
- Pearson, G.** (1983): *Hooligan. A history of Respectable Fears*. London: MacMillan Press.
- Persson m. fl.** (1995): *Knivvåld*. En kartläggning av knivvåld bland ungdomar. Stockholm: Brottsförebyggande rådet och Rikspolisstyrelsens Forskningsenhet.
- SCB** (1995): *Offer för vålds- och egendomsbrott 1978-1993*. Levnadsförhållanden, rapport 88. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Spector, M. & Kitsuse, J.I.** (1973): "Social problems: a re-formulation", *Social Problems*, vol. 21, no. 2, s. 145-159.
- Stadskollegiet** (1967): *Hötorgskravallerna i Stockholm 1965*. Bihang nr. 93. Stockholm: Stadskollegiets utlåtanden och memorial.
- Strandberg, P.** (1987): "En dag är det någon som dör. Gatuvåldet", *Uppväxtvillkor*, nr.2, s. 3-6. Stockholm: Statens Ungdomsråd.
- SOU** (1987:61): *Knivförbud*. Delbetänkande av 1987 års vapenutredning. Stockholm: Allmänna förlaget.
- SOU** (1990:92): *Våld och brottsoffer*. Slutbetänkande av våldskommissionen. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Tham, H.** (1995): "Från behandling till straffvärde. Kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat", i Victor, D. (red), *Varning för straff*. Om vådan av den nyttiga straffrätten. s. 78-109. Stockholm: Fritzes.
- Waddington, P.A.J.** (1986): "Mugging as a moral panic: a question of proportion", *The British Journal of Sociology* vol. 37, nr 2, s. 245-259.
- Westerståhl, J. & Johansson, F.** (1985): *Bilden av Sverige*. Studier av nyheter och nyhetsideologier i TV, radio och dagspress. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.
- Wickbom, S.** (1986): "Alla vuxna måste våga ingripa och säga ifrån", Debattartikel i Aftonbladet 1986-08-08.
- Wikström, P.O.** (1992): "Context-specific Trends in Criminal Homicide in Stockholm 1951-1987", *Studies on Crime & Crime Prevention*. Annual Review vol. 1, no. 1, s. 61-87.
- Wikström, P.O.** (1996): *Dödligt våld och alkohol. En undersökning av det dödliga våldet i Stockholm 1951-1991*. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet & Forskningsenheten, Polishögskolan.
- Åkerström, M.** (1996): "'Våldet' en moralisk panik? Emotionellt engagemang eller publika tyckanden?", i Åkerström, M. (red) *Kriminalitet Kultur Kontroll*, 226-244. Stockholm: Carlssons.

Kapitel 5

- Ahlberg, J.** (1996): "Ungdomsbrottslighet", i Ahlberg, J. (red), *Brottsutvecklingen 1994*, s. 189-206. BRÅ-rapport 1996:4. Stockholm: Fritzes.
- Bergström, H.** (1998): *Om konsten att lyfta den svenska skolan*. Artiklar och föredrag om tillståndet i och utvecklingen av den svenska skolan. Stockholm: Bertil Ohlin Institutet.
- Boréus, K.** (1994): *Högervåg*. Nyliberalism och kampen om språket i svensk offentlig debatt 1969-1989. Stockholm: Tiden.
- BRÅ** (1995): *Underlag till ett nationellt brottsförebyggande program*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- BRÅ** (1998): *Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar*. Brottsförebyggande rådet. Stockholm: Fritzes.
- BRÅ** (1999): *Ungdomar, droger och polisens insatser*. Rapport 1999:1. Brottsförebyggande rådet. Stockholm: Fritzes.
- Dir 1998:105**: Barnmisshandel och därmed sammanhängande frågor. Kommittédirektiv, Socialdepartementet.
- DN (970427)**: "Ungas våld ökar kraftigt"
- DN (980120)**: "Tuffare tag mot skolvåldet"
- DN (980124)**: "Störda barn ska inte vårdas av polis"
- DN (980818)**: "Lärarnas lobbykampanj tog skruv"
- DN (990111)**: Kritiken mot DN i "Förbluffande enkla recept för skolan", DN:s svar i "Dags för omstart i den svenska skolan"
- Doob, A.N. & Sprott, J.B.** (1998): "Is the "quality" of youth violence becoming more serious?", *Canadian Journal of Criminology*. April/1998, s. 185-194.
- Ds 1996:59**: *Allas vårt ansvar*. Ett nationellt brottsförebyggande program. Justitiedepartementet. Stockholm: Fritzes.
- Englund, T.** (1998): "Introduktion", i Englund, T. (red) *Utbildningspolitiskt systemskifte?* s. 13-25. Stockholm: HLS förlag.
- Expressen (981124)**: "Idag får han yrkesförbud"
- Expressen (981125)**: "En bra lärare är sträng"
- Granath, S.** (1998): "Våldet i skolan polisanmäls men har det blivit grövre?", *Apropå*, 5-6/98, s. 10-12.
- Gustafsson, M. & Kühnhorn, E.** (1980): "Våldsbrottsutvecklingen i kriminalsociologisk belysning", i *Brottsutvecklingen*, rapport 1980:3 s. 85-109. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J., Roberts, B.** (1978): *Policing the crisis*. Mugging, The State, and Law and Order. London: The MacMillan Press.

- Hallström, E.** (1998): Om utredning av brott där misstänkt är under 15 år. Examensarbete i kvalificerad kriminalpolisverksamhet. Polismyndigheten i Kronobergs Län. Stencil
- Hilgartner, S. & Bosk, C.** (1988): "The rise and fall of social problems: a public arenas model" *American Journal of Sociology*, vol. 94, s. 53-78.
- von Hofer, H.** (1995): "Violence criminelle et jeunes en Suède: Une perspective à long terme", *Les Politiques Sociales* nr. 3 & 4 1995, s. 33-45.
- Hvitfelt, H.** (1985): *På första sidan*. En studie i nyhetsvärdering. Rapport nr 131. Stockholm: Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.
- Jönson, H.** (1998): "Åldringstvåldet - Lösningen och problemet", *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr 4, s. 351-369.
- Karlberg, G.** (1997): Döda till följd av våldsbrott i Sverige 1956-1995. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Stencil.
- Kitsuse, J.I. & Cicourel, A.** (1963): "A Note on the Uses of Official Statistics", *Social Problems*, vol. 11, no. 1-4, s. 131-139.
- Kommittén** (1981): "Åtgärder vid våld i skolan", Kommittén mot våld i skolan. Stencil
- Krippendorff, K.** (1980): *Content analysis*. An introduction to its methodology. London: SAGE.
- Lamflamme, L., Menckel, E. & Aldenberg, E.** (1998): "Violence in Swedish school environment: extent of the problem and its manifestations", *WORK, A Journal of Prevention, Assesment & Rehabilitation*, vol. 11, s. 143-153.
- Lenke, L.** (1974): *Våldsbrottsligheten i Stockholm*. Stockholm: Institutionen för kriminologi, Stockholms universitet.
- Lenke, L.** (1990): *Alcohol and criminal violence - Time series analyses in a comparative perspective*. Stockholm: Almqvist & Wiksell international.
- Lenke, L.** (1997): "Ungdomsvåld och alkohol", Rapport till Samordningsorganet för brottsförebyggande verksamhet i Stockholms stad.
- Lindgren, S-Å.** (1997): *Politikerna och ekobrotten*. En diskursanalys. Forskningsrapport nr 120. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Lindroth, J.** (1994): *Pressens bild av våld i skolan*. Uppsats på Beteendevetenskapliga utredarlinjen HT-94. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Lindström, P.** (1995): "Våld i skolan", i Forskningsrådsnämnden (red), *Det obegripliga våldet*. Forskare om ungdomar och våld. Källa 46, s. 41-47. Stockholm: FRN.
- Lindström, P.** (1996): *Närpolisen och Skolan*. Ett brottsförebyggande team? Rapport 1996:1. Stockholm: Polishögskolan.
- Nielsen, B.G.** (1998): "Forbryder vs offer: En kunstig modsætning mellem arbitraere begreber?", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, årg. 85, nr. 3-4, s. 229-240.

- Olsson, B.** (1994): "Alcohol and drugs in Swedish newspapers", i Lagerspetz, M. (ed), *Social problems in newspapers. Studies around the Baltic Sea*. NAD Publication no. 28. s. 105-120. Helsingfors: Nordic Council for Alcohol and Drug Research.
- Olsson, M.** (1995): "Ungdomar och våldsbrott", *Apropå*, nr 2-3/95 s. 22-27.
- Olsson, M.** (1998): "Misshandel", i *Brottsutvecklingen i Sverige 1995-1997*. BRÅ-rapport 1998:2, s. 45-70. Stockholm: Fritzes.
- Olsson, M. & Lindström, P.** (1995): "Vad säger kriminalstatistiken?", i Forskningsrådsnämnden, *Det obegripliga våldet*. Forskare om ungdomar och våld. Källa 46, s. 13-27. Stockholm: FRN.
- Persson, L.G.W.** (1980): *Hidden criminality*. Theoretical and methodological problems, empirical results. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Persson, L.G.W. m. fl.** (1995): *Knivvåld*. En kartläggning av knivvåld bland ungdomar. Stockholm: Brottsförebyggande rådet och Rikspolisstyrelsens Forskningsenhet. Stencil.
- Qvarnström, G. & Mårtensson, R.** (1996): Drogvanor och erfarenheter av våld bland årskurs 9 elever i Stockholms skolor 1996. ANT-informationen, Stockholms Skolor.
- Qvarsell, R.** (1996): "Ungdomars brottslighet och samhällets vård", i Armelius, B-Å. m.fl. (red), *Vård av ungdomar med sociala problem - en forskningsöversikt*. Statens institutions styrelse, s. 25- 50. Stockholm: Liber.
- Rikspolisstyrelsen** (1993): *Rakt på ungdomsbrotten*. Ett manifest från polisen om kampen mot ungdomsbrottsligheten. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Ring, J.** (1999): *Hem och skola, kamrater och brott*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Rying, M.** (1999): *Dödligt våld i Sverige - en deskriptiv studie*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Stencil.
- Sarnecki, J.** (1989): *Skolan och brottsligheten*. Stockholm: Carlssons. 2:a upplagan.
- Sarnecki, J.** (1993): "Samhällets reaktion på brott av unga", i SOU 1993:35, *Reaktion mot ungdomsbrott*, del B, s. 41-92. Justitiedepartementet. Stockholm: Fritzes.
- Sarnecki, J.** (1996): "Problemprofiler hos ungdomar inskrivna på särskilda ungdomshem i Stockholms län åren 1990-1994", i Armelius, B-Å. m.fl. (red), *Vård av ungdomar med sociala problem - en forskningsöversikt*. Statens institutions styrelse, s. 111-155. Stockholm: Liber.
- SCB** (1992): *Kodning av brott som redovisas till rikspolisstyrelsen på brottsanmälningar och personblad/strafförelägganden*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- SCB** (1995a): *Statistisk årsbok '96*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

- SCB** (1995b): *Offer för vålds- och egendomsbrott 1978-1993*. Levnadsförhållanden, rapport 88. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Schüllerqvist, U.** (1995): "Förskjutningen av svensk skolpolitisk debatt under det senaste decenniet" i Englund, T. (red) *Utbildningspolitiskt systemskifte?* s. 44-106. Stockholm: HLS förlag.
- Skolvärlden** (1980-1997).
- Skolöverstyrelsen** (1988): *Våldet och skolans arbetsklimat*. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Skolöverstyrelsen** (1989): *Lärares rätt att ingripa i konfliktsituationer*. Planering- och Samordningsavdelningen. Stockholm: Skolöverstyrelsen.
- Socialstyrelsen** (1998a): *Anmälan, Utredning, Insats*. Individ- och familjeomsorgens arbete med barn. SoS-rapport 1998:4. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen** (1998b): *Individ och familjeomsorgens arbete med ungdomar*. SoS-rapport 1998:5. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 1990:92**: *Våld och brottsoffer*. Slutbetänkande av våldskommissionen. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Sparks, R.** (1992): *Television and the Drama of Crime: Moral tales and the place of crime in public life*. Buckingham: Open University Press.
- Stockholms Skolor** (1991): Skolplan för perioden 1992-1994. Förvaltningsledningens kansli.
- Stockholms stad** (1995): Skolplan för perioden 1995-1998. Stockholms Skolor.
- Svenska Dagbladet** (981228): "Misshandel av elev splittrade staden"
- Söderberg, S.** (1997): "Så lyckas skolan", i Skolverket (red), *Vem tror på skolan?* Attityder till skolan 1997. Rapport 144, s. 26-38. Stockholm: Skolverket.
- Tham, H.** (1995): "Från behandling till straffvärde. Kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat", i Victor, D. (red), *Varning för straff*. Om vådan av den nyttiga straffrätten. s. 78-109. Stockholm: Fritzes.
- Walsh, A.** (1990): *Statistics for the social sciences*. New York: Harper & Row.
- Ward, M.** (1998): *Barn och brott av vår tid? Självdeklarerad ungdomsbrottslighet 1971 och 1996 - en jämförelse utifrån Örebroprojektets data*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Wikström, P.O.** (1985): *Everyday Violence in Contemporary Sweden*. Situational and Ecological Aspects. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Wikström, P.O.** (1990): "Våldsbrott", i *Brottsutvecklingen 1989*, rapport 1990:9, s. 37-46. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Young, J.** (1994): "Incessant chatter: recent paradigms in criminology", i Maguire, M. m.fl. (ed), *The Oxford Handbook of Criminology*, s. 69-124. Oxford: Clarendon press.
- Åkerström, M.** (1996): "'Våldet' en moralisk panik? Emotionellt engagemang eller publika tyckanden?", i Åkerström, M. (red) *Kriminalitet Kultur Kontroll*, 226-244. Stockholm: Carlssons.

Kapitel 6

- Aftonbladet** (890208): "Ungdomsvåldet måste stoppas"
- Balvig, F.** (1995): *Kontrollbilleder - udvalgte tekster 75-94*. Holte: Forlaget Socpol.
- Bergström U. & Sarnecki, J.** (1996): "Invandrarungdomar på särskilda ungdomshem i Stockholms län", i Armelius, B-Å. m.fl. (red), *Vård av ungdomar med sociala problem - en forskningsöversikt*. Statens institutions styrelse, s. 156-186. Stockholm: Liber.
- Boréus, K.** (1994): *Högervåg. Nyliberalism och kampen om språket i svensk offentlig debatt 1969-1989*. Stockholm: Tiden.
- Bourdieu, P.** (1998): *Om televisionen*. Stockholm: Symposion.
- Claesson, I. & Granlund, C.** (1999): *Påföljder för kraftigt brottsbelastade ungdomar*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Stencil.
- Cohen, S.** (1972): *Folk Devils and Moral Panics*. The creation of the Mods and Rockers. Oxford: Chaucer Press.
- DN 890527:** "Nytt grepp mot ungdomsbrottslingar. "Straffet" en drömresa"
- Ds 1997:32:** *Påföljder för unga lagöverträdare*. Justitiedepartementet. Stockholm: Fritzes.
- Expressen 900627:** "De värsta"
- Expressen 970218:** "Stockholm - våldets stad"
- Garland, D.** (1996): "The Limits of the Sovereign State. Strategies of Crime Control in Contemporary Society", *British Journal of Criminology*, årg. 36, s. 445-471.
- Goode, E. & Ben-Yehuda, N.** (1994): *Moral panics*. The Social Construction of Deviance. Oxford: Blackwell.
- Habermas, J.** [1976](1984): *Den rationella övertygelsen*. En antologi om legitimitet, kris och politik. Stockholm: Akademilitteratur.
- Hall S., Critcher C., Jefferson T., Clarke J. & Roberts B.** (1978): *Policing the Crisis*. Mugging, The State, and Law and Order. London: The MacMillan Press.
- Herman, E.S. & Chomsky, N.** (1988): *Manufacturing consent. The political economy of the Mass Media*. London: Vintage.
- von Hofer, H. & Tham, H.** (1991): *Foreign Citizens and Crime: The Swedish Case*. Promemoria 1991:1. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- von Hofer, H., Sarnecki, J. & Tham, H.** (1998): "Invandrarna och brottsligheten", i von Hofer, H. (red), *Brottsligheten i Europa*, s. 70-90. Lund: Studentlitteratur.
- Korpi, W.** (1992): *Halkar Sverige efter? Sveriges ekonomiska tillväxt 1820-1990 i jämförande belysning*. Stockholm: Carlssons.

- Kutchinsky, B.** (1991): "Stiger volden?", i Kutchinsky, B. (red.), *Kriminalistisk instituts årbog 1991*, s. 25-43. Köpenhamn: Kriminalistisk institut.
- Kutchinsky, B.** (1992): "Voldsudviklingen i Danmark: En polemik", i Vestergaard, J. (red), *Kriminalistisk instituts årbog 1992*, s. 117-128. Köpenhamn: Kriminalistisk institut.
- Kyvsgaard, B.** (1998): "Kvantiteter og kvaliteter i ungdomskriminaliteten" *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, årg. 85, s. 280-294.
- Lindholm, T. & Christianson, S-Å.** (1995): *Vitnesmål och våldsbrott: Effekter av etnisk grupptilhørighet hos vittne, offer och gärningsman*. PHS rapport 1995:1. Stockholm: Polishögskolan.
- Lindström, P.** (1998): "Fler åtalade unga lagöverträdare: allvarligare brott eller hårdare tag?", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, årg. 85, s. 111-120.
- Martens, P.** (1992): *Familj, oppväxt och brott*. Brå-rapport 1992:1. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Mathiesen, T.** (1985): *Tittarsamhället*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Molina, I.** (1997): *Stadens rasifiering*. Etnisk boendesegregation i folkhemmet. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- O'Malley, P.** (1999): "Volatile and contradictory punishment", *Theoretical Criminology*, vol. 3, no 2, s. 175-196.
- Ohlsson, L.B.** (1997): *Bilden av den "hotfulla ungdomen"*. Lund: Värpinge Ord & Text.
- Olaussen, L.P.** (1995): "Voldskriminalitetens utvikling de to siste tiårene", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, årg. 82, s. 97-116.
- Peterson, O. & Carlberg, I.** (1990): *Makten över tanken*. Stockholm: Carlssons.
- Petterson, T.** (1998): Etnicitet och brottsliga nätverk bland ungdomar i Stockholm som misstänks för våldsbrott. Barn- och ungdomsdelegationen.
- Pollack, E.** (1996): "Kriminaljournalistik 1915 till 1995", i Becker m.fl. (red), *Medierummet*, s. 111-140. Stockholm: Carlssons.
- Ring, J.** (1999): *Hem och skola, kamrater och brott*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Sandven, J W.** (1998): *'En bolge av blind vold skyller over landet...'* - en analyse av Dagbladets kampanje 'Stopp volden'. Oslo: Institutt for Kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Shaw, C. R. & McKay, H. D.** (1942): *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. Chicago: The University of Chicago Press. Revised edition (1969).
- Socialstyrelsen** (1995): *Invandrarbarn i familjehem*. SoS-rapport 1995:7. Stockholm.
- SOU 1993:35a**: *Reaktion mot ungdomsbrott*. Justitiedepartementet. Fritzes, Stockholm.
- Sparks, R.** (1992): *Television and the Drama of Crime: Moral tales and the place of crime in public life*. Buckingham: Open University Press.

- Sveri, B.** (1973): "Utlänningars brottslighet. En kriminalstatistisk jämförelse mellan svenska och utländska medborgare", *Svensk Juristtidning*, 58, s. 279-310.
- Svenska Dagbladet** (980121): "Stor opinion mot invandrare"
- Svenska Dagbladet** (990917): "Sverige vill låta EU stävja ungdomsbrott"
- Svensson, K.** (1998): *Straff eller behandling - om statens strategier mot gränsöverträdande ungdom under 1900-talet*. Meddelanden från Socialhögskolan 1998:1. Lunds universitet.
- Tham, H.** (1995): "Från behandling till straffvärde. Kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat", i Victor, D. (red), *Varning för straff*. Om vådan av den nyttiga straffrätten. s. 78-109. Stockholm: Fritzes.
- Tham, H.** (1998): "Brottslighet och välfärdsstat - exemplet Sverige och Storbritannien", i von Hofer, H. (red), *Brottsligheten i Europa*, s. 131-159. Lund: Studentlitteratur.
- Tham, H.** (1999): "Lag och ordning som vänsterprojekt? Socialdemokratin och kriminalpolitiken", i BRÅ (red), *Åtta reflektioner om kriminalpolitik*, s. 96-117. Brottsförebyggande rådet.
- Waddington, P.A.J.** (1986): "Mugging as a moral panic: a question of proportion." *The British Journal of Sociology* vol. 37 nr 2, s. 245-259.
- Victor, D.** (1995): "Politik och straffsystem-ett drama under utveckling" i Victor, D. (red), *Varning för straff*. Om vådan av den nyttiga straffrätten. s. 57-77. Stockholm: Fritzes.
- Wikström, P.O.** (1987): *Patterns of crime in a birth cohort*. Age, sex and social class differences. Project metropolitan 24. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Wikström, P. O.** (1990): "Delinquency and the Urban Structure", i Wikström, P.O. (red), *Crime and measures against crime in the city*, s. 7-30. Brå-rapport 1990:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Åkerström, M.** (1996): "'Våldet' en moralisk panik? Emotionellt engagemang eller publika tyckanden?", i Åkerström, M. (red) *Kriminalitet Kultur Kontroll*, s. 226-244. Stockholm: Carlssons.
- Ålund, A.** (1995): "Lilla Aktuellt's förkrympta världsbild. Brott och bruk av kulturella koder", *Kulturella Perspektiv* 4/95, s. 2-18.

Kriminologiska institutionen - avhandlingsserie

1. Eva Tiby (1999): Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott
2. Jonas Ring (1999): Hem och skola, kamrater och brott
3. Felipe Estrada (1999): Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion